

Ἡ ἐσωτερική, ἡσυχαστική, ζωὴ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ

Εἰσαγωγικά

Ἐν πρώτοις ζητᾶμε τὴν εὐχή τοῦ ἁγίου γι' αὐτὴν μας τὴν προσπάθεια γιατί τὸ θέμα πού παρουσιάζεται εἶναι βιωματικό καὶ ἐμεῖς δυστυχῶς τὸ στερούμαστε.

«Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς δὲν ἦταν προϊόν τῆς τύχης, ἀλλὰ καρπὸς τῆς Ρωμηοσύνης ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως. Αὐτὴν τὴν παράδοση ἔζησε στὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικά του χρόνια. Αὐτὴν σπούδασε στὰ σχολεῖα. Πάνω ἀπὸ ὅλα ἐδιδάχθηκε τὴν Παράδοση στοὺς τόπους τῆς ἀσκήσεως του στὴν ἱερά Μονὴ Φιλοθέου καὶ στὴν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπου ἀφοσιώθηκε στὴν προσευχὴ καὶ τὴν ὑπακοή¹.

Ἡ αἰτία τῆς συγγραφῆς ἦταν, κατὰ τὸν καιρὸ πού διακονοῦσα στὴν Ἱερά Μητρόπολη Ἀργυροκάστρου, μέ τίς εὐλογίες τοῦ ἐκεῖ ἐπισκόπου κ. Δημητρίου, στὸν ὁποῖο νικῶς ἀφιερώνεται ἡ ἐργασία μας αὐτή, ἡ αἴσθησις τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἦταν ἔντονη. Μοῦ δημιουργήθηκε ἕνας ἐπίμονος λογισμὸς ν' ἀσχοληθῶ γι' αὐτὸν τὸν μεγάλο διδάχο, ἐθνοπόστολο τοῦ γένους μας, καὶ Ἰσαπόστολο ἅγιο Κοσμᾶ.

Ἡ προσπάθεια προσέγγισης τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου γίνεται ἀφ' ἑνὸς γιὰ τὴν δική μας πληροφόρηση πῶς διήνυσε αὐτὴν τὴν ὁδὸ τῆς ἡσυχαστικῆς καὶ ἀσκητικῆς παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, πού εἶναι ὁ δρόμος πού περνᾷ δι' αὐτῆς καὶ κατάληγει στὴν κοινωνία μέ τὸν Θεὸ καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν.

Πρόκειται γιὰ μία ἄγνωστη πλευρὰ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τοῦ ἁγίου μας, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τίς μαρτυρίες τῶν ἀκροατῶν του, τίς διδαχῆς του. Γιὰ τίς διδαχῆς χρησιμοποίησαμε τὰ κείμενα τοῦ Ἰωάν. Β. Μενούνου ἐκδ. «Ἀκρίτας», ἡ ἔκδοσις, 2007. Τίς Ψυχοφελεῖς διδαχῆς ἐκδ. «Ὁ Σταυρός» ὅπου στὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1853 ἀναφέρεται ὅτι «ἐγγράφη ὑπὸ τοῦ ἁγίου διδασκάλου, ἱερομάρτυρος καὶ ἰσαποστόλου Κοσμᾶ».

Κρίναμε σκόπιμο γιὰ τὴν καλύτερη κατανόηση τοῦ θέματος νὰ ἀναφερθοῦμε πολὺ συνοπτικά γιὰ τὴν ζωὴ τῶν πρωτοπλάστων πρό καὶ μετὰ τὴν παράβασι, γιὰ νὰ διαπιστωθεῖ τὸ μεγάλο καὶ τραγικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀποτέλεσμα πού προκάλεσε ἡ ἁμαρτία. Ἐπίσης γιὰ τὴν θεραπευτικὴ ἀγωγή πού ἔδωσε ὁ φιλόσοφος Κύριός μας στὴν Ἐκκλησία Του, πρόκειται γιὰ τὴν ἡσυχαστικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοσι², Ἀκολουθεῖ ἡ πορεία τῆς καθάρσεως ἀπὸ τὰ πάθη, τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦ καὶ θεώσεως τῶν τριῶν βαθμίδων τῆς πνευματικῆς τελειώσεως τοῦ ἁγίου. Ἐπίσης καὶ στὴν κατάστασι πού βρισκόταν ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ἁγίου. Τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα δὲν ἐξαντλεῖται μέσα σὲ λίγες σελίδες, ἀπλῶς ἔγινε μία προσέγγισις καὶ εὐχομαί ἕνας εἰδικὸς νὰ ἀσχοληθεῖ μελλοντικά γι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ὁ χαριτωμένος μεγάλος διδάχος ἦταν ἀπλός, ταπεινὸς ἀληθινός, καὶ βιωματικός. Ἦταν μέλητης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, Πατερικῶν κειμένων, πιστὸς ἀκόλουθος τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως ἦταν ἡσυχαστὴς καὶ γι' αὐτὸ ἦταν φιλόθεος καὶ φιλόσοφος, ὁμόφυχος τῶν Θεοφόρων Κολλυβάδων.

«Γιὰ μᾶς τοὺς νεοέλληνες δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος ἀπὸ ἐκεῖνον πού μᾶς δείχνει ἡ φωτεινὴ μορφή τοῦ μεγάλου Ἐθναποστόλου πατρο-Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Εἶναι ὁ δρόμος τῆς δοκιμασμένης ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως καὶ κληρονομιάς. Τῆς παραδόσεως, πού δὲν εἶναι οὔτε μιά στεῖρα παρελθοντολογία οὔτε μιά ἄγονη ἐπιστροφὴ σὲ ξεπερασμένες μορφές ζωῆς, ἀλλὰ ἕνας συσσωρευτὴς πείρας ζωῆς, ἕνα δυναμικὸ καὶ δημιουργικὸ γίνεσθαι καὶ μιά ἀδιάκοπη ζωντανὴ παρουσία, πού γονιμοποιεῖ καὶ τρέφει τὴ νεοελληνικὴ μας διάρκεια»³.

Σὰν ἐπίλογο κρίναμε σκόπιμο, χάριν τῆς πνευματικῆς ὠφελείας ὅλων μας, νὰ ἀναφερθοῦμε στὸ διαχρονικὸ μήνυμα πού μᾶς προβάλλει ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἁγίου καὶ πῶς ἐμεῖς θὰ μπορέσουμε νὰ τὸν μιμηθοῦμε.

Γιὰ τίς ἐλλείψεις ζητῶ τὴν ἐπιείκειάν σας.

Ἰωάννινα 24 Αὐγούστου 2011
Κωνσταντῖνος Ἡρ. Δεσπότης

¹ Παρέμβασις, Ἐφημερίδα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ναυπάκτου, Αὐγουστὸς 1998

² Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ μελετήσῃ τὰ ἔργα τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου Βλάχου, «Ὁρθόδοξη Ψυχοθεραπεία» τόμοι δ. Ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦ μακαριστοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου «Πατερικὴ θεολογία».

³ Μιχ. Τρίτου Ἡ Ἐθνικὴ διάστασις τοῦ ἔργου τοῦ Πατροκοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ».

Οί πρωτόπλαστοι πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση

«Μεγάλη καὶ θαυμαστή ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ. Δέν εὐχαριστήθη νὰ χαίρεται μόνος τὴν μακαριότητά του, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ μᾶς φέρη καὶ ἡμᾶς ἀπὸ τὸ μὴ ὄν εἰς τὸ εἶναι, νὰ μᾶς κάμη κοινωνοὺς τῆς ἀνεκλαλήτου αὐτοῦ δόξης· καὶ τοῦτο ἐστάθη τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ χαίρεται τὸν Θεόν»⁴. «Τότε ἐπῆρεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν γῆν χῶμα καὶ νερόν καὶ φωτιά καὶ ἀέραν καὶ ἐζύμωσε καὶ τὰ τέσσερα⁵ μαζί, ἔπλασεν ἕναν ἄνδρα καὶ τοῦ ἐμφύσησε τὴν ψυχὴν, ζῶσαν καὶ ἀθάνατον⁶»....Διὰ τοῦτο δέν τὴν ἔκαμε τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὸ κεφάλι, διὰ νὰ μὴν καταφρονᾷ τὸν ἄνδρα, ὁμοίως πάλιν δέν τὴν ἔκαμε ἀπὸ τὰ ποδάρια, διὰ νὰ μὴν καταφρονᾷ ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα. Ἐνόμασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνδρα Ἀδάμ καὶ τὴν γυναῖκα Ἐῶα, ἔκαμε καὶ ἕνα Παράδεισον κατὰ τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς ὄλο χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, μήτε πῆνα, μήτε δίψα, μήτε κρύο, μήτε καύσις, μήτε ἀρρωστία, μήτε κανένα λυπηρό. Τοὺς ἐστόλισε μὲ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ παναγίου Πνεύματος⁷, τοὺς ἔβαλε μέσα εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρωνται ὡσάν ἄγγελοι...Μὰ διὰ νὰ γνωρίζετε πὼς ἔχετε Θεόν, ποιητὴν καὶ πλάστην, σᾶς δίνω μίαν παραγγελίαν μόνον: ἀπὸ ἕνα καρπὸν, ἦτοι ἀπὸ μίαν συκιά, νὰ μὴν φάγετε σῦκα. Μὰ νὰ ἡξεύρετε καὶ τοῦτο: πὼς ἀνίσως καὶ καταφρονήσετε τὴν προσταγὴν μου καὶ φάγετε θεὸν ἢ ἀποθάνετε.....

Διὰ τοῦτο ἐστόλισε, ὁ πανάγαθος Θεὸς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα μὲ τὴν ἐντροπὴν καὶ ἡ ἐντροπὴ νὰ τοὺς φυλάγῃ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν⁸...»

«Ὁ Θεὸς εἶχε βάλει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἕνα παράδεισο, σὲ ἕνα κῆπο ἡσυχίας καὶ τρυφῆς καὶ μάλιστα ἡ τρυφή τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχει μόνον στὴν ἀπόλυτη γαλήνη καὶ ἡσυχία τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐντροφᾷ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ ὀρώμενο πρόσωπο»⁹.

Οί πρωτόπλαστοι μετὰ τὴν πτώση¹⁰

«Καὶ ἐμβαίνει ὁ Διάβολος, μέσα εἰς ἕνα φίδι καὶ πηγαίνει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τῆς λέγει: Τί σᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς νὰ κάμετε ἐδῶ μέσα εἰς τὸν Παράδεισον; Ἀπεκρίθη ἡ γυναῖκα καὶ λέγει: Μᾶς ἐπαράγγειλεν ὁ Θεὸς νὰ τρώγωμεν ἀπὸ ὅλα τὰ καλά τοῦ Παραδείσου καὶ μόνον ἀπὸ μίαν συκιά νὰ μὴν φάγωμεν σῦκα καὶ μᾶς ἐπαρήγγειλεν ὁ Θεὸς πὼς, ἀνίσως καὶ καταφρονέσωμεν τὴν προσταγὴν του καὶ φάγωμεν, θέλομεν ἀποθάνει. Ἀπεκρίθη ὁ Διάβολος καὶ τῆς λέγει: Δέν ἀποθαίνετε, ἀλλὰ σᾶς ἐφθόνησε ὁ Θεός, διατί ἡξευρε πὼς, ἀνίσως καὶ φάγετε, θεὸν νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἐμπόδισεν. Πᾶρε λοιπὸν φάγε ἐσὺ πρῶτον καὶ παρακίνα καὶ τὸν ἄνδρα σου νὰ φάγετε νὰ γένετε θεοί.

⁴ Ψυχοφελεῖς διδασχῆς, ἐκδ. «Ὁ Σταυρός», Ἀθήναι 1992, σελ. 28

⁵ Τέσσερα τὰ στοιχεῖα τῆς δημιουργίας. «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξέρουμε ὅτι ὑπάρχουν τέσσερα στοιχεῖα: ἡ γῆ, ξηρὴ καὶ ψυχρὴ· τὸ νερό, ψυχρὸ καὶ ὑγρὸ· ὁ ἀέρας, ὑγρὸς καὶ θερμὸς· ἡ φωτιά, θερμὴ καὶ ξηρὴ». (Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Ἔκδοσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1976, σελ. 153).

«Ἀνθρώπου δημιουργία. Καθότι ὁ Δημιουργός, ὅπου ἔπλασε τὸν πηλόν, ἔλαβεν ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων τὴν σύστασιν: ξηρόν (χῶμα), ὑγρόν (νερό), θερμόν (φωτιά) καὶ ψυχρόν (ἀέρας). Καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀνάγκη εἰς κάθε στιγμὴν νὰ πάσχη ὁ ἄνθρωπος συμφώνως τῆς μεταλλαγῆς τοῦ κάθε στοιχείου. Ἦγουν νὰ ξηραίνεται, νὰ ὑγραίνεται, νὰ θερμαίνεται, νὰ ψυχραίνεται. Καί, ἂν περισσεύῃ τοῦ ἐνός στοιχείου τὰ ἰδιώματα, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀσθενήσῃ τὸ σῶμα. Καὶ συνεπῶς συμπάσχει καὶ ἡ ψυχὴ. (Γέροντος Ἰωσήφ, Ἐκφρασις Μοναχικῆς ἐμπειρίας, ἐπιστολὴ θ, σ. 79. Ἱ.Μ. Φιλοθέου Ἁγίου Ὁρους, 1996).

⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 72

⁷ «Ἰδιαίτερα γνωρίσματα αὐτῶν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι: τοῦ φόβου, ἡ ἀποβολὴ τῶν κακῶν· τῆς ἰσχύος, ἡ πρόθυμη ὀρμὴ καὶ κίνησις πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν· τῆς βουλῆς, ἡ ἔξις τῆς διακρίσεως σύμφωνα με τὴν ὁποία πράττομε με λόγο τις θεῖες ἐντολές· καὶ ἀποχωρίζομε τὰ καλῶτερα ἀπὸ τὰ χειρότερα· τῆς ἐπιστήμης ἡ ἀνόθευτη πληροφορία τῶν τρόπων πού πράττομε τις ἀρετές· τῆς γνώσεως, ἡ ἐνεργητικὴ κατανόησις τῶν θεῶν λόγων τῶν ἀρετῶν· τῆς συνέσεως, ἡ καθολικὴ συγκάθεσις τῆς ψυχῆς πρὸς ὅσα κατανοήθησαν· τῆς σοφίας, ἡ ἀκατανόητη ἔνωσις μὲ τὸν Θεόν. Κατ' αὐτὴν, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ γίνεται γιὰ τοὺς ἄξιους ἀπόλαυσις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μὲ τὴν μετοχὴν στό Θεοῦ θεῶν αὐτόν πού μετέχει καὶ τὸν κάνει ἐξηγητὴ, τῆς θείας μακαριότητος κατὰ τὴν ἀέναον καὶ μυστικὴν προβολὴν καὶ κοινοποίησιν τῶν θεῶν μυστηρίων σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη» (Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, ε' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 38, 39. Φιλοκαλία τ. Β', Ἀθήνα 1985, σελ. 193, 194)

⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 41, 42

⁹ Ἀρχιμ. Αἰμιλιανοῦ Σιμωνοπετρίτου, «χαρισματικὴ ὁδὸς στον βίον τοῦ Ὁσίου Νείλου τοῦ Καλαβροῦ», Ἰνδικτος 2008, Ἱ.Κ. Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, Ὁρμύλια Χαλκιδικῆς, σελ. 17

¹⁰ Jean Claus Larchet, Ἡ θεραπευτικὴ τῶν πνευματικῶν νοσημάτων, τόμος Α', Ἀποστολικὴ Διακονία, σελ. 81, 85, 106, 118, 121, 137

*Ἐπῆρε ἡ γυναῖκα καὶ ἔφαγε, ἐπαρακίνησε καὶ τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἔφαγε καὶ ἐκεῖνος. Καὶ κα-
θὼς ἔφαγαν καὶ οἱ δύο, παρευθὺς ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ
ἀπόκτησαν δύο, μωρία καὶ δειλίαν (φόβον)...»¹¹.*

Ὁ διάβολος φθονοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἐξ' αἰτίας τῆς πνευματικῆς μακαριότητος γιὰ τὴν ὁ-
ποία προοριζόταν· εἰσηγήθηκε λοιπὸν δι' ἀπάτης καὶ προτείνει νὰ γίνουν θεοί¹², δηλ. ἄλλοι
θεοὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ γίνουν θεοὶ χωρὶς Θεό. Ὑποχωρώντας ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ ὁ
νοῦς των, ἡ αἴσθησις τῆς ψυχῆς, ἡ καρδιά καὶ ἡ θέλησί των ἀσθένησαν. Ἀπὸ τὴν κατὰ Θεὸ
γνώση ἔπεσε στὴν ἄγνοια. Κλείνοντας τὰ πνευματικὰ των μάτια ἀνοίγονται τὰ σαρκικά¹³. Ἀπὸ
τότε ὁ νοῦς βρίσκεται ἀλυσσοδεμένος μὲ τὸν κόσμ¹⁴, καὶ στὰ πάθη. Μὲ τὴν ἄγνοια, τὴ ραθυμία
καὶ τὴ λήθη τοῦ Θεοῦ, ὁ νοῦς σκοτιζέται «μετεωρίζεται ἐν πάσῃ τῇ γῆ»¹⁵, βυθίζει τὴν ψυχὴ
στό σκοτάδι.

Χωρίζεται ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν καρδιά πού εἶναι ὁ «ἐσώτερος ἄνθρωπος», τὸ πνευματικὸ κέντρο
τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸς ὁ χωρισμὸς ὁδηγεῖ στὴν διαίρεση ὅλης τῆς ψυχῆς. Εἶναι ἡ πνευμα-
τικὴ σχιζοφρένεια, σχίζεται ὁ φρήν, δηλ. ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τοὺς
λογισμοὺς.

Ἀποστρέφει τὴν ἐπιθυμία¹⁶ του ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὴν προσανατολίζει σὲ ἀντίθετη κατεύθυνση.
Καταλαμβάνεται ἀπὸ σαρκικὴ ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτό του, τὴν φιλαυτία καὶ στὴν αἰσθητὴ ἡδο-
νὴ. Ζεῖ σὲ πλήρη σύγχυσις καὶ παραφορά, συγχέει τὸ κακὸ καὶ τὸ καλὸ.

Κυριολεκτικὰ, δὲν ἐνεργεῖ πλέον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, πού βρίσκεται μέσα
του¹⁷, αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν πτώσις.

Ἡ κατάστασις τοῦ Γένους κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ

Μετὰ τὴν πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1453 ἄρχισε ἡ ἡ πολὺ δύσκολη περίοδος τῆς
δουλείας, τῆς σκλαβιάς, τῆς ἐξαθλίωσις, οἱ ληστεῖες οἱ βαρβαρότητες τῶν γενιτσάρων, κατὰ-
πέσεις, φόροι. Τὸ παιδομάζωμα μὲ τοὺς ἐξισλαμισμοὺς ἢ ἀφαίμαξη τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ὅ-
που ἄρπαζαν κατὰ μικρὰ ἀγόρια τὰ στρατολογοῦσαν καὶ τὰ ἔκαναν γενίσαρους ἐχθροὺς τῆς
πίστεώς των καὶ τῆς πατρίδος των ἢ τὰ πουλοῦσαν στα σκλαβοπάζαρα.

Ἐπίσης ἡ προπαγάνδα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τοῦ παπισμοῦ καὶ ἡ ἄγνοια, ἡ ἀνύ-
παρκτος παιδεία, ἡ ἀνυπαρξία πνευματικῶν ὁδηγῶν ἐδημιούργησε πῶς ἔντονη τὴν ἀπελπιστικὴ
κατάστασις πού ἐπικρατοῦσε στὸν ἑλληνισμό.

«Τὸ Γένος ἔμοιαζε μ' ἓναν ἀγρὸ ἀποχερσωμένο ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἀκαλλιέργητο πνευμα-
τικὰ ἐπὶ πολλὰς γενιές. Κατεχόταν ἀπὸ παχυλὴ ἄγνοια καὶ ἀμάθεια ἢ, ὅπως ἔγραφε ὁ διδά-
σκαλος τοῦ Γένους Κωνσταντῖνος Κούμας, «ἦτο βυθισμένον εἰς ἀπόλυτον ἀγραμματεῖαν». Μα-
στιζόταν ἀπὸ δεισιδαιμονίες, κατάρεις, ἀφορεσμοὺς, ἀναθεματισμοὺς, ὄρκους, βλασφημεῖες -
ἀπὸ ἐγκληματικά πάθη, ὅπως ἀδικίες, ἄρπαγές, κλοπές, ληστεῖες, φόνους, προδοσίες -. Οἱ σκ-
ληρές συνθηκῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ τὸ πέλημα τοῦ Ἀσιάτη δυνάστη διέφθειραν τὸν χαρακτῆρα τῶν
ραγιαδῶν καὶ τοὺς ἔκαναν ὑποκριτές, πονηροὺς, ψεῦτες, ἐγωῖστές, ὑπολογιστικούς, συμφερον-
τολόγους, ἀδιάφορους στὸν πόνο τῶν ἄλλων, καταπιεστικούς καὶ πολλὰς φορές σκληροὺς καὶ
τυραννικούς στοὺς ἀδελφούς, ὅταν τὸ μπορούσαν, μὲ τὰ ἀξιώματα πού τοὺς παραχωροῦσε ὁ
Τοῦρκος γιὰ νὰ κάνει καλύτερα τὴν δουλειά του. Μέσα σὲ μιὰ φράσις τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ¹⁸ συ-
νοψίζεται ἐπιγραμματικὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀθλιότητος τοῦ ὑπόδουλου Γένους μας: «*Δὲν βλέπετε,
ἀδελφοί μου, ὅτι ἀγρίευσε τὸ Γένος μας ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐγίναμαν ὡσάν θηρία;*»¹⁹

Στὰ Ἐπτάνησα οἱ Βενετοί, κοινωνικὸ καὶ ἰδεολογικὸ ἐξάρτημα τοῦ Βατικανοῦ, κήρυξαν
ἀμείλικτο διωγμὸ σὲ κάθε πνευματικὴ καὶ διανοητικὴ κίνησις, ἐδημιούργησαν τὴν ἄγρια φεου-

¹¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς» Α, 43

¹² Γέν. 3,5

¹³ Γέν. 3,7

¹⁴ Μεγ. Μακάριος Ὁμιλία, συλλογὴ III, 25,5,4 Συλλογὴ II, 24,1

¹⁵ Οἱ τρεῖς γίγαντες τοῦ διαβόλου, Ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητῆς, πρὸς Νικόλαον 3, 13, 10

¹⁶ Τὸ λογιστικὸ (λογικὸ), θυμικὸ (θυμὸς) καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ (ἐπιθυμία) οἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Πρωτ. Δημ.
Βακάρου, Πρακτικά ΚΑ Θεολογικοῦ Συνεδρίου με θέμα: Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς, Θεσ/κη, 2001, σελ. 51

¹⁷ Ρωμ. 7, 17, 20, 23

¹⁸ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καὶ βιογραφία» Ε, 183

¹⁹ Ἰωάννη Πάλλη, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ὡς ἱεραπόστολος καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Γένους. «Κοινωνία», Ἰανουά-
ριος – Φεβρουάριος 1981, τεύχ. 1, σελ. 165 κ. ἐξ..

δαλική έκμετάλλευση τῶν κολήγων. Εἶχαν τσακίσει κάθε αὐτόνομη καὶ αὐτοδύναμη τάση τοῦ ἔφτανησιώτικου λαοῦ γιὰ ἀνάπτυξη. Ληηλάτησαν μοναστήρια, ἰδιοποιήθηκαν τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια τῶν κατοίκων, ἐκμεταλλεύθηκαν μέ κάθε τρόπο τούς Ἑλληνας οἱ ὁποῖοι ἐστέναζον ὑπὸ τὴν σιδερεῶν τοῦ ἀρχοντολογίου πτέρναν²⁰. Οἱ Κοτσαμπάσηδες καὶ οἱ Ἑβραῖοι μέ τὸν ἐμποροτογλυφικό καὶ ἐκμεταλλευτικό ρόλο τους τὸ δουλεμπόριο, παντοῦ ἤθελαν νὰ ὑποτάξουν τὸ ὀρθόδοξο ἑλληνικό στοιχεῖο²¹.

Ἡ ἀποστολή του ὡς ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καὶ διδασκάλου καθιερώνεται ἀπὸ τὰ λόγια του: «Εἶμαι ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ²². Τὰ λόγια δὲν εἶναι δικά μου ἀλλὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος»²³. «Πιστεύω, δοξάζω, προσκυνῶ τὸν Χριστό»²⁴.

Τὸν 17^ο καὶ 18^ο αἰῶνα ἔστειλε τούς ἱεροπρεπεῖς Κολλυβάδες, γνήσια γεννήματα τοῦ Ἁγιορείτικου μοναχισμοῦ, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς. Πιστοὶ ἀκόλουθοι τῆς Ὁρθόδοξου παραδόσεως, ἀντιστάθηκαν στήριξαν καὶ παρηγοροῦσαν τούς πιστοὺς στὴν εὐσέβεια,

²⁰ Κ.Ν. Σάθα: Τὸ ἐν Ζακύνθω ἀρχοντολόγιον καὶ οἱ ποπολᾶροι, σελ. 8

²¹ Μάρκου Γκόλια, Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ ἡ ἐποχή του, ἐκδ. «Τυμψηστός», Ἀθῆναι 1972, σελ. 239-244

Τὰ αἴτια τῶν ἐξισλαμισμῶν

«Οἱ ἐξισλαμισμοὶ ἀποτελοῦσαν τὴν σταθερὴ ἀρχὴ τῆς ἄρχουσας τάξης τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ σύστημα kul καὶ τὸ σύστημα sipahilik καθόριζαν τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δομὴ τῆς. Οἱ ἐξισλαμισμοὶ ξεκινούσαν ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μηχανισμοὶ καὶ οἱ ἐκφραστὲς τῶν θεμελιωδεδεστέρων θεσμῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, ἡ παιδεία, οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα στηρίζονταν καὶ, συνάμα, ὑπηρετοῦσαν ἐξ' ὀλοκλήρου τὸ Ἰσλάμ, συστηματικὰ ἐπέδιδαν τὴ διάδοσιν καὶ ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν ἐπικράτησίν του, ἀφοῦ αὐτὸ δικάωνε τὴν ἐπικρατοῦσα τάξιν πραγμάτων καὶ ἐξασφάλιζε τὴ διαίωνα τῆς ἐξουσίας τῆς ἄρχουσας τάξης. Συνεπῶς μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, σ' αὐτὲς τίς συνθήκες διαμορφώθηκε καὶ διατηρήθηκε ἡ μισαλλοδοξία καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν μουσουλμάνων τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατίας, ὅπου τὸ θρησκευτικὸ γνῶρισμα προκαλοῦσε αἴσθημα ἀνωτερότητας».

Οἱ ἀφορμὲς γιὰ τίς ὁποῖες οἱ Νεομάρτυρες βρίσκονταν μπροστὰ στὸ δίλημμα τοῦ ἂν θὰ ἀποδεχθοῦν τὴ μουσουλμανικὴ πίστιν ἢ ἂν ἐπιλέξουν τὰ φρικτὰ βασανιστήρια καὶ τὸ θάνατο εἶναι πολλὲς καὶ ποικίλες: ἀπὸ τὴν ἀπλὴ φιλονικία, τὴν ἀνάγκωσιν τῆς μουσουλμανικῆς ὁμολογίας πίστεως, μέχρι τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν μουσουλμανισμό, τὴ συμμετοχὴ σὲ ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ μουσουλμανισμοῦ σήμαινε καὶ τὸ πέρασμά τους στὴν πλευρὰ τοῦ κατακτητῆ, τὴν ἐνταξίη τους στὴν τουρκικὴ ἐθνότητα.

Στόν συλληφθέντα Βαλκάνιο Ὁρθόδοξο Χριστιανό, «προστὰ τοῦ ἀπλωνόταν τὸ δέλεαρ τῆς ἀνετής ζωῆς γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἢ ὁ δύσκολος δρόμος τοῦ μαρτυρίου».

Τὰ τρία σχέδια ἐξισλαμισμῶν στὴν Ἠπειρο

«Οἱ Τοῦρκοι ἐπιχείρησαν ἐπανειλημμένα μέ κάθε τρόπο νὰ βάλλουν σὲ ἐνέργεια τὸ σατανικὸ σχέδιο τοῦ ἐξισλαμισμοῦ στὴν βασανισμένη καὶ πολυπαθὴ Ἠπειρο. Ἀλλὰ τρία εἶναι τὰ σπουδαιότερα σχέδια ποῦ ἐπραγματοποιήσαν στὴν Ἠπειρο. Ἡ πρώτη προσπάθεια ἐγένετο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποτυχημένη ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπο Διονύσιο τὸν φιλόσοφο τὸ 1611. Ἡ δευτέρη τὸ 1733 μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴ Δυτικὴ Ἠπειρο (Θεσπρωτία καὶ Χαονία). Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν τραγικόν. Χιλιάδες συμπατριῶτες μας καὶ ὁμόθητες μας ἐξισλαμίσθησαν. Μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Τσάμηδες. Ἡ τρίτη ἦταν ἓνα σατανικὸ σχέδιο ποῦ ἀποδείχθηκε ἀποτελεσματικόν. Μετὰ ἀπὸ συνεννόησιν τῶν Τουρκικῶν ἀξιωματῶν καὶ τοῦ φανατικοῦ λαοῦ, ὅσους Ἑλληνας προσλάμβαναν στίς ὑπηρεσίας των πρὸς ἀποφυγὴν τῶν διακρίσεων καὶ ἀντιζηλιῶν τούς ἔδιναν τούρκικο ὄνομα. Ἐτσι μετὰ μέ ψευδομάρτυρες, χρησιμοποιώντας ἀπειλὲς καὶ βασανιστήρια κατῶρθοναν νὰ ἐξισλαμίσουν πάρα πολλοὺς. Παρ' ὅλες τίς προσπάθειες τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ποῦ κάλεσαν ἀκόμη καὶ Ἁγιορεῖτες ἱεραποστόλους, τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν περιορισμένον.

Στὴν ἐπιδημία αὐτὴ ποῦ ἀπειλοῦσε νὰ πάρει ἀπειλητικὰ διαστάσεις γιὰ τὸ Γένος ἢ θεία Πρόνοια ἐπενέβη μέ τὸν ἱσαπόστολο ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό καὶ μέ ἄλλους κληρικούς, τὸν ἱερομόναχο Νεκτᾶριο Τέρπο, τὸν ἅγιο Σοφιανὸ στὴ Βόρειο Ἠπειρο, ὅπου μέ ὅπλα τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἀλλὰ καὶ τὸ πατριωτισμό. Οἱ Νεομάρτυρες ποῦ ἦταν νέοι κυρίως στὴν ἡλικία: κατῶρθωσαν νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἀγωνιστικὸ φρόνημα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων καὶ νὰ περιορίσουν στὸ ἐλάχιστο τὴν αἰμορραγία τῶν ἐξισλαμισμῶν.

Ὁ μαρτυρικὸς τῶν θάνατος ἦταν ἓνα πανίσχυρο μῆνυμα ἀντίστασης καὶ πηγὴ δύναμης γιὰ τούς ὑπόδουλους Χριστιανούς». Νικ. Τσιγαρά, Λόγος Πανηγυρικὸς εἰς τὸν Νεομάρτυρα ἅγιον Γεώργιον, Ἀθῆναι 1885.

«Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἐκτὸς ἀπὸ τούς ἐξωτερικούς κινδύνους ὑπῆρχαν καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι οἱ ψευδοδιδασκαλοὶ καὶ ψευδοπροφήτες ἢ ἀμφισβητήτες καὶ συκοφαντῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. Ὑπῆρχε ἀλλοίωσις καὶ ἀλλοτριώσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἔκανε ὑποταγὴν στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας ἀφ' ἑνὸς γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξία καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰ τὸ ὅτι ὁ ρόλος του ἦταν ἐκκλησιοποιημένος καὶ γνήσιος σύμφωνος μέ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλία. Αὐτὸ γίνεται φανερό ἀπὸ φράσεις ὅπως: «τὸ λοιπὸν σᾶς ἐφάνερα σὴν καρδίᾳ μου καὶ δὲν κάνει χρεῖα πλέον νὰ ἐξετάζετε νὰ μάθετε ἀπὸ ἄλλους ποιὸς εἶμαι». Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχὲς καὶ βιογραφία» Α1, 148.

²² Ρωμ. 1,1

²³ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχὲς καὶ βιογραφία»Γ,222

²⁴ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχὲς καὶ βιογραφία»Α1,22

Ἀποστ. Νικολαΐδης, «Θεολογικὲς καὶ θεσμικὲς προσεγγίσεις τῶν διδασκῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἐπισημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθῆναι 1998, σελ. 483 κ.ἐξ...

ἴδρυσαν σχολεῖα, καλλιέργησαν τὴν Ἑλληνική γλῶσσα καὶ βοήθησαν τοὺς ἀδούλωτους ψυχικά Ἕλληνες. Στηριγμένοι στὴν ἡσυχαστική Ὁρθόδοξη Παράδοση²⁵ πού εἶναι ἡ οὐσία καὶ τὸ γνώρισμα τῆς ἀγιοπατερικῆς διδασκαλίας καὶ αὐτὸ μετέδωσαν.

«Ὁ Πατρο-Κοσμᾶς ἦταν ὁ πρῶτος πού κυκλοφόρησε τὴ λέξη Γένος στά λαϊκά στρώματα. Ὁ πρῶτος πού μύησε τὸν ἀρματολισμὸ στὴν ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως. Οἱ Κατσαντωναῖοι, ὁ Σαμουήλ, οἱ Βλαχαβαῖοι ξεψυχοῦσαν μέ τὸ ὄνομά του στά χεῖλη τους. Ἡ κλεφτουριά δέν γνώρισε ἄλλον ἅγιο πέρα ἀπὸ τὸν Κοσμᾶ. Χιλιάδες ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες ὑπῆρξαν πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι μαθητές του, ὅπως ὁ νεομάρτυρας Δημήτριος ἀπὸ τὴ Σαμαρίνα καὶ ὁ καλόγερος Σαμουήλ, πού ἔδρασε στό Κούγκι τοῦ Σουλίου»²⁶.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν θέωση γίνεται μέ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού, ὅταν καθαρίζει τὸν ἄνθρωπο, λέγεται καθαρική, ὅταν τὸν φωτίζει φωτιστική καὶ ὅταν τὸν θεώνει θεοποιός. Μέ τὴν προσευχή (τὴν συνεχῆ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ) ὁ νοῦς (ἡ νοερά ἐνέργεια) εἰσέρχεται μέσα στὴν καρδιά, καὶ ἀναπτύσσεται ἡ νοερά καρδιακή προσευχή. Ἡ νοερά προσευχή εἶναι κοινωνία καὶ ἐνότητα μέ τὸν Θεό, καὶ φυσικά εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

«Ἡ ἡσυχία εἶναι πολὺ στενά συνδεδεμένη μέ τὴν νήψη²⁷, τὴν πνευματικὴ ἐγρήγορηση, ἡ διαρκῆς προσοχή καὶ ἐτοιμότητα ὥστε ὁ λογισμὸς νά μὴν προχωρήσει ἀπὸ τὴν λογικὴ καὶ εἰσέλθει μέσα στὴν καρδιά. Στὴν καρδιά πρέπει νά βρίσκεται μόνον ὁ νοῦς»²⁸.

«Διατί οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας ἀκούοντας τὸν Κύριον ὁποῦ λέγει, πῶς ἀπὸ τὴν καρδίαν εὐγαίνουν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ· φόνοι, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, κλεψίαι κτλ., καὶ πῶς αὐτὰ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Ἄφησαν κάθε ἄλλο ἔργον πνευματικόν καὶ ἀγωνίσθησαν ὅλως διόλου εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον, δηλαδή εἰς τὴν φύλαξιν τῆς καρδίας ὄντες βεβαιωμένοι πῶς μαζί μέ αὐτὸ τὸ ἔργον, θέλει ἀποκτήσουν, εὐκολα κάθε ἄλλην ἀρετὴν. Ἀμὴ χωρὶς αὐτὸ δέν εἶναι δυνατόν νά ἐπιμείνῃ καμμία ἄλλη ἀρετὴ. Αὐτὸ τὸ ἔργον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες μας τὸ ὠνόμασαν ἡσυχίαν καρδιακὴν· ἄλλοι τὸ ὠνόμασαν προσοχὴν· ἄλλοι νήψιν, καὶ ἀντίρρησιν· ἄλλοι ἔρευναν λογισμῶν,

²⁵ «Ὁ ἡσυχασμὸς εἶναι ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἦταν ἡσυχαστές. Ἡσυχία εἶναι ἡ προσπάθεια γιὰ νά φθάσει ὁ ἄνθρωπος στὴν ἐνωσὴ του μέ τὸν Θεό. Ἡ ἡσυχία εἶναι ὅταν ὁ νοῦς ἐπιστρέφῃ ἀπὸ τὴν διάχυσὴ του μέσα στὴν καρδιά, ἡ ὁποία εἶναι ὁ πραγματικὸς οἶκος. Ἡσυχία τί εἶναι; Ἡ βάση τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, δηλ. ἡ ἄσκηση, (ἡ τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν), ἡ θεία Εὐχαριστία. Ὁ ὅλος ἀσκητικὸς ἀγώνας, τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν κάθαρση τῆς (πνευματικῆς, ἐκτὸς τῆς σωματικῆς) καρδιάς, ἀπὸ τὰ πάθη, τὸν φωτισμὸ τοῦ νοῦ καὶ τὴν θέωση...Καρδιά (πνευματικὴ) στὴν πατερικὴ γραμματεία εἶναι τὸ κέντρο τῆς υπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κέντρο τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς.

Ἡσυχίας διάκριση. Στὴ σωματικὴ πού ἀναφέρεται στὴ σχολή, «σχολᾶτε καὶ γνῶτε»,(Ψαλ.45,11) νά σχολάζῃ μέ τὸν περιορισμὸ τῶν αἰσθήσεων, μελέτη, προσευχή, ἐγκράτεια, στόματος, κοιλιᾶς.

Στὴ ψυχικὴ πού ἀναφέρεται στὴν ἐπιστροφή τοῦ νοῦ (τῆς νοερᾶς ἐνέργειας) στὴν καρδιά ἀπὸ τὴν περιπλάνηση διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς φαντασίας στά κοσμικά. Ἡ ἐπιστροφή ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μετανοίας, τῆς εὐχῆς καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἐκδίωξη ὅλων τῶν λογισμῶν, (τῶν σκέψεων μέ εἰκόνες), ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά

Διὰ τῆς ἡσυχίας ἀποκαλύπτεται ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά...Στὸ χῶρο τῆς φυσικῆς καρδιάς, εἶναι ἡ βαθειὰ καρδιά (ἡ πνευματικὴ), ὅπου λειτουργεῖ ὁ νοῦς. Νοῦς,λογικὴ καὶ νοερὴ ἐνέργεια εἶναι μία καὶ μόνη ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, πού στό μὲν ἐγκέφαλο λειτουργεῖ ὡς λογικὴ σκεπτόμενη τὰ διάφορα θέματα τῆς ἐπιβίωσης καὶ συγχρόνως ὡς νοῦς στὴν καρδιά,πού προσεύχεται ἀδιάλειπτα τὸ σωτήριο ὄνομα, τὴν εὐχὴ τὸ:«Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με».... Μετέχει ὁ ἡσυχαστὴς στὴν θεία Εὐχαριστία ὄχι μόνον σωματικά καὶ λογικά, ἀλλὰ καὶ νοερά. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα μεταβάλλει τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ καὶ τὸ ἴδιο ἐνεργεῖ τὴν νοερά προσευχή στό θυσια-στήριον τῆς καρδιάς. Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου Βλάχου, «Ἡσυχία καὶ θεολογία» Ἱερά Μονὴ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Λεβαδιά 2004, σελ. 17, 21,139, 149,198, 291,483,493

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὅπως ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, διὰ τῆς πολιτείας καὶ τῶν συγγραμμάτων του, μᾶς γνωστοποίησε τὴν ἐμπειρία καὶ τὸ βάθος τῆς ἀγίας βιοτῆς τῶν πολλῶν καὶ ἀγνώστων ἡσυχαστῶν. Μέ τὴν ζωὴ καὶ τίς διδασχῆς του φανερῶνει τὸ περιεχόμενο τῆς θυσίας καὶ τοῦ μηνύματος τῶν Νεομαρτύρων· γιατί μαρτύρησαν καὶ τί σημαίνει νά εἶσαι Νεομάρτυρας. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο κεφάλαιο τῆς ἱστορίας μας στοὺς τελευταίους αἰῶνες, ἀετὸς ὑψητέτης τοῦ Πνεύματος· καὶ ἡ παρουσία του μιά ἀστραπή θεία, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς δέν ζοῦσε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ζοῦσε «ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός». Πραγματοποιήθηκε στό πρόσωπό του ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις: «Παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας», αὐτὸς παρέστησε τὸν ἑαυτὸν του «ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντα» στό Χριστὸ καὶ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Ἀρχιμ. Βασίλειος Σταυρονικητιανός, Οἱ Νεομάρτυρες καὶ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, Σύνταξη, τ. 26, 1988, σελ. 19

²⁶ Μιχ. Τρίτου «Ἡ Ἑθνικὴ διάσταση τοῦ ἔργου τοῦ Πατροκοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ».

²⁷ Ὁ ἅγιος Ἡσύχιος ὀνομάζει τὴν νήψη καρδιακὴ ἡσυχία. Ἀρχιμ Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεῖα στὸν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθῆναι 2007, σελ.66

²⁸ Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἱεροθέου, «Μικρὰ Εἴσοδος στὴν Ὁρθόδοξη πνευματικότητα».... σελ. 156 (Γλωσσάρι)

καί φύλαξιν τοῦ νοός· διατί ὅλοι εἰς αὐτό ἐκαταγίνοντο, καί μέ αὐτό ἤξιώθησαν νά λάβουν τά θεῖα χαρίσματα· καί διά αὐτό λέγει καί ὁ Ἐκκλησιαστής. «Εὐφραίνου, νεανίσκε εἰς τήν νεότητά σου, καί περιπάτει εἰς τάς στράτας τῆς καρδίας σου ἄμωμος, καί καθαρός καί μάκρυνε τήν καρδίαν σου ἀπό τούς διαλογισμούς»²⁹.

Ἡ νηπτική-ἡσυχαστική ζωή στήν πραγματικότητα δέν εἶναι μιά λεπτή ἐσωτερική προσοχή, ἀλλά συνδεδεμένη μέ την προσευχή εἶναι πλήρωση τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου τῆς καρδιάς ἀπό τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τήν θεία Χάριθ³⁰.

Γιά νά γίνει κατανοητή ἡ διεργασία τῆς νηπτικῆς θεωρίας, ἐπιγραμματικά ἀναφέρουμε τά ἐξῆς: ὁ προφήτης Ἰερεμίας λέγει: «οἱ ἐχθροί διά τῶν θυρίδων εἰσελεύσονται», διά τῶν αἰσθήσεων εἰσέρχεται ὁ θάνατος, ἐρμηνεύουν οἱ Πατέρες. Ὁ νοῦς ἔχει δύο ἐνέργειες τήν λογική πού κινεῖται βασικά μέ τόν ἐγκέφαλο καί τήν νοερά πού πρέπει νά εὐρίσκεται στήν καρδιά καί προσεύχεται.

Γιά νά λειτουργήσῃ ὁ ἐγκέφαλος πρέπει νά τροφοδοτηθεῖ. Αὐτό γίνεται διά τῶν μηνυμάτων πού συλλαμβάνουν οἱ αἰσθήσεις. Ἐάν τά μηνύματα εἶναι ἐν Χριστῷ τό ἀποτέλεσμα θά εἶναι καθαρό. Γι' αὐτό χρειάζεται νά ἔχουμε σωστό κριτήριον (νήψη) γιά νά διαλέγουμε τά μηνύματα νά δεχώμεθα μόνον τά ὠφέλιμα, καί αὐτά ὁ ἐγκέφαλος τά προωθεῖ στό νοῦ καί ὁ νοῦς μέ τήν σειρά του, τροφοδοτεῖ τήν καρδιά. Ἐάν τά μηνύματα εἶναι καθαρὰ, αὐτό ἔχει ὡς συνέπεια καί τήν καθαρότητα τῆς καρδιάς διαφορετικά γίνεται αὐτό πού λέγει ὁ Κύριος: «ἐκ γάρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημία»³¹.

Οἱ μοναχικές ὑποσχέσεις

Διδάσκει ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὄχι μόνον μέ τίς διδαχές του ἀλλά κυρίως μέ τό ἅγιο παράδειγμά του, ὅτι ἡ εἰσαγωγή στή μοναχική ζωή ἰσοδυναμεῖ μέ τό ἀόρατο μαρτύριον πού λέγει ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, πού ἀκολουθεῖται ἀπό μίαν Ἀνάσταση. Ὁ μοναχός ἀγωνίζεται νά νεκρώσῃ τόν «παλαιόν ἄνθρωπον», νά ἀποκοπεῖ ἀπό τόν προηγούμενον τρόπο ζωῆς του, γιά νά «ἐνδυσθεῖ τόν νέον» ἄνθρωπον τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ καί νά βιώσῃ τήν ἀγγελομίμητη ζωή ὡς εἰδική προσωπική του κλίση.

Γιά νά συμβεῖ ὁμως, αὐτό πρέπει νά προηγηθεῖ ἡ λεγομένη «ὑποταγή», λέξι γνωστή στή μοναχική γλῶσσα, ἄγνωστη ὁμως, σέ πολλούς, ἰδίως ὡς πρός τόν τρόπο κατά τόν ὁποῖο αὐτή κατορθώνεται. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος μάλιστα ὁμιλεῖ περί τριῶν ἀποταγῶν, οἱ ὁποῖες πρέπει νά ἀκολουθήσουν ἀλληλοδιαδόχως ἢ μία τήν ἄλλη, προκειμένου ὁ «κατά τήν προαίρεσιν μάρτυς», ὁ μοναχός νά εἰσέλθῃ «στεφανηφορῶν εἰς τόν οὐράνιον νυμφώνα».

Ὡς πρώτη θεωρεῖται ἡ ἀποταγή «τῶν πραγμάτων καί ἀνθρώπων καί γονέων», ἡ ἔξοδος οὐσιαστικῶς ἀπό τό μέχρι ἐκείνη τή στιγμή γνωστό καί οἰκεῖο περιβάλλον, ὥστε ὁ ἄνθρωπος μακρῶς ἀπό τήν ψευδαἰσθήση τῆς ἀνθρώπινης βοήθειας καί συναντιλήψεως, «μόνος μόνω Θεῷ», νά στραφεῖ ὀλοκληρωτικῶς πρός τόν πλάστη καί δημιουργό του, ἐξαρτώντας ἀπό αὐτόν καί μόνο, τή συνολική του ὑπαρξή.

Ὡς δεύτερη ἀποταγή ὀρίζεται «ἡ ἐκκοπή τοῦ ἰδίου θελήματος», ἡ ἀποβολή δηλαδή τοῦ μεταπτωτικοῦ φρονήματος προκειμένου νά ἀντικατασταθεῖ τό ἀτομικό καί ἐγωϊστικό ἀπό τό θεῖο θέλημα. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει νά ἀναγνωρίζει τί πραγματικῶς ζητᾷ ὁ Θεός ἀπό αὐτόν καί ἐλευθέρως καί ἀσυγχύτως νά ἐργάζεται τήν πραγμάτωσή του.

Ὡς τρίτη δέ ἀποταγή ὀρίζεται ἡ ἀποβολή τῆς κενοδοξίας, ὥστε ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλαγμένος ἀπό κοσμικές ἢ ἀνθρώπινες ἐπιθυμίες, νά ποθεῖ μόνον «τήν τελείαν τῶν τελείων ἀτέλεστον τελειότητα», τήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Ἀπο ὅλα τά παραπάνω κατανοοῦμε γιατί ὁ μοναχισμός, βιούμενος στή σωστή του διάσταση, μπορεῖ νά εἶναι ἡσυχαστικός, ἀλλά καθόλου ἐφησυχαστικός. Μπορεῖ νά εἶναι ἀπάρνηση, ἀλλά καθόλου ἀπόρριψη, μπορεῖ νά εἶναι ἀγώνας, ἀλλά καθόλου ἀγωνία, μπορεῖ νά εἶναι πίστη, ἀλλά καθόλου ἰδεοληψία, μπορεῖ νά εἶναι σταυρός, ἀλλά καθόλου γογγυσμός. Καί τοῦτο διότι ὁ μοναχός παλεύει νά κερδίσει καθημερινῶς τήν πραγμάτωση καί τῶν τριῶν ἀνωτέρω

²⁹ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Λόγος 68^{ος}, Κεφάλαια πρακτικά καί Θεολογικά, ἐκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 367

³⁰ Παρέμβαση, Αὐγουστος 2002

³¹ Ματθ. ιε, 19

ἀποταγῶν. Αφιερώνει τή ζωή του ὀλόκληρη στό νά καταστειῖ δοχεῖο τῆς Χάριτος καί νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό ὅ,τιδήποτε μπορεῖ νά τόν χωρίσει ἀπό τό Θεό.

Ὡς μέτρο μάλιστα τῆς διαφοροποιήσεώς του αὐτῆς, ὁ μοναχός καλεῖται εὐθύς ἐξαρχῆς νά πραγματώσει ὅλες βεβαίως τίς ἀρετές, εἰδικότερον ὅμως, τρεῖς. Τήν παρθενία, τήν ἀκτημοσύνη καί τήν ὑπακοή, ὡς ἀντιστοιχούσες ἡ καθεμιά στίς τρεῖς μορφές ἀποταγῆς πού ἀνωτέρω ἀναφέρθηκαν. Ἔτσι, ἔρχεται ἡ παρθενία νά θεραπεύσει τή φιληδονία καί νά ὀλοκληρώσει τήν ἀποταγή ἀπό τοὺς ἀνθρώπους. Ἔρχεται πάλι ἡ ἀκτημοσύνη γιά νά θεραπεύσει τή φιλαργυρία καί νά ὀλοκληρώσει τήν ἀποταγή ἀπο τό «ἴδιον θέλημα». Ἔρχεται, τέλος, ἡ ὑπακοή νά θεραπεύσει τόν ἐγωϊσμό καί νά ὀλοκληρώσει τήν ἀποταγή ἀπό τήν κενοδοξία. Ἡ ἀπόκτηση δέ τῶν τριῶν αὐτῶν ἀρετῶν φέρνει τήν προσευχή καί ἡ προσευχή φέρνει τή Θεολογία, ὡς κατά Χάρη θέωση καί θεοπτία»³².

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἀσκητική καί ἀποτελεῖ, μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ τήν εὐαγγελική ζωή. Ἡ ἄσκηση εἶναι ἡ μεταστροφή τοῦ ἀνθρώπου στό Θεό. Εἶναι ἡ ἀπαλλαγή ἀπό τήν τυραννία τοῦ ἐγῶ νά ζεῖ προσωπικά. Ἐπίσης ἄσκηση εἶναι ἡ ὑποταγή του στήν καθολική πείρα τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ συμμόρφωση σέ ὅλες τίς ἐντολές τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό μποροῦν νά ζήσουν μοναχοί καί οἱ ζῶντες στόν κόσμο, μέ τήν ἀνάλογη βέβαια προσαρμογή.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς λαχταροῦσε καί ποθοῦσε τά ἀγαθά τοῦ Θεοῦ, καί νά γίνει ἀπό ἄνθρωπος, ἕνας ἐπίγειος ἄγγελος, νά ζεῖ ἐλεύθερος ἀπό τήν τυραννία τῶν παθῶν, γι' αὐτό καί ἀνέλαβε μέ ἐπιμέλεια καί ἀκούραστα τόν κόπο καί τόν πόνο τῆς ἀσκήσεως, τῆς τηρήσεως δηλαδή τῶν θεῶν ἐντολῶν γιά νά ἐπιτύχει μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ τήν ἐσωτερική καλή ἀλλοίωση. Γιατί οἱ ἐντολές κάνουν θεμελιακή ἐργασία γιά τήν στήριξη, μέ ὑλικά τίς ἀρετές, γιά τήν πνευματική οἰκοδόμηση, τήν κατά Θεό ἀνακαίνιση.

Ἰδιαίτερα ἔδωσε μεγάλη σημασία στίς τρεῖς μεγάλες ἀρετές, τήν ὑπακοή, τήν παρθενία καί τήν ἀκτημοσύνη, προβάλλονται στήν ὁδὸ τοῦ μοναχισμοῦ. Εἶναι οἱ ἀρετές μέ τίς ὁποῖες πολεμοῦνται τά τρία βασικά πάθη, τῆς φιλοδοξίας, τῆς φιληδονίας καί τῆς φιλαργυρίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης λέγει: «Ἡ πιό σύντομη διαδρομή πρὸς τά ἄνω βασιλεία μέ τήν μικρή κλίμακα τῶν ἀρετῶν δέν εἶναι ἄλλη, ὅσο ἡ κατάργηση τῶν πέντε παθῶν τῶν ἀντιθέτων στήν ὑπακοή, δηλαδή τῆς παρακοῆς, τῆς ἀντιλογίας, τῆς αὐταρέσκειας, τῆς δικαιολογίας καί τῆς ὀλέθριας οἰήσεως... Ὅποιος νικᾷ μέ τήν ὑπακοή τό πρῶτο, ἔκοψε μεμιᾶς ὅλα τά ἄλλα καί μέ αὐτό τό ἕνα σκαλοπάτι ἀνεβαίνει γρήγορα στοὺς οὐρανοὺς»³³.

Ἵπακοή

«Ἡ θεολογία εἶναι ἀπόρροια τῆς προσευχῆς. Ἡ προσευχή εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπακοῆς. Ὅταν ἔχεις ὑπακοή, θά βρεῖς καί προσευχή, θά βρεῖς καί θεολογία! Ὅταν δέν ἔχεις ὑπακοή δέν βρίσκεις τίποτε καί νά ἔχεις θά τά χάσεις. Το πρῶτον, ἡ ρίζα εἶναι ἡ ὑπακοή. Ἐκανες ὑπακοή, θά βρεῖς προσευχή! Μπορεῖ νά μὴ βρεῖς τώρα, θά βρεῖς αὔριο. Αὐτό εἶναι στήν κρίση τοῦ Θεοῦ· πάντως ἀδύνατον νά μὴν βρεῖς. Ἀλλά κι ἂν ὑποθέσουμε, ὅτι δέν θά βρεῖς ἡ ὑπακοή τά συμπληρώνει ὅλα»³⁴.

«Ἡ ταπείνωση στόν Γέροντα, (ἡ πνευματικό γιά τοὺς ἐγγάμους), δέν εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα, εἶναι σκληρό. Κανένας μας δέν θέλει νά κάνει ὑπακοή. Ὅλοι θέλομε νά γίνεται αὐτό πού σκεπτόμαστε καί ζοῦμε ἐμεῖς. Ἀλλά μέ τήν ὑπακοή μᾶς ἐπισκέπτεται ὁ Θεός, καί τότε γινόμεθα εὐήγιοι, κατευθυνόμεθα εὐκόλα, εὐπειθάρχητοι. Αὐτό εἶναι κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου πού ζεῖ κατά τοὺς νόμους τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Χρειάζεται νά τήν καλλιεργῆς σωστά, μέ ἐξυπνάδα, μετά τέχνης. Δέν εἶναι σπουδαῖο νά κάνης μόνο ὃ, τι θά σοῦ πῶ, ἀλλά νά τό κάνης καί ὅπως πρέπει. Χρειάζεται νά ποδηγετοῦμε (ὀδηγοῦμε) ἐκουσίως τόν ἑαυτό μας ὥστε νά βαδίξῃ σωστά πρὸς ἐκκοπή τοῦ ἰδίου θελήματος. Ἡ ὑπακοή ἀξίζει ὅταν ὑπακούωμε μέ τέχνη, μέ σωφροσύνη, μέ ἐκουσιότητα, μέ ἀγάπη, μέ ἀπλότητα, μέ εἰλικρίνεια»³⁵.

«Καθὼς ἐγὼ λογιᾶζω, λέει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος³⁶, αὐτό τό καλόν (τῆς ἡσυχαστικῆς προσευχῆς) ἔφυγεν ἀπό ἡμᾶς μαζί μέ τήν ὑπακοήν· διατί ἡ ὑπακοή ὀποῦ κάμνει κά-

³² Ἀρχ. Ἰακώβου Μπιζαοῦρη, Καθηγούμενος τῆς Ἱ.Μονῆ Πετράκη, ὁμιλία στήν ἑορτῆ τοῦ ὀσίου Ἐφραίμ.

³³ Ἅγιος Γρηγόριος Σιναΐτης, 137 Κεφάλαια, Φιλοκαλ. τ. Δ. Ἀθήνα 1987, σελ. 202, κεφ. 121

³⁴ π. Ἐφραίμ Κατουνακιώτης, Πρωτᾶτον, τ.74, Ἀπρίλιος Ἰούνιος 1999, σελ. 156

³⁵ Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ Λόγος περὶ Νήψεως, ἐρμηνεία στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2007, σελ.190,191,194.

³⁶ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Λόγος ἐξηκοστός ὄγδος, Κεφάλαια Πρακτικά καί Θεολογικά, ἐκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 365

θε ἕνας εἰς τόν πνευματικόν του Πατέρα, ἐκείνη τόν κάμνει ἀμέριμον ἀπό ὅλα, μέ τό νά ἔρριψε τήν μέριμνάν του εἰς τόν πνευματικόν Πατέρα, καί εἶναι πλέον μακράν ἀπό τήν προσπάθειαν τοῦ κόσμου, καί πολλά πρόθυμος, καί ἄσκητος ἐργάτης τῆς προσευχῆς...διά τῆς ἀληθινῆς ὑπακοῆς δέν ζῆ πλέον ζωήν ἐδικήν του, ὁποῖου νά κάμνη τό θέλημά του, ἀλλά νεκρωθῆ ἀπό κάθε προσπάθειαν τοῦ κόσμου, καί τοῦ ἰδίου του σώματος, ἐκεῖνος ἀπό ποῖον πρᾶγμα προωρινόν ἤμπορεῖ νά νικηθῆ, ἤ νά δουλωθῆ;...Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχή τῆς ἀληθινῆς πολιτείας».

«Σχολάσατε καί μάθετε»³⁷. Μόνον ἡ ἡσυχία γεννᾷ τή γνώση τοῦ Θεοῦ, καθὼς μπορεῖ νά βοηθήσει τούς πολὺ ἐμπαθεῖς καί τούς πῶ ἀδυνάτους μέ τή χωρίς περισπασμό ζωή καί τήν ἀποφυγή τῶν ἀνθρώπων καί τῶν συναντήσεων καί τῶν φροντίδων πού σκοτίζουν τόν νοῦ, ὄχι μόνον τῶν ἀναγκαίων γιά τή ζωή, ἀλλά καί τῶν μηδαμινῶν καί ἐκείνων πού δέ νομίζονται ἐφάρμαρτες. Γι' αὐτό σέ ὅλους ταιριάζει ἡ ἀμεριμνία καί ἡ κατά Θεό σχολή, στούς κοσμικούς ἐν μέρει γιά νά ἔρθουν σιγά – σιγά σέ φρόνηση καί πνευματική γνώση...»³⁸.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιά τήν ὑπακοή

«Στοχαζόμενος καί τήν ἀμάθειάν μου ἐσυμβουλευθήκα τούς πνευματικούς μου πατέρας, ἀρχιερεῖς, πατριάρχας, τούς ἐφάνέρωσα τόν λογισμόν μου, ἀνίσως καί εἶναι θεάρεστον τέτοιον ἔργον νά τό μεταχειρισθῶ, καί ὅλοι μέ ἐπαρακίνησαν νάν τό κάμω καί μέ εἶπαν πὼς τέτοιον ἔργον καλόν καί ἅγιον εἶναι. Μάλιστα παρακινούμενος περισσότερο ἀπό τόν παναγιώτατον κύρ Σωφρόνιον (τότε Οἰκουμενικόν) πατριάρχην – νά ἔχωμεν τήν εὐχήν του – καί λαμβάνοντας τάς ἀγίας του εὐχάς ἄφησα τήν ἐδικήν μου προκοπήν, τό ἐδικόν μου καλόν καί ἐβγήκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τούς ἀδελφούς μου»³⁹.

Νά κάνωμε ὑπακοή στά λόγια του τά ὁποῖα εἶναι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁰.

Ἡ ὑπακοή τῆς γυναικός πρὸς τόν ἄνδρα. «Δέν τήν ἔχει ὁ Θεός τήν γυναικάν κατωτέραν ἀπο ἐσένα, διά τοῦτο τήν ἔκαμε ἀπό τήν μέσην τοῦ ἀνδρός, διά νά εἶναι ὁ ἄνδρας ὡσαν βασιλεύς καί ἡ γυναίκα ὡσαν βεζύρης, ἤτοι ὁ ἄνδρας ὡσαν κεφαλή καί ἡ γυναίκα ὡσαν το σῶμα»⁴¹.

«Νά προσέχετε νά φυλάγετε τά προστάγματα τοῦ Θεοῦ καί νά μὴν κάμνετε τά θελήματα τοῦ Διαβόλου»⁴².

«Νά σέβεσθε καί νά τιμᾶτε τούς παπάδες καί νά μὴν τούς πικραίνετε...νά ξεύρετε ὅτι ἕνας ἱερεὺς εἶναι μεγαλύτερος ἀπό ἕναν βασιλέα καί τό περισσότερο εἶναι ἀνώτερος ἀπό ἕναν ἄγγελον, ἐπειδὴ εἶναι μεσίτης Θεοῦ καί ἀνθρώπων καί ἀξιώνεται καί ἐπιτελεῖ τά ἅγια Μυστήρια.... Ὅθεν ὅσο ἤμπορεῖτε νά τούς σέβεσθε καί νά τούς εὐλαβῆσθε...»⁴³

«Νά τιμᾶτε καί τούς ζαμπιτάδες καί νά μὴν τούς βαρνακαρδίζετε διά τά δοσίματα ὁπού δίδετε...Ἀκόμη νά τιμᾶτε τούς προεστούς τῆς χώρας σας καί τούς γεροντοτέρους σας, ἀκόμη νά τιμᾶσθε καί ἀναμεταζύ σας»⁴⁴.

Ὁ ὑπάκουος ἔχει ἀναφορά στήν ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ πού σταυρώθηκε γιά τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου...στήν ὑπακοή τῆς Θεοτόκου καί τοῦ Ἀβραάμ»⁴⁵.

Παρθενία

Ἡ κρυφή ἐσωτερική ἐργασία, ἡ ἀποβολή ὅλων τῶν λογισμῶν ἀπό τήν καρδιά, ἡ περιφρούρηση τῆς καρδιάς ἀπό λογισμούς καί ἐπιθυμίες, ἡ αἴσθησις τῆς αὐτομεμψίας καί ἡ βαθυτάτη μετάνοια, πού συνδέεται ταυτόχρονα μέ τήν προσευχή, εἶναι αὐτό πού λέγεται ἐσωτερική παρθενία (παρθενία τοῦ νοῦ καί τῆς καρδιάς). Ὁ μοναχός δέν πρέπει νά νομίζει ὅτι διασώζεται «ἐν μόνῃ τῇ τοῦ σώματος φυλακῇ τό κατόρθωμα τῆς παρθενίας», ἀλλά ἡ παρθενία ἐπεκτείνεται στήν προσοχή νά μὴ μολυνθεῖ ἀπό κάθε ἐμπαθῆ διάθεση πού ἐνεργεῖται ἀπό διάφορα πάθη στήν καρδιά.

³⁷ Ψαλμ.45,11

³⁸ Ἅγιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, Φιλοκαλία τ. Γ', 1986, σελ. 97

³⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α1, 23-24

⁴⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α1, 49

⁴¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α1, 41

⁴² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α2, 75

⁴³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α2, 81

⁴⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α2, 82

⁴⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Δ,167, 165, Ε,200

Τά πάθη ἐκεῖνα πού πρέπει νά προσέχει ὁ ἀσκητής εἶναι: ἡ ὀργή, ὁ φθόνος, ἡ μνησικακία, τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ὑπερηφάνεια, ὁ μετεωρισμός καὶ ἡ ἀκαιρολογία, ἡ ἀργία τῶν προσευχῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν μὴ ὄντων, ἡ ἀμέλεια τῶν ἐντολῶν καὶ ὁ καλλωπισμός τῶν ἱματίων, ἡ περιποίηση τοῦ προσώπου καὶ οἱ περιττές καὶ ἀπρεπεῖς συναντήσεις καὶ συζητήσεις. Καὶ ἀφοῦ μνημονεῦνται τὰ πάθη στὴν συνέχεια χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχή, γιατί ἐκεῖνος πού πέφτει σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πάθη αὐτὰ εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ ἔκανε ἓνα σαρκικό ἀμάρτημα καὶ ἔτσι χάνει τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας⁴⁶.

Ἡ παρθενία γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός «ἄνωθεν καὶ ἐξ’ ἀρχῆς ἐφυτεύθη τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων. Ἐν παραδείσῳ παρθενία ἐπολιτεύετο»⁴⁷. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ ζοῦσαν στὸν παράδεισο ὡς ἄγγελοι⁴⁸. Γι’ αὐτὸ οἱ Πατέρες διακρίνουν στὴν παρθενία ἓνα μέσο ὥστε ὁ ἄνθρωπος ν’ ἀνακτήσει τὴν παραδείσια κατάσταση τῆς φύσεώς του⁴⁹. Ἔχει ἀναμφισβήτητη ὑπεροχή σὲ σχέση μὲ τὸν γάμο· ἀπὸ τίς δύο κατάστασεις εἶναι τελειότερη.

Ἡ ἀξία τῆς παρθενίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέτρο πού ἐπιτρέπει στὸν ἄνθρωπο νὰ προσφέρει τελειότερα στὸ Θεό⁵⁰.

Μέσα στὶς διδαχές του ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, διαγράφεται ἡ παρθενία τοῦ μοναχοῦ ἔναντι τοῦ γάμου. Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ στὴν παραβολή του Σπορέως, πού ὁ σπαρθεὶς σπόρος φύτρωσε σὲ ἀγαθὴ γῆ, ἀποδόσας καρπὸν ἄλλοῦ ἑκατόν, ἄλλοῦ ἐξήκοντα, ἄλλοῦ τριάκοντα, ἐρμηνεύει δὲ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ διαφοροποιητικὴ γῆ τῆς διαφορῆς καρποφορίας. Στὴν πρώτη ἀναφέρει τοὺς παρθενεύοντας, μὲ παράδειγμα τὴν Ἁγία Παρασκευή, στὴν δευτέρα ἐκείνους πού ἔκαναν παιδιά καὶ ὕστερα ἀπὸ συμφώνου ἔγιναν μοναχοί, μὲ παράδειγμα τοὺς Ἁγίους Ἀνδρόνικο καὶ Ἀθανασία. Καὶ στὴν τρίτη περίπτωση, τοὺς ἐγγάμους πού κάνουν παιδιά καὶ κρατοῦν σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια μὲ παράδειγμα τὸν ἱερέα Ἰωάννη, πού εἶχε εἴκοσι παιδιά»⁵¹.

«Πρὶν γίνεαι μοναχός ὁ Πατρο – Κοσμᾶς ἦταν μοναχός στὸ φρόνημα καὶ στὸ ἦθος, στὴν καθαρότητα τῆς ζωῆς του, ἔχοντας ὅλα τὰ μοναχικά στοιχεῖα»⁵².

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιὰ τὴν παρθενία.

«Ἐγεννήθη ὁ Κύριός μας ἀπὸ παρθένον διὰ νὰ προτιμήσῃ τὴν παρθενίαν. Ἐσὺ ἀδελφέ μου, ὅπου θὰ φυλάξῃς παρθενίαν νὰ μισήσῃς τὸν κόσμον»⁵³. Τὴν αἰτία καὶ γενικότερα τοῦ ἄγαμου βίου τοποθετεῖ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς στὴν παρθενία τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς χωρὶς νὰ ἀπορρίπτει τὸν γάμο, φέρεται νὰ προτιμᾷ τὴν παρθενία, ἀφοῦ ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ κοσμικά. Ὡς βασικὲς προϋποθέσεις θεωρεῖ ὁ ἅγιος: α) «Ἀμὴ ὡσάν θέλῃς νὰ φυλάξῃς παρθενίαν, πρέπει πρῶτον θεμέλιον νὰ βάλῃς τὴν ἀκτημοσύνην καὶ νὰ μὴν ἔχῃς σακκούλαν, νὰ μὴν ἔχῃς κασέλα καὶ νὰ τηγανίζῃς τὸ σῶμα σου μὲ κακοπάθειες...»⁵⁴.

β) «...Ἀμὴ ὡσάν θέλῃς νὰ φυλάξῃς παρθενίαν...νὰ τηγανίζῃς τὸ σῶμα σου, καθὼς τηγανίζεις τὸ ψάρι μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχές, μὲ κακοπάθειες, διὰ νὰ νεκρώνῃς, νὰ ταπεινώνῃς τὴν σάρκα.....»⁵⁵

γ) «Νὰ φεύγῃς τὸν κόσμον, μὰ περισσότερον τὴν γυναῖκα. Καὶ ὄχι πάλιν νὰ μισᾷς τὴν γυναῖκα, διατὶ εἶναι πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὰ πάθη ὅπου ἀκολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι».

Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἀποφυγῆς τῆς γυναικός (ἢ τοῦ ἀνδρός) φαίνεται ἀπὸ τὴν προτροπὴ του: *«Καὶ ἂν τύχῃ καὶ ἀπεράσῃς ἀπὸ ἓνα σοκάκι καὶ εἰς τὸ ἓνα μέρος εἶναι ἡ γυναῖκα καὶ εἰς τὸ ἄλλον εἶναι ὁ Διάβολος, νὰ μὴν ἀπεράσῃς ἐκεῖθε ὅπου εἶναι ἡ γυναῖκα, μόνον ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ Διάβολος διατὶ κάεις τὸν σταυρόν σου καὶ φεύγει, μὰ ἡ γυναῖκα δὲν φεύγει...καὶ ἡ καλόγρια*

⁴⁶ Παρέμβαση Αὐγουστος 2002

⁴⁷ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς 4,24

⁴⁸ Γένεσις, ὁμιλία, 18,4

⁴⁹ Γρηγορίου Νύσσης, περί Παρθενίας 12,4

⁵⁰ Jean Claus Larchet, Ἡ θεραπευτικὴ τῶν πνευματικῶν νοσημάτων, τόμος Β΄, Ἀποστολικὴ Διακονία, σελ. 228-9

⁵¹ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καὶ βιογραφία»,...Β, 174

⁵² Εὐθυμίας Μοναχῆς, Ἁγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ὁ τοῦ Κόσμου κόσμος καὶ τῶν Θερμίων καύχημα, Ἰ. Μ. ἀγίου Κοσμᾶ Μέγα Δένδρου Αἰτωλίας, σελ.5,6,50

⁵³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Β2,129

⁵⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Β1,110

⁵⁵ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καὶ βιογραφία» Β1, 110

μέ ἄνδρες καί νά μήν μολυνθοῦν καί νά σκανταλισθοῦν...καλόγερέ μου, πήγαινε εἰς τήν ἔρημον, ἄν θέλης νά σωθῆς»⁵⁶.

Ὡστόσο δικαιολογεῖ τή δική του κοσμική παρουσία λόγω τῆς ἀμάθειας στήν ὁποία περιέπεσε τό γένος, ἐνῶ ἐκφράζει τήν ἐτοιμότητά του νά χαθεῖ ὁ ἴδιος χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἡ ἀγάπη γιά τήν σωτηρία τῶν ψυχῶν τῶν συνανθρώπων του, μιμούμενος τόν Ἀπόστολο Παῦλο»⁵⁷.

«Εἰς τοὺς δώδεκα χρόνους ἐφώτισεν ὁ Θεὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς Θεοτόκου καὶ τὴν ἀρραβώνιασαν διὰ πολλὰς οἰκονομίας. Ἐστειλε κατόπιν ὁ πανάγαθος Θεὸς τὸν ἄγγελον καὶ λέγει τῆς Θεοτόκου: Μαρία, ἐσὺ πρέπει νὰ χαίρεσαι περισσότερο ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον· ἐσὺ μέλλεις νὰ γεννήσῃς τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, χωρὶς ἄνδρα, παρθένος, καὶ πάλιν παρθένος νὰ μείνῃς, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐὰν καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀποκρίνεται ἡ Κυρία Θεοτόκος καὶ λέγει: Κύριέ μου, ἀπορῶ καὶ σὲ δοξάζω, σὲ προσκυνῶ, σὲ λατρεύω, ὅπου κατεδέχθῃς νὰ γεννηθῆς ἀπὸ ἐμένα τὴν δούλην σου. Ἐτοιμὴ εἶμαι λοιπὸν καὶ ἄς γίνῃ τὸ θέλημά σου. Καὶ εὐθὺς ἔμεινεν ἔγκυος ἡ Θεοτόκος καὶ ἐγέννησε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν μας, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ἄνδρα, παρθένος, καὶ πάλιν παρθένος ἔμεινεν. Ἐγεννήθη ὁ Κύριος μας ἀπὸ γυναῖκα, διὰ νὰ εὐλογησῇ τὴν γυναῖκα· διότι ἡ γυναῖκα ἔλαβεν τὴν κατάραν πρώτη καὶ μᾶς ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἡ γυναῖκα πάλιν ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὴν εὐλογίαν νὰ μᾶς βάλῃ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον»

«Καθὼς ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι προτιμοῦμε τό μάλαμα ἀπὸ τό ἀσήμι, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὸν γάμον, ναί, μὰ περισσότερο τὴν παρθενίαν, διὰ νὰ σοῦ δείξῃ παράδειγμα καὶ ἐσένα πῶς, ἀνίσως καὶ ἡμπορῆς νὰ φυλάξῃς παρθενίαν καὶ θέλης νὰ γένῃς καλόγερος ἢ ἡ γυναῖκα καλογραῖα, εἶσαι καλότυχος καὶ τρισμακάριος, εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ ἐτοῦτα τά κοσμικά, εἶσαι ὡσάν ἄγγελος... φύγε, καλόγερέ μου, πήγαινε εἰς τὴν ἔρημον, ἄν θέλης νὰ σωθῆς.»⁵⁸.

«...ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐζῆσαν μέσα στὸν κόσμον μὲ σωφροσύνην καὶ παρθενίαν, μὲ νηστεῖες, προσευχές, ἐλεημοσύνες, μὲ ἔργα καλὰ διὰ τὴν ἀγάπην.»⁵⁹

«Ἦτο μία κόρη ὀνομαζομένη Μαρία. Ὁ πατὴρ τῆς ἦτο χριστιανὸς καὶ ἐζήτηε νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ· ἐκεῖνη δὲν ἤθελε, θέλουσα νὰ φυλάξῃ παρθενίαν. Τὴν ἔβαλεν εἰς ἓνα μοναστήριον γυναικεῖον καὶ τὴν παρέδωκε τῆς ἡγουμένης νὰ τὴν ἔχῃ ὡς παιδί τῆς. Καὶ ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ πατὴρ τῆς, ἐγένετο ἄλλος ἀφέντης εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, ὅστις ἐβγήκε μίαν ἡμέραν καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον ὅπου ἦτο ἡ Μαρία. Καὶ εὐθὺς ὅπου τὴν εἶδεν ὁ ἀφέντης, ἐτρώθη ἡ καρδιά του ἔρωτα σατανικόν· καὶ γυρίζοντας σπῆτι τοῦ ἔστειλε γράμματα εἰς τὴν ἡγουμένην καὶ τῆς ἔλεγε: Ἀμέσω νὰ μοῦ στείλῃς τὴν Μαρίαν, διότι τὴν εἶδον καὶ με εἶδε, με ἠγάπησε καὶ τὴν ἠγάπησα. Διαβάξῃς τὸ γράμμα ἢ ἡγουμένη, κράξῃς τὴν Μαρίαν καὶ τῆς λέγει: Παιδί μου, τί καλὸν εἶδες εἰς πασὰν καὶ τὸν ἐκοίταξες μὲ ἀγάπην; Κοίταξε τί μοῦ γράφει ἐδῶ! Λέγει ἡ Μαρία: Ἐγὼ δὲν ἠξεύρω τίποτε· τὸν ἐκοίταξα μὲ ἄλλον σκοπὸν καὶ εἶπα: Ἄρα, Θεέ μου, ταύτην τὴν δόξαν ὅπου ἔχει ἐδῶ τοῦτος ὁ πασᾶς, θὰ τὴν ἔχῃ καὶ εἰς ἄλλον κόσμον; Καὶ αὐτὸς μ' ἐκοίταξε μὲ διαβολικὸν σκοπόν. Ἐγὼ ἄν ἤθελα ὑπανδρεῖαν, μὲ ὑπάνδρευε καὶ ὁ πατέρας μου καὶ ἔπαιρνα χριστιανόν. Τότε γράφει ἡ ἡγουμένη εἰς τὸν πασᾶν: Καλύτερα σοῦ στέλνω τὸ κεφάλι μου, παρὰ τὴν Μαρίαν. Στέλλει πάλιν ὁ πασᾶς καὶ λέγει τῆς ἡγουμένης: Ἦ νὰ μοῦ στείλῃς τὴν Μαρίαν, ἢ ἔρχομαι καὶ τὴν παίρνω μόνος μου καὶ καίω τὸ μοναστήρι. Τὸ ἤκουσεν ἡ Μαρία καὶ λέγει τῆς ἡγουμένης: Ὅταν ἔλθουν οἱ ἀπεσταλμένοι, στείλε τους εἰς τὸ κελλί μου καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίνομαι. Ἦλθον οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὸ κελλίον τῆς Μαρίας, καὶ τοὺς ἠρώτησε τί θέλουν. Τῆς εἶπον ἐκεῖνοι: Μᾶς ἔστειλεν ὁ πασᾶς νὰ σὲ πάρωμεν, διότι εἶδε τὰ μάτια σου καὶ τὰ ὠρέχθηκε. Τοὺς εἶπε νὰ περιμείνουν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τότε παίρνει ἓνα μαχαίρι καὶ ἓνα πιάτο, καὶ πηγαίνει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐμπρὸς καὶ λέγει: Κύριέ μου, μοῦ ἔδωκες τὰ μάτια τὰ αἰσθητὰ διὰ νὰ πηγαίνω εἰς τὸν καλὸν δρόμον, καὶ ἐγὼ νὰ πηγαίνω μὲ τὸ θέλημά μου εἰς τὸν κακὸν δὲν εἶνε πρόπον. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ θὰ μοῦ βγάλουν τὰ νοητὰ, ἰδοὺ ὅπου τὰ βγάνω διὰ τὴν ἀγάπην σου, διὰ νὰ φύγω ἀπὸ τὸν βόρβορον τῆς ἀμαρτίας. Καὶ εὐθὺς βάζει τὸ μαχαίρι μέσα εἰς τὸ μάτι τῆς καὶ τὸ βγάνει εἰς τὸ πιάτο. Ἐπῆγεν ἐμπρὸς καὶ εἰς τὴν Παναγίαν καὶ βγάζει καὶ τὸ ἄλλο τῆς μάτι καὶ τὰ βάνει μαζί. Τότε τὰ στέλλει

⁵⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β2, 129

⁵⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1, 111., Ἀποστ. Νικολαΐδη, Θεολογικὴ καὶ θεσμικὴ προσεγγίσεις τῶν διδασκῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1998, τόμ. λγ', σελ. 488-489

⁵⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1, 110-111

⁵⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 27

τοῦ πασᾶ· καὶ ἀφοῦ τὰ εἶδεν ὁ πασᾶς, ἐγύρισεν εὐθὺς ὁ σατανικὸς ἔρωσ εἰς κατάνυξιν· καὶ σηκώνεται εὐθὺς καὶ πηγαίνει εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ παρακαλεῖ τὰς καλογραίας νὰ ὑπάγουν νὰ κάμουν δέησιν εἰς τὸν Θεόν, νὰ ἰατρευθῇ ἡ Μαρία. Πηγαίνουν πάραυτα ὄλοι μαζί με τὸν πασᾶν καὶ πίπτουσαι κατὰ γῆς παρεκάλουν τὸν Κύριον καὶ τὴν Θεοτόκον νὰ δώσῃ τὸ φῶς τῆς Μαρίας. Ἐφάνη ἡ Θεοτόκος τότε ὡς ἀστραπὴ εἰς τὴν Μαρίαν καὶ τῆς λέγει: Χαῖρε, Μαρία! Ἐπειδὴ ἐπρότιμησες νὰ βγάλῃς τὰ μάτια σου διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν ἰδικὴν μου, ἰδοὺ πάλιν ἔχε τὰ μάτια σου καὶ πλέον πειρασμὸς νὰ μὴ σοῦ συμβῇ. Βλέποντας δὲ τὸ θαῦμα οἱ παρόντες ἐχάρησαν πολὺ καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν. Ἐπειτα ὁ πασᾶς ἀφιέρωσε πολὺ χρυσίον εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ἐπῆρε συγχώρησιν ἀπὸ τὰς καλογραίας καὶ ἀνεχώρησε καὶ ἔκαμε καλὰ καὶ ἐσώθη. Ἀκούετε, ἀδελφοί μου, τί ἔκαμεν ἡ Μαρία μετὰ τὴν δύναμιν τῆς Παναγίας; Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ τιμῶμεν τὴν Παναγίαν Θεοτόκον μετὰ ἔργα καλὰ»⁶⁰.

Ἀκτημοσύνη

Σημαίνει τὴν ἐκούσια ἄρνηση ὁποιασδήποτε κατοχῆς καὶ κτήσης, πέρα ἀπὸ τὴν αὐστηρά ἐνασχόληση μετὰ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Ἡ ἀρετὴ τῆς ἀκτημοσύνης ἐμφανίζεται ὡς στοιχεῖο τῆς πρωτογενοῦς ἀρετῆς τῆς «πνευματικῆς πτωχείας»,⁶¹ πού συνίσταται γενικότερα στὴν ἀπογύμνωσι ἀπὸ κάθε ἐμπαθεῖ λογισμό καὶ κάθε φαντασίας, σχετικῶν μετὰ τὴν κατοχὴ ἢ τὴν ἀπόκτηση τοῦ ὑλικοῦ πλούτου.

Ἡ ἀκτημοσύνη θεραπεύει τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας (προσκόλλησι στὰ ὑλικά ἀγαθὰ πού κατέχομε) καὶ τῆς πλεονεξίας (προσκόλλησι στὴν ἐπιθυμία γιὰ νὰ ἀποκτήσωμε περισσότερα)»⁶².

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη

«Καὶ τώρα μετὰ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ, δὲν ἔχω μήτε σακκούλα, μήτε κασέλα, μήτε ἄλλο ράσο ἀπὸ αὐτὸ ὁπού φορῶ. Ἀλλὰ ἀκόμη παρακαλῶ τὸν Κύριόν μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου νὰ με ἀξιῶσῃ νὰ μὴν ἀποκτήσω σακκούλα...»⁶³

«...Καὶ ὡσάν θέλετε νὰ με δώσετε ἄσπρα, πρέπει νὰ με δώσετε καὶ σακκούλαν καὶ ἄνθρωπον νὰ τὰ βαστάσῃ, διατὶ ἐγὼ εἶμαι τεμπέλης καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὰ σέρνω. Ἀμὴ ὡσάν θέλετε νὰ με δώσετε ἄσπρα, δὲν εἶναι καλύτερα νὰ με δώσετε πέτρες καὶ κεραμίδια; καὶ τὸ ἔνα ἄψυχον εἶναι καὶ τὸ ἄλλο ἄψυχον. Ἐγὼ ἐδῶ πέρα περιπατῶ καὶ ἔχω τὸ κεφάλι μου μέσα εἰς τὸν τροβᾶ, ἀνίσως καὶ ἐπεριπατοῦσα διὰ ἄσπρα, ἤθελα νὰ εἶμαι τρελλὸς καὶ ἀνόητος καὶ δὲν με χρειάζονται παιδιὰ μου...»⁶⁴ Δὲν ὑπάρχει σχέση μετὰ τὸ ἄψυχο χρῆμα ἕνας πού εἶναι κάθε στιγμὴ ἔτοιμος νὰ δώσῃ τὴ ζωὴ του γι' αὐτὸ πού πιστεύει καὶ διακηρύττει»⁶⁵.

«Ἀμὴ ὡσάν θέλῃς νὰ φυλάξῃς παρθενίαν, πρέπει πρῶτον θεμέλιον νὰ βάλῃς τὴν ἀκτημοσύνην καὶ νὰ μὴν ἔχῃς σακκούλαν, νὰ μὴν ἔχῃς κασέλα καὶ νὰ τηγανίζῃς τὸ σῶμα σου μετὰ κακοπάθειες...»⁶⁶.

«.....διάφορα δὲν εἶχε κανένα πρᾶγμα εἰς τὴν ἐξουσίαν του οὔτε ἀργύριον οὔτε διπλᾶ φορέματα οὔτε δύο χιτῶνας»⁶⁷. Ἀληθινὰ ὁ πατέρας τοῦτος φαίνεται μοι νὰ ἐξεικονίζῃ τὸν σεβάσμιον χαρακτῆρα ἐνός ἀληθινοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλου.....»⁶⁸.

⁶⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Ε,202-204

⁶¹ Ματ.5,3

⁶² Jean Claus Larchet, Ἡ θεραπευτικὴ τῶν πνευματικῶν νοσημάτων, τόμος Β', Ἀποστολικὴ Διακονία,σελ. 249

⁶³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α1, 24

⁶⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....»Α1, 48-49

⁶⁵ Ἀποστ. Νικολαΐδη, Θεολογικὲς καὶ θεσμικὲς προσεγγίσεις τῶν διδασκῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ,...σ.490

⁶⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Β1,110



Μία φωτογραφία χίλιες λέξεις.

⁶⁷ Ματθ. 1,5, 9-11. Ὁ συγχρονὸς του Καισάριος Δαπόντες (1714-1784), Ἱστορικὸς κατάλογος ἀνδρῶν ἐπισήμων, τοῦ Κ.Ν.Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ' ἐν Βενετία 1872, σ.123: «Κοσμᾶς ἱερομόναχος, ἀποστολικὸς κῆρυξ, ἀκτῆμων ἀνάργυρος, ἅγιος».

⁶⁸ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλισανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στὴν Κεφαλλονιά καὶ τὴ

«Ἦρθε κοντά (στό λαό) φορώντας τό ἀπλό καί ἀπέριττο ράσο καί κρατώντας ἓνα ραβδί στό χέρι. Μά ἦταν «στήν ὠριμότερη κι ἀνδροπεπέστερη στιγμή τῆς ἡλικίας του, σαράντα ἔξι χρονῶν, μελαγρός, μέ μάτια πούλαμπαν ἀπό φῶς οὐράνιο μέ ἀκατανίκητη γοητεία στά χεῖλη, μέ κορμοστασιά λυγρή κι ἀγέριχη ἀπό τήν ἀσκητεία καί μέ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς του»⁶⁹.

Αναφέρεται στήν ἀκτημοσύνη τῶν ἁγίων Παρασκευῆς, ἡ ὁποία τά ἔδωσε ἐλεημοσύνη καί τῆς Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας⁷⁰.

Οἱ τρεῖς πρωταρετές, (ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία καί ἡ προσευχή)

«Ἀνήκουν στίς ἐπτά σωματικές πράξεις, κατά τόν ἅγιο Πέτρο τόν Δαμασκηνό, βοηθοῦν στό καθαρισμό τοῦ σώματος ἀπό τά αἰσχροτάτα σωματικά πάθη τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας, καί τά περιττά χρήματα. Εἶναι ἐργαλεῖα γιά τήν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς, τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν καί τήν τακτοποίηση τῶν ἡθῶν»⁷¹.

Νηστεία

«Γαλήνη καί ἄρμονία στό σῶμα, στόν νοῦ καί στή ψυχή.

Στόν λόγο του περί νηστείας θά ἀκούσουμε τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο νά καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους σέ ἐγρήγορη πνευματική: «Ἡ νηστεία εἶναι μίμησις κατὰ τὸ δυνατόν τῶν ἀγγέλων, καταφρόνηση τῶν παρόντων, ἐνασχόληση μέ τήν προσευχή, τρυφή τῆς ψυχῆς, χαλινάρι τοῦ σώματος καί κατευνασμός τῆς ἐπιθυμίας. Καί γνωρίζουν οἱ νηστεύοντες ὅτι κατευνάζει τίς ἡδονές καί δὲν ἀγνοοῦν οἱ πειρασθέντες ὅτι μαλακώνει τὸν θυμό, κατασπαράζει τὸν ἀργό καί καταπαύει τὰ κύματα τῆς φύσεως, ἀνυψώνει τὸν λογισμό, καί ἐκλαμπρύνει τὴ ψυχή, ἀνακουφίζει τὴ σάρκα, ἐκδιώκει τίς νυχτερινές ἀσέλγειες, ἀπαλλάσει ἀπὸ τὴν μέθη, γλιτώνει ἀπὸ τὸν πονοκέφαλο καί κάνει τὰ χρώματα καί τὰ βλέμματα λαμπρά. Στὴ νηστεία οἱ κινήσεις γίνονται μέ τάξη, ἡ γλῶσσα εἶναι εὐκίνητος χωρὶς νὰ διαστρέφεται ἀπὸ τὸ κρασί, καί ὁ λογισμὸς εἶναι ὀρθὸς καθὼς δὲν ἐκχέονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἐπιθυμίες. Χορεύει μέσα στὴ σωφροσύνη, καί ἔχει γαλήνη»⁷². Καί λίγο πιὸ κάτω συνεχίζει: «Αὐτὸς ποὺ δὲν συμπάσχει μέ τὸν Ἰησοῦ, δὲν γνώρισε ποτὲ τὸν Ἰησοῦ· αὐτὸς ποὺ ἀπορρίπτει τὴ νηστεία δὲν γνώρισε τὸν Σταυρό... Ὅλη ἡ ἡδονὴ τῶν τροφῶν εἶναι μέχρι νὰ τίς καταπιεῖς. Μόλις χαθεῖ τὸ γευστικὸ μέρος τῆς τροφῆς, γίνεται σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε ποτέ. Ἡ νηστεία ὁμως δὲν καταφθείρεται, οὔτε περιορίζεται στήν κοιλιά, οὔτε ἀπὸ τὴν κοιλιά μεταβάλλεται σέ ἀπόρριμμα. Γιατί εἶναι πρόξενος ἀθανασίας, ἔχει τὸν ἴδιο τρόπο ζωῆς μέ τοὺς Ἀγγέλους, γιατί εἶναι, κατὰ τὸ δυνατόν, μίμησις αὐτῶν. Ἀκηδιάζει λοιπὸν ἐπειδὴ βρίσκεσαι σέ νήψη; Ἐπειδὴ δὲν εἶσαι βεβαρημένος μέ ξένες εὐτυχίες; Ἐπειδὴ ὁ λογισμὸς σου εἶναι ὀρθός; Ἐπειδὴ ἡ σάρκα σου εἶναι καθαρὴ; Ἐπειδὴ ἀνθεὶ ἡ διάνοια; Ἐπειδὴ ἀκοῦς τὴν Γραφή μέ χαρὰ; Ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει νὰ λέγονται ἀποσιωπᾶς καί δὲν εἶσαι ἄνθρωπος ἀλλὰ σχεδὸν ἄγγελος;»⁷³.

«Ἡ δὲ ἀμεριμνία ἀνάπαυσις ἐστὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἤγουν ἡ ἀπερίσπαστος νηστεία· καί γάρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς ὑπόδειγμα ἡμῶν, ἵνα δείξῃ εἰς ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἐνήστευσε καί αὐτὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας καί τεσσαράκοντα νύκτας. Καί ὅσοι ταύτην φυλάξουσιν ἐν αὐτῇ οικειοῦνται· ὁ γάρ νηστεύων Τετράδα καί Παρασκευὴν δυσωπεῖ τὸν Θεόν, καί τοῖς Ἰουδαίοις ἀντιτάσσεται καί μέρος ἔχει μετὰ τοῦ σταυρωθέντος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀδελφοί, ἐπίστασθε ὅτι ὡσπερ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Πατρός ἔχει τύπον, οὕτω καί αὐτὸς πάλιν τοῦ ἐλθόντος καί διακονήσαντος καί μὴ διακονηθέντος καί πάντα τά βάρη ἡμῶν βαστάσαντος...»⁷⁴.

Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἐνὸς ἀκροατῆ του.

⁶⁹ Μιχαλοπούλου Φάνη, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθήναι 1940, σ. 23

⁷⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...»Δ, 171 - 173

⁷¹ Φιλοκαλία τ. Γ', 1986, σελ. 146,185. (Οἱ ἐπτά σωματικές πράξεις εἶναι ἡ ἡσυχία, ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ψαλμωδία, σωματικὴ προσευχὴ καί γονυκλισίες, ἡ πνευματικὴ προσευχὴ, ἡ ἀνάγνωση τῶν λόγων τῶν βίων τῶν Πατέρων, καί ἡ ἐρώτηση τῶν ἐμπείρων γιά κάθε λόγο καί ζήτημα), σελ. 82-84)

⁷² Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, «Λόγος περί Νηστείας», PG 62, 734.

⁷³ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου, «Λόγος περί Νηστείας», PG 62, 736.

⁷⁴ Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου Ἀνέκδοτη πνευματικὴ ὁμιλία, «περὶ Χριστιανικῆς Πολιτείας καί Διαγωγῆς «εἰσαγωγῆ, κείμενο, Σχόλια Αρχμ. Ἐπιφανίου Εὐθυβούλου, " ἐκδ. ὀρθόδοξο Πνευματικὸ Κέντρο Λεμεσοῦ". Κύπρος 2004

«...ή θροφή του ἦτον ὀλιγωτάτη, δηλ. ἄρτος καὶ οἶνος⁷⁵ δέν ἐθρέφετο μέ φαγητά ἀρεστά⁷⁶.
 «...Παρεδόθη ὁ Κύριος, ἀδελφοί μου, εἰς τὰς χεῖρας τῶν παρανόμων Ἑβραίων· ὑβρίσθη, ἐδάρθη, ἐσταυρώθη κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· Τὴν Μεγάλην Τετάρτην ἐπωλήθη ὁ Κύριος καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ἐσταυρώθη. Πρέπει καὶ ἡμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ νὰ νηστεύωμεν πάντοτε, μὰ περισσότερο τὴν Τετάρτην, διότι ἐπωλήθη ὁ Κύριος καὶ τὴν Παρασκευὴν, διότι ἐσταυρώθη. Ὅμοίως ἔχομεν χρέος νὰ νηστεύωμεν καὶ τὰς Τεσσαρακοστάς, καθὼς ἐφώτισεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοὺς ἀγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνομοθέτησαν νὰ νηστεύωμεν, διὰ νὰ νεκρώνωμεν τὰ πάθη καὶ νὰ ταπεινώνωμεν τὸ σῶμα, καὶ μάλιστα μὲ τὰ ὀλίγα ζῶμεν μὲ εὐκολίαν. Ἐγὼ ἤμπορῶ νὰ ζήσω μὲ 100 δράμια ἄρτου· ἐκεῖνα τὰ εὐλογεῖ ὁ Θεός, διότι εἶνε ἀναγκαῖα⁷⁷ καὶ ὄχι νὰ τρώγομεν 110· ἐκεῖνα τὰ 10 τὰ καταρᾶται, διότι εἶνε χαράμι· εἶνε ἐκείνου ὁποῦ πεινᾷ. Φυλάγετε αὐτὰς τὰς τέσσαρας Τεσσαρακοστάς, χριστιανοί μου; Ἐδῶ πῶς πηγαίνετε; Ἄν εἴσθε χριστιανοί, πρέπει νὰ τὰς φυλάγετε· μάλιστα τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Κρατεῖτε τὸ τριήμερον ἐδῶ; Τὴν Καθαρὰν Δευτέραν εἶνε καλὸν καὶ ἅγιον ὅποιος τὴν φυλάγει⁷⁸.
 «Ὁ Μανασσῆς...ἐπῆγεν καὶ ἀσκήτευεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχάς, κακοπαθίες καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρεται πάντοτε...ἐπῆγαν (οἱ ἅγιοι Ἀνδρόνικος καὶ Ἀθανασία), ἐπῆγαν καὶ οἱ δύο εἰς μοναστήρια καὶ ἐγιναν καλόγεροι καὶ ἀπερνοῦσαν με νηστεῖες, σκληραγωγίες, κακοπαθίες καὶ ἐσώθησαν⁷⁹.
 «...εἰς τὸν κόσμον μέσα ἔζησαν μὲ σωφροσύνην καὶ παρθενίαν, μὲ νηστεῖες, προσευχάς, ἐλεημοσύνες, μὲ ἔργα καλά, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἀγίας Τριάδος⁸⁰».

Ἀγρυπνία

Εἶναι δύο εἰδῶν ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ.

«Εἶναι ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ὅλων τῶν ἀγίων· ποτέ δέν ἀνακαλεῖται. Κανένας δέν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸν Θεόν, ἂν τὴν νύκτα δέν συναυλίζεται μαζί Του, περιμένοντας ἄγρυπνος μέχρι τὸ πρωί. Ἡ νύκτα εἶναι ὁ χρόνος τῶν πνευματικῶν σου κατορθωμάτων τῆς σπορᾶς καὶ τῶν θερισμάτων. Ἐάν νήφωμε μὲ ἰδρώτα καὶ κόπο τὴν νύκτα τότε πραγματικά θά λάβωμε. Χωρὶς αὐτὴ (τὴν νυκτερινὴ πνευματικὴ ζωὴ), εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχεις κάποια γεύση, κάποια γλυκύτητα στὴν πνευματικὴ σου ζωὴ, κάποια ἐμπειρία ἢ γνώση».

«Ἡ πνευματικὴ ἀγρυπνία, ἡ ἐγρήγορση, ἡ προσοχὴ ἔχει σχέση μὲ τὴν νήψη. Μὲ τὸν ἠγεμόνα νοῦ μας παρακολουθοῦμε συνεχῶς τὴν πηγὴ τῶν λογισμῶν καὶ τῶν ἔργων μας. Ἡ νήψη στὴν βαθύτερη ἔννοιά της εἶναι ἐγρήγορση, ἐπαγρύπνηση, ἐσωτερικὴ ἐνάργεια καὶ διαύγεια... ἔλεγχος τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦ, ἔλεγχος τοῦ ἑαυτοῦ μου⁸¹».

«Ἀγρυπνεῖτε ἀδελφοί μου, λέγει ὁ ἅγιος Ἡσύχιος, ὅποιος θέλει νὰ μὴν πληγωθεῖ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποτέ δέν κλείνει τὰ μάτια του... Ἄν ὁμως ἐσύ θέλεις νὰ κοιμᾶσαι, πᾶρ' το εἶδηση ὅτι θά πέσεις καὶ θά χαθεῖς, διότι θά ἀπογυμνωθεῖς ἀπὸ τίς ἀρετές σου. Ἀντιθέτως, ἐάν θά ἔχεις ἀδιαλείπτως πάνοπλο τὸν νοῦ σου, θά μπορεῖς νὰ νικᾷς τὸν ἐχθρὸ, πού στέκεται συνεχῶς μὲ τὴν παράταξή του ἀπέναντί σου, μὲ τὸ ὄπλο πού εἶναι ὁ Χριστός⁸²».

«Διὰ τοῦτο νὰ στέκεσθε πάντα ἄγρυπνοὶ νὰ τὰ φυλάγετε ἀπὸ τὸν νοητὸν λύκον, τὸν πονηρὸν Διάβολον...⁸³».

«...καὶ νὰ τηγανίζης τὸ σῶμα σου, καθὼς τηγανίζεις τὸ ψάρι, μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχάς μὲ κακοπαθίες, διὰ νὰ νεκρώνης, νὰ, ταπεινώνης τὴν σάρκα ὁπού εἶναι ἕνας λύκος, ἕνα γουρούνι, ἕνα θηρίον...⁸⁴».

Προσευχή

«...διότι μητέρα τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἡσυχία, διὰ τῆς προσευχῆς δὲ πραγματοποιεῖται ἡ

⁷⁵ σχετικὰ μὲ τὴν λιτὴ διαίτα τοῦ Κοσμᾶ ἔτρωγε μόνον χόρτα καὶ ὄσπρια

⁷⁶ φαγητά ὀρεκτικά, νόστιμα

⁷⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Γ, 147

⁷⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Γ, 148

⁷⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Δ, 167,175

⁸⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 27

⁸¹ Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεία στὸν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2007, σελ. 113,115,120, IX.

⁸² Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεία στὸν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2007, σελ. 324

⁸³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 81

⁸⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1, 110

ἐμφάνιση τῆς θείας δόξης, ὅταν ἀποστρεφοῦμε τίς αἰσθήσεις, καί γίνουμε συγγενής μέ τόν Θεό, καί ὅταν ἐλευθερωθοῦμε ἀπό τό κοσμικό φρόνημα καί ὑπάρξει ἡ ἐσωτερική μας ἔνωση, ὁ νοῦς νά εἰσέλθει στήν καρδιά καί διά τοῦ θείου ὀνόματος ἀνεβεῖ στό Θεό, τότε θά ἀζιωθοῦμε νά δοῦμε τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁸⁵.

«Πρέπει νά ἔχωμεν προσευχήν καί προσοχήν. Ἡ μία βοηθαί τήν ἄλλην, ὅπως τό ἓνα χέρι τοῦ ἄλλο. Ἡ προσευχή φέρνει τήν προσοχήν καί ἡ προσοχή τήν προσευχή.

Κατά τάς ὥρας τῆς προσευχῆς, τίποτε νά μήν ἀπασχολῇ τόν νοῦν, κανένα γήινο πράγμα νά μήν ὑπάρχη, πού νά ἀπασχολῇ τόν νοῦν»⁸⁶.

Ἡ μέθοδος τῆς ἡσυχαστικῆς προσευχῆς⁸⁷.

«Ἡ τελειότερη μορφή προσευχῆς, εἶναι ἡ «εὐχή τοῦ Ἰησοῦ», πού περιλαμβάνει τά χαρακτηριστικά ὄλων τῶν ὑπολοίπων. Χαρακτηρίζεται ὡς «ὑψηλοτέραν πασῶν τῶν ἐργασιῶν οὐσα»⁸⁸. Ἐπιβλήθηκε κατά τόν 5^ο καί 6^ο αἰ., ὡσότου καταστῆ ἡ παραδοσιακή διατύπωση τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με».

Ἄν τελικά ἡ συγκεκριμένη ὀριστική μορφή «κατέκτησε μονοπώλιο», τοῦτο ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι συνδυάζει πολλά πλεονεκτήματα: α) Ἀποτελεῖ μιά πληρέστατη αἴτηση βοήθειας, ἐλέους καί συγχώρησις ἀπό τόν Θεό (Σ.τ.μ. ἡ λέξις «ἐλέησον» στήν ἐλληνική· περικλείει οὐσιαστικά τό περιεχόμενο τῶν προσευχῶν τῶν 10 λεπτῶν⁸⁹, τοῦ τυφλοῦ τῆς Ἱεριχώ⁹⁰.

β) Διαθέτει κάποιο συγκεκριμένο χαρακτήρα μετάνοιας, πού ἐπιτείνεται ὅταν προστίθενται στό τέλος τῆς προσευχῆς οἱ λέξεις «τόν ἁμαρτωλόν», σύμφωνα μέ τό παράδειγμα τοῦ Τελώνη⁹¹ ἐπιτρέπει τήν ἔμπρακτη ἐφαρμογή τοῦ περιεχομένου, ἀπό τίς πρώτες ἐντολές τοῦ Χριστοῦ: «Μετανοεῖτε».

γ) Συνιστᾷ ὁμολογία πίστεως, καθώς περικλείει τίς κύριες ἀλήθειες τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πραγματικά ὀνομάζοντας τόν Ἰησοῦν Χριστό «Κύριο», ἡ προσευχή ὁμολογεῖ τήν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ καί τῆς θεότητάς Του ὀνομάζοντάς Τον «Ἰησοῦ, ὁμολογεῖ τήν ἀνθρώπινη φύση Του· ὀνομάζοντάς Τον «Χριστό» ὁμολογεῖ τίς δύο φύσεις Του, τήν θεία καί τήν ἀνθρώπινη σ' ἓναν μόνο πρόσωπο καί μία μόνη ὑπόσταση· ὀνομάζοντάς Τον «Υἱόν τοῦ Θεοῦ», Τόν ὁμολογεῖ ὡς τόν μοναδικό Υἱόν τοῦ Πατρός καί καταφάσκει τή θεότητά Του μέ τήν τελευταία αὐτή φράση ἐπικαλεῖται τόν Πατέρα Του καί ταυτόχρονα περιλαμβάνει τό Ἅγιο Πνεῦμα, καθώς «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μή ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»⁹². Τέλος λέγοντας «ἐλέησόν με, ὁμολογεῖ ἔμμεσα ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ὁ μόνος Σωτήρας.

δ) Διά μέσου τῆς ἴδιας τῆς ὁμολογίας, ἡ προσευχή γίνεται δοξολογία καί λατρεία.

ε) Περικλείει τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτό συνάπτεται μέ τό ἴδιο τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, μετέχει στή δύναμή Του, κάνει κοινωνία τῆς παρουσίας Του, καί καθιστᾷ μέτοχο στήν ἐνέργειά Του, ἐκεῖνον πού Τόν ἐπικαλεῖται ὅπως πρέπει...».

στ) Γιά τό λόγο αὐτό, τό ὄνομα τοῦτο, «τό ὑπέρ πᾶν ὄνομα» διαθέτει μιά ιδιαίτερη ἐνέργεια καί ἀποτελεσματικότητα, πού μάχεται τούς πνευματικούς ἐχθρούς τοῦ ἀνθρώπου. Γνωρίζουμε τήν περίφημη ἐντολή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου: «Ἰησοῦ ὀνόματι μᾶστιζε πολεμίους οὐ γάρ ἔστιν ἐν τῷ οὐρανῷ καί τῆς γῆς ἰσχυρότερον ὄπλον»⁹³.

«...πυκνήν νῆψιν, συνεχῆ μνήμη καί ἐπίκλησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τότε γίνεται στόν νοῦ μας κατάστασις θεία, ἐξ Ἰησοῦ συνισταμένη. Τό ἅγιον ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θά γίνῃ δικό μας, θά γίνῃ συστατικό τῆς ζωῆς μας. Θά μεταλαμβάνωμε συνεχῶς τό ἅγιον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Καί ἐνῶ ἡ νῆψις καί ἡ εὐχή εἶναι ἀλλήλων συστατικά, ἡ δική μας ἐπάλληλος καί συνάλληλος σχέσις μέ τόν Χριστόν θά εἶναι ἔνωσις. Ἐγώ καί ὁ Χριστός θά γίνωμε ἓν»⁹⁴.

⁸⁵ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, Ἑορτοδρόμιον, τόμ. Γ', ἔκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 314, 315

⁸⁶ π. Ἐφραίμ, Φιλοθεΐτης, Πρωτῶτον, τ. 43, Σεπτέμβριος Ὀκτώβριος 1983 σ.145

⁸⁷ Jean Claus Larchet, Ἡ θεραπευτική τῶν πνευματικῶν νοσημάτων, τ. Α', Ἀποστολική Διακονία, σελ. 581 κ.ἐξ

⁸⁸ Jean Claus Larchet, Ἡ θεραπευτική τῶν πνευματικῶν νοσημάτων, τόμος Α'.586 κ. ἐξ...Γρηγορίου Σιναΐτου,

Ἡσυχάζων – εὐχή

⁸⁹ πρβλ. Λουκ. 17,13

⁹⁰ Ματ.20,31

⁹¹ Λουκ. 18,13

⁹² Α' Κορ. 12,3

⁹³ Κλιμαξ, 20,7.

⁹⁴ Ἀρχ. Αἰμίλιανου, Λόγος περί νήψεως, ἐρμηνεία στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθῆναι 2007, σελ. 326.

«Περί τῆς σωτηριώδους ὀνομασίας καί ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἱερᾶς ὄντως καί θεοποιοῦ προσευχῆς. Ἡ θεοπαράδοτος εἰς τὰ Εὐαγγέλια τό "Πάτερ ἡμῶν», ἐπειδή περιέχει ἐν βραχεῖ ὅλην τήν εὐαγγελικήν γνῶσιν καί δύναμιν. Εἶναι δέ καί ἡ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηριώδης ἐπίκλησις, περί τῆς ὁποίας πολλοί ἄλλοι ἐφιλοπόνησαν ἐκ τῶν ὁσίων Πατέρων ἡμῶν, ἀλλά καί ὁ Χρυσορρήμων πατήρ ἡμῶν, εἰς τρεῖς λόγους ἐδίδαξε περί τῆς θείας αὐτῆς προσευχῆς καί ὁ τῆς κλίμακος θεοφόρος καί Νικηφόρος ἀσκητής καί διάδοχος αὐτοῦ ὁ ἐν ἀγίοις Φωτιστικῆς (Φωτικῆς) ἐπίσκοπος καί οἱ λοιποὶ ἄλλοι ἐδίδαξαν ἀξίως τοῦ ἐν αὐτοῖς θείου Πνεύματος· Ἐπειδή καί ἐν ἀγίῳ Πνεύματι λέγεται αὕτη ἡ προσευχή, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ". (Α΄ Κορ. ιβ, 3). Καί ἐπειδή «πᾶν γάρ Πνεῦμα, λέγει ὁ ὁμολογεῖ Κύριον Ἰησοῦν ἐν σαρκί ἐλεληθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι» (Α΄ Ἰωάνν. δ.,2) Αὕτη λοιπόν ἡ θεία προσευχή, ἡ ἐπίκλησις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱέ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν μέ» εἶναι καί προσευχή καί εὐχή καί ὁμολογία τῆς πίστεως καί μεταδοτική Πνεύματος ἁγίου, πρόξενος θείων δωρεῶν, κάθαρσις καρδίας, δίωξις τῶν δαιμόνων, ἐνοίκησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πηγὴ τῶν πνευματικῶν ἐννοιῶν καί θείων λογισμῶν, ἀπολύτρωσις ἁμαρτιῶν, θεραπευτήριον ψυχῶν καί σωμάτων, χορηγός θείου φωτισμοῦ, βρῦσις ἐλέους Θεοῦ καί βραβεύτρια τῶν ἐν ταπεινώσει ἀποκαλύψεων καί θείων μυστηρίων· ἐν συντόμῳ αὕτη εἶναι τό μόνον καί καθ' αὐτό σωτήριον, ἐπειδή περιέχει τό σωτήριον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τό ὁποῖον εἶναι τ' ὅλο μόνον ὄνομα, ὅπερ ἐπικαλούμεθα, καί οὐκ ἔστιν ἐν οὐδενί ἄλλῳ σωθῆναι ἡμᾶς, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος (Πράξ.δ, 12)· καί «οὗτος ἐστιν ὁ Σωτῆρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός». (Ἰωάνν.δ, 42)...Διὰ τοῦτο πρέπει πᾶς πιστός νά ὁμολογῇ ἀδιαλείπτως αὐτό τό ὄνομα καί διὰ τήν ἀνακήρυξιν τῆς πίστεως καί διὰ τήν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπό τῆς ὁποίας δέν πρέπει κἀνέν πρᾶγμα νά μᾶς χωρίση παντάπασι, καί διὰ τήν ἀπό τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ χάριν καί ἄφεσιν καί ἀπολύτρωσιν καί ἁγιασμόν καί φωτισμόν, καί πρό πάντων διὰ τήν σωτηρίαν μας. Διὰ τοῦτο καί ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης λέγει «ταῦτα δέ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς Χριστός ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ» (ἰδοῦ ἡ πίστις) «καί ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ», (Ἰωάνν.κ, 31) ἰδοῦ ἡ σωτηρία καί ζωή»⁹⁵.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς περί προσευχῆς

«Τώρα σᾶς λέγω νά κάμητε τοῦτο-νά πάρετε ὅλοι ἀπό ἓνα κομπολόγιον, (κάθε κόμπος καί λόγος), καί το κομπολόγιόν σας νά ἔχη τριαντρία σπυρία, καί νά προσεύχεσθε-νά λέγητε τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διὰ τῆς Θεοτόκου καί πάντων σου τῶν ἁγίων, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλον καί ἀνάξιον δοῦλον σου». Μέσα εἰς τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ», ἀδελφοί μου, τί θεωρεῖ; Θεωρεῖ ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Θεός μας, ἡ ἔνσαρκος οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ μας. Καί πάντες οἱ ἅγιοι μέ τόν σταυρόν καί μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» ἐπῆγαν εἰς τόν παράδεισον. Καί ὅποιος λέγει αὐτόν τόν λόγον καί κάνει καί τόν σταυρόν του, κᾶν ἄνδρας, κᾶν γυναῖκα, εὐλογεῖ τόν οὐρανόν, τήν γῆν, τήν θάλασσαν, Μέ τόν σταυρό καί μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» ἰατρεύονται κάθε ἀρρωστεῖες. Μέ τόν σταυρόν καί μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» οἱ ἀπόστολοι ἀναστοῦσαν νεκρούς καί ἰάτρουν πᾶσαν ἀσθένειαν. Μέ τόν σταυρόν καί μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» ἀποστομώνει ὁ ἄνθρωπος κάθε αἰρετικόν. Μέ τόν σταυρόν καί μέ τό «Κύριε Ἰησοῦ Χρι-

Ἐκτός ἀπό τήν ἀνάθεση στόν πνευματικό «ὁ π. Πορφύριος, δίνει τήν ἐξῆς συμβουλή: «Ὅταν κάνουμε συνέχεια προσευχή, θά μᾶς φωτίζει ὁ Θεός τί νά κάνουμε κάθε φορά καί στίς δύσκολες καταστάσεις. Θά τό λέει ὁ Θεός μέσα μας. Θά βρίσκει τρόπους ὁ Θεός. Μποροῦμε βέβαια νά συνδυάζουμε τήν προσευχή καί μέ νηστεία. Δηλαδή, ὅταν ἔχουμε ἓνα σοβαρό πρόβλημα ἢ δίλημμα. Αφήστε τά τηλέφωνα, τίς ἐπικοινωνίες καί τά πολλά λόγια μέ τούς ἄλλους. Ἡ περίσπαση δέν βοηθάει τήν προσευχή. Ἄρα προσευχή μέ ἀγάπη. Καλύτερα τούς βοηθάμε ἀπό μακριά μέ τήν προσευχή. Τούς βοηθάμε μέ τόν πιό τέλειο τρόπο.. Εἴμαστε ὅλοι ἓνα σώμα μέ κεφαλή τόν Χριστό. Ὅλοι εἴμαστε Ἐκκλησία...Νά νιώθωμε τόν πλησίον σάν τόν ἑαυτό μας. Ὅταν ἔχουμε κάποιο πρόβλημα ἐμεῖς ἢ κάποιοι ἄλλοι, νά ζητᾶμε κι ἀπό ἄλλους προσευχές καί νά παρακαλοῦμε τόν Θεό μέ πίστη καί ἀγάπη. Νά εἶστε σίγουροι ὅτι ὁ Θεός εὐαρεστεῖται σ' αὐτές τίς προσευχές καί ἐπεμβαίνει κάνοντας θαύματα. Πιό πολύ νά προσεύχεσθε γιά τούς ἄλλους παρά γιά τόν ἑαυτό σας. Θά λέτε «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με» καί θά ἔχετε μέσα σας πάντοτε καί τούς ἄλλους». Ἐκκλησιαστικόν Ἰδρυμα: «Ἅγιος Ἀθανάσιος, Ἁγίασμα» Βαΐου Κοζάνης.

⁹⁵ Συμμεών Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ, ἐκδόσεις Β. Ρηγοπούλου Θεσσαλονίκη, Κεφ. Β΄. σελ. 239, 241

στέ» ἀγιάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ πηγαίνει εἰς τὸν παράδεισον, νὰ χαίρεται καὶ νὰ εὐφραίνεται ὡσάν οἱ Ἄγγελοι»⁹⁶.

«...ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔζησαν μέσα στὸν κόσμον μὲ σωφροσύνην καὶ παρθενίαν, μὲ νηστεῖες, προσευχῆς, ἐλεημοσύνης, μὲ ἔργα καλὰ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἀγίας Τριάδος καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρωνται πάντοτε»⁹⁷.

«Ὅμως ἄς εἶναι δοξασμένοι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καὶ Θεός μας, ὅπου μᾶς ἐχάρισε τρία δυνατὰ ἄρματα ὅπου με αὐτὰ νὰ τὸν ἀντιπολεμοῦμε (τὸν Διάβολο) καὶ νὰ τὸν νικοῦμεν τὰ ὅποια εἶναι ἡ νηστεία, ἡ προσευχή, καὶ ἡ καθαρὰ ἐξομολόγησις»⁹⁸.

«Εἶδε καὶ εἴμεσθεν μεμολυσμένοι μὲ ἁμαρτίες, δὲν πιάνεται ὁ σταυρός ὅπου κάνομεν. Ὅθεν, ἀδελφοί μου, ἢ τρῶτε ἢ πίνετε κρασί ἢ νερόν ἢ περιπατεῖτε ἢ δουλεύετε, νὰ μὴ σᾶς λείπη αὐτός ὁ λόγος ἀπὸ τὸ στόμα σας καὶ ὁ σταυρός ἀπὸ τὸ χέρι σας. Καὶ ἂν ἤμπορητε τὸ ἡμερονύκτιον νὰ κάμετε καὶ πενήντα καὶ ἑκατὸ κοσμποσχοίνια, καλὸν καὶ ἅγιον εἶναι ἔργον. Καὶ νὰ προσεύχεσθε πάντοτε τὴν αὐγὴν καὶ τὸ βράδυ καὶ μάλιστα τὸ μεσονύκτιον ὅλον ὅπου εἶναι ἡσυχία»⁹⁹.

Περὶ εὐχαριστιακῆς ζωῆς

«Μέσα στὸν Παράδεισο ὁ Πανάγαθος Θεός τοποθέτησε τὸν ἄνθρωπο ὡς βασιλέα, νὰ χρησιμοποιοῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού τοῦ ἔδωσε καὶ χρησιμοποιώντας αὐτὰ σωστά νὰ τὰ προσφέρει μὲ εὐχαριστία στὸν Θεό. Προσφέροντας δὲ στὸν Θεό τὴν εὐχαριστία γιὰ ὅλα τὰ δῶρα πού τοῦ ἔδωσε...μποροῦσε νὰ δέχεται τὰ πρόσωπα, τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὰ πράγματα, τὸν ἑαυτό του, ὡς δῶρα τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχαριστώντας τὸν Θεό νὰ τὰ ἐπαναπροσφέρει πάλι στὸν Θεό καὶ Πατέρα του ὡς θυσία ζωῆς· ζοῦσε θεοκεντρικά· εἶχε ὡς κέντρο τῆς ζωῆς του τὸν Θεό· ὅλα τὰ δεχόταν ὡς δῶρα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα τὰ ἐπέστρεφε στὸν Θεό ὡς δῶρα δικὰ του. Γινόταν δηλαδή μέσα στὸν Παράδεισο μιὰ ἀνταλλαγὴ δῶρων. Ὅλη ἡ ζωὴ τους ἦταν μιὰ εὐχαριστία, μιὰ ἐκδήλωση εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Οὐράνιο Πατέρα. Ἦταν μιὰ ζωὴ ἀγαπητικὴ...Οἱ Χριστιανοὶ πού θέλουν νὰ συμμετάσχουν στὸ εὐχαριστιακὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, γίνονται μέλη τοῦ Σώματός Του. Ἐνώνονται μὲ τὸν Χριστό στὸ Σῶμα Του, στὴν Ἐκκλησία.

Ὁ Πανάγαθος Θεός στέλνει τὸν Μονογενῆ Του Υἱό, τὸν Χριστό, νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἐγωκεντρικὴ ζωὴ, τὴν μὴ εὐχαριστιακὴ ζωὴ καὶ νὰ μᾶς ἐπαναφέρει στὴν εὐχαριστιακὴ ζωὴ. Ἐκεῖ, πάνω στὸ Σταυρό, ὁ Κύριος δίνει τὴν τελικὴ μάχη κατὰ τοῦ διαβόλου. Νικᾷ τὸν διάβολο, νικᾷ τὸν θάνατο μὲ τὸν θάνατό Του...Διόρθωσε τὸ λάθος τοῦ πρώτου Ἀδάμ. Στὴν Ἐκκλησία βλέπουμε τὸν Χριστό νὰ θυσιάζεται καὶ μαθαίνουμε καὶ ἐμεῖς νὰ θυσιαζώμαστε γιὰ τοὺς ἀδελφούς μας. Χωρὶς Χριστό, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ζοῦμε τὴν ζωὴ τοῦ πρώτου Ἀδάμ, τὴν ἐγωιστικὴ. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε «εὐχαριστῶ» στὸν Θεό, νὰ ξαναζήσουμε εὐχαριστιακά, ἐὰν δὲν ἐνωθοῦμε μὲ τὸν Χριστό. Μαθαίνουμε λοιπὸν μέσα στὴν Ἐκκλησία νὰ λέμε «δόξα τῷ Θεῷ». Μποροῦμε νὰ ποῦμε ἓνα ποτήρι νερό ἐγωιστικά, χωρὶς νὰ θυμηθοῦμε τὸν Θεό καὶ χωρὶς νὰ ποῦμε «δόξα τῷ Θεῷ». Ἔτσι χάνουμε τὴν εὐκαιρία μέσω τῆς εὐχαριστιακῆς χρήσεως τοῦ νεροῦ πού πίνουμε νὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὸν Θεό. Μὲ τὸ «δόξα τῷ Θεῷ» ἐνωνόμαστε μὲ τὸν Θεό»¹⁰⁰.

«Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τίποτε νὰ δώσει στὸν Θεόν, διότι τὸ κάθε τί εἶναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ. Προσφέρει μόνον τὸν ἡμερινὸ καὶ νυκτερινὸ κόπο του. Ἄς τὸν προσφέρει λοιπὸν σῶο, ὑγιά, ἀληθινὸ, τέλειο καὶ ἰκανό. Ὁ κόπος ἀποτελεῖ ἔνδειξη τῆς ἀγάπης τῆς καρδιάς ἢ τῆς λήθης τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦ κόπου ἐκφράζει κανεὶς τὴν μετάνοια ἢ τὴν εὐχαριστία τοῦ στὸν Θεό, τὴν ἐπιπόθηση τοῦ Θεοῦ ἢ τὸν κοσμικὸ περισπασμὸ του καὶ τὴν ἀπώλεια τοῦ χρόνου λόγῳ τῆς νωθρῆς ζωῆς του»¹⁰¹.

«Ὁ Θεός δὲν μᾶς ἐδημιούργησε γιὰ νὰ δοκιμάσουμε ὄχι τὴν ὀργή Του, ἀλλὰ τὴν ἀγάπη Του»¹⁰², ὥστε ἀπολαμβάνοντας τὰ ἀγαθὰ Του, νὰ ἔχουμε διάθεση εὐχαριστίας καὶ εὐγνωμοσύνης

⁹⁶ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Διδαχὴ Ἡ' Αὐγουστίνου Καντιώτου (Μητροπ. Φλωρινῆς), Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1714-1779). Συναξάριον – Διδαχαί – Προφητεῖαι – Ἀκολουθία, Ἀθῆναι ἐκδ. 6^η 1981, σελ. 289. Τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα δὲν συμπεριλαμβάνεται ὁλόκληρον στὸν Ἰωάννη Μενοῦνο, ἀλλὰ ἓνα μεγάλο τμῆμα του, Διδαχὴ Ε.

⁹⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 27

⁹⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 66

⁹⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Ε, 190,191

¹⁰⁰ Ἀρχιμ. Γεωρ. Καψάνη, Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, «Ὁ Ὁσῖος Γρηγόριος», ἀρ.20, 1995, σελ.14 κ.ἐξ...

¹⁰¹ Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ Λόγοι Ἀσκητικοὶ ἐρμηνεῖα στὸν Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Ἰνδικτος 2005, σελ.304,

¹⁰² Α' Θεσ. 5,9

πρός τόν εὐεργέτη Θεό... Ὁ Θεός εἶναι ὁ αἴτιος τῆς σωτηρίας, ὁ ὁποῖος μᾶς χάρισε ζωὴ καὶ μακαριότητα, τὴ γνώση καὶ τὴν δύναμη, τὴν ὁποία δέν μπορεῖ νά τὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος λοιπόν πού θέλει νά κάνει τό καλό, ἄς τὰ ζητᾶ μέ τὴν προσευχή ἀπό τό Θεό... Ἐκεῖνος πού ἀναπνέει τόν ἀέρα, γνωρίζοντας ὅτι χωρίς αὐτόν δέν μπορεῖ νά ζήσει, δέν εἶναι ἄξιος ἐπαίνου, ἀλλά μᾶλλον χρωστᾶ πολλές εὐχαριστίες σ' Ἐκεῖνον πού ἔκανε τόν ἀέρα καὶ τοῦ χάρισε τὴν δύναμη τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς υἰγείας ὥστε νά ἀνεπνέει καὶ νά ζεῖ. Ἔτσι κι ἐμεῖς ἔχομε χρέος μᾶλλον νά εὐχαριστοῦμε τόν Θεό γιατί μέ τὴν προσευχή καὶ τὴ γνώση καὶ τὴν δύναμη καὶ τίς ἀρετές κι ἐμᾶς τούς ἴδιους καὶ τὰ γύρω μας, ὅλα τὰ ἔκανε κατὰ χάρη. Κι ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά καὶ τὰ πάντα δέν παύει νά μηχανεύεται γιὰ νά νικήσει τὴν κακία τὴν δική μας καὶ τῶν ἐχθρῶν μας τῶν δαιμόνων»¹⁰³.

«Τὰ στοιχεῖα τῶν ἀγρύπνων καὶ προσεκτικῶν, πού ζοῦν μέ ἡσυχία εἶναι ἡ ἐξομολόγησι καὶ ἡ εὐχαριστία»¹⁰⁴.

«Ὁδηγός τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπο εἶναι ἡ καρδιά πού κινεῖται σέ ἀδιάλειπτη εὐχαριστία¹⁰⁵ ὅπως: αὔξησι τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ στήν καρδιά σου. Δρόμος πού σέ ὀηγεῖ στήν πύλη τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ οὐρανοῦ, (στήν βασιλεία τοῦ Θεοῦ). Αὔξησι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ»¹⁰⁶.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶ γιὰ τὴν εὐχαριστία

«Πρέπον καὶ εὐλογον εἶναι, χριστιανοί μου, καθὼς μανθάνομεν ἀπὸ τό ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, νά ἀρχίζομεν τὴν διδασκαλίαν μας ἀπὸ τόν Θεόν καὶ ὅταν τελειώσωμεν, νά εὐχαριστήσωμεν τόν Θεόν. Ὅχι πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νά ἀναφέρω τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, ἀλλὰ ὁ Θεός μέ καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν του»¹⁰⁷.

«Ὅλα μᾶς τὰ ἔδωκε χάρισμα ὁ Θεός μας. Ἀκόμη πρέπει νά τόν ἀγαποῦμε καὶ νά τόν εὐχαριστοῦμεν, ὁπού μᾶς ἔκανε ἀνθρώπους»¹⁰⁸. «... Ὅθεν πρέπει καὶ ἡμεῖς νά χαιρώμεσθιν καὶ νά εὐχαριστοῦμεν τόν Χριστόν μας, ὁπού ἐκαταδέχθη καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἦλθεν εἰς ἐτοῦτον τόν κόσμον καὶ ἔχυσεν τό πανάγιόν του αἷμα διὰ τὴν ἀγάπην μας καὶ μᾶς ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τόν Διάβολον»¹⁰⁹. «Ὅμοίως καὶ ἐσύ ὁ ἄνδρας, ὅταν σοῦ τύχη κακὴ γυναῖκα, πρέπει νά ὑπομένῃς καὶ νά εὐχαριστᾷς τόν Θεόν, διατί ἔχεις μισθόν μέγαν εἰς τὴν ψυχὴν σου καί, ἂν σοῦ πταίση καμμίαν φοράν, μὴ τὴν συνερίζῃσαι καὶ στοχάσῃ καὶ τέσ καλωσύνης της. Ἀκόμη συλλογίσου καὶ τὰ ἐδικά σου ἐλαττώματα»¹¹⁰.

Περὶ δοξολογίας τοῦ Θεοῦ

Εἶπε ὁ Γέροντας Πορφύριος... Ὁ Θεός θέλει νά ὁμοιωθοῦμε μέ τούς ἀγγέλους. Οἱ ἄγγελοι μόνο δοξολογοῦν τόν Θεό. Αὐτὴ εἶναι ἡ προσευχή τους, μόνο ἡ δοξολογία. Εἶναι λεπτό πρᾶγμα ἡ δοξολογία· ξεφεύγει ἀπ' τὰ ἀνθρώπινα... Ἡ δοξολογία εἶναι ἀνιδιοτελής προσευχή. Οἱ ἄγγελοι δέν προσεύχονται, γιὰ νά κερδίσουν κάτι, εἶναι ἀνιδιοτελεῖς. Ὁ Θεός ἔδωκε σέ ἐμᾶς αὐτὴ τὴν δυνατότητα, ἂν ἡ προσευχή μας εἶναι μία διαρκῆς δοξολογία, προσευχὴ ἀγγελική. Ὅταν μποῦμε σ' αὐτὴν τὴν προσευχὴ θά δοξάζομε τόν Θεό συνεχῶς ἀφήνοντάς τα ὅλα σ' Αὐτόν, ὅπως εὐχεται ἡ Ἐκκλησία μας: «... πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα». Αὐτὰ εἶναι τὰ «ἀνώτερα μαθηματικά» τῆς θρησκείας μας!».

Ἡ δοξολογία τοῦ Θεοῦ νά εἶναι συνεχῶς στό στόμα μας, καὶ καρδιακή, ὅπως ὁ μακαριστός Γέροντας Παῖσιος, συνέχεια τόν ἄκουγες ψιθυριστὰ νά λέει: «δόξα σοι ὁ Θεός».

Ἡ Παναγία μας μετὰ τὴν προφητεία τῆς Ἐλισάβετ, ὅτι εἶναι ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου, ἀναπέμπει τὴν ὠδὴ της ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δοξολογία τοῦ Θεοῦ: «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τόν Κύριον καὶ ἠγαλλίασε τό πνεῦμα μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι μου».

Ἀπὸ τὴν ταπεινώσι ἐκβάλλει ἡ δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

¹⁰³ Ἅγιος Πέτρος Δαμασκηνός, Φιλοκ. τ. γ'. Ἀθήνα 1986, σ. 73 κ. ἐξ...

¹⁰⁴ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος, Ἀσκητικοί, λόγοι, Ε.Π.Ε. ΙΒ, κεφ. 9

¹⁰⁵ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος Ἀσκητικοί, λόγοι, Ε.Π.Ε. ΟΓ, κεφ. 13

¹⁰⁶ Ἀββᾶς Ἰσαάκ... Ε, κεφ. 25

¹⁰⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α1, 25

¹⁰⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 61

¹⁰⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 69

¹¹⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 79

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιά τήν δοξολογία

«...καί ἐδόξαζα καί δοξάζω χίλιες φορές τόν Χριστόν μου ὁπού μέ ἐφύλαξεν ἀπό τοῦτο τό πάθος τῆς φιλαργυρίας»¹¹¹.

«Αὐτήν τήν παναγίαν Τριάδα ἐμεῖς οἱ εὐσεβεῖς καί ὀρθόδοξοι χριστιανοί πιστεύομεν, δοξάζομεν καί προσκυνοῦμεν. Αὐτή εἶναι ὁ ἀληθινός Θεός καί ἔξω ἀπό τήν παναγίαν Τριάδα ὅσοι λέγονται θεοί εἶναι δαίμονες. Καί ὄχι μόνον ἐμεῖς πιστεύομεν, δοξάζομεν καί προσκυνοῦμεν τήν παναγίαν Τριάδα, ἀλλά ὡσάν ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καί ὡσάν τήν ἄμμον τῆς θαλάσσης ἄγγελοι καί ἀρχάγγελοι καί πάντα τά τάγματα τοῦ οὐρανοῦ ἀκαταπαύστως, ἡμέραν καί νύκτα, δοξάζουσι τήν παναγίαν Τριάδα»¹¹².

«...νά πηγαίνωμεν εἰς τήν ἐκκλησίαν μας, νά δοξάζομεν τόν Θεόν μας, νά στέκωμεν μέ εὐλάβειαν, νά ἀκούωμεν τό ἅγιον Εὐαγγέλιον καί τά λοιπά...»¹¹³.

«...ἰδοῦ πού μᾶς ἠξίωσε καί σήμερον τήν αὐγήν καί τόν ἐδοξάσαμε καί ἐτιμήσαμε καί τήν Δεσποινά μας τήν Θεοτόκον...»¹¹⁴.

«...χρέος ἔχομεν καί ἡμεῖς να δοξάζομεν τόν Θεόν μας χιλιάδες φορές διά τήν καλωσύνην ὁπού μᾶς ἔκαμεν...»¹¹⁵.

«...ἐμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί πιστεύομεν, δοξάζομεν, καί προσκυνοῦμεν τήν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ μας, πῶς ἐκαταδέχθη ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ καί Θεός ἀληθινός καί ζωή τῶν ἀπάντων καί ἐσαρκώθη εἰς τήν κοιλίαν τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας, τέλειος Θεός καί τέλειος ἄνθρωπος...»¹¹⁶.

«Καί ἐκεῖ ὁπού ἦτον ἄγγελος φωτεινός καί δοξασιμένος, ἔγινε Διάβολος σκοτεινός καί ἀναθεματισμένος καί καίεται παντοτεινά εἰς τήν αἰώνιον Κόλασιν μέ ὄλον τό τάγμα του. Τά ἄλλα τά ἐννέα τάγματα ἐταπεινώθησαν καί ἔπεσαν καί ἐπροσκύνησαν τήν ἀγίαν Τριάδα καί ἐστάθησαν εἰς τόν τόπον τους καί χαίρονται καί εὐφραίνονται πάντοτε ἐκείνην τήν δόξαν τήν θεϊκήν καί τήν βασιλείαν τήν οὐράνιον, ὁπού ποτέ δεν ἔχει τέλος»¹¹⁷.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ζοῦσε εὐχαριστικά, ἔτσι ἐδίδαξε τό ἔθνος μας νά ζεῖ, καί ἔτσι θυσιάστηκε. Ὅπως γνωρίζετε, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἐσφράγισε τό ἀποστολικό του κήρυγμα μέ τό αἷμα πού ἔχυσε γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καί γιά τήν ἀγάπη τῶν συνανθρώπων του. Εἶχε πόθο νά μαρτυρήσει, καί δέν ἀναπαύοταν ἕως ὅτου ἔχυσε τό αἷμα του γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ἐδίδασκε λοιπόν ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς καί ἰσαπόστολος Κοσμᾶς: «Καί πρῶτον ἔχομεν χρέος νά ἀγαποῦμεν τόν Θεόν μας, διατί μᾶς ἐχάρισε τόσην γῆν μεγάλην, εὐρύχωρον ἐδῶ πρόσκαιρα νά κατοικοῦμεν, τόσες χιλιάδες μυριάδες χόρτα, φυτά, βρύσες, ποταμούς, πηγάδια, θάλασσα, ψάρια, ἀέρα, ἡμέρα, νύκτα, φωτιά, οὐρανόν, ἄστρα, ἥλιον, φεγγάρι, Ὅλα αὐτά διά ποῖον τά ἔκαμε; Διά τ' ἐμᾶς. Τί μᾶς ἐχρεωστοῦσε; Τίποτε. Ὅλα χάρισμα. Μᾶς ἔκαμε, εὐσεβεῖς ὀρθοδόξους χριστιανούς καί ὄχι ἀσεβεῖς καί αἰρετικούς. Καί μέ ὄλον ὁπού ἀμαρτάνομεν χιλιάδες φορές τήν ὥραν, μᾶς εὐσπλαχνίζεται ὡσάν πατέρας καί δέν μᾶς θανατώνει νά μᾶς βάλῃ εἰς τήν Κόλασιν, ἀλλά ἀκαρτερεῖ τήν μετάνοιάν μας μέ τās ἀγκάλας του ἀνοικτάς, πότε νά μετανοήσωμεν, νά παύσωμεν ἀπό τά κακά καί νά κάμωμεν τά καλά, νά ἐξομολογηθοῦμεν, νά διορθωθοῦμεν, νά μᾶς ἀγκαλιάσῃ, νά μᾶς φυλάσῃ, νά μᾶς βάλῃ εἰς τόν Παράδεισον νά χαιρώμασθε πάντοτε. Τώρα τέτοιον γλυκύτατον Θεόν καί τέτοιον γλυκύτατον αὐθέντην καί δεσπότην δέν πρέπει καί ἐμεῖς νά τόν ἀγαποῦμεν καί, ἄν τύχῃ ἀνάγκη, νά χύσωμεν καί τό αἷμα μας χιλιάδες φορές διά τήν ἀγάπην του καθώς καί ἐκεῖνος διά τήν ἀγάπην μας;»¹¹⁸.

Ὁ ἡσυχαστής ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης γράφει σχετικά: «Οἱ ἀρετές τῆς ἡσυχίας εἶναι τρεῖς καί πρέπει νά τίς τηροῦμε μέ ἀκρίβεια καί νά ἐξετάζουμε κάθε στιγμή ἄν βαδίζουμε διαρκῶς στή γραμμή τους μή τυχόν παρασυρόμαστε ἀπό τή λησμοσύνη καί βαδίζουμε ἔξω ἀπ' αὐτές. Καί εἶναι οἱ ἐξῆς: Ἐγκράτεια, ἡ σιωπή, ἡ αὐτομεμψία, δηλαδή ἡ ταπείνωση, εἶναι περιε-

¹¹¹ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1,24

¹¹² Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1,26

¹¹³ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 36

¹¹⁴ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1, 92

¹¹⁵ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Ε, 187

¹¹⁶ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Δ, 164

¹¹⁷ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 64

¹¹⁸ Ἰωάννης Μενούνης, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 28

κτικές ἀρετές καί ὑποστηρίζουν ἢ μία τήν ἄλλη, κι ἀπό αὐτές γεννιέται ἡ προσευχή ἢ ὅποια καί ὀλοένα αὐξάνει»¹¹⁹.

Καί πράγματι ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἐβάδισε αὐτήν τήν «ὁδό τοῦ Θεοῦ» τῆς ἡσυχίας, ὅπως φαίνεται μέσα ἀπό τίς διδαχές του.

Ἐνας ἀκροατής τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ σημειώνει τά ἐξῆς, γιά τόν ἴδιο καί γιά τό περιεχόμενο τῶν Διδαχῶν του: «Ἐχουν χρέος οἱ χριστιανοί νά ἀγαπῶσι τόν πλησίον, νά μήν μισοῦν τοὺς ἐχθρούς, νά τοὺς ἀγαθοποιοῦν δυνάμενοι, νά βοηθοῦν τοὺς χρειαζομένους, νά νηστεύουν, νά εἶναι ἐγκρατεῖς, ἐσυντρόφευε πάντοτε τήν ἀγιότητα τῆς διδασκαλίας με τά ἐπαινετά ἤθη... ἡ θροφή του ἦταν ὀλιγωτάτη, δηλ. ἄρτος καί οἶνος· δέν ἐθρευετο μέ φηγητά ἀρεστά (δηλ. ὀρεκτικά καί νόστιμα)»¹²⁰.

Για τήν ἐγκράτεια, ἐπισημαίνει: «...νά μήν πολυτρώγωμεν καί νά πολυπίνωμε, ...ὡσάν τό ζῶο, καί μεθῶ καί γίνομαι ὡσάν τό γουρούνι¹²¹. «Ἔχομε χρέος νά νηστεύωμε πάντοτε, μά περισσότερον τήν Τετράδην, διατί ἐπουλήθηκε ὁ Κύριος καί τήν Παρασκευή, διατί ἐσταυρώθη. Ὁμοίως ἔχομε χρέος νά νηστεύωμε καί τές ἄλλες Τεσσαρακοστές, καθώς ἐφώτισε τό ἅγιο Πνεῦμα τοῦς ἁγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας»¹²². «Ἐγώ τώρα ἤμπορῶ νά ζήσω μέ ἑκατό δράμια ψωμί. Ἐκεῖνα τά εὐλογεῖ ὁ Θεός, διατί εἶναι ἀναγκαῖα, καί ὄχι νά τρώγωμεν ἑκατόν δέκα. Ἐκεῖνα τά δέκα τά καταρᾶται, διατί εἶναι χαράμι, εἶναι ἐκείνου τοῦ πεινασμένου. (Συνδιάζει τήν νηστεία μέ τήν ἐλεημοσύνη). Κρατεῖτε τό τριήμερον (τελεία ἀσιτία) ἐδῶ, τήν Καθαράν Δευτέραν; Εἶναι καλόν καί ἅγιον ὅποιος τό κρατεῖ»¹²³. «...νά νηστεύωμε, νά νεκρώνωμε τά πάθη, νά ταπεινώνωμε τήν σάρκα, τό σῶμα, ὅπου εἶναι ἕνας λύκος, ἕνα γουρούνι, ἕνα θηρίον ἕνα λιοντάρι. Καί μάλιστα μέ τά ὀλίγα νά ζοῦμε μέ εὐκολία καί ὅταν τρώγωμεν πολλά θέλωμεν καί ἔξοδα πολλά...»¹²⁴.

«...νά ἐνδυνώμεθα ταπεινά τά ρουχαλάκια μας καί νά μήν ἀργολογοῦμεν, ἀλλά νά φροντίζομε πῶς νά στολίσωμεν τήν ψυχὴν μας μέ ὀμιλίες καλές, μέ ἤθη χρηστά, διά νά τήν κάμωμεν νύμφην Χριστοῦ μας...»¹²⁵.

Νά ἔχουν ἐγκράτεια στίς συζυγικές σχέσεις. «...Τά κρεβάτια σας μέ φρονιμάδα νά κυβερνᾶτε ὡσάν χριστιανοί διά νά δίνετε καλόν παράδειγμα καί εἰς τοὺς ἄλλους»¹²⁶. «Δέν ἔδωσεν ὁ Θεός τήν γυναῖκα διά πορνείαν ἀλλά διά παιδιά. Καί νά μήν κοιμᾶστε εἰς ἕνα στρῶμα τήν Κυριακήν, διατί σᾶς γκρεμνίζει ὁ Διάβολος καί μάλιστα τές ἑορτές»¹²⁷.

«...ὁ ἐσύ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης, ὅπου θέλει νά εἰπῆ, ἐκεῖνο πού ἐσύ μισᾶς καί δέν θέλεις νά σοῦ τό κάμη ὁ ἄλλος, καί μήτε ἐσύ νά τό κάμης εἰς ἄλλον, ἐκεῖνο πάλιν ὅπου θέλεις καί ἀγαπᾶς νά κάμη ἄλλος, εἰς τόν λόγον σου, ἐκεῖνο κάμε καί ἐσύ εἰς τόν ἄλλον. Τό Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διά τῆς Θεοτόκου καί πάντων σου τῶν ἁγίων ἐλέησόν με τόν ἀμαρτωλόν καί ἀνάξιον δοῦλον σου. Αὐτό, ἀδελφοί μου, πάντοτε νά το λέγετε καί μέ τό στόμα σας καί μέ τόν νοῦν σας ἡμέραν καί νύκτα, ὅπου καί ἂν εἴστε, ἢ τρῶτε, ἢ περιπατεῖτε ἢ δουλεύετε ἢ κάθεσθε, αὐτό πάντα νά μελετᾶτε»¹²⁸.

Ἡ φύλαξη τῶν αἰσθήσεων¹²⁹, πού εἶναι ἡ σωματική ἡσυχία, τονίζει χαρακτηριστικά:

¹¹⁹ Ἅγιος Γρηγόριος Σιναΐτης, Κεφάλαια, Φιλοκαλία, τόμος Δ'. Αθήνα 1986, σελ. 238

¹²⁰ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλισανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονία καί τήν Ζάκυνθο, 1777, σ. 62, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἑνός ἀκροατή του.

¹²¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2,69,71

¹²² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Γ, 145

¹²³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Γ, 148

¹²⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Γ, 147

¹²⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 69

¹²⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 41,

¹²⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1 107

¹²⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 83

¹²⁹ Γιά νά παραμείνει μέσα σου ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων στάσου σταθερός στά κινήματα καί τίς ὁρμές τῆς ψυχῆς ζῆσε μέ ἡσυχία. Νά πείς μέ ἀσθηρότητα σέ ὅλους τοὺς θυρωρούς τοῦ σπητιοῦ σου, δηλαδή στίς αἰσθήσεις σου· σταθῆτε μέ ἡσυχία καί μέ βαθύ σεβασμό καλά στίς πόρτες· γιά νά μήν μπεῖ κανεῖς (λογισμός), στήν πόρτα· οὔτε ἡ φωνή του νά μπεῖ οὔτε ἀπό κοντά ἢ ἀπό μακριά. Προσέξτε καλά νά μήν σᾶς ξεγελάσει κανεῖς, (λογισμός), καί μπεῖ μέσα κρυφά γιατί ἀμέσως θά μᾶς ἀφήσει καί θά φύγει ὁ βασιλιάς (Χριστός). Πρόσεχε μέ πολλή εὐλάβεια νά ἀκούσεις τί θέλει νά σοῦ προστάξει, τί θά κάνεις καί τί θά πείς. Δέν ζητᾶ τίποτε ἀπό τοὺς ὑπηκόους του γιά τήν δική του ἀνάπαυση ἢ ἀνάγκη, ὅπως οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς, γιατί εἶναι ἀνευδεῖς, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τίποτε, καί εἶναι πλουσιοπάροχος. Καί ἐάν δέν πλουτίσει πρῶτα τοὺς δούλους του, δέν πηγαίνει στό σπίτι τους. (Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος "Κεφάλαια πρακτικά καί Θεολογικά", ἐκδ. Ρηγοπούλου Θεσσαλονίκη 1969, τόμος, 4ος λόγος 82ος, σελ. 456)

«...μᾶς ἔδωκεν ὁ πανάγαθος Θεός τὰ μάτια μας, νά βλέπωμεν τόν οὐρανόν, τόν ἥλιον το φεγγάρι καί τὰ ἄστρα καί νά λέγωμεν, ἀδελφοί μου: Ὡ Θεέ μου, ἐάν ὁ ἥλιος, ὅπου εἶναι πλάσμα σου, εἶναι τόσο λαμπρός, ἀμή τό ἅγιόν σου ὄνομα, ὅπου εἶσαι ὁ ποιητής τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, ποιητής καί πλάστης, πόσον εἶναι λαμπρότερον; ὦ Θεέ μου ἀξιώσον με νά σέ ἀπολαύσω. (Ἐδῶ ὁ ἅγιος μᾶς ἀναγάγει ἀπό τήν θεωρία τῶν κτιστῶν στά θεῖα)....» «Μᾶς ἔδωκε τὰ αὐτιά μας νά ἀκούωμεν τήν ἁγίαν Λειτουργίαν, ὅπου ἱεουργᾷ ὁ ἱερεύς μέσα εἰς τήν ἐκκλησίαν. Μᾶς ἔδωκε τό στόμα μας νά δοξάζωμεν τόν Κύριόν μας, νά λέγωμεν τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ....» καί νά ἐξομολογούμεθα με πίστιν καθαράν καί νά μεταλαμβάνωμεν τὰ Ἀχραντα Μυστήρια μέ φόβον καί τρόμον. Ἔτσι μᾶς θέλει ὁ Θεός μας ἀδελφοί μου...»¹³⁰.

«...τήν Κυριακήν νά σχολάζωμεν, νά πηγαίνωμεν εἰς τήν ἐκκλησίαν μας, νά δοξάζωμεν τόν Θεόν μας, νά στέκωμεν μέ εὐλάβειαν, νά ἀκούωμεν τό ἅγιον Εὐαγγέλιον καί τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας, τί μᾶς παραγγέλλει ὁ Χριστός μας, νά στοχαζώμαστε τίς ἁμαρτίες μας, τόν θάνατον, τήν Κόλασιν, τόν Παράδεισον»¹³¹.

Ὁ ἅγιος ἀναφέρεται στήν ἐν μέρει κατά Θεόν σχολή, σχολάσατε καί γνῶτε (Ψαλμ.45,11), ὅπως ἀναφέρουν οἱ ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης καί Πέτρος ὁ Δαμασκηνός¹³². Νά βρῆσκουμε χρόνο νά εἶμαστε ἤρεμοι, χωρίς μέριμνες, προβλήματα καί ἄγχος, νά ἀναθέτουμε τά πάντα στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, γιά νά προσευχηθοῦμε ὅπως θέλει ὁ Θεός μέ τόν νοῦ συγκεντρωμένο στά λόγια τῆς προσευχῆς καί ἄν μᾶς ξεφεύγει πάλι νά τόν ἐπαναφέρουμε.

«...ταπεινώσου καί εἶπέ πῶς εἶσαι ἀνάξιος ἁμαρτωλός καί χειρότερος ἀπό τά ζῶα, κατηγορήσε τοῦ λόγου σου καί ἔτσι μπορεῖ νά σέ εὐσπλαχνισθῇ ὁ Θεός νά σέ σώσῃ»¹³³. «Νά ἔχωμεν ταπεινώσιν, διατί εἶναι ἀγγελική»¹³⁴.

«Ἡ ἡσυχία ἔχει πρῖν ἀπό ὅλα ἀνάγκη ἀπό πίστη, ὑπομονή, ἐλπίδα καί ἀγάπη»¹³⁵.

«Ὅλες οἱ πίστες εἶναι ψεύτικες, κάλπικες, ὅλες τοῦ Διαβόλου. Μόνη ἡ πίστις τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων χριστιανῶν εἶναι καλή καί ἁγία...Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, λέγεται Θεός, λέγεται Υἱός Θεοῦ, λέγεται καί υἱός ἀνθρώπου, λέγεται καί σοφία καί ζωή καί ἀνάστασις, ἐμεῖς οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί πιστεύομεν, δοξάζωμεν, προσκυνοῦμεν, τήν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ μας...νά ἔχωμεν ἀγάπην εἰς τόν Θεόν καί εἰς τοὺς ἀδελφούς μας, ἐλπίζοντες εἰς τήν εὐσπλαχνίαν τοῦ Χριστοῦ μας...»¹³⁶.

«Μᾶς ἔδωκεν, ἀδελφοί μου, τόν νοῦν μας εἰς τήν κεφαλὴν μας καί εἶναι ὁ νοῦς μας ὡσάν μεσα εἰς ἕνα πιάτο, διά να βάνωμεν τά νοήματα τοῦ Εὐαγγελίου μέσα, ὄχι νά βάνωμεν μύθους καί φλυαρίες τῆς τέχνης τοῦ Διαβόλου...Νά καθίσετε ἀπό πέντε – δέκα νά συνομιλήσετε αὐτά τά θεῖα νοήματα, νά τά βάλετε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας διά νά σᾶς προξενήσουν τήν ζωὴν τήν αἰώνιον...νά φυτεύση καί νά ριζώση εἰς τήν καρδίαν σας τά θεῖα λόγια ταῦτα». Καί σέ συνδιασμό μέ τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, ἀναφέρεται στήν ψυχική ἡσυχία, ἡ ἡσυχία τῆς καρδιάς, ἡ καρδιά νά ἔχει μόνον τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί τά λόγια τοῦ Εὐαγγελίου καί ὄχι λογισμούς, (τίς σκέψεις μέ εἰκόνες), φαντασίες, μνημεις κ.τ.λ.

Συνδιάζει τήν προσοχή τῆς καρδιάς με τήν ἄσκηση καί κακοπάθειες.«...ἀσκήτευεν, εἰς ὅλην τήν ζωὴν του μέ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχές, κακοπάθειες»¹³⁷.

Ὁ σταυρός δέν εἶναι μόνο «ὁ τύπος» ἢ «τό σύμβολο» ἢ τό «σημεῖο τοῦ Χριστοῦ», εἶναι καί ὁ τρόπος ζωῆς τῶν χριστιανῶν...Ἡ ἐκούσια ἀποδοχή τοῦ πόνου ὡς Σταυροῦ, ὡς δώρου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιά τήν πνευματική μας θεμελίωσι, μᾶς ἀνεβάξει στό ὕψος τῶν ἁγίων μαρ-

¹³⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β2, 131,132

¹³¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.....» Α1,36.

¹³² «Τῆς ἡσυχίας ἀρχή, γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, εἶναι ἡ κατά Θεόν σχολή, - (σχολάζω κατά Θεόν κατὰ τοὺς νηπτικούς καί ἀσκητικούς Πατέρες σημαίνει τήν ἀνεργησία τοῦ ὅλου ἀνθρώπου σ' ὅλες τίς μέριμνες τοῦ κόσμου καί τήν παράδοση τῶν ψυχικῶν δυνάμεων στό Θεό μέσα στή νηπτική κατάσταση τῆς ἡσυχίας, εἶναι ὁ μαθητής Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχει καί ἡ μερική κατά Θεόν σχολή, ὅπως οἱ κοσμικοί, μέρος τῆς ἡμέρας καί τῆς νύκτας. (Ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, Φιλοκαλία τ. Γ. Αθήνα 1986, σελ. 90, 94), - μεσότητα ἢ δύναμη τοῦ φωτισμοῦ, δηλ. ἡ νοερά προσευχή, καί ἡ θεωρία καί τέλος τῆς ἡ ἐκσταση καί ἡ ἀρπαγή τοῦ νοῦ πρός τόν Θεό. Ἡ προσευχή στοὺς ἀρχαίους εἶναι σάν μία φωτιά εὐφροσύνης πού ξεπηδᾷ ἀπό τήν καρδιά, στοὺς τελείους σάν ἐνέργεια εὐωδιαστοῦ φωτός». (Κεφάλαια, Φιλοκαλία, τ. Δ'. Αθήνα 1986, σελ. 198)

¹³³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1,108

¹³⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2,64

¹³⁵ Ἅγιος Γρηγόριος Σιναΐτης, Κεφάλαια, Φιλοκαλία, τ. Δ'. Αθήνα 1986, σελ. 195

¹³⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1.51, Δ.164.165, Γ.137

¹³⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β2.131, Α1.49, Α2.90

τύρων...χωρίς τόν κόπο τῆς νηστείας, καί τῆς ἀσκήσεως γενικότερα, - συσταυρώσεως μέ τόν Χριστό – δέν μπορεῖ νά ζήση τήν χαρά τῆς Ἀναστάσεως»¹³⁸. «...δηλοῖ θλίψιν καί κακοπάθειαν, εἰς δέ τήν κακοπάθειαν ἀναπαύεται ὁ Θεός· «ὁ σταυρός, λέγει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σϋρος»¹³⁹, σημαίνει θέλημα ἔτοιμο γιά κάθε θλίψιν»¹⁴⁰.

Ἡ κακοπάθεια

Ἀγάπησον πᾶσαν κακοπάθειαν, καί ταπεινοῦνταί σου τά πάθη» Νά ἀγαπήσεις τήν κακοπάθεια, τήν δυσκολία, διότι, ὅλα ὅσα θέλεις νά κάνεις, θά σοῦ φαίνονται δύσκολα. Ὅπως ὁ ἄλλος ἀγαπάει τό στρῶμα πού κοιμᾶται, τό φαγητό πού τρώει, ἔτσι καί ἐσύ ἀγάπησε τήν κακοπάθεια. Μέ τίποτε δέν εὐχαρστεῖται τόσο ὁ Θεός, ὅσο μέ τήν κακοπάθεια. Δέν ἀναπαυόμαστε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι πουθενά. Ἡ λύση εἶναι νά μή ζητᾶμε τίποτε, ἀλλά νά ἀγαπᾶμε τήν κακοπάθεια τόν κόπο, τόν μόχθο, τόν ἀγῶνα, τόν ἰδρῶτα, τό δάκρυ. Τότε θά δοῦμε ὅτι τά πάθη μας θά φύγουν»¹⁴¹.

«Νά τηγανίζης τό σῶμα σου, καθώς τηγανίζης τό ψάρι, μέ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχές, μέ κακοπάθειες διά νά νεκρώνης, νά ταπεινώνης τήν σάρκα, ὅπου εἶναι ἕνας λύκος...»¹⁴².

«Ὁ Μανασσῆς μετανόησε, ὁ Θεός ἐδέχθη τά δάκρυά του καί ἀσκήτευσεν εἰς ὅλην τήν ζωὴν του μέ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, προσευχές, κακοπάθειες καί ἐπῆγεν εἰς τόν Παράδεισον νά χαίρεται πάντοτε»¹⁴³.

«...βλέπετε διά ἐσᾶς πῶς ἀγανακτῶ καί κοπιᾶζω καί πῶς κινδυνεύω τήν ζωὴν μου διά τήν ἀγάπην σας καί εἶμαι ἔτοιμος νά χύσω καί τό αἷμα μου, ἄν εἶναι θέλημα Θεοῦ, καί τότε θέλετε ἐγνωρίσει σωστά τήν ἀγάπην μου»¹⁴⁴.

«Μά ἐπειδή καί δέν μπορῶν νά κάμω ἐκεῖνο τό μεγάλο, νά ἀνεβῶ εἰς τόν οὐρανόν νά φωνάζω μίαν φωνήν μεγάλην, νά κηρύξω εἰς ὅλον τόν κόσμον πῶς ὁ Χριστός εἶναι Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ καί Θεός ἀληθινός...κάμνω ἐτοῦτο τό μικρόν καί περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου τό κατά δύναμιν...»¹⁴⁵.

«Ἡ ἄλλη ζωὴ εἶναι ἐμᾶς τῶν χριστιανῶν...τῶν τλαιπωρημένων, τῶν πεινασμένων, τῶν διψασμένων, τῶν στενοχωρημένων, τῶν ὑβρισμένων, τῶν φυλακισμένων καί ὅσοι τά παθαίνουν αὐτά διά τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ...τραβοῦν ἐδῶ θλίψεις καί βάσανα...»¹⁴⁶.

«...ὅπου ἀπέρασεν διά τόν ἐπαινετόν σκοπόν ὄχι μόνον δέν ἐδέχθη¹⁴⁷ ἀπέρασε μά ἐκαταφρονέθη, ὠνειδίσθη, ὑβρίσθη καί ἐδιώχθη ὡς ἀμαθής καί πλάνος φορτώνοντας εἰς τόν αὐτόν καιρόν ὀλίγους Κεφαλληναίους, οἱ ὅποιοι εὐλαβεία φερόμενοι τόν ἠκολούθησαν, ἀπό ἐμπαιγμούς καί ὑβρισμούς, καί κατακρίνοντας αὐτούς¹⁴⁸ ὡς ἀμαθεῖς καί ἀγνώστους¹⁴⁹. Τοῦτο ἐξυπηνησεν εἰς τὰς ψυχὰς ἀγαθῶν χριστιανῶν καί τιμίων ἀνδρῶν σκάνδαλον μέγα καί πολύ...»¹⁵⁰.

Πράξη καί θεωρία

«...τόν μέγα καθηγεμόνα καί διδάσκαλον, τόν πράξει καί θεωρίας διαλάψαντα καί πρός γινῶσιν θεῖαν ἀνθρώπων πλήθη διδαχαῖς πανσόφοις λόγοις θείοις διδάξαντα...»¹⁵¹.

Κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, πράξη δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ μετάνοια, ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ὅλος ὁ ἡσυχαστικός τρόπος τῆς ζωῆς τοῦ νοῦ, (ὁ νοῦς νά εὐρίσκεται ἐντός τῆς καρδιάς καί νά προσεύχεται), ἡ στάση τοῦ κόσμου, ἡ ἀπόθεση ὅλων τῶν νοημάτων...»¹⁵².

¹³⁸ Αρχιμ Γεωργίου Καμάνη, Ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ καί ἡ σημασία του στήν ζωὴν μας, Ἅγιον Ὅρος 1993, σ. 36,46

¹³⁹ λόγος, πε, κεφ.10

¹⁴⁰ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, Ἑορτοδρόμιον τ. α, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 81.

¹⁴¹ Αρχ. Αἰμιλιανοῦ Σιμωνοπετρίτου, Λόγοι ἀσκητικοί ἐρμηνεῖα στόν ἀββᾶ Ἡσαΐα, ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2005, σ. 292,293

¹⁴² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Β1,110

¹⁴³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Δ, 167

¹⁴⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 84

¹⁴⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1,23

¹⁴⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 85

¹⁴⁷ δέν ἐγινε δεκτός

¹⁴⁸ ὠνειδίσθη, ὑβρίσθη καί ἐδιώχθη...φορτώνοντας...καί κατακρίνοντας αὐτούς»

¹⁴⁹ χωρίς γνώση, ἀνίδεος, ἀμαθής, ἀνόητος.

¹⁵⁰ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^ο, 1980-1982. Γ. Ἀλισανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονία καί τῆ Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἐνός ἀκροατή του.

¹⁵¹ Θωμᾶ Πασχίδου ἅπαντα, ἐπιμέλεια Θ. Καζαμία, Ἀθήναι 1975, Στιχηραρικών Προσόμιον Ἑσπερινοῦ.σ.11

¹⁵² Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἱεροθέου, «Μικρά εἰσοδος στήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα», Ἀποστολική Διακο-

«Διά νά φθάσει ὁμως κανεῖς εἰς αὐτήν τήν θεία μέθεξι καί θεωρία τοῦ θεοῦ, πρέπει νά εἶναι εἰς τόπο ἡσυχῆ, ἀπερίσπαστος ἀπό βιωτικές μέριμνες, «ἔξωθεν κόσμου», ἔχων τόν νοῦ καί τήν καρδίαν τοῦ ἐστραμμένα εἰς τόν Θεόν μέ πλήρη ἀφοσίωση εἰς αὐτόν»¹⁵³.

«Ὁ Θεός νά εἶναι στόν νοῦ μας καί στήν καρδιά μας»¹⁵⁴.

«*Ἀμή τί εἶναι ἡ πληρωμή μου; Νά καθίσετε ἀπό πέντε – δέκα νά συνομιλήσετε αὐτά τά θεῖα νοήματα, νά τά βάλετε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας διά νά σᾶς προξενήσουν τήν ζωὴν τήν αἰώνιον. Δέν εἶναι, ἀδελφοί μου, λόγια ἐδικά μου, δέν εἶναι λόγια τοῦ σοκακιοῦ αὐτά πού σᾶς εἶπα, ἀλλά εἶναι λόγια τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκβαλμένα ἀπό τήν Ἁγίαν Γραφήν. Οἱ ἁμαρτίες εἶναι ἐδικές μου, ἀλλά αὐτά εἶναι τόσα μαργαριτάρια, διαμάντα, αὐτά δέν τά ἀκούσετε ἄλλην φοράν, οὔτε θέλετε τά ματακούσει. Διά τοῦτο τώρα ὁπού τά εὐρήκατε, πάρετέ τα, βάλτετέ τα μέσα εἰς τήν καρδίαν καρδιά σας. Αὐτά ὁπού σᾶς εἶπα τό ἴδιον εἶναι ὡσάν νά κατέβη ὁ ἴδιος ὁ Θεός νά σᾶς τά εἰπῇ. Τώρα ἀνίσως καί τά κάμετε νάν τά βάλετε εἰς τόν νοῦν σας, εἰς τήν καρδίαν σας, δέν μέ φαίνετε καί ἐμένα ὁ κόπος τίποτε..»¹⁵⁵.*

Ἡ βάση τῆς διδαχῆς του εἶναι ἡ μετάνοια καί ἡ ἀγάπη: Καί μέ ὅλον ὁπού ἁμαρτάνομεν χιλιάδες φορές τήν ὥραν, μᾶς εὐσπλαχνίζεται ὡσάν πατέρας... ἀκαρτερεῖ τήν μετάνοιάν μας μέ τάς ἀγκάλας του ἀνοικτάς, πότε νά μετανοήσωμεν, νά παύσωμεν ἀπό τά κακά καί νά κάμωμεν τά καλά, νά ἐξομολογηθοῦμεν, νά διορθωθοῦμεν, νά μᾶς ἀγκαλιάσῃ, νά μᾶς φιλήσῃ, νά μᾶς βάλῃ εἰς τόν Παράδεισον νά χαिरώμεθατε πάντοτε. Τώρα τέτοιον γλυκύτατον Θεόν καί τέτοιον γλυκύτατον αὐθέντην καί δεσπότην δέν πρέπει καί ἐμεῖς νά τόν ἀγαποῦμεν καί, ἂν τύχη ἀνάγκη, νά χύσωμεν καί τό αἷμα μας χιλιάδες φορές διά τήν ἀγάπην του καθὼς τό ἔχυσε ἐκεῖνος διά τήν ἀγάπην μας;»¹⁵⁶.

«Ἐτσι λένε οἱ ἅγιοι Πατέρες, σημειώνει ὁ ἅγιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός¹⁵⁷, γιά τοὺς ἀρχαρίους. Ἄλλος, λένε, νά ἔχει τόν ψαλμό στά χεῖλη, ἄλλος τό στίχο, ἄλλοι νά παρακολουθοῦν μέ τόν νοῦ τους προσεκτικά τοὺς ψαλμούς καί τά τροπάρια, γιά νά μὴν βρίσκειται κανεῖς ἔξω ἀπό κάποια μελέτη, γιά νά μὴν τόν βρεῖ ὁ ἐχθρός ἀργό ἀπό τή θεία μνήμη καί τόν προσβάλλει μέ δεινά». Γι' αὐτό τόν σκοπό τοὺς λέγει νά συζητοῦν τά λόγια του, κατά ὁμάδες καί νά ἔχουν τόν νοῦ τους στόν Θεό.

Στήν ἐρμηνεία πού κάνει στήν παραβολή τοῦ Σπορέως ὁ ἅγιος ἀναφέρει: «*Ποία εἶναι ἡ στράτα; Εἶναι ὁ ὑπερήφανος ἄνθρωπος, ὁπού εἶναι σκληρά, καταπατημένη ἡ καρδιά του ἀπό τέσ μεριμνες τέσ βιωτικές καί ἀκούει τόν λόγον τοῦ Θεοῦ, μά δέν ἐμβαίνει μέσα, διατί εἶναι καταπατημένη στράτα ἡ καρδιά του...»¹⁵⁸.*

«...προσκυνῶ τόν Χριστόν μου καί τόν παρακαλῶ νά μέ καθάρῃ ἀπό κάθε ἁμαρτίαν ψυχικά καί σωματικά καί νά μέ δυναμώσῃ νά νικήσω τοὺς τρεῖς ἐχθρούς, τήν σάρκα, τόν κόσμον καί τόν Διάβολον καί νά χύσω τό αἷμα μου...»¹⁵⁹.

«Ἀρετήν πᾶσαν ἤσκησας, ἀσκητῶν ἐγκαλῶπισμα... ἐναρέτου ζωῆς τῆς ὄντως ὑπόδειγμα...»¹⁶⁰.

Βασική προϋπόθεση στήν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἐπιστροφή τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Μέ τόν ὄρο αὐτό οἱ Πατέρες ἐννοοῦν τήν αὐτοσυγκέντρωση, τό σταμάτημα τῆς περιπλάνησης τοῦ νοῦ καί τόν προσανατολισμό τῆς ἀνθρωπίνης ὑπαρξῆς στόν Θεό.

Ὅταν τό ἐνιαῖο τοῦ νοῦ (δηλαδή εἶναι ἐνωμένα τά τρία μέρη του), γίνῃ τριπλό, (ὁ νοῦς, ὁ λόγος καί τό πνεῦμα), ἐνῶ μένει ἐνιαῖο, τότε ἐνώνεται μέ τήν θεαρχική Τριαδική μονάδα, (Ὁ-πως ὁ Τριαδικός Θεός εἶναι Τρία Πρόσωπα, Πατήρ, Υἱός καί Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλά στήν οὐσία εἶναι μία, Ἕνας Θεός), ἀποκλείεται μέ αὐτόν τόν τρόπο κάθε εἴσοδος πλάνης καί τοποθετού-μενο ἐπάνω ἀπό τή σάρκα καί τόν κόσμο καί τόν κοσμοκράτορα ἀκόμη¹⁶¹.

νία, ἔκδ. β' Ἀθήνα 1998, σελ. 84

¹⁵³ Δεσποίνης Κοντοστεργίου, Ἀγάπη καί ἔρωσ κατά τόν ἅγιον Συμεών τόν Νέον Θεολόγον, Θεολογία, τόμος 70, ἔτους 1999, σελ. 45

¹⁵⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2,60

¹⁵⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1,49

¹⁵⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1,28

¹⁵⁷ Φιλοκαλία τόμ. Γ, σελ. 96

¹⁵⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Δ, 165

¹⁵⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 55,56

¹⁶⁰ Σαλφείρου Χριστοδουλίδου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἐκδ. «ὁ Σταυρός» Ἀπόστιχο Ἐσπερινοῦ.

¹⁶¹ Γι' αὐτό καί ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ἀναφέρει: «*Λοιπόν προσκυνῶ τόν Χριστόν μου καί παρακαλῶ νά μέ καθάρῃ ἀπό*

Τό έναϊον κατά τήν γνώμη τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου «ἀναφέρεται στόν νοῦ, (τήν λεπτοτάτη προσοχή), τόν λόγο, (προφορικό καί ἐνδιάθετο (αὐτόν πού λέμε ἀπό μέσα μας, στήν καρδιά), καί τό πνεῦμα εἶναι ὁ ἔρω, ἡ ἀγάπη πού ἐκφράζεται πρὸς τόν Θεό. Κατά τόν τύπο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ». Ὁ νοῦς σταματᾷ τήν περιπλάνηση στόν κόσμον, ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του διά τοῦ θείου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ καί ἐπανέρχεται ὁ νοῦς στήν κατοικία του τήν καρδιά καί δι' αὐτῆς ἀνεβαίνει πρὸς τόν Θεό.

«Μά διά νά λάβη παραμικράν βοήθειαν ὁ νοῦς μας, φέρουν μερικά παραδείγματα οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας μας. Σιμά εἰς τά ἄλλα μᾶς φέρνουν καί τόν ἥλιον. Ὁ ἥλιος ἤξεύρομεν ὅλοι πὼς εἶναι ἓνας, ἓνας καί ὁ Θεός. Καί καθὼς ὁ ἥλιος φωτίζει ἐτοῦτον τόν κόσμον τόν αἰσθητόν, ἔτσι καί ἡ ἀγία Τριάς, ὁ Θεός, φωτίζει τόν νοητόν.

«Εἶπαμε ἀδελφοί μου, πὼς ὁ ἥλιος εἶναι ἓνας, μά εἶναι καί τρία μαζί: ἔχει ἀκτῖνες ὅπου ἔρχονται εἰς τά μάτια μας ὡσάν γραμμές, ὡσάν κλωστές, ἔχει φῶς ὅπου ἐξαπλώνεται εἰς ὅλον τόν κόσμον. Μέ τόν ἥλιον ὁμοιάζομεν τόν ἄναρχον Πατέρα, τόν Θεόν μας, μέ τές ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τόν Υἱόν τοῦ Θεοῦ, τόν Χριστόν μας, μέ τό φῶς τοῦ ἡλίου τό πανάγιον Πνεῦμα»¹⁶².

«Ἡ ψυχή εἶναι μία, λέγει ὁ Ἅγιος Κοσμάς, ἓνα πρόσωπον γεννᾷ τόν λόγον, εἶναι καί ἡ πνοή. Εἶναι τῆς ψυχῆς καί ὄχι τοῦ σώματος. Ἡ μέν ψυχή εἶναι εἰς τύπον τοῦ Πατρὸς, ὁ λόγος τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τύπον τοῦ Πατρὸς, ὁ δέ λόγος τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τύπον τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ δέ πνοή τῆς ψυχῆς εἶναι εἰς τύπον τοῦ παναγίου Πνεύματος. Ἡ δέ ψυχή γεννᾷ τόν λόγον μέ τόν νοῦ καί δεύτερον τόν γεννοῦν τόν λόγον τά χεῖλη. Καθὼς ὁ λόγος γεννᾶται ἀπό τήν ψυχὴν πρῶτον καί δέν φανερόνεται καί δεύτερον μέ τά χεῖλη γίνεται φανερός, οὕτως ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη πρὸ τῶν αἰώνων ἀπό τόν Θεόν καί Πατέρα. Ἀλλά δέν ἐφανερόνεται εἰς τούς ἀνθρώπους, ἀμὴ ἔστανεν εἰς τόν κόλπον τοῦ Πατρὸς. Ἔτσι καί δεύτερον ἐγεννήθη ἐκ τῶν χειλέων τῶν Προφητῶν καί ἐκ τῆς πανάγου Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου καί τότε ἔγινε φανερός εἰς τόν κόσμον»¹⁶³.

«Ὅπως οἱ κατά σάρκα γονεῖς, λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ἔχουν ἰδιαιτέρη ἀγάπη στα παιδιά τους, ἔτσι καί ὁ νοῦς συνδέεται φυσικῶς μέ τούς λόγους του. Οἱ γονεῖς ἀγαποῦν παθολογικά τά παιδιά τους καί, τά θεωροῦν πὼς εἶναι τά πιά ἱκανά καί τά πιά ὠραία, ἀκόμη κι ἂς εἶναι ἐντελῶς καταγέλαστα ἀπό ὄλους, ἔτσι καί στόν ἄφρονα νοῦ οἱ λόγοι του, ἀκόμη καί ἂν εἶναι πιά χειρότεροι ἀπ' ὄλους, τοῦ φαίνονται φρονιμότετοι. Στόν σοφὸ ὅμως νοῦ δέν φαίνονται ἔτσι οἱ λόγοι του· ἀλλά ὅταν νομίζει ὅτι εἶναι ἀληθινοί καί καλοί, τότε δέν πιστεύει στήν κρίση του, ἀλλά βάζει ἄλλους σοφοὺς νά κρίνουν τούς λόγους καί τούς λογισμούς του, μὴν τυχόν προσπαθεῖ ἢ προσπάθησε μάταια, καί ἀπό αὐτοὺς παίρνει τὴ βεβαίωση»¹⁶⁴.

Κι' ἔτσι, ἀφοῦ διαφύγη ἐντελῶς τίς ἀπ' αὐτά, εἶναι μέσα στόν ἑαυτό του καί στόν Θεό, ἀπολαμβάνοντας τήν πνευματικὴ ἀγαλλίαση πού πηγάζει ἀπό μέσα, ὅσον καιρὸ εἶναι τέτοιο»¹⁶⁵. Γιά νά φθάση, ὅμως ὁ ἄνθρωπος στήν ἐπίτευξι τοῦ σκοποῦ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ, ἀπό τά πάθη. Ἡ στόχευση τοῦ νοῦ πρὸς τόν Θεό τόν φυγαδεύει ἀπό τίς κοσμικὲς ἐννοίες, ἐνῶ ἡ κατάνυξι τῆς ψυχῆς ἀποσοβεῖ τήν ὑπέρολογη φιλία τῆς σαρκὸς μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπιτυγχάνεται ἡ ἔνωση τοῦ νοῦ, τοῦ λόγου καί τῆς ψυχῆς κάτω ἀπὸ τήν συνεχῆ ὑπαγόρευση τοῦ θείου ὀνόματος ἢ ἐπίκληση τοῦ θείου ὀνόματος, ἡ ὁποία μοιάζει μέ τόν ἦχο πού προκαλεῖ ὁ κτύπος τῆς κιθάρας, φυγαδεύει τόν σάλο τῆς ἁμαρτίας καί προσφέρει τήν ἀπόλαυση τοῦ Πνεύματος.

Ἔτσι ἡ προσευχὴ ἀνακαλώντας τήν ψυχή ἀπὸ τήν διάσπαση ἐξ' αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν, πού τήν δυναστεύουν γιά νά συγκατατεθεῖ στήν ἁμαρτία, ἐνοποιεῖ αὐτήν μέ τόν ἓνα καί Τρισυπόστατο Θεό. Μέ τήν ἄσκησι τῆς ἀρετῆς, ἀποξύνει ἀπὸ τήν ψυχή τό αἶσχος τῆς ἁμαρτίας, ἀναζωγραφίζει το κάλλος τῶν θείων χαρακτήρων ἐπάνω της μέ τήν θεία γνώση πού παρέχει καί τήν παρουσιάζει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τόν ὁποῖον ἀναγνωρίζει ὡς δημιουργὸ της καί ἀπὸ τόν ὁποῖον γνωρίζεται¹⁶⁶.

κάθε ἁμαρτίαν ψυχικά καί σωματικά καί νά μέ δυναμώσῃ νά νικήσῃ τούς τρεῖς ἐχθρούς, τήν σάρκα, τόν κόσμον καί τόν Διάβολον...» Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Α2 Διδαχὴ σ.55

¹⁶² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Α1, σελ.26

¹⁶³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» «Παραδείγματα», σελ. 217-218

¹⁶⁴ Γ' ἑκατοντάδα περὶ ἀγάπης κεφ. 58. Φιλοκ. τ.Β, Περιβόλι τῆς Παναγίας, Ἀθήνα 1985 σελ.85

¹⁶⁵ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Περὶ προσευχῆς καί καθαρότητος καρδίας, Ε.Π.Ε τόμ. 8^{ος} σ. 267

¹⁶⁶ Σταύρου Νίκα, Θεολογία καί νηπτική παράδοσι στόν ἅγιο Θεόληπτο Φιλαδελφίας, μεταπτυχιακὴ ἐργασία στό Τμῆμα Ποιμαντικῆς Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 125.

«Αποκαθάρας τόν νοῦν τῆ καθαρᾷ πολιτεία πρὸς Θεόν ἀνεπτερώθης τρισμάκαρ»¹⁶⁷.

«Ὅταν ὁ νοῦς ἀσχολῆται πραγματικά μέ τήν λαμπροφόρο νήψη, δέν ἀνέχεται νά κλέπτεται ἀπό τίς αἰσθήσεις¹⁶⁸, διότι ἔχει ἀποκτήσει τήν ἐμπειρία τῆς ἐνάρετης ζωῆς καί ἔχει καταλάβει τόν ρόλο τῶν αἰσθήσεων ὁ ὁποῖος εἶναι νά τροφοδοτοῦν τόν νοῦ μέ θεοφιλεῖς σκέψεις καί ὄχι μέ τούς ἀπατηλοῦς, τούς αἰσχροῦς καί πονηροῦς λογισμούς.

Ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Ἡσύχιος¹⁶⁹: «...Καί ἐνδον ἐαυτοῦ (καί ἐρευνῶντας μέσα του) τά πολλά συστέλλει (περιορίζει) αὐτάς (τίς πέντε αἰσθήσεις)...»¹⁷⁰. Ὁ νοῦς ὅταν καταλάβει τήν ματαιότητα τῶν λογισμῶν καί φυλάσσει τήν νήψη, τότε ἔχει τήν δυνατότητα, μόλις εἰσέρχεται ὁ λογισμός, νά συστέλλει, νά περιορίζει τίς αἰσθήσεις. Παρά ταῦτα, ἐμεῖς σχεδόν κάθε ἡμέρα δίνουμε σημασία στοῦς λογισμούς. Μετά βέβαια μπορεῖ νά τούς ἀφήσωμε, εὐκόλα ἢ δύσκολα, ἢ νά τούς ξεχάσωμε, ἀλλά ἀφοῦ πρῶτα κουβεντιάσωμε μαζί τους. Ἀσχολούμενοι μαζί τους εἴτε εἶναι κακοί, εἴτε εἶναι καλοί, ἀέρα κυνηγᾶμε καί κόπο καί μόχθο θερίζομε. Διότι πίσω ἀπό τόν λογισμό κρύβεται ὁ δαίμων». Ἐχοντας ὁ ἅγιος Κοσμάς τήν ἐμπειρία αὐτή τοῦ ρόλου τῶν αἰσθήσεων στίς διδαχές του προσπαθεῖ νά τίς προσανατολίσει στόν πραγματικό ρόλο πού τίς ἔθεσε ὁ Θεός καί τόν πραγματοποιοῦν διά τῆς νήψεως.

Λέγει χαρακτηριστικά ὁ ἅγιος Κοσμάς: «...μοῦ ἔδωκε ὁ Θεός τά αὐτιά διά νά ἀκούω τό ἅγιον Εὐαγγέλιον καί τά ἱερά βιβλία...Μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός τό στόμα νά διαβάζω, νά προσεύχωμαι, νά κοινωνῶ τά Ἄχραντα Μυστήρια, νά ὁμολογῶ τάς ἁμαρτίας μου καί νά κατηγορῶ τοῦ λόγου μου. Σέ ἄλλη διδαχή του ἀναφέρει: μᾶς ἔδωσε τό στόμα μας νά δοξάζωμεν τόν Κύριόν μας, νά λέγωμεν τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, διά τῆς Θεοτόκου καί πάντων τῶν Ἁγίων ἐλέησον καί συγχώρησόν με τόν ἁμαρτωλόν καί ἀνάξιον δούλον σου»¹⁷¹....Μοῦ ἔδωσε τά χέρια διά νά ἐργάζωμαι, νά τρέφωμαι μέ τό ἔργον μου καί νά τρέφω καί ἄλλους καί νά κάμω ἄλλες θεάρεστες ἐργασίες...Μοῦ ἔδωσε τά ποδάρια νά περιπατῶ τόν καλόν καί χριστιανικόν δρόμον...»¹⁷².

«Τῶν ὄντων ἐκμελετήσας τό ἄστατον, καί τόν Σταυρόν τοῦ Κυρίου εὐαγγελικῶς ἐπ' ὧμων ἀράμενος...». «Ζέοντι πόθῳ Χριστῷ ἠκολούθησας, τόν Σταυρόν τόν τίμιον ἐπ' ὧμων ἀράμενος, καί πήγων ἐπί τῆς γῆς, Νεομαρτύρων ὑπέρτερε...»¹⁷³.

«Τά πάθη τοῦ Χριστοῦ, ἢ σταύρωσή Του, καί μετά ἡ Ἀνάστασή Του δίνουν ζωοποιό νέκρωση σ' ἐκείνους πού τά μιμήθηκαν ὅλα, ἀφοῦ ὁ λόγος πού πάσχουμε μαζί μέ τόν Χριστό, εἶναι γιά νά δοξαστοῦμε μαζί Του¹⁷⁴. Τά πάθη τῶν ἡδονῶν δίνουν θανατοποιό νέκρωση σ' ἐκεῖ-

¹⁶⁷ Σαλφείρου Χριστοδουλίδου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἐκδ. «ὁ Σταυρός», γ' ὠδή

¹⁶⁸ Μετά τήν πτώση ἔπασαν θῦμα τοῦ ἀντιπάλου διαβόλου. Μέ τούς λογισμούς ἀχρηστεύει τό λογιστικό ἀπό τήν ἡγεμονία τῶν δύο ἄλλων δυνάμεων τοῦ θυμικοῦ καί τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. Οἱ δύο αὐτές δυνάμεις χρησιμοποιοῦν τίς αἰσθήσεις σάν ὑπηρετές γιά νά ἁμαρτάνουν φανερά. Ἐτσι συμβαίνουν οἱ διάφορες πτώσεις. Τότε τά μάτια γίνονται περίεργα, ἀφοῦ δέν ἔχουν τόν νοῦ νά τά δεσμεύει, καί ἡ ἀκοή ἀγαπᾷ νά ἀκούει τά μάτια καί ἡ ὄσφρηση ἐκθηλύνεται καί τό στόμα γίνεται ἀκράτητο καί τά χέρια ἀγγίζουσιν ἐκεῖνα πού δέν πρέπει... Ἐμποδίζοντας μέ κάποια βία τήν πεντάδα τῶν αἰσθήσεών σου, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ ψυχή βλάπτεται, θά κάνεις ἐλαφρότερο ὅπωςδήποτε τόν ἀγῶνα καί τόν πόλεμο τῆς καρδιάς». (Ὅσιος Φιλόθεος, ὁ Συναῖτης, Φιλοκαλία τ. Γ. Αθήνα 1986,σελ. 20,24).

¹⁶⁹ Αρχμ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περί νήψεως, ἐρμηνεῖα στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Αθήναι 2007, σελ.262 κ. ἐξ...

¹⁷⁰ Λόγος περί νήψεως κεφ. 53. (Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περί νήψεως, ἐρμηνεῖα στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Αθήναι 2007, σελ.262. κ. ἐξ...)

¹⁷¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός...» Β2, 132

¹⁷² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 70-71

¹⁷³ Θωμᾶ Πασχίδου ἡ Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, Ἐπιμέλεια: Θωμᾶ Καζαμία, Αθήναι 1975, σελ.12,18, Δοξαστικό τοῦ Ἑσπερινοῦ, καί ὠδή γ'.

¹⁷⁴ Ρωμ.8,17 Ὁ ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος γιά τά παθήματα τοῦ Χριστοῦ λέγει τά ἐξῆς σημαντικά: Πῶς λοιπόν ἐσπρώχοντο· πῶς ὑπέστη γονθοκοπήματα· πῶς τόν ράπιζαν· ἐφέρετο στό κριτήριο, Αὐτός ὁ ὁποῖος εἶναι ἀόρατος σέ ὅλη τήν κτίση· πῶς γυμνώνεται· πῶς δενόταν στήν κολώνα καί ἔλαβε σαράντα πληγές· στοχάσου πῶς ντύθηκε τήν κόκκινη πορφύρα καί περιεπέζετο· πῶς τόν κτυποῦσαν στό κεφάλι· πῶς ἐστεφανώνοντο μέ ἀγκάθια, ἐμπαίζετο, τόν ἔφτυναν καί ἄκουγε κοροϊδευτικά ἴδε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· πῶς φορτώνεται τόν σταυρό του καί πήγαινε στό τόπο τῆς καταδίκης, καί πάλιν πῶς ἐκοίταζε τόν σταυρόν πού ἐτοποθετεῖτο στή γῆ καί ἐγκαταλείφθηκε ἀπό ὅλους τούς φίλους καί τούς μαθητές του· Καρφώνεται στά χέρια καί στά πόδια ἐπάνω στό σταυρό· Ποτίζεται μέ χολή· πῶς ἐβλασφημεῖτο ἀπό τόν ληστή· πῶς γλευάζεται· στοχάσου πῶς εὐχαριστοῦσε καί παρακαλοῦσε τόν Πατέρα του γιά ἐκείνους πού τόν σκότωναν καί πῶς παρέδωσε τήν ψυχή του στά χέρια τοῦ Οὐρανοῦ Πατέρα του. Δέν εἶναι ἀρκετά σέ σένα ἀδελφέ μου, ὅλα αὐτά νά τά μιμηθεῖς; Μά ντρέπεσαι νά τά πάθεις ὅλα αὐτά; Καί μέ ποιᾷ ἔργα, ἢ μέ ἄλλον τρόπο θέλεις νά δοξασθεῖς μαζί μέ Αὐτόν; Γιατί λέγει: "Ὅς τις ἐπαισχυνθῆ με, καί

νους πού τά ενεργοῦν. Γιατί τό νά πάσχει κανείς θεληματικά τά παθήματα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι σταύρωση σταυρώσεως καί νέκρωση νεκρώσεως».

Ἡ ἐσταυρωμένη ζωή κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ¹⁷⁵

«Προσκυνώντας τό Τίμιο Ξύλο, προσκυνοῦμε τόν ἐν αὐτῷ προσπαγέντα Κύριο· τόν Ἐσταυρωμένο Λυτρωτή μας. Ἐκεῖνος, ὁ Ἐσταυρωμένος, δίνει ἀξία καί σημασία καί χάρι καί ἀγιασμό στό ξύλο, τό ὁποῖο πρό τῆς θυσίας Του ἦταν ἓνα ὄργανο ἐγκλήματος, ἦταν ἡ φοβερωτέρα καί τρομερωτέρα θανατική ἐκτέλεσις...Εἶναι ἡ ἐσταυρωμένη ζωή. Ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας γιά ζωή ἐσταυρωμένη, φαίνεται λόγος σκληρός. Φαίνεται λόγος μελαγχολικός καί ἀπαισιόδοξος. Φαίνεται λόγος βαρῦς καί δυσβάστακτος στήν γενεά μας, περισσότερο ἀπό οἰαδήποτε ἄλλη γενεά ἴσως, γιατί ἡ γενεά μας γεύεται χορταστικά τό ποτό τῆς ἀπολαύσεως, τῆς χλιδῆς, τῆς ἀνέσεως. Ἐσταυρωμένη ζωή! Πόσο τήν ἐπόθησαν καί τήν ἀγάπησαν οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Ἀποστολικοί πατέρες, Μάρτυρες, Νεομάρτυρες. Τήν ἐπόθησαν καί τήν ἀγάπησαν, γιατί ἐπόθησαν καί ἀγάπησαν τόν Ἐσταυρωμένο Χριστό μας, τόν Λυτρωτή μας [...]

Ἄμα ἀγαπᾷς ἀληθινά καί γνήσια, ὑποβάλλεις τόν ἑαυτό σου σέ θυσίες. Καί ὅσο περισσότερο ἀγαπᾷς, τόσο καί σέ μεγαλύτερες θυσίες ὑποβάλλεις. Ἄν τό πρόσωπο πού ἀγαπᾷς ἀξίζει θυσίες, τότε δέν ὑπολογίζεις τό τίμημα. Ἔστω καί ἂν εἶναι θάνατος, φρικτός καί ἐξευτελιστικός, ἔστω καί ἂν εἶναι Σταυρός. Γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ὅλα γίνονται σκύβαλα, καί μαζί μέ τόν Ἀπ. Παῦλο, αὐτός πού ἀγαπᾷ τόν Χριστό διακηρύσσει λόγοις καί ἔργοις «Ἐμοί τό ζῆν Χριστός καί τό ἀποθανεῖν κέρδος»¹⁷⁶. Τήν ἐσταυρωμένη ζωή γιά τήν ἀγάπη τήν ἄπειρη τοῦ Λυτρωτοῦ ὑπέστη ὁ ἀσκητής καί ἰσαπόστολος, ὁ Προφήτης καί μάρτυρας τῆς Ὁρθοδοξίας μας καί τοῦ Γένους μας, ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Ὁ πολιούχος καί προστάτης τῆς Μητροπόλεώς μας καί ὀλοκλήρου τοῦ Γένους μας.

Ἀπό μικρό παιδί ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἐμαθήτευσε στήν ἐσταυρωμένη ζωή. Πρῶτοι τοῦ τήν δίδαξαν οἱ εὐσεβεῖς γονεῖς του. Ἔμαθε ἀπό μικρός τί σημαίνει νά στερεῖσαι γιά τό Χριστό, νά κάνης θυσίες γιά τό Χριστό, νά παραδίδεις διά τῆς πίστεως στήν πρόνοιά Του. Γι' αὐτό καί ἀργότερα, φωτισμένος ἀπό τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, δίδασκε στούς γονεῖς πού τόν ἄκουγαν: «Ὅταν τό παιδί σου σηκώνεται τό ταχύ ἀπό τόν ὕπνον καί εὐθύς σοῦ γυρεῦν ψωμί, ἐσύ μή τοῦ δώσης, ἀλλά ἔπαρέ το καί πήγαινέ το εἰς τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί εἶπέ του: «Ἐγώ, παιδί μου, δέν ἔχω ψωμί, ὁ Χριστός μας ἔχει. Ἔλα, κάμε τόν σταυρό σου, νά τόν προσκυνήσωμεν καί νά τόν παρακαλέσουμε νά μᾶς δώση. Καί ἔτσι συνηθίζει τό παιδί ἀπό μικρόν εἰς τό καλόν»¹⁷⁷. Ἔτσι μεγάλωσε μέ τήν νηστεία, μέ τίς μετάνοιες, μέ τό κομποσκοῖνι, μέ τόν κόπο τῆς ἐργασίας στό Μέγα Δένδρο, τό χωριό του, μέ τόν κόπο τῆς ἀσκήσεως.

Ἀνακούφιζε μέ τήν στοιχειώδη κατ' ἀρχάς ἄσκησιν ἀπό μικρό παιδί τό πληγωμένο Ἄχραντο Σῶμα τοῦ Ἐσταυρωμένου. Κι' ὅσο περνοῦσαν τά χρόνια, τόσο καί ἐπρόσεχε καί ἐπαίδευε τόν ἑαυτό του στήν ἄσκησι καί στήν κακοπάθεια, στήν ἐσταυρωμένη ζωή. Ἐκεῖνα τά χρόνια, τά παιδικά καί τά ἐφηβικά, ὁ Χριστός μας τοῦ ἐμφύτευσε μέσα στήν καρδιά του τόν πόθο τῆς ἀφιερώσεως στόν Θεό, στόν Ἐσταυρωμένο, καί ἄφησε γι' ἀργότερα τήν διδασκαλική ἔδρα (δίδασκε ἤδη τά γράμματα τά κοσμικά) καί μετέβη ποῦ; Ποῦ ἄλλοῦ; Στό Ἁγιώνυμο Ὅρος, στήν Ἀκρόπολη τῆς Ὁρθοδοξίας μας, τῆς σοφίας ἀλλά καί τῆς ἐσταυρωμένης ζωῆς. «Ἦτο δέ ἀκόμη λαϊκός, Κώνστας καλούμενος, πλήν καί εἰς τό σχῆμα ὄντας τῶν λαϊκῶν ἐφαίνετο ἐστολισμένος μέ τήν σεμνότητα τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, καί κατά πάντα ἠγωνίζετο, καί τόν ἑαυτό του τόν ἐγύμναζε πρὸς τελείαν ἄσκησιν» λέει ὁ βιογράφος καί πιστός μαθητής του Σάφειρος Χριστοδουλίδης. Στήν Ἱερά Μονή τοῦ Φιλοθέου: «Καί ἐκεῖ μὲν πρῶτον ἐκουρεῦθη

τούς ἐμούς λόγους, ἐπαισχυνθήσομαι κἀγὼ αὐτον ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς". Ἐάν δέν μιμηθοῦμε τά παθήματά του δέν εἶναι δυνατόν νά γίνουμε συμμετοχοί καί συγκληρονόμοι τῆς δόξης του· δέν εἴμαστε πιστοί μέ τά ἔργα μας, ἀλλά μέ λόγια μόνον ἔτσι ἡ πίστη μας εἶναι νεκρή. (Ἅγιος Συμεών ὁ Νεός Θεολόγος "Κεφάλαια πρακτικά καί Θεολογικά", ἐκδ. Ρηγοπούλου Θεσσαλονίκη 1969, τόμος 4ος λόγος 81ος, σελ. 451).

¹⁷⁵ Τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Αἰτωλίας καί Ἀκαρνανίας κ. ΚΟΣΜΑ, ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στόν Κατανυκτικό Ἐσπερινό τῆς Γ' Κυριακῆς τῶν Νηστεῶν (τῆς Σταυροπροσκυνήσεως) στόν Ἱερό Μητροπολιτικό Ναό Παντανάσσης Λεμεσοῦ Κύπρου. Δημοσιεύθηκε στό 9^ο τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ «ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ».

¹⁷⁶ Φιλίπ. α', 21

¹⁷⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 79

μοναχός καί εἰς τούς πόνους τῆς μοναχικῆς ζωῆς ἐχώρησε προθυμότητα», συνεχίζει ὁ συναξαριστής του. Δεκαεπτὰ ὀλόκληρα χρόνια ἔζησε τήν ἐσταυρωμένη ζωή στό Ἅγιον Ὄρος. Ἐκεῖ, στήν ἠσυχία τῆς ἐρήμου αἰσθάνθηκε τόν Ἐσταυρωμένο, Τόν ἔζησε, Τόν ἀγάπησε ὀλόθερμα, φλόγισε τήν καρδιά του ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, μέ τό νά ἐντοπίζη, νά πολεμᾷ καί νά ξεριζώνη τά πάθη τῆς καρδιάς του. Ἐκεῖ ἔμαθε, ἀπέκτησε ἐμπειρία τοῦ τί ἐστί πόλεμος τοῦ Σατανᾶ, ἐπαναστάσεις παθῶν, καθημερινός θάνατος. Ἡ ὀρθόδοξη ἠσυχία εἶναι σταύρωση τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου»¹⁷⁸.

Ἐκεῖ στό ἀπέριττο κελλί του γνώρισε πάνω στά πράγματα τό γεροντικό ἐκεῖνο λόγο: «Τό κελλίον ἐστί χαλκεῖον, μία δίνεις, μία παίρνεις». Ἐκεῖ γνώρισε θλίψεις, ἀποθαρρύνσεις τῆς ψυχῆς ἀλλά καί νίκες καί συντριβή τοῦ ἀρχεκάκου δράκοντος. Ἐκεῖ ἔζησε τήν Μεγάλη Παρασκευή τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ, ἡ ὁποία βέβαια τοῦ ἔδειχνε μέ πόνο τήν Ανάστασιν. Ὡσπου ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ τόν κυριεύσε.

Δοκιμασμένος, ἐσταυρωμένος πάντα, περιχαρακωμένος ἀπό τόν πόνο τοῦ Σταυροῦ τῆς ἀσκήσεως, μέ πίστι ἀκράδαντη, ἀνέλαβε καί ἕναν ἄλλο Σταυρό. Τόν Σταυρό τῆς πατρίδος, τῆς Ἐσταυρωμένης Ἑλλάδος. Αἰσθάνθηκε τήν ἀδικία εἰς βάρος ἑνός λαοῦ ὁ ὁποῖος παρά τά ἐλαττώματά του ἐπίστευε στόν Χριστό, στόν Ἐσταυρωμένο Λυτρωτή τοῦ κόσμου. Πόνεσε μαζί μέ τόν ἐσταυρωμένο λαό. Ἄκουε καθημερινῶς τόν ἐσταυρωμένο λαό. Ἄκουε καθημερινῶς τούς θρήνους του ἀπό τήν φρικτή καταπίεσι, ἀπό τήν ἐκμετάλλευσιν, ἀπό τήν ἀρπαγή, ἀπό τήν προσβολή τῶν τυράννων. Ἐκλαυσε σάν ἄλλος Ἰερεμίας τήν αἰχμαλωσία τοῦ περιουσίου λαοῦ καί σάν ἀληθινός Ἀπόστολος - ἀπεσταλμένος, διότι «οὐχ ἑαυτῶ τις λαμβάνει τήν τιμήν, ἀλλά καλούμενος ὑπό τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καί Ἀαρών» (Ἐβρ. ε', 4). Πέταξε σ' ὅλη τήν Ἑλληνική γῆ, τήν πατρίδα, καί παρηγόρησε τούς δακρυσμένους ἀδελφούς. Τόν Σταυρόν του αὐτόν τόν ἐσήκωσε ἐκουσίως, ὀλοπρόθυμα. Γι' αὐτό ἔλεγε: «ἄφησα τήν ἰδικήν μου προκοπήν, τό ἰδικόν μου καλόν, καί ἐβγήκα νά περιπατῶ ἀπό τόπου εἰς τόπον καί νά διδάσκω τούς ἀδερφούς μου». Κήρυξε τόν Σταυρό καί τήν ἐσταυρωμένη ζωή. Κήρυξε διότι ἐπίστευε πρῶτα ὁ ἴδιος στήν ἐσταυρωμένη ζωή. Ἀγάπησε τόν Σταυρό, ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Γι' αὐτό καί ἤθελε νά στήνονται παντοῦ Σταυροί. Κάτω ἀπό τήν σκιᾶ τοῦ Σταυροῦ μιλοῦσε, καί σώζονται σταυροί σέ πολλά σημεῖα ἀπ' ὅπου πέρασε καί δίδαξε, οἱ ὁποῖοι καί θαύματα ἔκαναν. Στό τέλος τῶν διδασχῶν του μοίραζε μικρούς Σταυρούς, σταυρουδάκια στούς πιστούς. Ὀνόμαζε δέ τόν Σταυρό αὐλάκι πού διασχίζει ὅλη τήν γῆ. «Ὁ Τίμιος Σταυρός, ἔλεγε, εἶναι αὐλάξ ὅλης τῆς γῆς. Ὁ Τίμιος Σταυρός ἀγιάζει τά πέρατα, ὅλα τά θεῖα καί ἅγια τῶν Ἐκκλησιῶν». Σέ ὅλες σχεδόν τίς διδασχές του θίγει τό θέμα τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ. Δίδασκε πῶς ἀκριβῶς καί μέ εὐλάβεια νά κάνουν οἱ Χριστιανοί τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, καί συνιστοῦσε μέ ἐπιμονή οἱ Χριστιανοί νά σταυρώνουν σωστά τό σῶμα τους, νά ἀρχίζουν κάθε τους πρᾶξι μέ τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Σέ μία προφητεία του γράφει: «Νά ἔχετε τόν Σταυρό στό μέτωπο, γιά νά σᾶς γνωρίσουν ὅτι εἴσθε Χριστιανοί». Κυρίως ὁμως κεντοῦσε τίς συνειδήσεις τῶν σκλάβων Ἑλλήνων, ὥστε νά αἰσθανθοῦν τήν ἀγάπη του Ἐσταυρωμένου καί τήν ἀγάπη πρός τόν Ἐσταυρωμένο. «Χριστιανέ μου», ἔλεγε, «τόν Χριστόν δέν πρέπει νά τιμᾷς καί νά ἐντρέπεις, ὅπου σοῦ ἐχάρισε τόσα καλά καί ἐσταυρώθηκε διά τήν ἀγάπην σου; Ποῖος πατέρας ἐσταυρώθηκε διά τά παιδιά του καμμίαν φοράν; Καί ὁ γλυκύτατός μας Ἰησοῦς Χριστός ἔχυσε τό αἷμα του καί μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπό τάς χεῖρας τοῦ Διαβόλου». Αὐτή ἡ ἀγάπη τοῦ Ἐσταυρωμένου ἔπρεπε καί πρέπει ὅλους μας νά μᾶς παρακινή, ὥστε νά γινόμαστε συμμέτοχοι τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ μας, διά τῆς ἐσταυρωμένης ζωῆς, τῆς ζωῆς τῆς κατά Θεόν ἀσκήσεως.

Εἰς τί συνίσταται ἡ ἐσταυρωμένη ζωή τοῦ Χριστιανοῦ κατά τόν ἅγιο Κοσμά; Ἐσταυρωμένη ζωή π.χ. σημαίνει νηστεία, ἐγκράτεια, κακοπάθεια. «Ἐνήστευσεν ὁ Μωυσῆς» λέγει ὁ ἅγιός μας, «σαράντα ἡμερόνυκτα καί ἔγινεν ὡσάν ἄγγελος». «Ἐτσι καί ἡμεῖς νά κάμωμεν, νά νηστεύσωμεν τήν Τετάρτην, διότι ἐπωλήθη ὁ Χριστός μας, καί τήν Παρασκευήν, διότι ἐσταυρώθη». «Ὁμοίως ἔχωμεν χρέος νά νηστεύσωμεν καί τάς Τεσσαρακοστάς, καθὼς ἐφώτισεν τό Ἅγιον Πνεῦμα τούς ἁγίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, καί ἐνομοθέτησαν νά νηστεύωμεν, διά νά νεκρώνωμεν τά πάθη καί νά ταπεινώνωμεν τό σῶμα, καί μάλιστα μέ τά ὀλίγα ζῶμεν μέ εὐκολίαν.» Ἐγὼ ἤμπορῶ νά ζήσω μέ ἑκατόν δράμια ἄρτου. Ἐκεῖνα τά εὐλογεῖ ὁ Θεός, διότι εἶναι

¹⁷⁸ Σεβ. Ναυπάκτου κ.κ. Ἱεροθέου, Παρέμβαση, ἐφημερίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ναυπάκτου, Φεβρουάριος, 2005

ἀναγκαῖα, καί ὄχι νά τρώγωμεν ἑκατόν δέκα. Ἐκεῖνα τά δέκα τά καταρᾶται, διότι εἶναι χαράμι. Εἶναι ἐκείνου ὅπου πεινᾷ. Φυλάγετε αὐτάς τὰς τέσσαρας τεσσαρακοστάς Χριστιανοί μου; Ἐδῶ πῶς πηγαίνετε; Ἄν εἴσθε χριστιανοί πρέπει νά φυλάγετε μάλιστα τήν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Κρατεῖτε τό τριήμερον ἐδῶ; Τήν Καθαράν Δευτέραν εἶναι καλόν καί ἅγιον ὅποιος τήν φυλάγει.» Ὅποιος νηστεύει τό τριήμερον ἔχει μισθόν εἰς τήν ψυχήν του, καί πάλιν δέν λέγω ἐκεῖνον ὅπου δέν δύναται.» Καί μίαν ἡμέραν νά νηστεύση, ὠφελεῖται». Θά ἦταν μακρὺς ὁ λόγος ἂν παραθέταμε ὅλες τίς ἀναφορές τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ γιά τήν ἐσταυρωμένη ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ, δηλαδή τήν ζωὴ τῆς προσευχῆς, τῆς ἐγκρατείας, τῆς προσοχῆς τῶν αἰσθήσεων, τῆς νεκρώσεως τῶν παθῶν, ὅπως τοῦ ἐγωισμοῦ. Καί εἶναι ἀληθές, ἀγαπητοί, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, καί ὁ πιστός ἀκόμη χριστιανός, αἰσθάνεται σάν καρφωμένος πάνω σέ Σταυρό, ὅταν δέν μπορεῖ νά γευθῆ τίς ἡδονές αὐτοῦ τοῦ μάταιου κόσμου. ὅπως ἔγραφε ὁ Παῦλος στήν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του: «Οἱ τοῦ Χριστοῦ τήν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καί ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. ε', 24).

Ἐντοπίζει τήν ἐσταυρωμένη ζωὴ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς καί μέσα στήν οἰκογένεια, μάλιστα στήν εὐαίσθητη περιοχὴ τῆς τεκνογονίας καί τῆς ἐν παιδείᾳ καί νοθεσίᾳ Κυρίου ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Συνιστᾷ, χωρὶς καμιά δυσκολία, τήν σωφροσύνη καί τήν πολυτεκνία. Κηρύσσει σεβασμό μέσα στήν συζυγία, ἀλληλοκατανόησι, ταπεινώσι, συγχωρητικότητα, ἀκόμη καί σέ περιπτώσεις ἀδικίας. Κηρύττει ὑπεράνω ὄλων τήν εἰλικρινῆ καί ὀλοκάρδια ἀγάπη. Καί ἐπειδὴ ἀναφερόμαστε στό εὐαίσθητο αὐτό σημεῖο, νά τονίσουμε ὅτι πολλές φορές καί μέ πάλιν ἔντονο ὕφος, ὁ ἅγιός μας μίλησε γιά τήν ἀξία τῆς γυναίκας καί τῆς μητρότητος, τῆς πνευματικῆς καί ἠθικῆς ἰσότητος μέ τόν ἄνδρα. Καί τά ἔλεγε αὐτά σέ ἐποχὴ πού ἡ ἀξία τῆς γυναίκας δέν ἦταν τόσο αὐτονόητη. Θά ἦταν παράλειψις ἂν δέν ἀναφέραμε ὅτι ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, ἔνεκα καί τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας, ὑπογραμμίζει καί τήν ἐσταυρωμένη ζωὴ τῶν κληρικῶν καί τῶν μοναχῶν. Τολμηρός καί ἀποφασιστικός, πύρινος καί θεοφώτιστος, δίνει ριζικές λύσεις στό θέμα τῆς καθαρότητος τῶν κληρικῶν καί μάλιστα τῶν ἱερομονάχων. «Εἶσαι ἄγγελος;» λέει, «γίνε ἱερεὺς». Ἀποδεικνύεται ἔτσι ὁ ἀλλοιωμένος ἀπὸ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ καί καθαρὸς σάν ἄγγελος ἐαυτός του. Ἐτσι θέλει τόν ἱερέα. Καθαρό, ὑπιδέτη ἀετό, νά πετάη στά ὕψη, καί ὄχι νά εἶναι ἓνα σάρκινο πλάσμα, ἀχθοφόρο ἐλεεινὸ τῆς πεπτωκυῖας φύσεώς του. Τέλος, δέν ξεχνοῦσε ποτέ τήν ἐσταυρωμένη πατρίδα. Ὅταν ἔστηνε Σταυρό καί μιλοῦσε στοὺς σκλάβους ἀδελφούς, ἦταν σάν νά ἔλεγε: «Ἕλληνες, ἡ πατρίδα εἶναι ἐσταυρωμένη. Μὴν πτοεῖσθε. Μετὰ τόν Σταυρό ἀκολουθεῖ ἡ Ἀνάστασις».

Ὁ ἅγιος γιά τήν Σταύρωση τοῦ Κυρίου ἀναφέρει τά ἐξῆς:

Ἡ Νά ζεῦρετε μαθηταὶ μου, πὼς ἓνας ἀπὸ ἐσᾶς θέ νά μέ πουλήσῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους διὰ τριάκοντα φλωρία καί θέ νά μέ περιγελάσουν οἱ Ἑβραῖοι, νά μέ ὑβρίσουν, νά μέ δείρουν, νά μέ σταυρώσουν. Ὅμως μὴ λυπᾶσθε, μαθηταὶ μου, διατί ἐγὼ θέλω νά σταυρωθῶ διὰ νά σταυρώσω τήν ἀμαρτίαν καί τόν Διάβολον καί νά δώσω ζωὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καί τήν τρίτην ἡμέραν ἔχω νά ἀναστηθῶ καί ἡ ἀνάστασις μου θέλει προξενήσῃ χαρὰ εἰς τόν οὐρανόν, χαρὰ εἰς τήν γῆν, χαρὰ εἰς τόν Ἄδην, φαρμάκι καί σπαθὶ δίστομο εἰς τήν καρδίαν τῶν Ἑβραίων καί μάλιστα τοῦ Διαβόλου»¹⁷⁹. Καί ὅταν ἦτο εἰς τόν σταυρόν, ἔπασχεν ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ὕλη τῆς σαρκός, ἡ δέ θεότης ἔμεινε ἀπαθής. Καί καθὼς ὅταν ὁ ἥλιος φωτίζει τό δένδρον καί ὁ δενδροκόπτης κόπτοντας μέ τό τσεκούριον, τό μέν δένδρον πάσχει κοπτόμενον, αἱ δέ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ὁπού εἶναι ἐπάνω εἰς τό δένδρον, ἄκοπτες καί ἀβλαβεῖς μένου, οὕτω καί ἡ θεότης τοῦ Χριστοῦ μας ἂν καί δέν ἐχωρίσθη ἀπὸ αὐτήν, καθὼς ὁ ἥλιος ἀπὸ τό δένδρον καί δέν ἔπαθε, οὕτω καί ἡ ἀνθρωπότης ἔπαθεν ὡς τό δένδρον, ἡ δέ θεότης ἔμεινεν ἀβλαβής ὡς ὁ ἥλιος»¹⁸⁰.

Τό νά πάσχει κανεὶς ὑπὲρ Χριστοῦ εἶναι, νά ὑπομένει τίς δοκιμασίες πού τοῦ συμβαίνουν...».

Ἀπτόητος ὁ Κοσμᾶς ἐξακολούθησε τό κήρυγμά του περιοδεύοντας σ' ὀλόκληρο σχεδόν τό νησί (Κέρκυρα). Ὅπου δίδασκε ἀκολουθοῦσαν φανατικοί πιστοί. Κατά τό σύστημά του ἔστηνε παντοῦ ξύλινους σταυρούς. Ἡ κοινωνική του θέση ἀνησύχησε τους χρυσοβιβλικούς. Στό τέλος κατάφεραν νά θεωρηθεῖ ἀπὸ τίς ἀρχές «ἀνατρεπτικός τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος». Ἡ χρυσοβιβλικὴ τάξη καί ἡ πλοῦσια ἐβραϊκὴ παροικία ἦταν οἱ δύο ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ του.

¹⁷⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Δ 167,168

¹⁸⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Παραδείγματα σ. 218

Στήν Κέρκυρα ὅπου τόν μετέφεραν τό κοινό μέτωπο τῆς ἀριστοκρατία καί τῶν ἑβραίων πλήρωσαν μπράβους, γιά νά χτυπήσουν τόν κοινό τους ἐχθρό καί μέ μισθωμένο καράβι τόν ἔστειλαν κρυφά στούς Ἁγίους Σαράντα «ὑπό ἀσφαλῆ συνοδείαν»¹⁸¹.

«Ὁ ἅγιος Κοσμάς, χωρίς νά τρομοκρατηθεῖ ἀπό τίς ἀντιδράσεις, συνέχισε τό ἱεραποστολικό του ἔργο. Αἶρει τό δικό του σταυρό καί ἀνεβαίνει πρός τό δικό του Γολγοθά. Οἱ Γραμματεῖς καί Φαρισαῖοι τῆς ἐποχῆς του, οἱ κοτζαμπάσηδες κι οἱ ἄσπονδοι ἐχθροί του, οἱ Ἑβραῖοι, τοῦ κήρυξαν ἀμείλιχτο πόλεμο! Τελικά τόν παρουσίασαν σάν πράκτορα τῶν Ρώσων, μέ εἰδική ἀποστολή νά ξεσηκώνει σ' ἐπανάσταση τοὺς χριστιανούς»¹⁸².

«Τό ἔργο του στή Ἥπειρο ὑπῆρξε καταλυτικό γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἐθνικῆς αὐτογνωσίας. Ὁ Κοσμάς στρέφεται ἐνάντια στήν τουρκική τυραννία, καυτηριάζει τήν ἄνιση κατανομή τῶν φόρων ἀπό τοὺς Κοτσαμπάσηδες, συμβάλλει στήν περίθαλψη τῶν φτωχῶν καί ὀρφανῶν καί συμβάλλει ἀποτελεσματικά στή βελτίωση καί στήν ἀνθρωπινότερη λειτουργία τῶν κοινοτήτων. Γίνεται καθημερινός μάρτυρας τοῦ ἀβάσταχτου φορολογικοῦ καθεστῶτος τῶν συμπατριωτῶν του. Οἱ δημοσιευμένες μαρτυρίες μνημονεύουν ἀνάμεσα στίς πολυάριθμες καί τρομακτικές φορολογικές ἐπιβαρύνσεις τῆ δεκάτη, τό χαράτσι, τόν τελωνειακό φόρο (5%), τό φόρο γιά τά ἀνήλικα ἄρρενα (σπέντζα), τό τζελέπικο καί προβατονόμιο, τό ἐδαφονόμιο, τοὺς φόρους ὁδοφυλακῆς, ἐπισκευῆς φουριῶν, μισθοδοσίας στρατοῦ, συντήρησης ταχυδρομίων, στρατιωτικοῦ ἐπισιτισμοῦ τοπάρχη, ἀμοιβῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων καί πολλοῦς ἄλλους»¹⁸³.

«Πάνω ἀπό ἕξι μῆνες ὁ ἅγιος καυτηριάζε κάποιους χωροδеспότες τῆς Μακρυνείας, τοὺς Μπαρλαίους, πού κατοικοῦσαν σέ ἐπώνυμό τους συνοικισμό, λίγο βορειότερα ἀπό τό Σαμάρι. Ἀπό τό κοντινό τους κάπως κελλί του ὁ ἅγιος πήγαινε τίς Κυριακές καί τίς γιορτές ἐκεῖ καί κήρυττε. Τά πύρινα κηρύγματά του ἄναβαν τά πνεύματα τῶν καταπιεζομένων χωρικῶν καί οἱ ἀντεκλήσεις μεταξύ τοῦ λαοῦ, πού φανατικά ἐκλιναν μέ τό μέρος τοῦ ἁγίου, καί τῶν ἀρχόντων τέλος δέν ἔπαιρναν. Γιά νά σταματήσουν τό στηλευτικό κήρυγμα τοῦ ἀνεπιθύμητου ρασοφόρου, καταφεύγοντας σέ τρομοκρατικά μέτρα. Παράβαλαν τά τσομπανόσκυλά τους νά τόν κατασπαράξουν, καί τόσα δεινά τόν κακοποίησαν, πού μόνο τρέχοντας κατῶρθωσε νά ξεφύγει ἀπό τά χέρια τους. Ἐβαλαν ἀκόμα τόν τοῦρκο διοικητή τοῦ Ἀποκόρου νά τόν ἀπελάσει στά Μπιτόλια ἀλλά δέν πραγματοποιήθηκε ἡ ἀπέλαση γιατί οἱ χριστιανοί τῆς πειροχῆς ἐξαγόρασαν μέ 40 - 50 γρόσια. Στό «Βαθύρρεμα» τίναξε τά παπούτσια του. Ὁ συνοικισμός δέν ἄργησε νά ρημάξει. Λίγα φτωχόσπιτα σήμερα στή θέση του θυμίζουν τό περιστατικό»¹⁸⁴.

«Στήν Κεφαλλονιά ἀκροατής του σημειώνει: «...Δέν ἠμπορεῖ νά κατηγορηθῆ ἡ ἐπιστροφή ἐκ μέρους τοῦ θεωρήτορος. Τοῦτος ἐλέγχεται καί κατακρίνεται ἀπό τοὺς Ζακυνθινούς ἄρχοντας πῶς ἦτον ἀμαθής, πῶς ἔκανε λόγους οὐδεμιᾶς συνθέσεως ρητορικῆς καί προκοπῆς, ὅμως ἐσύλλεξε πολύν πνευματικόν καρπὸν ἀπό τοὺς ἀκροατάς του. Φαίνεται μοι πῶς εἶναι ἄξιος ἐπαίνου καί θαυμασμοῦ, ἐπειδὴ καί ἠξεύρομεν ὅτι οἱ ἱεροὶ κανόνες ὅπου μάθησιν καί φήμην εἶχον μεγάλην, δέν ἐπροξένησαν παρόμοιαν»¹⁸⁵ εἰς τοὺς ταπεινοὺς ἀκροατάς. Ἐδέχθη¹⁸⁶ τοῦτος ὁ ἱερεὺς μέ ψυχρὸν πρόσωπον εἰς τήν πατρίδα τῆς Ὑμετέρας Πανιερότητος, δημοσίως ὑβρίσθη καί ὠνιδεῖσθη ἀπό τοὺς εὐγενεῖς καί ταπεινοὺς ἀνθρώπους. Τοιαύτας πράξεις ἀτάχους καί ὀλίγον χριστιανικὰς μέ μίαν ἐκούσιον σιωπὴν ἔδειξε ἡ Ὑμετέρα Πανιερότης πῶς δέν τὰς κατηγορεῖ...»¹⁸⁷.

«Ἀσκήσει πρότερον τόν βίον ἀγνισάμενος καί ἀπαθεία, ἀνθ' ὧν Ὁ Χριστὸς πλουσίαν θαυμάτων χορήγηκὲς σοι τήν ἐνέργειαν», «Ἀρετὴν πᾶσαν ἤσκησας, ἀσκητῶν ἐγκαλώπισμα...»¹⁸⁸.

Μακαρισμοί¹⁸⁹

¹⁸¹ Νέα Ἑστία τόμος 25^{ος} Ἰανουάριος -Ἰούνιος 1979,σελ. 728- 748 Ν. Τζουγανάτου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (ἀνακοίνωση μιᾶς ἀδημοσίευτης διδαχῆς του στήν Κεφαλλονιά)

¹⁸² Σπ. Αραβαντινοῦ «Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Τεπελενλή, Ἀθήναις 1895, σ.30

¹⁸³ Κων/νου Βακαλοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἥπειρου, ἐκδ. Ἡρόδοτος», Θεσ/λονίκη, 2003,σελ.122

¹⁸⁴ Ὁ ἅγιος Κοσμάς στή λαϊκὴ ψυχῆ, τοῦ Κ.Σ.Κώνστα, Λαογραφία, Δελτίον Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, τόμ. ΚΖ' 1971, Ἀθήνα 1971, 221-222

¹⁸⁵ μάθηση μεγάλην

¹⁸⁶ ἔγινε δεκτός

¹⁸⁷ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλισανδράτου: Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονιά καί τὴ Ζάκυνθο, 1777,σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ ἐνός ἀκροατῆ του.

¹⁸⁸ Σαπφείρου Χριστοδουλίδου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἐκδ. «Ὁ Σταυρός» Λιτίν.

¹⁸⁹ Παν. Ἀρχ. Γεωργίου Καθηγουμένου, Ἰ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους,«Ἡ ἄσκησις τῶν ἀρετῶν τῶν μα-

«Ἡ ἄσκησις τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν ἀποτελεῖ βασική βαθμίδα στήν πορεία τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, τὴν κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας θέωσιν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος μετανοήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Θεόν, ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἕνα ἀγῶνα πνευματικό γιὰ τὴν ἐν Χριστῷ ὀλοκλήρωσίν του. Ὁ ἀγὼν αὐτός, κατὰ τοὺς ἡσυχαστάς καὶ τὸν ἅγιον Φιλόθεο τὸν Κόκκινον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ἀκολουθεῖ τὰ γνωστά δύο στάδια: τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν»¹⁹⁰.

Ἡ πράξις ἀναφέρεται στοὺς πέντε πρώτους μακαρισμοὺς καὶ ἡ θέωσις στὸν ἕκτο, «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεόν ὄψονται».

«Ὁ ἅγιος Φιλοθεὸς σὲ τρεῖς πολὺ ωραίους λόγους ἐρμηνεύει τοὺς μακαρισμοὺς τοῦ Κυρίου»¹⁹¹.

«Ὁ Κύριος ἀποκαλεῖ μακαρίους ὅσους ἀγωνίζονται νὰ πολιτευθοῦν συμφώνως πρὸς τοὺς μακαρισμοὺς του. Καὶ τοῦτο διότι ἡ πνευματικὴ ἐργασία πού συνιστᾷ ὁ Κύριος διὰ τῶν μακαρισμῶν, ἡ ἄσκησις δηλαδὴ τῶν ἀρετῶν, καταλήγει στήν ὁμοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν. Μακάριος φύσει καὶ ἀληθῶς εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ μακάριοι γίνονται καὶ ὅσοι ὀδεύουν πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν τελειότητα... Εὐαγγελικὴ πολιτεία καὶ ἄσκησις τῶν ἀρετῶν τῶν μακαρισμῶν εἶναι ἕννοιες ἰσοδύναμες... Διάφορα εἶναι τὰ ἀγωνίσματα, ἀλλὰ ἕνα τὸ ἔπαθλο, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Κάθε ἕνας ἀπὸ τοὺς μακαρισμοὺς εἰσάγει τὸν Χριστιανό σὲ μίαν πνευματικὴν ὁδὸν καὶ τὸν καλεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀντίστοιχην ἀρετὴν.

Γιὰ τὴν μεγάλην σημασίαν τῶν μακαρισμῶν στήν ζωὴν τοῦ πιστοῦ ἀναφέρεται στό Θεοτοκᾶριο τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, ἕνα ποίημα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης: «Δός μοι διανύειν τὸν βίον μου, διὰ πάντων τῶν σεπτῶν, τοῦ σοῦ Υἱοῦ μακαρισμῶν, τοῦ πτωχεύειν τῷ νοί, πενθεῖν πραῦνεσθαι πεινῆν· διψῆν τε μετ' ἐφέσεως τό δίκαιον, ὑπάρχειν, καθαρὸν καὶ ἐλεήμονα, ποιεῖν εἰρήνην διώκεσθαι, ὑπὲρ Θεοῦ Παναμώμητε, καὶ χαίρειν με, ἐπὶ τούτοις ἀγαλλόμενον»¹⁹².

Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι

Πρώτη ἐντολὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ πτωχεία. Ποιοὶ εἶναι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι κατὰ τὸν ἅγιον Φιλόθεο; Ἡ ταπεινώσις γιὰ τὸν Χριστιανό δὲν εἶναι ἐξωτερικὴ ταπεινοσχημία, ἀλλὰ εἶναι ἐσωτερικὴ κατάστασις συναισθήσεως τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ταπεινώσις οὐσιαστικὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μίμησις τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ»¹⁹³.

καρισμῶν κατὰ τὸν ἅγιον Φιλόθεο τὸν Κόκκινον», Θεολογία καὶ κόσμος σὲ διάλογο, Τιμητικὸς τόμος στὸν καθηγητὴ Γ. Μαντζαρίδη, Ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 57 κ. ἐξ.

¹⁹⁰ Βασ. Ψευτογκᾶ, Φιλοθέου Κοκκίνου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἔργα, τόμ. 3^{ος}, Λόγοι καὶ Ὁμιλίαι, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 151-194

¹⁹¹ Βασ. Ψευτογκᾶ, Φιλοθέου Κοκκίνου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὁ.π.π., Ματ. 5, 3-12

¹⁹² Ἦχος πλάγιος τοῦ δ', Δευτέρα Ἑσπέρας.

¹⁹³ Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος διδάσκει περὶ τῆς πρώτης ἐντολῆς τῆς πνευματικῆς πτωχείας: «Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὡσάν τὴν πέτραν ὅπου εἶναι κρεμασμένη μετὰ μηχανήν, καὶ σφίγγει δυνατὰ τὰ σταφύλια ὅπου πατοῦνται μέσα εἰς τὸν ληνόν. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρῶτον πατοῦν τὰ σταφύλια μετὰ τὰ πόδια τους, καὶ ὕστερον τὰ σφίγγουν μετὰ τὴν πέτραν, καὶ εὐγάνουν ἀπὸ αὐτὰ ὄλην τους τὴν ὑγρότητα. Ἔτσι καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ κάμνει τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον νὰ γένη εἰς ὄλους καταπάτημα· καὶ ὅποτε συντρίβη τελείως τὸ ὑπερήφανον καὶ κενόδοξον φρόνημα τῆς σαρκὸς του, τότε πίπτει ἐπάνω εἰς τὴν νοητὴν πέτραν ἢ ἐλαφροτάτην, καὶ καλὴν, δηλαδὴ ἡ Ἁγία Ταπεινώσις, καὶ εὐγάνει ὄλην τὴν ὑγρότητα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ παθῶν, καὶ κάμνει εὐχρηστον, καὶ καλὴν τὴν ψυχὴν ἐκείνην ὅπου ταπεινωθῆ, καὶ συντριφθῆ... Ὅσον περισσότερο χωρίζεται ἀπὸ τὰ κοσμικὰ τόσο περισσότερο προσκολλᾶται μετὰ τὰ πνευματικὰ. Συντρίβεται καὶ μαλακώνεται ἡ καρδιά του, καὶ ἔρχεται εἰς ταπεινώσιν καὶ γεννᾷ λογισμοὺς ταπεινοφροσύνης, διὰ μέσου πολλῶν θλίψεων καὶ πειρασμῶν ἔρχεται εἰς κατάνυξιν, καὶ δάκρυα, καὶ ὅσον περισσότερο ταπεινώνεται τόσο περισσότερο κατανύγεται». (Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Λόγος, 67^{ος}, 65^{ος}. Τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 339)

«Ἀγνή Παναγία Δέσποινα, ἡ τέξασα Χριστόν ἐν σαρκί, τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, τὸν γυμνόν ἀπάσης ἀρετῆς, τῶν ἀρετῶν τῆς Τριάδος· ταύτη με πλούτισον, φόβῳ Θεοῦ κατανύξει, ταπεινώσει τε φρουρήσῃ με. (Θεοτοκᾶριον, Ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης, Ἦχος γ' Κυριακῆ Ἑσπέρας, ὠδὴ θ'».

«Ἡ ταπεινώσις γὰρ κατέβαλε τὴν ὑπερηφανίαν· Ὁ ἐπὶ γῆς πτωχὸς διὰ Χριστόν ἐν οὐρανῷ πλούσιος. Ἀδελφοί, ταπεινώσωμεν ἑαυτούς· ἡ γὰρ ταπεινώσις ἐστὶ κεφάλαιον καὶ πάντων τῶν ἀρετῶν θεμελίωσις, καὶ ἐδραϊώμα καὶ στῦλος πάντων. Ἡ ταπεινώσις στέφανος τῶν ταπεινῶν, καὶ πτωχῶν, καὶ Χριστιανῶν. Ἡ ταπεινώσις τεῖχος ἄπτωτον. Ἡ ταπεινώσις ἐστὶ πλοῦτος καὶ καύχημα πάντων. Ὁ ταπεινός οὐδέποτε πίπτει· διότι τεθεμελίωται ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτος ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός· οὗτος Βασιλείας Οὐρανῶν κληρονόμος γίνεται". Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου Ἀνέκδοτη πνευματικὴ ὁμιλία, «περὶ Χριστιανικῆς Πολιτείας καὶ Διαγωγῆς» εἰσαγωγή, κείμενο, σχόλια Ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Εὐθυβούλου, "ἐκδ. ὀρθόδοξο Πνευματικὸ Κέντρο Λεμεσοῦ". Κύπρος 2004.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς λέγει ὅτι «ὐπάρχουν τέσσερα εἶδη πνευματικῆς πτωχείας. α) Ἡ ἐκούσια σωματικὴ πτωχεὶα καὶ ταπείνωση εἶναι ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀγρυπνία καὶ γενικά ἡ κακουχία καὶ κακοπάθεια τοῦ σώματος καὶ ἀκόμη ἡ συστολή τῶν αἰσθήσεων. β) Ἡ πτωχεὶα τοῦ φρονήματος συνδέεται στενά μέ τὴν αὐτομεμνία, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν θεραπεία τῆς ψυχῆς. γ) Ἡ πτωχεὶα τῶν ὑλικῶν πραγμάτων συνιστᾷ τὴν ἀρετὴ τῆς ἀκτημοσύνης. Ἡ ἀκτημοσύνη γιὰ νὰ εἶναι εὐάρεστη στό Θεό πρέπει νὰ συνδέεται μέ τὴν πτωχεὶα τοῦ πνεύματος, καί δ) ἡ ὑπομονή στοὺς ἔξωθεν, ἀκούσιους πειρασμούς. Αὐτός πού ζῆ μέ μετάνοια περιμένει κάθε θλίψη, δέχεται κάθε πειρασμό, χαίρει γι' αὐτόν, γιατί γίνεται καθαρικό τῆς ψυχῆς, παρεκτός τῆς προσευχῆς καὶ φυλακτήριο τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς»¹⁹⁴.

«Ἡ ἔλλειψη τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ντροπῆς, λέγει ὁ ἀββᾶ Ἰσαάκ ὁ Σύρος, γίνεται αἰτία νὰ ρεμβάζει διαρκῶς ὁ νοῦς, ἡ διάνοια κυριεύεται ἀπό τροπὴ καὶ ἀλλοιώνεται. Ἄν ὁμως τεθεῖ ὡς θελέλιο τοῦ ἀγῶνα, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, τότε σύντομα χωρίς παρεκκλίσεις θά φθάσει κανεὶς στήν πύλη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»¹⁹⁵.

«Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ γιὰ τόν Ἀββᾶ Ἡσαΐα, σημειώνει ὁ π. Αἰμιλιανός, ἔχει κάθε ἄνθρωπος, ἐννοῦμε τὴν αἴσθησι ὅτι ὁ Θεός εἶναι μέγας, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου πᾶσα σὰρξ ἀπόλλυται»¹⁹⁶. Αὐτό εἶναι τὸ βίωμα τοῦ ἀρχαρίου.

«Ἀρχὴ σοφίας φόβος Θεοῦ»¹⁹⁷, σημαίνει «ἀρχή, κεφαλὴ, τοῦ παντός» αὐτό πού χρειάζεται ὁπωσδήποτε, εἶναι τὸ ἀδιάλειπτο στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ στήν ζωὴ μας, ἀρχὴ τῆς σχέσεώς μας μέ τόν Θεό, εἶναι στοιχεῖο ἐνοποιητικό μέ τόν Θεό, ὁ φόβος. Εἶναι στροφή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό, ἡ αἴσθησις τῆς μεγαλειότητος καὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιπόθησις αὐτοῦ τοῦ τόσου μεγάλου ἀγίου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι δικός μου». Ἡ «ἀγάπη ἔξω βάλλει τόν φόβον» σημαίνει ὅτι καταργεῖ τὴν ταραχὴ τῆς συνειδήσεως, τῶν λογισμῶν, τῶν πειρασμῶν, τῶν κλονισμῶν. Θα εἶσαι ἀσφαλῆς, θα βαδίζης «ἐν σοφία». Καὶ Σοφία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

«Κτῆσαι φόβον Θεοῦ» κάνε τον κτῆμα σου ἀποφάσισε νὰ τό θελήσης. Βεβαίως ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι, γιὰ νὰ ἀποκτήσης τόν φόβο τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἡ ἡσυχία, τό σχόλασμα, ἡ ἀγρυπνία, τό νὰ δεῖξης τὴν ἀγάπη σου, νὰ ἐξομολογηθῆς, ἔστω καὶ ἐάν δέν ἔχης μετάνοια· πρό πάντων ὁμως ἡ ζωὴ τοῦ κλαυθοῦ, ἡ αἴσθησις ὅτι ἐνώπιόν σου εἶναι ὁ Θεός»¹⁹⁸.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιὰ τόν φόβο τοῦ Θεοῦ: «Ἡ γυναίκα νὰ ἔχη τόν φόβον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν της»¹⁹⁹.

«Νὰ ἐξομολογηθοῦν τό ἀνδρόγυνον, μέ πίστιν καθαρὰν, μέ φόβον (Θεοῦ)...καὶ νὰ μεταλαμβάνουν τὰ Ἄχραντα Μυστήρια μέ φόβον καὶ τρόμον καὶ μέ εὐλάβειαν»²⁰⁰.

Ἀναφερόμενοι στήν ἀγία Παρασκευή. «Ποῖον εἶναι τό φόρεμα; Εἶναι ἡ ἐντροπή ὁπού εἶχεν εἰς τοῦ λόγου της καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ὁπού τὴν ἐσκέπαζεν»²⁰¹.

Ἡ ταπείνωση κατὰ τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό

«Πρέπει, καὶ ἐμεῖς, ἀδελφοί μου, νὰ στοχαστοῦμεν τί κακόν πρᾶγμα εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ τί καλόν πρᾶγμα εἶναι ἡ ταπείνωσις, πῶς ἡ ὑπερηφάνεια ἐγκρέμισε τόν Διάβολον ἀπό τὴν ἀγγελικὴν δόξαν καὶ ἔχει νὰ καίεται πάντοτε εἰς τὴν Κόλασιν καὶ πῶς ἡ ταπείνωσις ἐβάσταξε τοὺς ἀγγέλους εἰς τόν οὐρανόν νὰ χαίρωνται ἐκείνην τὴν δόξαν τῆς ἀγίας Τριάδος.

Πρέπει νὰ στοχαστοῦμε πῶς ὁ πανάγαθος Θεός μισεῖ τόν ὑπερήφανον καὶ ἀγαπᾷ τόν ταπεινόν. Καὶ ὄχι μόνον ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὅταν ἰδοῦμε κανένα ταπεινόν, τόν βλέπομεν ὡσάν ἄγγελον, μᾶς φαίνεται νὰ ἀνοίξωμεν τὴν καρδιά μας νὰ τόν βάλωμεν μέσα.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπόν ἀδελφοί μου, τὴν ὑπερηφάνειαν, διότι εἶναι πρώτη θυγατέρα τοῦ Διαβόλου, εἶναι στράτα ὁπού μᾶς πηγαίνει εἰς τὴν Κόλασιν καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ταπείνωσιν, ὡσάν ὁπού εἶναι ἀγγελικὴ, εἶναι στράτα ὁπού μᾶς πηγαίνει εἰς τόν Παράδεισον.

¹⁹⁴ Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου, Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὡς Ἀγιορείτης, Ἱ.Μ. Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου ἔκδ. β'. Λεβαδιά 1996, σελ. 196 κ. ἐξ.

¹⁹⁵ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, ἀσκητικά, λόγος, Αος, σελ. 4, ἐκδ. Ρηγοπούλου.

¹⁹⁶ Δευτ. 5, 26

¹⁹⁷ Παροιμ. 1, 7

¹⁹⁸ Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ Σιμωνοπετρίτου, Λόγοι Ἀσκητικοί, ἐρμηνεῖα στὸν Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Ἰνδικτος 2005, σ.4, 503 κ.ἐξ

¹⁹⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β1, 106

²⁰⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β2, 130

²⁰¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Δ. 172

Μὴν λέγεις πὼς εἶσαι ταπεινός, μέσα εἶναι τὸ γουρουνόπουλο τῆς ὑπερηφανείας.

Ὁ χριστιανὸς χρειάζεται δύο πτέρυγες διὰ νὰ πετάξῃ, νὰ πηγαίῃ εἰς τὸν Παράδεισον, μὲ τὴν ἀγάπην καὶ μὲ τὴν ταπείνωσιν....»²⁰².

«Νὰ ἐνδυνάμεθα ταπεινά τὰ ρουχαλάκια μας καὶ νὰ τρώγωμεν τὸ ἀρκετὸν μας καὶ νὰ μὴν ἀργο-
λογοῦμεν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν πῶς νὰ στολίσωμεν τὴν ψυχὴν μας μὲ ὀμιλίες κενές, μὲ ἥθη χρη-
στά, διὰ νὰ τὴν κάμωμεν νύμφην τοῦ Χριστοῦ μας.....»²⁰³.

«Διὰ τοῦτο χριστιανές μου, ὅσον καὶ ἂν ἤμπορητε νὰ εἴσθε σκεπασμένες καὶ νὰ ἔχετε ἐντροπὴν
καὶ ταπείνωσιν, νὰ φαίνεσθε ὡσάν ἄγγελοι....»²⁰⁴.

«Τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ τὸ βράδυ ἠξέυροντας ὁ Κύριος ὡς καρδιογνώστης Θεὸς τὰ μέλλοντα καὶ
μάλιστα τὴν κακίαν τῶν Ἑβραίων καὶ τοῦ Ἰούδα ἐπῆρε καὶ ἔπλυνε τὰ ποδάρια τῶν ἀγίων Ἀπο-
στόλων, διὰ νὰ σοῦ δείξῃ παράδειγμα καὶ ἐσένα, κἂν βασιλεὺς νὰ εἶσαι, πάντοτε νὰ ταπεινώνε-
σαι καὶ νὰ τιμᾷς ἐκεῖνον τὸν πτωχὸν καὶ νὰ τὸν ἔχῃς καλύτερα ἀπὸ λόγου σου καὶ νὰ μὴν τὸν κα-
ταφρονᾷς....»²⁰⁵.

«Ἀμὴ ὡσάν θέλῃς νὰ φυλάξῃς παρθενίαν....νὰ νεκρώῃς νὰ ταπεινῶῃς τὴν σάρκα, ὅπου εἶναι
ἓνας λύκος, ἓνα γουρουνί, ἓνα θηρίον, ἓνα λιοντάρι, καὶ νὰ φεύγῃς τὸν κόσμον μὰ περισσότερον
τὴν γυναῖκα....»²⁰⁶.

«Τὰ ἑννέα τάγματα ἐταπεινώθησαν καὶ ἔπεσαν καὶ ἐπροσκύνησαν τὴν ἀγία Τριάδα καὶ ἐστά-
θησαν εἰς τὸν τόπον τους καὶ χαίρονται καὶ εὐφραίνονται πάντοτε ἐκείνην τὴν δόξαν τὴν θεϊ-
κὴν...Ἀκούετε, ἀδελφοί μου, τί μέγα κακὸν εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ πρώτη θυγατέρα τοῦ ἐωσφό-
ρου Διαβόλου, καὶ τί μέγα καλὸν εἶναι ἡ ταπείνωσις ...καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν ταπείνωσιν, διατὶ εἶναι
ἀγγελικὴ»²⁰⁷.

Περὶ αὐτομεμψίας

Εἶδος τῆς ταπεινώσεως εἶναι ἡ αὐτομεμψία, ἡ αὐτοεξωθένωση, ἡ αὐτοκατηγορία. Ὁ Γέ-
ροντας Σωφρόνιος Ζαχάρωφ, τὴν ἀποκαλεῖ «ἀσκητικὴ ἀρχή»²⁰⁸.

Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης τὴν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἀνίκητο ὄπλο ἄμυνας στὸν πνευματικὸ
ἀγῶνα, μὲ τὸ ὅποιο ὁ ἐχθρὸς δὲν μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὸν πιστό²⁰⁹.

Ὁ ἅγιος Νεῖλος ὁ Ἀσκητὴς θεωρεῖ τὴν αὐτοκατάκριση ὡς ζωτικὴ σπουδαιότητα γιὰ τὴν πνευ-
ματικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀποκαλεῖ «ἀρχὴ σωτηρίας»²¹⁰.

«Νὰ κατηγοροῦμε ὡς αἴτιο τῶν λογισμῶν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπροσπαθῶς, ἀβιάστως, χωρὶς
νὰ συνθλίβωμε τὴν ὑπαρξίς μας, νὰ τὴν ταλαιπωροῦμε καὶ νὰ κουραζώμεθα, χωρὶς νὰ κάνωμε
τεχνητὰ πράγματα καὶ νὰ λέμε στὸν ἑαυτὸ μας, ἐσύ φταῖς, κακέ, παλαιάνθρωπε. Δὲν ὠφελεῖ
αὐτὴ, ἡ ἀντιμετώπισις. Ὅφειλομε ἐλεύθερα καὶ χαρούμενα νὰ μεμφώμαστε τὸν ἑαυτὸ μας γιὰ
τούς λογισμοὺς μας. Γι' αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνον, ὅταν ἔχωμε λογισμοὺς, νὰ τούς πολεμοῦμε ἀπ'
εὐθείας. Οἱ περισσότεροι δὲν ξέρομε τὴν τέχνην τοῦ πολέμου: μόλις βρισκῶμε τὴν αἰτία, νὰ
ἀναλαμβάνωμε χαρούμενα καὶ εἰρηνικὰ τὴν εὐθύνην μας, χωρὶς νὰ συνθλίβωμε τὴν ὑπαρξίς
μας»²¹¹.

Ἡ αὐτομεμψία τοῦ ἀγίου

«Καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς ὅπου εἶμαι ἀποτολμῶ καὶ παρακαλῶ τὸν γλυκύτατόν μου Ἰησοῦν Χρι-
στὸν καὶ Θεόν νὰ στείλῃ οὐρανόθεν τὴν χάριν του καὶ τὴν εὐλογίαν του...»²¹²

«.....ὄχι μόνον δὲν εἶμαι ἄξιος ἐγὼ νὰ σᾶς διδάξω, ἀλλὰ μήτε τὰ ποδάρια σας νὰ φιλήσω, διατὶ ὁ
κάθε ἓνας ἀπὸ λόγου σας εἶναι τιμιώτερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.....Εἶμαι καὶ ἐγὼ, ἀδελφοί μου,
ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Εἶμαι ὅμως δοῦλος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ

²⁰² (Βλέπε Φιλοκαλία τ.Β'σελ. 199, παρ. 64), Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....» Α1,σελ. 34,35,36

²⁰³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....» Α2, 69

²⁰⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....» Α2, 65

²⁰⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....» Β1,114

²⁰⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....»Β1, 110

²⁰⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....»Α2, 64

²⁰⁸ Περὶ προσευχῆς, σελ. 36

²⁰⁹ Ἀρχ.Σωφρονίου «Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης», σελ. 515

²¹⁰ P.G 79, 1249C

²¹¹ Ἀρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεία στὸν ἅγιο Ἡσύχιον, Ἰνδικτος, Ἀθῆναι 2007, σελ. 430

²¹² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός....»Α2,57

Χριστοῦ, ὄχι πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ λέγωμαι δοῦλος του, ἀλλὰ αὐτός ὁ Χριστός μου μέ κατάδεχεται νὰ ὀνομάζωμαι δοῦλος του διὰ τὴν μεγάλην του εὐσπλαχνίαν... Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἔτσι πρέπει νὰ κάμω: ν' ἀρχίσω πρῶτον τὴν διδαχὴν μου ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ πάλιν, ὅταν θέλω νὰ τελειώσω, νὰ εὐχαριστήσω τὸν Θεόν, ὄχι πὼς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ εἰπῶ καὶ νὰ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος πὼς αὐτός ὁ Θεός μου, μέ καταδέχεται διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἄπειρόν του εὐσπλαχνίαν»²¹³.

«Ἀκούετε, ἀδελφοί μου, τί μέγα κακόν εἶναι ὅποιος δέν ὁμολογεῖ τὸν ἑαυτὸν του πταιστέν ὅταν σφάλῃ, ἀλλὰ ρίχνει τὸ βῆρος εἰς ἄλλον καὶ τὸν κατηγορεῖ πὼς ἐκεῖνος τὸν ἐπαρακίνησε; Ὅθεν, ὅσον καὶ ἂν ἤμπορητε, τὰ σφάλματά σας νὰ μὴν τὰ ρίχνετε εἰς ἄλλον κανέναν, οὔτε εἰς τέσ γυναικες σας, ἀλλὰ πάντα τοῦ λόγου σας νὰ κατηγορᾶτε καὶ ὁ Κύριος εἶναι πολυεύσπλαχνος καὶ σᾶς συγχωρεῖ»²¹⁴.

«...ἐδῶ ὁπού ἀξιώθηκα καὶ ἦλθα εἰς τὴν εὐλογημένην σας χώραν καὶ σᾶς ἀπέλαυσα καὶ μέ ἐδεχθήκατε ὡς Ἀπόστολον τοῦ Χριστοῦ μας, νὰ ἔχω ἐκείνην τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος να εὐλογήσω τὴν χώραν σας, μά δέν τὴν ἔχω, ἐπειδὴ καὶ εἶμαι ἁμαρτωλός»²¹⁵.

«Σᾶς παρακαλῶ, χριστιανοί μου, νὰ εἰπῆτε καὶ διὰ ἔμένα τον ἁμαρτωλόν τρεῖς φορές: Ὁ Θεός συγχωρήσαι καὶ ἐλέησαι αὐτόν»²¹⁶.

Μακάριοι οἱ πενθοῦντες ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται

«Ὁ ἅγιος Φιλόθεος τὴν ὀνομάζει «ἀγαθὴν λύπην, σωτήριον πένθος, εὐκατάνυκτον ζώην». Αὐτὸ τὸ πένθος κατὰ τὸ ἅγιο Φιλόθεο εἶναι πρῶτα πένθος γιὰ τίς ἁμαρτίες πού ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχουμε κάνει στὴν ζωὴ μας. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἀφορμὴ πένθους: Τὰ παθήματα, ἡ ὀδύνη, ὁ πόνος πού ἔχει ὁ κόσμος. Ἐδῶ δίνει ἐκκλησιολογικὸ χαρακτῆρα στό πένθος. Βασιζόμενος στὸν Ἀπόστολο Παῦλο, «χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Πῶς μπορεῖ ὁ Χριστιανός νὰ μὴν πενθῆ, ὅταν σκέπτεται πόσα κακά γίνονται στὸν κόσμος! Πόσα πάνδημα κακά! Σεισμοί, καταποντισμοί, ναυάγια!

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο πένθος, γιὰ τὸ ὁποῖο πενθεῖ ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος. Το πένθος γιὰ τὴν πτώσει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πού ἀπὸ μεγάλη δόξα ἀρρώστησε τόσο βαρεῖα καὶ ἔπεσε τόσο χαμηλά».

«Ἀπὸ τὴν φτώχεια τὴν πνευματικὴ ὄχι μονάχα γεννιέται τὸ πένθος (γιὰ τίς ἁμαρτίες), ἀλλὰ καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὴ συντριβὴ τῆς καρδιάς. Ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν πικρία, καὶ παίρνει τὴ θέση τους ἡ πνευματικὴ χαρά. Αὐτὴ εἶναι ἡ παρηγορία πού μακαρίζει ὁ Κύριος. Ἡ αὐτομεμνία συνυπάρχει πάντοτε μέ τὴν ταπείνωση τῆς ψυχῆς, καὶ δίνει στὴν ἀρχὴ σφοδρὴ ἔνταση στό φόβο τῆς κολάσεως. Αὐτὴ ὅταν τοποθετηθεῖ σάν νοερό βῆρος πάνω στό λογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ πολυκαιρίσει, τὸ συντίβει καὶ τὸ πέζει καὶ βγάζει τὸ σωτηριῶδες κρασί πού εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου»²¹⁷, δηλ. τὸν ἐσωτερικὸ μας ἄνθρωπο. Καὶ τέτοιο κρασί εἶναι ἡ κατάνυξη. Ἡ ἀκτημοσύνη εἶναι μητέρα τῆς ἀμεριμνίας. Ἡ ἀμεριμνία, τῆς προσοχῆς, (ἢ προσοχῆ, εἶπαν μερικοὶ ἅγιοι, εἶναι φύλαξη τοῦ νοῦ· ἄλλοι, φύλαξη τῆς καρδιάς· ἄλλη τὴν εἶπαν νήψη, ἄλλη νοερὴ ἡσυχία. Ἡ προσοχὴ εἶναι γνῶρισμα τῆς ἀληθινῆς μετάνοιας, μίσος τοῦ κόσμου καὶ ἐπιστροφή στό Θεό»²¹⁸. Τὸ πένθος εἶναι εἶναι ἐνωμένο μέ τὸν θεῖο φόβο, καὶ ὅταν προχωρήσει, ἐνώνεται μέ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μέ θαυμαστό τρόπο καὶ καρπώνεται τὴν γλυκιά παρηγορία, τέλος τοῦ πένθους εἶναι ἡ τέλεια ἀγνή νυμφικὴ ἔνωση. Γιατί ὅπως οἱ σύζυγοι εἶναι μιὰ σάρκα, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνα πνεῦμα μέ τὸν Θεό»²¹⁹.

«Ἐκάθισα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος δεκεπτά χρόνους καὶ ἔκλαια διὰ τέσ ἁμαρτίες μου»²²⁰.

²¹³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2,58

²¹⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2,76-77

²¹⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α1,21

²¹⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β1, 119

²¹⁷ Ψαλμ. 103,15

²¹⁸ Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, λόγος γιὰ τὴν νήψη, φιλοκ.τομ. Δ' σελ. 169) καὶ τῆς προσευχῆς. (264,265)

²¹⁹ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην, σελ. 271

«Ροὴν μοι δακρῶν δώρησαι, Παρθενομῆτορ τῷ ἐμπαθεῖ, καὶ λύπην τῆς καρδιάς, καὶ στεναγμόν καὶ πένθος ψυχικόν· ὅπως πενήθσω τὸν νοῦ μου, τὸν νεκρωθέντα κακῶς, καὶ σπλαχνισθεῖς ὁ Υἱός σου, ἐγείρη τοῦτον ὡς Λάζαρον. (Θεοτοκάριον, Ἁγίου Ἀνδρέα Κρήτης, Ἦχος γ' Κυριακῆ Ἑσπέρας, ὠδὴ θ'».

²²⁰ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς...» Α1, 23

Γράφει ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος στὸν ιζ ὕμνο του στίχ. 74-84: καὶ μέ θέρημ σοῦ φωνάζω·

«Τά δάκρυα ἀποτελοῦν ἀπλῶς τὴν ἀρχὴν τῆς νέας καταστάσεως, σημαίνουν καὶ δεικνύουν ὅτι ἐξῆλθεν ἡ διάνοια ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἤρχισε νὰ ὀσφραίνεται τὸν ἀέρα τῆς καινῆς ζωῆς, ἔθεσε τὸν πόδα εἰς τὴν πορείαν τοῦ καινοῦ (νέου) αἰῶνος. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τὸ σχετικὸν παράδειγμα τοῦ ἀββᾶ Ἰσαάκ, ὅτι πρόκειται περὶ κυήσεως τοῦ πνευματικοῦ νηπίου. Ἡ Χάρις, ἡ κοινὴ μήτηρ ὄλων, ἐπείγεται νὰ γεννήσῃ μυστικῶς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν θεῖον τύπον, θεῖαν εἰκόνα, εἰς τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ὅταν δε ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ τοκετοῦ, τότε ὁ νοῦς ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται μερικά ἐκ τῶν τοῦ φωτός, ὅπως αἰσθάνεται τὸ βρέφος ὀλίγον πρὸ τοῦ τοκετοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δέν ὑπομένει αὐτὰ πού ἦσαν μέχρι τώρα ἀσυνήθη, κινεῖ τὸ σῶμα εἰς κλαυθμὸν ἀναμεμιγμένον μὲ γλυκύτητα. Ἡ κατάστασις αὐτῆ τῶν δακρῶν, ἡ συνδεδεμένη μὲ τὸν πνευματικὸν τοκετὸν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ, δύο ἔτη καὶ περισσότερον· οἱ ὀφθαλμοὶ τρέχουν ὡς πηγὴ ὕδατος. Ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν κατάστασιν πού περιέγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, τῆς θεωρίας τῶν μυστηρίων. Καὶ τότε ἄρχεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια καὶ κατοικεῖ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. Αἰσθάνεται ὁ μοναχὸς τὴν ἀλλοίωσιν, ἡ ὁποία θὰ ἐπισυμβῇ εἰς τὴν φύσιν κατὰ τὴν ἀνακαινίσιν τῶν πάντων, ἀμυδρῶς τώρα ἐν αἰνίγματι. Ἡ ἀδιάλειπτος αὐτῆ ἐπὶ τι διάστημα χρόνου, νύκτα καὶ ἡμέραν, ἐκροή δακρῶν δέν πρέπει νὰ συγγέεται μὲ τὰ δάκρυα, πού διακεκομμένα, κατὰ διαλείμματα, ἐπισυμβαίνουν εἰς τοὺς ἡσυχαστάς· εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρόκειται περὶ παρακλήσεως πού δίδει ὁ Θεὸς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς ὅλους τοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ἀσχολουμένους μὲ τὸν Θεόν, εἴτε κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν, εἴτε κατὰ τὴν ὥραν τῆς δεήσεως εἴτε κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐν διανοίᾳ θεωρίας²²¹. Καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῶν λόγων του ἐπιμένει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν σημασίαν τῶν δακρῶν. Ὅταν ἡ Χάρις ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν αἴσθησιν τῶν θείων πραγμάτων, τότε οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκχέουν ὀχετὸν δακρῶν, τόσον πολλῶν, ὥστε νὰ ἐκπλύνωνται αἱ παρειαὶ δι' αὐτῶν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ φανερότερον σημεῖον τῆς εἰσόδου εἰς τὴν καινὴν ζωὴν²²². Ἡ ἐκροή τῶν δακρῶν συνοδεύεται ἀπὸ διαθέρμανσιν τῆς καρδιάς καὶ γλυκύτητα τοῦ λογισμοῦ· ὅλον τότε τὸν κόσμον ὁ μοναχὸς θεωρεῖ σκύβαλα καὶ σποδὸν (στάχτη) καὶ οὔτε νὰ φάγῃ ἐπιθυμεῖ»²²³.

«Ὅταν ὁμως κανεῖς, σημειώνει ὁ ἅγιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός²²⁴, μὲ πολλοὺς ἀγῶνες, δηλαδὴ σωματικὲς καὶ ψυχικὲς ἀρετέες, μπορέσει νὰ ἀνεβεῖ νοερά σὲ ἐργασία πνευματικὴ, δηλαδὴ νοητὴ, μὲ τὴ χάρι τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ πενήθῃ τὴν ψυχὴν του, τότε ἔχει χρέος, ἐκεῖνο τὸ στοχασμὸ, (ψαλμικὸ στίχο, τρπάριο ἢ τὴν εὐχὴ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με») πού φέρνει τὰ ἐπίπονα δάκρυα, νὰ τὸν φυλάξῃ σάν κόρη ὀφθαλμοῦ ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, μέχρις ὅτου ἡ φωτιά καὶ τὸ νερὸ φύγουν κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, γιὰ ν' ἀποφύγῃ δηλαδὴ τὴν ἐπαρση. Ἡ φωτιά εἶναι ὁ καρδιακὸς πόνος καὶ ἡ θερμὴ πίστη, ἐνῶ τὸ νερὸ εἶναι τὰ δάκρυα. Δέν δίδονται αὐτὰ σὲ ὅλους, ἀλλὰ σ' ἐκείνους - ὅπως λέει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος - πού καταξιώθηκαν νὰ βλέπουν τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὰ μετὰ τὸν θάνατο δεινὰ μὲ τὴ γύρω ἀπ' αὐτὰ ἀκατάπαυστη θύμηση στὴν ἡσυχίαν».

Ἡ μετάνοια εἶναι ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου²²⁵.

«Ἡ πραγματικὴ μετάνοια πραγματοποιεῖται ὅταν ὁ νοῦς ἐπιστρέφῃ στὴν καρδιά, μετὰ ἀπὸ τὴν περιπλάνησίν του στὰ κοσμικὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ διὰ τῆς εὐχῆς (Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με), ἐπιστρέφῃ στὴν καρδιά. Ἐκεῖ στό βάθος τῆς καρδιάς βλέπει τὸ σκότος καὶ τὰ τραύματα αὐτῆς, τότε ἔρχεται σὲ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μετανοεῖ πραγματικά»²²⁶.

Ὅπως δέχτηκες σάν ἦρθε
ὁ ἄσωτος κι ἄλλοτε ἡ πόρνη,
Εὐσπλαχνε, δέξου κι ἐμένα
πού μετανοῶ ἀπ' τὰ βάθη
τῆς ψυχῆς μου καὶ τὰ δάκρυα
ποταμούς λογάριασέ τα
πού κυλοῦν, Χριστέ, συνέχεια.
Σ' αὐτοὺς μέσα τῆς ψυχῆς μου
καὶ τοῦ σώματός μου πλύνε
τίς κηλίδες ἀπ' τὰ πάθη.

²²¹ Ἀββᾶ Ἰσαάκ, Λόγος ιε, σ. 54-55

²²² Ἀββᾶ Ἰσαάκ, Λόγος κγ, σ. 96- κθ, σ. 126

²²³ Πρωτ. Θεοδώρου Ζήση, Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, Θεσσαλονίκη 1990, σ.60-61, Λόγος νστ. σ.228-229

²²⁴ Βιβλίον πρῶτο, Φιλοκαλία τ. Γ' «Περιβάλι τῆς Παναγίας», Ἀθήνα 1986, σελ. 97.

²²⁵ Ἐξόδιος Ἀκολουθία, Εὐλογητάριον νεκρῶσιμον.,

²²⁶ Ἱερά Μονὴ Καρακάλλου Ἁγίου Ὁρους, «Πνευματικαὶ ἐμπειρίαι, Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ», ἐκδ. Ὁρ-

«Ἡ μετάνοια δέν πραγματοποιεῖται χωρίς ἡσυχία πού εἶναι ἡ μητέρα της»²²⁷.

«Ὁ ταπεινός συμπλέκοντας τήν ταπείνωσι μέ τήν νῆψι καί τήν εὐχή καί τήν ἀντίρρησι, μόλις μπῆ λογισμός, ἀμέσως τοῦ κλείνει τόν δρόμο καί δέν τόν ἀφήνει νά περάση μέσα. Μέ αὐτόν τόν τρόπο, τήν ὁδόν τῆς μετανοίας καλῶς ὀδεύσομεν, θά εἴμεθα πάντοτε στόν δρόμο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πάντοτε χαριτωμένοι»²²⁸.

«Νά καθίσετε ἀπό πέντε - δέκα νά συνομιλήσετε αὐτά τά θεῖα νοήματα, νά τά βάλετε εἰς τόν νοῦν σας, μέσα εἰς τήν καρδίαν σας διά νά σᾶς προξενήσουν τήν ζωὴν τήν αἰώνιον»²²⁹.

«Ἡ γνήσια μετάνοια προϋποθέτει αὐτογνωσία, ταπείνωσι, συναίσθησι τῆς ἀμαρτωλότητος. Μόνον ὅταν τά μάτια τοῦ σώματος ρέουν τά καθαρτήρια δάκρυα, τότε ὁ ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς, (ὁ νοῦς) εὐρισκόμενος στήν καρδιά, διακρίνει καθαρά τά συμπτώματα καί διαγιγνώσκει ἀκριβῶς τίς ἀσθένειες καί τά πάθη. Ἡ συντριβή τῆς καρδιάς πού ἐκδηλώνεται μέ στεναγμούς καί πικρά δάκρυα εἶναι ἡ ἀρχή τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς καί τῆς θεραπείας τῶν παθῶν της»²³⁰.

Κόποι μετανοίας. Νά ἐνεργοῦμε μέ προσοχή νά μὴν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί κυρίως νά μὴν κυριευθοῦμε ἀπό τήν ἀκηδία (πνευματική ἀφροντισιά)»²³¹.

«Πένθος, ἀγρυπνίες, φόβος θανάτου, στέρηση ἀναγκαίων, λιώσιμο τοῦ σώματος στήν ἄσκησι, ἐγκράτεια στά εὐχάριστα, πόνοι, στεναγμοί, κ.ἄ.»²³².

Μαζί με τοὺς κόπους τῆς μετανοίας ἔρχονται νά βοηθήσουν στή μετάνοια καί τά δάκρυα. Τά δάκρυα προέρχονται ἀπό τόν πόνο πού δημιουργεῖ ἡ ἀμαρτία στήν καρδιά μας, ὅταν αἰσθανόμαστε βαθειά σέ ποιόν ἀμαρτάνουμε. Ὁ ἅγιος Νικήτας ὁ Στηθαῖος θά μᾶς πεῖ σχετικά: «Ὅταν μέ τήν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σταματήσει τό ἀκατάσχητο νερό τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τοῦ νοῦ καί χαλιναγωγηθεῖ ἡ ἀλμυρή ἄβυσσος τῶν ἀπρεπῶν ἐννοιῶν καί ἐνθυμήσεων μέ τό χαλινάρι τῆς ἐγκρατείας καί τῆς μελέτης τοῦ θανάτου, τότε φυσάει τό θεῖο πνεῦμα τῆς μετανοίας καί κατέρχονται τά δάκρυα κατανύξεως, τά ὅποια βάζει ὁ Θεός καί Δεσπότης στό νιπτῆρα τῆς μετανοίας, καί πλένει καί καθαρίζει καλά τοὺς νοητούς πόδας μας καί τοὺς καθιστᾷ ἀξιούς νά πατοῦν στήν αὐλή τῆς Βασιλείας του»²³³.

«Μέ τά δάκρυα τῆς μετανοίας ἔρχεται στήν ψυχὴ καί ἡ βαθειά ταπείνωσι. Ἀπό τήν παρουσία τῆς ταπεινώσεως καταλαβαίνουμε καί τή γνησιότητα τῆς μετανοίας»²³⁴.

θόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 39,41

²²⁷ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος, Ἀσκητικοὶ λόγοι, λδ, παρ. 22, Ε.Π.Ε. τόμ. Β

²²⁸ Αρχ. Αἰμιλιανῶ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεῖα στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2007, σελ. 491

²²⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α1,49

²³⁰ Κερασία Γαλιγαλίδου, ἡ ἀρετὴ τῶν δακρῶν κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Φιλοκαλίας, Θεοδορομία, τ.2, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 1999, σελ. 66 κ.εξ.

²³¹ Ἡσαίου Ἀναχωρητοῦ, περὶ τηρήσεως τοῦ νοός Φιλοκαλία, τ. Α, κβ, σελ. 34

²³² Ἅγιος Πέτρος Δαμασκηνός, Φιλοκαλία 1986, τ. Γ' σελ. 69

²³³ Δευτέρα ἑκατοντάς, Φυσικῶν Κεφαλαίων, Φιλοκαλία τ. Δ' σελ. 322

²³⁴ Ὅσιος Μᾶρκος Ἀσκητῆς, περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Φιλοκ., τ. Α, σελ. 116

Οἱ ὁδοὶ τῆς μετανοίας κατὰ τὸν ἅγιο Χρυσόστομο

Ἡ μετάνοια κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο εἶναι ἰατρεῖο, οὐράνιο δῶρο, χωνευτήρι τῆς ἀμαρτίας» Ε.Π.Ε τόμ. 30, σελ. 240. Οἱ ὁδοὶ πού μᾶς διευκολύνουν στήν ἀνάβασι πρὸς τὸν οὐρανὸ εἶναι: ἡ «τῶν ἀμαρτημάτων κατὰγνωσις» καί ἡ ἐξαγόρευσι τῶν ἀμαρτημάτων Ε.Π.Ε τόμ. 31, σελ. 91.

Ἡ μετάνοια εἶναι κυρίως θλίψι κατὰ Θεό, ὄχι τύψι. Ἐρωτᾷ ὁ ἅγιος: «Ἥμαρτες; πένθησον, καί λύεις τήν ἀμαρτίαν» Ε.Π.Ε τόμ. 30, σελ. 120.

Ἐπάρχει καί ἡ συγγενὴς ὁδὸς τοῦ πένθους ἢ τῶν δακρῶν. Ὅποιος θλίβεται γιὰ τίς ἀμαρτίες του, αὐθόρμητα καί κλαίει. «Τό γάρ δάκρυον ἀποπλύνει δυσωδίαν ἀμαρτίας» Ε.Π.Ε τόμ. 30, σελ. 266.

Τέταρτη ὁδὸς εἶναι νά μὴν μνησικακεῖς, νά μὴν κρατεῖς ὀργή καί νά συγχωρεῖς τά «συνδουλικά ἀμαρτήματα» Ε.Π.Ε τόμ. 31, σελ. 94.

Πέμπτη ὁδὸς Καταφυγή στόν μόνον δυνατὸ καί Πανάγαθο Κύριο γιὰ τά δικά μας καί τῶν ἀδελφῶν μας τά πταίσματα. Νά προσεύχεται κάθε ὥρα καί νά μὴ λιποψυχήσει προσευχόμενος, οὔτε νά ζητᾷ μέ ἀδιαφορία τήν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καί νά εἶσαι σίγουρος ὅτι θά σέ συγχωρήσει. Ε.Π.Ε τόμ. 31, σελ. 151.

Ἐκτη ὁδὸς ἢ τῆς ἐλεημοσύνης. «Μεγάλα τά φτερά τῆς ἐλεημοσύνης τέμνει τὸν ἄερα, ὑπερβαίνει τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου... καί παρίσταται τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ» Ε.Π.Ε. τόμ. 30, σελ. 138. Τό ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐπέξηγεί ὁ ἅγιος σημαίνει ὅτι εἶναι τόση ἡ συνηγορία καί παρρησία τῆς ἐλεημοσύνης πού σβῆνει ὅλα τά ἀμαρτήματα. Καί εἶναι λογικὸ γιὰ κατὰθέτουμε τήν δική μας εὐσπλαχνία πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας.

Ἐβδόμη ὁδὸς εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Ε.Π.Ε, τόμ. 30, σελ. 126. Ἡ περίπτωση τοῦ Τελώνη τοῦ Εὐαγγελίου παρέχει τήν ἀγιογραφικὴ θεμελίωσι τοῦ λόγου.

Καί καταλήγει ὁ ἅγιος, ὅπωςδὴποτε αὐτός πού βαδίζει τοὺς ἀλληλοεξαρτώμενους δρόμους τῆς μετανοίας ἔχει παντοτινοὺς συνοδοιπόρους τήν νηστεία - ὡς ἐγκράτεια παθῶν - τήν συνεχή εὐχαριστία στόν Φιλάνθ-

Ἡ μετάνοια κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ

«...ἔτσι καί ὁ Κύριος ὡσάν ἓνα ἀμπέλι ἔχει ὅλον τόν κόσμον καί ἐπῆρε δώδεκα Ἀποστόλους καί τούς ἔδωκε τήν χάριν του καί τήν εὐλογία του καί τούς ἔστειλεν εἰς ὅλον τόν κόσμον νά διδάξουν τούς ἀνθρώπους, ἀνίσως καί θέλουν νά ζήσουν καί ἐδῶ καλά, εἰρηνικά, ἡγαπημένα καί μετά ταῦτα νά πηγαίνουν εἰς τόν Παράδεισον νά χαίρωνται πάντοτε, νά μετανοοῦν, νά πιστεῦουν καί νά βαπτίζονται εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος»²³⁵.

«Καί μέ ὅλον ὁπού ἀμαρτάνωμεν χιλιάδες φορές τήν ὥραν, μᾶς εὐπλαχνίζεται ὡσάν πατέρα καί δέν μᾶς θανατώνει νά μᾶς βόλη εἰς τήν Κόλασιν, ἀλλά ἀκαρτερεῖ τήν μετάνοιάν μας μέ τάς ἀγκάλας του ἀνοκτάς, πότε νά μετανοήσωμεν, νά παύσωμεν ἀπό τά κακά καί νά κάμωμεν τά καλά, νά ἐξομολογηθοῦμε νά διορθωθοῦμεν, νά μᾶς ἀγκαλιάσῃ, νά μᾶς φιλήσῃ...»²³⁶.

«Ἀνίσως δὲ καί εἴμεθα ἀμαρτωλοί, πρέπει τώρα ὁπού ἔχομεν καιρὸν νά μετανοήσωμεν ἀπὸ τὰ κακά καί νά πράξωμεν τὰ καλά. Ἡ Κόλασις μᾶς καρτερεῖ· πότε θά μετανοήσωμεν; Ὅχι αὐριον, μεθαύριον καί τοῦ χρόνου, ἀλλ' αὐτὴν τήν ὥραν. Διότι δὲν ἤξεύρομεν ἕως αὐριον τί ἔχομεν νά πάθωμεν. Ὁ Χριστὸς μᾶς λέγει νά εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι. Πόσον κακὸν πράγμα εἶνε, χριστιανοί μου, νά πέσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀμαρτίαν καί νά μὴ μετανοήσῃ! στοχασθῆτε τόν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἑβραῖοι ἐθανάτωσαν ὅλους τούς Προφήτας, ὅλους τούς διδασκάλους, ὅλους τούς καλοὺς, χιλιάδες φορές ἄφησαν τόν Θεόν καί ἐπροσκύνησαν τόν Διάβολον... Ἀπετόλμησαν καί ἐσταύρωσαν τόν Χριστόν μας. Ὁ Πανάγαθος εἰς ὅλα αὐτὰ τούς ἐφύλαγε, τούς ἐσκέπαζε, δέν τούς ἄφηνε ἀπὸ τό χέρι του. Ἐκαρτέρεσεν ὁ Κύριος ὑστερα ἀπὸ τήν Σταύρωσίν του τριάντα χρόνους νά μετανοήσουν. Δέν ἐμετανόησαν... τότε τούς ἀφώρισε, τούς ὠργίσθη καί ἀφήκε τόν Διάβολον μέσα εἰς τήν καρδίαν τους, καθὼς τόν ἔχουν ἕως τήν σήμερον»²³⁷.

«Ἀνίσως καί εἶναι κανένας ἐδῶ ἀπὸ τήν εὐγενεῖάν σας, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, ὡσάν τήν ὀσίαν Μαρίαν, (τήν Αἰγυπτίαν) ἤγουν πόρνος, αὐτὴν τήν ὥραν ἄς κλαύσῃ, ἄς μετανοήσῃ, τώρα ὁπού ἔχει καιρὸν. Καί νά εἶναι βέβαιος πὼς σώνει ἐκεῖνον, καθὼς ἔσωσε καί τήν ὀσίαν Μαρίαν»²³⁸.

«Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, καί εἶναι ἐδῶ κανένας ἀπὸ τήν εὐγενεῖάν σας καί εἶναι ἡ καρδιά του σκληρά, καταπατημένη ὡσάν τοῦ Μανασσῆ, ὡς ὑπερήφανος, ἄς μετανοήσῃ, ἄς ἐνθυμηθῆ τέσ ἀμαρτίες του, ἄς κλαύσῃ, καί νά εἶναι βέβαιος πὼς καθὼς καθὼς ἐδέχθηκε τήν μετάνοιαν ἐκεῖνου τοῦ Μανασσῆ, δέχεται καθενὸς καί ἐσένα καί ἐμένα»²³⁹.

Τὸ πένθος κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ

«Πρέπει καί ἡμεῖς νά χαιρώμεσθιν καί νά εὐφραινώμεσθιν χιλιάδες φορές πὼς ἔχουσε ὁ Χριστὸς μας τό αἷμα του καί μᾶς ἐξαγόρασεν ἀπὸ τάς χεῖρας τοῦ Διαβόλου, μά πάλιν νά κλαίωμεν καί νά θρηνοῦμεν πὼς οἱ ἀμαρτίες μας ἐσταύρωσαν τόν υἱόν τοῦ Θεοῦ, τόν Χριστόν μας»²⁴⁰.

«...ὅσοι ζοῦν ὡσάν τά ζῶα, ἐκείνους πρέπει νά κλαίωμεν καί νά τούς μοιρολογοῦμεν καί καλύτερα νά μὴν εἶχον γεννηθῆ»²⁴¹

«Τώρα ἀνίσως καί εἶναι ἐδῶ κανένας ἀπὸ τήν εὐγενεῖάν σας ὡσάν τόν Πέτρον ὁπού ἀρνήθηκε τόν Χριστόν, ἄς κλαύσῃ, ἄς μετανοήσῃ καί νά εἶναι βέβαιος πὼς, καθὼς ἐδέχθηκε τοῦ Πέτρου τά δάκρυα, δέχεται καί ἐσένα, μόνον μὴ πέσης εἰς ἀπελπισίαν»²⁴².

«...νά κλαίετε καί νά θρηνητε διὰ τούς ἀσεβεῖς, ἀπίστους καί αἰρετικούς, ὁπού περιπατοῦν εἰς τό σκότος, εἰς τάς χεῖρας τοῦ Διαβόλου»²⁴³.

Θανάτου μνήμη

ρωπο Κύριο καί τήν μνήμη τῶν ἀμαρτιῶν του ἐκτός τῶν σαρκικῶν, πού προκαλοῦν βλάβη στη ψυχή. Μὴν ἀμελεῖς εἶναι εὐκολοὶ οἱ ὁδοὶ τῆς μετανοίας νά σκεφτόμαστε τά τρόπαια καί τίς νῖκες, χωρὶς νά προσέχουμε τά «τραύματα καί τίς σφαγές» Ε.Π.Ε, τόμ.31,σελ. 96.

²³⁵ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1, 20

²³⁶ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1, 28

²³⁷ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Γ' 155-156

²³⁸ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Δ.171

²³⁹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Δ, 167

²⁴⁰ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1,36

²⁴¹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Δ, 167

²⁴² Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1,36

²⁴² Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Δ,170

²⁴³ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1, 51

«Πόθος τῆς ἡσυχίας²⁴⁴ εἶναι ἡ διαρκὴς ἀναμονὴ τοῦ θανάτου καὶ μέ αὐτὴν τὴν μελέτη θά προσεγγίσωμε τὸν Θεὸ μέ τὴν καρδιά μας»²⁴⁵.

«Ἡ μνήμη τοῦ θανάτου, «ἀγνίζει τὸν νοῦ καὶ τὸ σῶμα. Τὴν μνήμη θανάτου διψοῦσα πάντοτε νά τὴν πάρω σύζυγό μου καὶ μέ αὐτὴ νά κοιμοῦμαι, μέ αὐτὴ νά μιλάω καὶ νά συζητῶ τί μέλλει νά γίνει μετὰ τὴν ἀπόθεση τοῦ σώματος.

Ἡ ζωηρὴ μνήμη τοῦ θανάτου περιέχει πραγματικὰ πολλές ἀρετές. Γεννᾷ τὸ πένθος, προτρέπει σὲ ἐγκράτεια ἀπὸ ὅλα, ὑπενθυμίζει τὴν γένενα, εἶναι μητέρα τῆς προσευχῆς καὶ τῶν δακρῶν, φρουρεῖ τὴν καρδιά, παύει τὴν ἐμπαθὴ προσκόλλησι στὴ σάρκα ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ πηλό, ἀναβλύζει τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ μαζί μέ τὴν διάκριση. Παιδιά αὐτῶν εἶναι ὁ διπλὸς φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς ἀπὸ ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. Περιέχει πολλές Δεσποτικὲς ἐντο-λές. Σ' αὐτὴν παρατηρεῖται ὁ πάρα πολὺ δύσκολος ἀγώνας κάθε στιγμῆς γιὰ τὸν ὁποῖο φροντί-ζουσιν οἱ περισσότεροι ἀθλητὲς τοῦ Χριστοῦ»²⁴⁶.

Ἡ μνήμη τοῦ θανάτου κατὰ τὸν ἅγιο Κοσμᾶ

«Ὅταν κοιμώμεσθην δὲν εἴμεσθην ὡσάν ἀποθαμένοι; Ὁ ὕπνος τί εἶναι; Μικρὸς θάνατος. Καὶ ὁ θάνατος τί εἶναι; Μεγάλος ὕπνος»²⁴⁷.

«...τὴν Κυριακὴν νά σχολάζωμεν, νάπηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νά στοχαζώμεσθην ταῖς ἀμαρτίαις, τὸν θάνατον νά στοχαζώμεθα τὰς ἀμαρτίας μας, τὸν θάνατον, τὴν κόλασιν, τὸν Παράδεισον, τὴν ψυχὴν μας ὅπου εἶνε τιμιωτέρα ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὄχι νά πολυτρῶω-μεν, νά πολυπίνωμεν καὶ νά κάμνωμεν ἀμαρτίας·»²⁴⁸.

«Το σιτάρι, ὅταν παίρνη καὶ ἀσπρίζη, τί θέλει; Θερισμόν. Ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀσπρί-ζουν τὰ γένηια, τί φανερώνει; Τὸν θάνατον»²⁴⁹.

«Καὶ τὸ σκαμνί, ὅπου ἔχω, δὲν εἶναι δικό μου, διὰ λόγου σας τὸ ἔχω... Ἀμὴ θέλετε νά μάθετε τί εἶναι; Εἶναι ὁ τάφος μου καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα νεκρὸς ὅπου σᾶς ὀμιλῶ»²⁵⁰.

«...νά ἔχετε πάντοτε τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας καὶ νά φοβᾶσθε νά μὴ τύχη καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνα καὶ σᾶς εὔρῃ ἀντοιμασμένους καὶ τί γίνεσθε;»²⁵¹.

«...τὸ στασίδι τί εἶναι; Ἐνας τάφος ὀρθός. Καὶ μᾶς τὸ ἐχάρισεν ὁ Θεὸς διὰ διδάσκαλον, νά μπαί-νωμεν μέσα καὶ νά στοχαζώμαστε τέσ «ἀμαρτίες μας, τὸν θάνατον, τὴν Κόλασιν, τὸν Παράδει-σον»²⁵².

«...καὶ νά ἔχετε τὸν θάνατον πάντοτε ἐμπρός εἰς τὰ μάτια σας καὶ ἕτερος διδάσκαλος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν θάνατον»²⁵³.

Δὲν ὑπάρχει ὁμως, σημειώνει ὁ π. Αἰμιλιανός, ὠραιότερο ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ θάνατο, ὁ ὁποῖος μᾶς δόθηκε μετὰ τὴν πτώσι μας ὡς ὁ μεγαλύτερος εὐεργέτης μας, γιὰ τὴν σταματᾷ ἡ ἀμαρτία καὶ νά ἐκτεινῶμεθα στὴν αἰωνιότητα... τὸ γλεντᾶμε πού θά πᾶμε στὸν Χριστὸν μας· ἀφθονεῖ μέσα μας ἡ χαρὰ, ἡ ἀπόλαυσις τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὁ θάνατος γίνεται συστατικὸ τῆς προσευχῆς μας, γίνεται διδάσκαλός μας»²⁵⁴.

Τὸ μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως κατὰ τὸν ἅγιο Κοσμᾶ²⁵⁵

«Τὰ θεόπνευστα λόγια τοῦ ἦταν ἀπόσταγμα ὅλης τῆς πατερικῆς σοφίας καὶ ἐκκλησιαστι-κῆς παράδοσης.

²⁴⁴ Ἁγίου Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικοὶ λόγοι, Ε.Π.Ε, τόμ. Β', λδ 23^{ος}, παρ.24

²⁴⁵ «Ὅταν βάζης τὸν νοῦ στὴν καρδιά σου καὶ βλέπης ὅτι εἶναι καθαρὴ, τότε ἔχεις ἡσυχία, ἡ διάνοιά σου δὲν τα-ράσσεται, καὶ ἔχεις τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ». Αρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεῖα στὸν ἅγιο Ἡσύχιον, Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2007, σελ.343

²⁴⁶ Ὅσιος Φιλόθεος Συναΐτης, Φιλοκαλία. τ. Γ' Ἀθήνα 1986, σελ. 14,15,27

²⁴⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 150

²⁴⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 151

²⁴⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,60

²⁵⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α1, 48

²⁵¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α2, 89

²⁵² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Β1,102

²⁵³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β1,118.

²⁵⁴ Αρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περὶ νήψεως, ἐρμηνεῖα στὸν ἅγιο Ἡσύχιον, Ἰνδικτος, Ἀθήναι 2007, σελ. 322, 323

²⁵⁵ Ὁρθόδοξη Μαρτυρία, Μάιος-Αὔγ. 1889, ἀριθ. 28, ἐκδ.Παγκυπρίου Συλλόγου Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, σ.60

Καλοῦσε τούς χριστιανούς, νά μετανοήσουν καί νά ἀκολουθήσουν τόν χριστιανικό τρόπο ζωῆς. Πρασπαθοῦσε νά νοιώσουν τίς ἀμαρτίες των καί νά ζητήσουν τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Καί μέ ὄλο πού ἀμαρτάνουμε χιλιάδες φορές τήν ὥρα, μᾶς εὐσπλαχνίζεται ὡσάν πατέρας καί καρτερεῖ τήν μετάνοιά μας νά παύσωμεν τά κακά καί νά κάμωμεν τά καλά, νά ἐξομολογηθοῦμε καί νά διορθωθῶμεν νά μᾶς ἀγκαλιάσῃ νά μᾶς φιλήσῃ νά μᾶς βάλῃ εἰς τόν παράδεισον...»²⁵⁶.

Τόνιζε ιδιαίτερα τήν ἄμεση προσέλευση στήν ἐξομολόγηση, χωρίς καμμία ἀναβολή. «Ἄνι-σως καί εἴμασθεν δίκαιοι καλότυχοι καί τρισμακάριοι εἰδέ καί εἴμασθεν «ἀμαρτωλοὶ τώρα εἶναι καιρός νά μετανοήσωμεν... διατί ἡ κόλασις μᾶς καρτερεῖ... ὄχι αὔριον διατί δέν ἤξεύρωμεν τί ἔχο-μεν νά πάθωμεν»²⁵⁷.

Στίς διδαχές του δεσπάζει ἡ ἀγάπη καί ἡ συγχωρητικότητα. «Νά ἀγαπῶμεν τούς ἐχθρούς μας, νά τόν συγχωρῶμεν... Ἄν θέλῃς νά σέ συγχωρήσῃ καί σένα ὁ Θεός, συγχώρησε καί ἐσύ τόν ἀδελφόν σου»²⁵⁸. «...ἡ συγχώρησις ἔχει δύο ἰδιώματα, ἓνα νά φωτίζει καί ἄλλο νά κατακαίῃ. Ἐγώ σᾶς εἶπα νά συγχωρᾶτε, χριστιανοί μου, τούς ἐχθρούς σας διά τό ἰδικόν σας καλόν. Ἐσύ πάλι ὅπου ἠδίκησες τούς ἀδελφούς σου καί δέν ἐπιστρέψῃς τό ἄδικο πίσω νά κλαύσῃς νά παρακαλέσῃς νά σέ συγχωρήσουν ἐκεῖνοι ὅπου τούς ἀδίκησες. Ὅλοι οἱ πνευματικοὶ πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς ὄλος ὁ κόσμος νά σέ συγχωρέσῃ, ἀσυγχώρητος εἶσαι. Ἀμή ποῖος ἔχει τήν ἐξουσία νά σέ συγχωρέσῃ; Ἐκεῖνος πού τόν ἀδίκησες»²⁵⁹.

Μετά ἀναφέρεται στό παράδειγμα τοῦ Σαπρικού ὁ ὁποῖος ζοῦσε μέ νηστεῖες καί προσευχές καί τοῦ Νικηφόρου ὁ ὁποῖος ζοῦσε στήν ἀμαρτία. Κάποια μέρα πιάσανε τόν Σαπρίκι καί τόν βασανίσανε ἑπτὰ χρόνους γιά ν' ἀρνηθῇ τόν Χριστό, τέλος διέταξε ὁ βασιλιάς νά τόν ἀποκεφαλίσουν. Ὁ Νικηφόρος ἀκολουθοῦσε καί ζητοῦσε συγχώρησι ἀπό τόν Σαπρίκι. Στάθηκε ἀδύνατο νά τόν συγχωρέσῃ ὁ Σαπρίκιος. Βλέποντας ὁ Θεός τήν κακίαν του γνώμη, πῆρε τήν χάριν του. Καί ὅταν ὁ δήμιος ἐσήκωσε τό σπαθί νά τόν ἀποκεφαλίσῃ, ἀρνήθηκε τόν Χριστό. Κι ὁ Νικηφόρος σάν εἶδε τούς ἀγγέλους πού καρτεροῦσαν μέ τά στέφανα στά χέρια ὁμολόγησε τόν Χριστό καί μαρτύρησε στήν θέσι τοῦ Σαπρικού»²⁶⁰.

Ἀπό αὐτό τό παράδειγμα ἐξάγεται τό συμπέρασμα πώς τό ἔργο τῆς σωτηρίας εἶναι στά χέρια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Χριστοῦ κατά τήν ἡμέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἐξαρτᾶται ἀπό τήν στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀέναντι στόν συνάνθρωπό του.

Ἀναφέρει ὡς τέλειο παράδειγμα συγχωρητικότητος τόν Κύριο ὁ ὁποῖος «...δέν ἐφύλαξε μίσος καί ἔχθρα νά μή μεταλάβῃ τόν Ἰούδα... ἀλλά ἴσια ἐμετάλαβε καί τούς ἔντεκα μαθητάς του, τούς φίλους του τούς καλοῦς, ἴσια καί τόν Ἰούδα, τόν ἐχθρό του»²⁶¹.

Δέν παραλείπει ὁ ἅγιος νά ἀναφερθεῖ καί στόν καλόν πνευματικόν. «...νά εὐρίσκεται πνευματικόν καλόν, γραμματισμένον, σοφόν, ἐνάρετον, εὐλαβῆ νά ἐξομολογᾷσθε»²⁶².

Στίς διδαχές του ἀναφέρεται καί στόν τρόπον μέ τόν ὁποῖον πρέπει νά γίνεται ἡ ἐξομολόγηση. «διὰ τοῦτο νά ἐξομολογούμεσθε παστρικά (εἰλικρινά) καί καλά. Καί πρῶτον νά εἰπῆς τοῦ πνευματικοῦ σου: Πνευματικέ μου, ἐγώ θε νά κολασθῶ, διατί δέν ἀγαπῶ τόν Θεόν καί τούς ἀδελφούς μου μέ ὄλην μου τήν καρδίαν καί μέ ὄλην μου τήν ψυχήν ὡσάν τόν ἑαυτόν μου. Καί νά εἰπῆς ἐκεῖνο πού σέ τύπτει τό συνειδός σου, ἢ ἐφόνευσες ἢ ἐπόρνευσες, ἢ ἐμοίχευσες ἢ ὄρκον ἔκαμες ἢ εἶπες ψεύματα ἢ τόν πατέρα σου ἢ τήν μητέρα σου δέν ἐτίμησες ἢ ἀδελφός τόν ἀδελφόν ἢ γείτονας τόν γείτονα ἢ γυναῖκα τόν ἄνδρα ἢ ἄλλο κακόν ὅπου νά ἔκαμες... ὡσάν ἐξομολογηθῆς θε νά σέ ἐρωτήσῃ ὁ πνευματικός νά δοῦ εἰπῆ: Διατί, παιδί μου νά κάμῃς αὐτά τά ἀμαρτήματα; Ἐσύ νά προσέχῃς νά μήν κατηγορήσῃς ἄλλον ἀλλά τοῦ λόγου σου, ἀπό τήν κακίαν μου προαίρεσιν»²⁶³... ἔτσι σέ θέλει καί ἐσέ ὁ Θεός νά μήν ἔχῃς καμμίαν μερίδα, συναναστροφὴν μέ τόν Διάβολον. Μᾶς ἔδωκε τά χέρια νά κάνωμεν τόν σταυρόν μας μέ πίστιν καθαρὰν, μέ φόβον, μέ τρόπον καί μέ εὐλάβειαν καί ὄχι νά σκοτώνωμεν τόν ἀδελφόν μας, καί νά τόν κατατρέχωμεν καί νά τόν ὀνειδίζωμεν. Μᾶς ἔδωκε τά ποδάρια μας νά περιπατοῦμεν εἰς τόν δρόμον τόν καλόν καί

²⁵⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,28

²⁵⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 155

²⁵⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 139

²⁵⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 140

²⁶⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 137

²⁶¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 137

²⁶² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 143

²⁶³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Γ,144

ὄχι νά περιπατοῦμεν καί νά κάνουμεν κακό τοῦ ἀδελφοῦ μας²⁶⁴μᾶς ἔδωσε τό στόμα μας νά δοξάζουμεν τόν Κύριόν μας, νά λέγωμεν τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,....ἐλέησον καί συγχώρησόν με τόν ἁμαρτωλόν καί ἀνάξιον δοῦλον σου²⁶⁵...Μᾶς ἐχάρισε τά ὀμμάτιά μας νά τηράζουμεν εἰς τόν οὐρανόν, νά βλέπουμεν τά ἄστρα, τόν ἥλιον, νά δοξάζουμεν τόν Θεόν καί ὄχι νά βλέπουμεν τοῦ ἀδελφοῦ μας τό πρᾶγμα νά τό κλέφτωμεν²⁶⁶....νά μήν συκοφαντᾶτε ὁ ἕνας τόν ἄλλον, νά μήν ὑπερφηανεύεσθην, νά μή στολιζέτε τό βρώμικον ἐτοῦτο κορμί²⁶⁷....νά μή κατηγορᾶτε τούς παπάδες σας, νά μή τούς ὑβρίζετε καί νά μή τούς παραμελήτε²⁶⁸..ὄχι νά μισᾶς νά μή παίζουμεν τά χαρ-τιά, τά παιχνίδια τοῦ Διαβόλου²⁶⁹.

«...καί νά εἰπῆς ὅλα σου τά ἁμαρτήματα. Νά ἔχῃς ἑκατό ἁμαρτίες καί εἰπῆς τέσ ἐνενηντα ἑννέα εἰς τόν πνευματικόν καί μίαν νά μή φανερώσης, ὅλες ἀσυγχώρητες μένουν. Καί ὅταν κάνῃς τήν ἁμαρτίαν, τότε πρέπει νά ἐντρέπῃσαι, ἀλλά ὅταν ἐξομολογᾶσαι, νά μήν ἔχῃς καμμίαν ἐντροπήν. Μία γυναῖκα ἐπῆγε νά ἐξομολογηθῆ εἰς ἕναν ἀσκητήν, εἶχεν ἕναν ὑποτακτικόν ἐνάρετον... Ἐξομολόγησε τήν γυναῖκα, ἔφυγε. Ὑστερα ἔρχεται ὁ ὑποτακτικός καί λέγει: Γέροντά μου, εἶδα ἕνα παράδοξον θαῦμα ἐκεῖ πού ἐξομολογοῦσες τήν γυναῖκα ἔβλεπα ὀπού ἔβγαιναν μέσα ἀπό τό στόμα της ὀφίδια μικρά. Βλέπω καί κρέμεται ἕνα μεγάλο. Ἐκανε νά ἔβγῃ καί πάλιν ἐτραβήχθη εἰς τά ὀπίσω. Λέγει ὁ ἀσκητής: Πήγαινε νά τήν κράξῃς νά ἔλθῃ ὀπίσω ὀγλήγορα. Πηγαίνει ὁ ὑποτακτικός τήν ἡῦρεν ἀποθαμένην...Αὐτός μή ἠμπορώντας νά καταλάβῃ τό θαῦμα ἐπαρακάλεσε τόν Θεόν νά τοῦ φανερώσῃ: ἡ γυναῖκα ἐσώθη ἢ ἐκολάσθη; Καί φαίνεται ἐμπρός του μία ἀρκούδα μαύρη καί λέγει τοῦ ἀσκητῆ: Ἐγώ εἶμαι ἐκείνη ἡ ταλαιπώρη γυναῖκα, ὀπού ἐξομολογήθηκα καί δέν σοῦ ἐφανερώσα ἕνα θανάσιμον ἁμάρτημα ὀπού εἶχα κάμει καί διά τοῦτο ὅλα μου τά ἁμαρτήματα ἔμειναν ἀσυγχώρητα καί μέ ἐπρόσταζεν ὁ Κύριος νά πηγαίνω εἰς τήν Κόλασιν καί καίωμαι πάντοτε»²⁷⁰.

Μετά τήν ἐξομολόγησι πρέπει νά εἶναι διατεθειμένος ὁ ἁμαρτωλός νά ἀκολουθήσῃ τίς συμβουλές τοῦ πνευματικοῦ παίρνοντας σταθερή καί ἀκλόνητη ἀπόφασι νά μήν ξανακάνει τά ἴδια ἁμαρτήματα. Λέγει σχετικά ὁ ἅγιος: «...νά ἀποφασίσῃς πλέον μέ στερεάν γνώμην, μέ στερεάν ἀπόφασιν καλύτερα νά χύσης τό αἷμα σου, μά εἰς ἄλλην φοράν ἁμαρτίαν νά μή κά-μῃς»²⁷¹.

Ἡ ἐξομολόγησι ἀνήκει στά ἐπαναλαμβανόμενα μυστήρια. Ὅσο πῖο συχνά προσέρχεσται ὁ ἄνθρωπος στό μυστήριο αὐτό γιά νά καθαρῖσει τήν ψυχήν του, τόσο τό καλύτερο. Ὁ ἅγιος Κοσμάς λέγει χαρακτηριστικά: «Καί ἄν ἠμπορῆτε νά ἐξομολογᾶσθε κάθε ἡμέραν καλόν καί ἅγιον εἶναι, εἶδέ καί δέν ἠμπορῆτε κάθε ἡμέραν ἄς εἶναι μιά φορά τήν ἐβδομάδα καί μιά φορά τόν μήνα ἢ τό ὀλιγότερον τέσσαρες φορές τόν χρόνον»²⁷².

Θεωρεῖ τήν ἐξομολόγησι συνήθεια πού πρέπει νά ἀρχίζει ἀπό τήν παιδικήν ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου: «Καί νά συνηθίζετε τά παιδιά σας ἀπό μικρά διά νά συνηθίζουν εἰς τόν καλόν δρόμον νά ἐξομολοῦνται»²⁷³.

Τόσο ἀπαραίτητο μυστήριο εἶναι ἡ ἐξομολόγησι γιά τόν ἅγιο Κοσμά πού δέν διστάζει νά ἐξισώσει τόν ἀνεξομολόγητο μέ τόν ἀβάπτιστο. «Ὁ ἀνεξομολόγητος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁμοιος ὁμοιος μέ ἕναν ἀβάπτιστον καί εἶναι ἀδύνατον νά σωθῆ. Καί ἀνίσως ἕνας ὀπού ἀπέθανεν εἰ μέν καί ἐπρόφθασεν καί ἐξομολογήθη καί ἄς δέν ἐκοινώνησε, εἶναι ἐλπίδα εἰς αὐτόν. Εἰ δε καί δέν ἐξομολογήθη, ἄς κοινωνήσῃ ὅσες φορές θέλει, τίποτε δέν ὠφελεῖται, μάλιστα βλάπτεται, ἐπειδή κοινωνεῖ ἀνάξια καί ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν. Πρῶτον νά γίνεται ἡ ἐξομολόγησις, ἔπειτα ἡ ἀγία Κοινωνία»²⁷⁴.

Ἡ ἐξομολόγησι εἶναι φοβερό πνευματικό ὄπλο ἐναντίον τοῦ Διαβόλου. Ἀναφέρει ὁ ἅγιος Πατέρας. «...ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καί Θεός μας, ὀπού μᾶς ἐχάρισε τρία δυνατά ἄρματα, ὀπού μέ αὐτά νά τόν ἀντιπολεμοῦμεν καί νά τόν νικοῦμεν, τά ὀποῖα εἶ-

²⁶⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Β2, 133

²⁶⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Β2, 132

²⁶⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Β1, 100

²⁶⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α2, 89

²⁶⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Β2, 128

²⁶⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Β1,100

²⁷⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Γ,143

²⁷¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 144

²⁷² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 144

²⁷³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Γ, 145

²⁷⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α2, 72

ναι ή νηστεία, ή προσευχή και ή καθαρά Έξομολόγησις. Μέ αυτά τά τρία βέβαια κατακαίεται και φεύγει»²⁷⁵.

Τέλος ή εξομολόγησις βοηθά τόν άνθρωπο νά γνωρίσει τόν Θεό. Δηλαδή νά καταλάβει όσο είναι άνθρωπίνως δυνατόν τό μυστήριο τής άγίας Τριάδος. Χωρίς εξομολόγησις ό άνθρωπος δέν μπορεί νά τοϋ άποκαλυφθούν τά μυστήρια τοϋ Θεοϋ. Λέγει ό μεγάλος έθναπόστολος. «...Είναι και άλλος τρόπος νά καταλάβετε διά τήν παναγίαν Τριάδα. Πώς; Νά εξομολογηθήτε πασρικά και καλά, νά μεταλάβετε τά Άχραντα Μυστήρια μέ φόβον και τρόμον και μέ εϋλάβειαν και τότες νά σᾶς φωτίση ή χάρις τοϋ παναγίου Πνεύματος νά καταλάβετε, διατί μέ διδασκαλίαν δέν ήμπορήτε νά καταλάβετε»²⁷⁶.

Τέλος δέν παραλείπει να τονίσει πώς ή χάρις τής άφέσεως τών άμαρτιών δεν εξαγοράζεται με τίποτε. Και νά διδάξει τόν πνευματικό λέγει τά εξής: «Ένας άνθρωπος πηγαίνει νά εξομολογηθή εις τόνν πνευματικόν και ό πνευματικός τοϋ γυρεύει άσπρα διά νά τόν συγχωρήση, αυτός τί πρέπει να κάμη; Πρέπει νά τοϋ είπη: Άς είναι όρισμός σου. Πόσα θέλεις; "Υστερα σου τά δίνω ώσάν λάβω τήν συγχώρησιν από τόν πνευματικόν μου. Και ώσάν λάβη τήν συγχώρησιν, νά τοϋ είπη: Πνευματικέ, σε έγέλασα, δέν έχω νά σοϋ δώσω τίποτε, διατί τά χαρίσματα τοϋ άγίου Πνεύματος δέν πουλιώνται. Και έτσι διορθώνεται και ό πνευματικός»²⁷⁷.

Συνοψίζοντας γιά τήν σωστή εξομολόγησις πρέπει νά έχουμε ύπόψη μας τά εξής σύμφωνα με τόν άγιο Κοσμᾶ:

1. «Όταν θέλεις να εξομολογήσαι τό πρώτο θεμέλιο είναι νά συγχωρήσ τόν έχθρό σου και νά επίστρέφης πίσω τά άδικα»²⁷⁸.
2. «Νά βρίσκης πνευματικό καλό, γραμματισμένο, σοφό έναρετο, εϋλαβή νά εξομολογήσαι και νά λές τά άμαρτήματα χωρίς νά κρύψης τίποτε, γιατί αν έχης εκατό άμαρτίες και πής τίς έννενηντα έννέα όλες άσυγχώρητες μένουν»²⁷⁹.
3. «Νά κατηγορήσ πάντα τοϋ λόγου σου και κανέναν άλλο»²⁸⁰.
4. «Νά παίρνης σταθεράν γνώμην, στερεάν άπόφασιν... άλλην φοράν άμαρτίαν νά μή κάμης»²⁸¹.

Ό Άγιος Κοσμᾶς βοηθοϋσε τόν εξομολογούμενο νά θυμηθεί παλιά του άμαρτήματα, χαρακτηριστικό είναι τό παρακάτω γεγογός.

«Τά ξεχασμένα φέσια

Κάποτε ό Άγιος, πού βρέθηκε στην Κεφαλλονία, θέλησε νά μεταβεί στην Άσσο. Γιά τή μεταφορά του δέ αυτή είδοποίησε τότε νά έρθει και νά τόν παραλάβει ό πλοίαρχος Αντώνιος Γκετιλίνης μέ τό καΐκι του. Και αυτό ακριβώς έγινε. Κατά τή διάρκεια τής μεταφορᾶς του αυτής, ό πλοίαρχος εκείνος συγκινήθηκε και εξομολογήθηκε στον Άγιο τά κρίματά του. Ό Άγιος όμως δέν βιαζόταν νά τοϋ διαβάσει τή συγχωρητική εϋχή γιατί κάτι άκόμα περίμενε. Έπειδή δέ αυτός δέν τόν άκουγε, στράφηκε προς τόν καπετάνιο εκείνο και τόν ρώτησε:

- Γιά εκείνα τά φέσια, γιατί δέν εξομολογήθηκες;

Στό άκουσμα δέ αυτό ό Γκετιλίνης μαρμάρωσε, γιατί ήταν κάτι πού μόνο αυτός τό ήξερε και κανέναν άλλος. Πρίν από χρόνια, δηλαδή, αυτός και ό συνεταίρος του μετέφεραν από τήν Όδησό έμπορεύματα, κυρίτερα από τά όποια ήταν τά φέσια. Στό ταξίδι όμως εκείνο ό συνεταιρός του πνίγηκε στη Μαύρη Θάλασσα, ένω αυτός σφετερίστηκε τότε τό έμπόρευμα, χωρίς νά ενδιαφερθεί γιά τούς συγγενείς τοϋ θύματος. Αυτά ακριβώς τά φέσια τά έβλεπε ό διορατικός Άγιος, που βοήθησε τόν Γκετιλίνη νά εξομολογηθεί καθαρά και νά διορθώσει τό κακό πού είχε κάνει στέλνοντας τήν άναλογία τών φεσιών τοϋ άποθανόντος συνεταίρου του στους συγγενείς του, αν υπήρχαν, ή στο δεσπότη τής Σμύρνης, γιά νά τά διαμοιράσει στους πτωχούς αν δέν βρίσκονταν συγγενείς τοϋ θύματος. Ένα όπωσδήποτε ήταν βέβαιο, τό ότι δηλαδή τό γεγονός αυτό μαθεύτηκε πολύ γρήγορα παντοϋ και έτσι όλοι οι χριστιανοί έμαθαν ότι έπρεπε νά εξομολογούνται καθαρά όλα τά άμαρτήματά τους, χωρίς νά άποκρύπτουν τά πιό βαριά από αυτά, έμπαίζοντας τό Θεό, πού δίνει τελικά τήν άφεση στον ειλικρινά εξομολογούμενο»²⁸².

²⁷⁵ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Α2, 66

²⁷⁶ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Α1, 26

²⁷⁷ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Γ, 147

²⁷⁸ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Γ, 140

²⁷⁹ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Γ, 143

²⁸⁰ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Α1, 44

²⁸¹ Ιωάννης Μενοϋνος, «Κοσμᾶς ό Αιτωλός ...» Γ, 144

²⁸² Διδακτικές ιστορίες από τή ζωή τοϋ Άγίου Κοσμᾶ τοϋ Αιτωλοϋ τοϋ Αχιλλέα Πιτσιλκα, διδάκτορα Θεολογίας.

Μακάριοι οἱ πραεῖς

Θεμελιώδης γιά τόν χριστιανό εἶναι ἡ πραότης.

«Πραότης, κατά τόν ἅγιο Φιλόθεο Κόκκινο, εἶναι ἐν πρώτοις ἡ μερική πραότης, δηλ. τό νά μή ὀργίζεται κανείς, τό νά μή θυμώνει, τό νά εἶναι ἤρεμος, ἐπιεικής πρός τούς συνανθρώπους του. Ἀλλά εἶναι καί ἡ γενική πραότης, τήν ὁποία ὁ ἅγιος Φιλόθεος ταυτίζει μέ τήν ἀπάθεια. Ὅταν ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου πού ἀσκεῖ τήν ἀρετή ἐθισθεῖ σ' αὐτήν, τότε πλέον τά πάθη εἶναι ἀκίνητα καί ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἀπολαμβάνει μιά βαθειά ἡρεμία, (βαθειά σιωπή, ἡσυχία), μιά βαθειά εἰρήνη, τήν ὁποίαν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὀνομάζουν ἀπάθεια. Αὐτή ἡ ἀπάθεια εἶναι ἡ εὐρύτερα πραότης, κατά τόν ἅγιο Φιλόθεο».

Πραότητα, εἶναι ἡ βαθειά σιωπή. «Κάθε ταπεινός εἶναι ὁπωσδήποτε καί πρᾶος· καί κάθε πρᾶος εἶναι ὁπωσδήποτε καί ταπεινός. Ἔχει ἀντιληφθεῖ τήν ὀρθή χρήση τῶν φυσικῶν του δυνάμεις πού τοῦ δόθηκαν· ἔτσι θέτει στήν ὑπηρεσία τοῦ λόγου πρός γέννηση τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἀπομακρύνει τελείως τήν ἐνέργειά τους ἀπό τήν αἴσθησι. Ὅποιος ταπεινώνεται γίνεται πρᾶος γιατί ἀποκτᾷ συνήθεια νά κρατεῖ ἀνενέργητες τίς παρά φύση κινήσεις τοῦ θυμοῦ καί τῆς ἐπιθυμίας. Ὁ πρᾶος τηρεῖ τίς ἐντολές...»²⁸³. Θά τήν κατορθώσεις εὐκόλα, ὅταν τά ἀποφεύγεις ὅλα καί ταυτόχρονα παρακινεῖς τήν ψυχή σου στήν ἀγάπη, κρατᾷς τις περισσότερες φορές σιωπή, τρῶς μέ μέτρο καί πάντοτε προσεύχεσαι ὅπως εἶπαν οἱ Πατέρες». Ὁ πρᾶος δέν προκαλεῖ ταραχή γιά τίποτε οὔτε ταραάζεται, ἐκτός ἂν ὁ λόγος εἶναι γιά τήν εὐσέβεια»²⁸⁴.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς καί ἡ πραότητα

«...καρδίαν σας νά φυτεύση καί νά ριζώση εἰς τήν καρδίαν σας, εἰρήνην, τήν ἀγάπην, τήν ὁμόνοιαν, τήν πραότητα, τήν θερμὴν πίστιν, τήν ὀρθήν ἐξομολόγησιν»²⁸⁵.

Μακάριοι οἱ πεινῶντες καί διψῶντες τήν δικαιοσύνη

Στίς ἀρετές τῶν μακαρισμῶν συγκαταλέγεται ἡ πείνα καί ἡ δίψα τῆς δικαιοσύνης. Αὐτοί πού πεινοῦν καί διψοῦν τήν δικαιοσύνη εἶναι οἱ Χριστιανοί πού δέν θέλουν νά ἀδικοῦν στήν ζωή τους. Καί ὄχι μόνο δέν θέλουν νά ἀδικοῦν, ἀλλά καί ὅταν βλέπουν ὅτι ἐπικρατεῖ ἀδικία στόν κόσμο, ἀγωνίζονται νά πάρουν τή θέσι τῶν ἀδικουμένων καί νά προστατεύσουν τούς ἀδικουμένους. Μάλιστα ὁ ἅγιος Φιλόθεος ὑποστηρίζει ὅτι καί μέ κίνδυνο τῆς ζωῆς σου ἀκόμη πρέπει νά ὑπερασπίζεσαι τούς ἀδικουμένους ἀνθρώπους πού δέν ἔχουν δύναμι νά ὑπερασπίσουν αὐτοί τόν ἑαυτό τους, ὅταν ἀδικοῦνται καταφόρως ἀκόμη καί ἀπό τούς ἄρχοντας.

Ἀλλά γιά νά γίνῃ αὐτό, λέγει ὁ ἅγιος, πρέπει πρῶτα νά ἀποκαταστήσουμε τήν ἐσωτερική δικαιοσύνη.

Μέσα μας ἔχουμε ὅλοι τό σαρκικό φρόνημα, τά πάθη. Αὐτά πού ἀποτελοῦν «το χειρὸν» καί θέλουν νά ἀδικήσουν τήν ψυχή μας καί νά ὑποτάξουν «τό κρεῖττον». Ὅταν λοιπόν ἐμεῖς δίνουμε στά πάθη καί στίς κατώτερες ὀρέξεις τοῦ παλαιοῦ μας ἀνθρώπου περισσότερο ἀπό ἐκεῖνο πού τούς ἀνήκει καί αὐτά ἐργάζονται εἰς βάρος τῆς ψυχῆς μας, τότε τήν ἀδικοῦμε. Αὐτή ἡ ἀδικία φέρει μέσα μας ἀναστάτῳσι καί καταστροφή πνευματική. Γι' αὐτό πρέπει νά ἀρχίσουμε νά ἐργαζώμεθα τήν ἐσωτερική δικαιοσύνη²⁸⁶ στόν ἑαυτό μας, λέγει ὁ ἅγιος, καί μετά νά προχωροῦμε στήν ἐξωτερική».

«Ἡ δικαιοσύνη εἶναι αὐτή πού ἀνταποκρίνεται καί συμβιβάζεται μέ τήν ἐπιτέλεση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε καί τό «βρῶμα», ἥτοι τήν τροφή τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάνν. 4,34)»²⁸⁷.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς γιά τίς ἀρετές

²⁸³ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, α' ἑκατοντάδα πρός Θαλάσσιον, παρ. 16, σελ. 105 - ἐρμηνεῖα στό «Πάτερ ἡμῶν», φιλοκαλία τ.Β' Ἀθήνα 1985, σελ. 262

²⁸⁴ Ἅγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος οἱ Ξανθόπουλοι, Μέθοδος καί κανόνας ἀκριβῆς. Φιλοκ. τ.ε', Ἀθήνα 1988, σελ. 102.

²⁸⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,21

²⁸⁶ Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης στόν τέταρτο λόγο του γιά τούς μακαρισμούς, ἀναφέρει ὅτι μέ τό ὄνομα δικαιοσύνη ἐδῶ ἀναγνωρίζεται ὅλη ἡ ἀρετή. Ἐκδόσεις Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1990, σελ. 129

²⁸⁷ Λ. Φίλης, «Τμητικὸς τόμος ἀρχιεπισκόπου Δημητρίου «Οἱ συμβολές, οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου».

«...νά φροντίζωμεν πῶς νά στολίσωμεν τήν ψυχὴν μας μέ ὀμιλίες καλές, μέ ἤθη χρηστά, διὰ νά τήν κάμωμεν νύμφην τοῦ Χριστοῦ μας...»²⁸⁸.
«...ἀρετές χωρὶς ἀγάπη τοῦ Διαβόλου εἶναι»²⁸⁹.

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες». Μεγάλη ἀρετὴ γιὰ τοὺς Χριστιανούς εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη. Τὴν ἐλεημοσύνη πρέπει ὁ Χριστιανὸς νά ἀσκῆ ἐκ τῶν ἰδίων πόνων, ἀπὸ αὐτὰ πού ὁ ἴδιος κουράζεται νά κερδίσει στήν ζωὴ του. Νά τὴν ἀσκῆ «καὶ λόγοις καὶ ἔργοις». Ὅχι μόνο μέ ἔργα, ἀλλὰ καὶ μέ λόγους ἀγάπης, διότι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὸν καλὸ λόγο, καὶ μάλιστα πολλές φορές εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ νά δώσης τροφή, ἢ χρήματα σέ κάποιον πού ἔχει ἀνάγκη. Λέγει μάλιστα ὁ ἅγιος Φιλόθεος ὅτι μέ τὴν ἐλεημοσύνη μᾶς δίνει ὁ Θεὸς ὡς δῶρο ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο συνεχῶς εὐχόμεθα στήν Ἐκκλησία μέ τὸ «Κύριε ἐλέησον» καὶ τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με». Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Αὐτὸ λοιπὸν πού διὰ τῶν αἰώνων ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία, κερδίζει ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἐλεῖ τοὺς συναθρώπους του».

Ἡ ἐλεημοσύνη κατὰ τὸν ἅγιο Κοσμᾶ

«...ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νά εὐλογῆσῃ ὁ Θεὸς τὰ πράγματα σου. Καὶ ἂν τύχη ἀνάγκη καὶ θέλης νά πωλήσης πράγματα φαγώσιμα τὴν Κυριακὴν, ἐκεῖνο τὸ κέρδος μὴ τὸ σμίγεις εἰς τὴν σακκούλα σου, διότι τὴν μαγαρίζει· ἀλλὰ δῶσε τα ἐλεημοσύνην, διὰ νά σᾶς φυλάγῃ ὁ Θεὸς»²⁹⁰.

«...ἔζησαν μέσα στὸν κόσμον μέ σωφροσύνην καὶ παρθενίαν, μέ νηστεῖες, προσευχές, ἐλεημοσύνες, μέ ἔργα καλά, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἁγίας Τριάδος»²⁹¹.

«...πατέρα καὶ μητέρα, ὁπού εἴστενε ἢ ρίζα τῶν παιδιῶν, μέ νηστεῖες, προσευχές, ἐλεημοσύνες, μέ καλά ἔργα, φυλάγει ὁ Θεὸς τὰ παιδιά σας»²⁹².

«...καὶ τὸ ψωμί πού ἐβγάζετε μέ τὸν κόπον σας καὶ μέ τὸν ἰδρωτᾶτά σας διατί ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένον καί, ἂν δώσετε καὶ ὀλίγον τι διὰ ἐλεημοσύνην, σᾶς πιάνετε διὰ πολὺ»²⁹³.

«ἐλεημοσύνη ρούχων...»²⁹⁴.

Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται

Μόνον οἱ κεκαθαρμένοι στήν καρδίᾳ μποροῦν νά ἰδοῦν τὸν Θεό, ὅπως λέγει ὁ Κύριος: «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Πρῶτα μέ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ σταματᾷ τὴν ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας στήν πρᾶξι. Ἐπειτα μέ τὴν ἐργασία τῶν θείων ἐντολῶν ἡ ψυχὴ ἀποβάλλει τὸ πρότερο φορτίο τῶν ἁμαρτημάτων. Κατόπιν μέ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν νῆψι ἀπολεπτύνεται τὸ παχυλὸ γήϊνο φρόνημα, ὑποτάσσεται τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς στὸν λόγο, ὁπότε καὶ ἔρχεται ἡ καθαρότης τῆς καρδιᾶς, τὴν ὁποία «οἱ θεοφόροι πατέρες πού ἔπαθαν καὶ φιλοσόφησαν αὐτὰ ὀνομάζουν εἰρήνη τῶν λογισμῶν καὶ μακαρία ἀπλότητα, ἀπάθεια καὶ τελειότητα καὶ τέλος ἀγάπης. Ὅσοι ἀσκῆσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάθε ὁδὸ εὐσεβείας, διατηρώντας ἀλώβητο τὸ κατ' εἰκόνα, ὅπως ἀρμόζει, καὶ ἀνέλθουν ἀπὸ ἐκεῖ στό καθ' ὁμοίωσιν διὰ τῆς καθαρότητος, ὅσο εἶναι δυνατόν, αὐτοὶ συναντῶνται πλέον μέ τὸν Θεό. Ὁ Θεὸς τοὺς προσεγγίζει ὡς οἰκεῖους του πλέον, Θεὸς πού ἐνώνεται μέ θεοὺς καὶ γνωρίζεται ἀπὸ θεοῦς, ἂν δέν εἶναι τολμηρὸ νά τὸ εἰπῆ κανεῖς.

Εἶναι πολὺ παρήγορο ὅτι ἡ κατάσταση τῆς θεώσεως, κατὰ τὸν παθόντα καὶ μαθόντα τα θεῖα ἅγιο Φιλόθεο, δέν εἶναι μόνον ἐλπίζομένη ἀλλὰ καὶ διδομένη ὡς ἀρραβῶνας στήν παρούσα ζωὴ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς θείας δωρεᾶς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προετοιμασίας. Ἡ ἀσκηση τῶν θεουργικῶν ἀρετῶν εἶναι ὁ προάγγελος τῆς κατὰ Χάρη θεώσεως.

²⁸⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 69

²⁸⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α1, 30

²⁹⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Γ', 150-151

²⁹¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α1, 27

²⁹² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β1, 99

²⁹³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Α2, 78

²⁹⁴ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός...» Β1, 97

«Όλος ὁ ἀγώνας μας πρέπει νά στοχεύει στήν ἀπόκτηση καθαρῆς καρδιάς. Γιά χάρη της πρέπει νά ἀποζητᾶμε τήν ἡσυχία. Γι' αὐτήν νά νηστεύουμε. Γι' αὐτήν πρέπει νά ἀγρυπνοῦμε νά ὑπομένουμε τήν κακοπάθεια, νά γυμνητεύουμε, νά μελετοῦμε. ...πρέπει νά ἀσκούμαστε σέ ὅλες τίς ἄλλες ἀρετές, μέ τίς ὁποῖες θά μπορέσουμε νά προετοιμάσουμε τήν καρδιά μας καί νά τή φυλάξουμε ἄθικτη ἀπό τά πάθη. Ἔτσι ἡ καρδιά, ἀνεβαίνοντας ἄνετα τήν κλίμακα τῶν ἀρετῶν, θά φθάσει στήν τέλεια ἀγάπη»²⁹⁵.

Ἡ καθαρότητα τῆς καρδιάς κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ

«Διά τοῦτο πρόπον ἦτον καί ἐγώ νά ἔχω, ἀδελφοί μου, τήν καρδίαν καθαρᾶν ὡσάν τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, νά ἔχω ἐκείνην τήν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νά εὐλογήσω τήν χώρα ...»²⁹⁶.

*«Ἀμή τί εἶναι ἡ πλερωμή μου; Νά καθίσετε ἀπό πέντε - δέκα νά συνομιλήσετε αὐτά τά θεῖα νοήματα, νά τά βάλετε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας διά νά σᾶς προξενήσουν τήν ζωὴν τήν αἰώνιον. Δέν εἶναι, ἀδελφοί μου, λόγια ἐδίκά μου, εἶναι λόγια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι μαργαριτάρια, διαμάντια, νά τά βάλετε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας, ...εἰς τόν νοῦν σας, εἰς τήν καρδίαν σας...»²⁹⁷.
«...νά τσακίζετε τές κακές σας ὀρέξεις καί νά ἔχη πάντα λύπην ἡ καρδιά σας»²⁹⁸.*

Λόγω τῆς καθαρότητός του ὁ Θεός τόν χαρίτωσε μέ θαυμαστά χαρίσματα ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τά παρακάτω γεγονότα.

«Όταν ἦρθε ὁ πάτερ Κοσμᾶς στοῦ Χρύσου Ἀγράφων γιά νά κάμη διδαχή, δυό παιδιά ἀπ' τό χωριό πῆγαν στή Μύρση γιά νά εἰδοποιήσουν τόν κόσμον νά' ρθῆ νά τόν ἀκούσῃ. Στό δρόμο, βρῆκαν ἕνα φίδι, ἔρριξαν πέτρες καί τό σκότωσαν.

- Τοῦτο τό χέλι νά τό πᾶμε δῶρο τοῦ δασκάλου, ἀστειεύτηκαν τά παιδιά!

Ἦταν γύρισαν, τά εἶδε κι αὐτά ὁ ἅγιος ἀνάμεσα στόν ἄλλο κόσμον.

- Τί τό κάματε τό δῶρο; τοὺς εἶπε. Γιατί δέν μοῦ τό φέρατε;

Κέρωσαν ἀπ' τό φόβο τους. Πῶς νά βγάλουν μιλιὰ, ἀδοῦ εἶδαν ὅτι καί τά κρύφια τους γνώριζε ὁ Δάσκαλος!

- Γιατί δέν μιλάτε; τοὺς εἶπε θυμωτικά τάχα.

- Γιά ἀστεῖα εἶπαμε ὅ, τι εἶπαμε, Δάσκαλε! Μή μᾶς χαλάς, τοὺς ἀπάντησαν τρέμοντας.

Γέλασε καί τά εὐλόγησε τότε τά παιδιά ὁ πάτερ Κοσμᾶς. Ἦταν ἀθῶα».

Στό χωριό Μικρό Περιστερί, ζήτησε νερό κ' ἕνας τσέλιγκας, ὁ Ντούτσης προθυμοποιήθηκε νά τοῦ δώσῃ. Τοῦ τό πρόσφερε σέ χρυσό τάσι. Ὁ ἅγιος τό πῆρε στά χέρια του, τό κοίταξε καλά, ἔχυσε τό νερό, ζούλιξε τό χρυσό τάσι καί τό πέταξε μακριά, λέγοντας τοῦ τσέλιγκα:

- Αὐτό εἶναι ἀπό «κλέφτες», ἀπό ἐξαγορές καί αἵματα. Καλύτερα νά χαθῆ αὐτό, παρά νά χαθῶν ἐσύ καί τό βίός σου!

Ἦταν τσέλιγκας τό παραδέχτηκε...»²⁹⁹.

Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί ὅτι αὐτοί υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται

Ἀκολουθεῖ ὁ μακαρισμός τῶν εἰρηνοποιῶν. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, λέγει ὁ ἅγιος Φιλόθεος εἶναι τό σπουδαιότερο δῶρο πού μᾶς ἔφερε ὁ Χριστός. Μᾶς εἰρήνευσε μέ τόν Θεό καί Πατέρα, μᾶς εἰρήνευσε μέ τόν ἀγγελικό κόσμον, μᾶς εἰρηνεῖ μεταξύ μας, ὅταν Τόν δεχθοῦμε ὡς εἰρηνοποιό στήν ζωὴ μας. Αὐτήν τήν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ πρῶτα τήν κάνουν ἐσωτερική εἰρήνην καί ἀρθῆ ὁ ἐσωτερικός πόλεμος, οἱ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι τήν προσφέρουν καί πρός τό περιβάλλον τους καί ἀγωνίζονται νά εἰρηνοποιοῦν ὄχι μόνοι τοὺς ἀνθρώπους μέ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλά καί μέ τοὺς ἀνθρώπους μέ τόν Θεό. Γιατί ἂν δέν εἰρηνεῦσῃ ὁ ἄνθρωπος μέ τόν Θεό, δέν βρῆκε ἐκείνη τήν βαθειὰ εἰρήνην, πού τόσο πολύ ἔχει ἀνάγκη ἡ ψυχὴ μας. Ὅπως εἶχε εἰπῆ ὁ ἅγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώφ: «Τό σπουδαιότερο πρᾶγμα εἶναι νά εἰρηνεῦσῃς σύ μέ τόν Θεό, καί ἅμα εἰρηνεῦσῃς σύ μέ τόν Θεό, χιλιάδες ἄνθρωποι θά ἔλθουν νά εἰρηνεῦσουν κοντά σου».

²⁹⁵ Συνομιλία μέ τόν Ἀββᾶ Μωϋσῆ, Ἀββᾶ Κασσιανοῦ, συνομιλίες με τοὺς πατέρες τῆς ἐρήμου, Ἐτοιμασία, τ.Α' σ. 128

²⁹⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 55.

²⁹⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 49

²⁹⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 86. Βλέπομε τήν προσπάθεια τοῦ ἁγίου, πῶς νά ἀγωνισθῆ καί νά διαφυλάξῃ τήν καρδιά του αὐτός πού ἐπιθυμεῖ.

²⁹⁹ Λαογραφία, τόμος κζ' Ἀθῆναι 1971,Κ. Κώνστα, Λογραφικά περί τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό. σελ.227,236

Εἶναι ἡ εἰρήνη πού ἀκολουθεῖ τόν ἀποκλεισμό τῆς αἰσθήσεως καί τήν ἀποφυγή τῶν πάντων καί μέ τήν ἡσυχία. Τελειότητα τῆς εἰρήνης ὅταν δεχθεῖ μέ τή χάρη μέσα τῆς τήν παρουσία τοῦ Ἀκτίστου καί κοινωνήσῃ τό ἀμετάβλητο καί ζωοποιό Πνεῦμα, γίνεται θαυμαστή, παίρνει ἄλλη ζωή, ἀπολαμβάνει τήν ὑπερφυσική ζωή, τήν πραγματικά ἀμετάβλητη, εἰρηνεύει μέ τήν εἰρήνη πού ξεπερνᾶ κάθε νόηση»³⁰⁰.

Ἡ εἰρήνη κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ

«Ὁ Χριστός εἶναι ἀγάπη, χαρά εἰρήνη, μακροθυμία...»³⁰¹.
«...εἰρήνην, τήν ὁμόνοιαν, τήν πραότητα, τήν θερμήν πίστιν, τήν ὀρθήν ἐξομολόγησιν καί νά σᾶς ἀξιῶσῃ νά ἀπεράσετε καί ἐδῶ καλᾶ εἰρηνικά, καί ἀναπαυμένα καί μετά ταῦτα νά πηγαίετε καί εἰς τόν Παράδεισον εἰς τήν πατρίδα μας τήν ἀληθινήν, νά χαίρεσθε καί νά εὐφραίνεσθε πάντοτε καί νά δοξάζετε τήν ἁγίαν Τριάδα»³⁰².

Στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους³⁰³

Δέν γνωρίζομε πόσο καιρό βίωσε τήν ἐρημική ζωή τοῦ ἁγίου Ὁρους. Ἀπό τό 1759 σύμφωνα μέ τόν Σάπφειρο Χριστοδουλίδη, ἐκάρη μοναχός στή κοινοβιακή μονή τῆς Φιλοθέου. Ἐκεῖ βρίσκει τήν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς, τῆς νήψεως τῆς προσευχῆς τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας ἀλλά καί τόν ἀληθινό πλοῦτο τῆς σοφίας καί τῆς ζωῆς. Ἐνα χρόνο ἀργότερα χειροτονεῖται Ἱερομόναχος διατηρώντας τό ὄνομα τῆς κουρᾶς του Κοσμᾶς.

ἀποφασίζει νά ἀσκηθῇ στήν ἔρημο, καί συνέταξε τήν παρακάτω ἐπιστολή:

«Ἄγιε Καθηγούμενε τῆς ἱερᾶς Μονῆς Φιλοθέου,
Εὐλαβῶς ἀπευθύνομαι πρὸς τήν Ὑμετέρα Ὁσιολογιότητα ἵνα ἀνακοινώσω τήν θεῖαν φωτεῖσι ληφθεῖσαν ἀπόφασίν μου, ὅπως μεταβῶ εἰς τήν Ἐρημον, τήν φρικτήν καί μακαρίαν.

Ἀψνθ΄

Κοσμᾶς Ἱερομόναχος
Διάπειρος πρὸς Ὑμᾶς εὐχέτης

Μόνος του τήν πηγαίνει στόν ἡγούμενο, ὁ ὁποῖος παραξενεύεται: «Ἡ ἀγιότης σου στήν Ἐρημο!»

Φλογερή ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς μου ἀπαντᾶ, ὁ Κοσμᾶς.

«Θεῖα βουλή, μονολογεῖν».

Παίρνοντας τήν εὐχή τοῦ ἡγουμένου κα τῶν Πατέρων τῆς Μονῆς, μετά τήν πρωινή ἀκολουθία παίρνει τόν δρόμο γιά τήν ἔρημο. Ἀκολουθώντας τόν δρόμο πρὸς τήν Ἱερά μονή Σίμωνος Πέτρας, τήν προσπερνᾶ, φθάνει στήν Σκήτη τῆς Ἁγίας Ἄννης καί συνεχίζοντας φθάνει στήν ἔρημο.

Ἐκεῖ στό ἄνοιγμα μιᾶς τρύπας πάνω σ' ἓνα ψηλό βράχο βλέπει ἓναν ἐρημίτη τόν Γέροντα Ἀντώνιο, μέ ὀλόασπρη γενεάδα. Μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ ἐρημίτη ἀκολουθεῖ τό μονοπάτι καί φθάνει σέ ἓνα μικρό σπήλαιο ὅπου χωρᾶ δύο ἄτομα, ἐνῶ δέν μπορεῖ κανεὶς νά σταθεῖ ὄρθιος. Κάτω στό ἔδαφος ἔχει ξερά χόρτα, ἓνα ροῦχο γιά ὕπνο καί κάποια βιβλία..

Πιό πέρα μερικές εἰκονίτσες ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ ἐρημίτη Ἀντωνίου.

Στήν ἔρημο θά ζήσει μέ νηστεία, ἀγρυπνία καί προσευχή, «...τήν ἀπόλυτη ἡσυχία τῆς ἀπομόνωσης ἀπό κοσμικά στοιχεῖα, ἀπό μέριμνες ἀγωνίζεται καί προετοιμάζεται, διά τῆς ἐν Χριστῶ ἀσκήσεως, νά δώσῃ τήν μεγάλη μάχη, τόν ἀόρατο πόλεμο, μέ τοὺς τρεῖς ἐχθρούς του, σάρκα, κόσμος, Διάβολο. Ἐχοντας ὡς ὄπλο τήν ἀγάπη γιά τόν Θεό καί τόν πλησίον, τό παντοδύναμο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στό Κοντάκιο τῆς Ἑορτῆς του ψάλλομε: «Ὡς Μωϋσῆς ἠξίωσαι τῆς θεϊκῆς ἐμφανείας» Ὅπως ὁ Μωϋσῆς εἶδε τό Φῶς τοῦ Θεοῦ, τήν δόξα τοῦ Θεοῦ ὡς Φῶς μέσα στήν καιομένη Βάτο, πού δέν καταστρεφόταν, ἔτσι καί ὁ ἅγιος Κοσμᾶς εἶδε αὐτό τό Ἄκτιστο Φῶς σέ μιὰ σπηλιά στήν

³⁰⁰ Ἅγιος Κάλλιστος Ἀγγελικούδης, φιλοκαλία, τόμ. ε΄, κεφάλαια, Ἀθήνα 1988, σελ.181, Φιλip.4,7

³⁰¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α1, 44

³⁰² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός» Α2, 57

³⁰³ Στέλλα Βογιατζόγλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός Ὁ Ἅγιος τῶν Γραμμάτων καί τῆς Λευτεριάς, ἐκδ. «Μαῖστωρ». Ἀθήνα 2008, σελ. 45 κ. ἐξ...

ἔρημο τοῦ Ἁγίου ὄρους, ὅπου τόν ἐνδυνάμωσε, καί τόν βοήθησε να πραγματοποιήσει το ἔργο του.

Ὅπως ὁ Μωϋσῆς στήν ἔρημο τοῦ Σινᾶ πῆρε τήν ἐντολή νά σώσει τόν λαό τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων³⁰⁴ Ἔτσι καί ὁ ἅγιος Κοσμᾶς, πῆρε τήν ἐντολή ἀπό τόν Κύριο νά ἀγω- νισθῆ γιά νά ἐλευθερώσει τό Γένος ἀπό τή φοβερή δουλεία»³⁰⁵.

Ἡ κλήση του στήν ιεραποστολή

«...ἀποστολικήν ἀνύσας πορείαν³⁰⁶, ἠῦγασας πάση Ἑλλάδι, ἐν καιρῷ δουλείας, καί πικρᾶς χα- λεπότητος, τῶν κλονουμένων στηρίζαι διάνοιαν»³⁰⁷.

Μετά ἀπό ἄγνωστο χρόνο ἐπιστρέφει στήν ιερά μονή τῆς μετανοίας του, ὅπου ἐξομολογεῖ- ται στόν παπα – Νικόλαο»

«Μηδεῖς τό ἑαυτοῦ ζητεῖτω»³⁰⁸, εἶπε στόν πνευματικόν του ἀνακοινώνοντας τήν ὕστερα ἀπό θεία ἐμπνευση νά βγῆ στόν κόσμον καί νά διδάξῃ.

«Μέ ἔτρωγεν ἐκεῖνος ὁ λόγος μου ἐσυμβουλευτήκα τούς πνευματικούς μου πατέρας, ἀρχιε- ρεῖς, πατριάρχας τούς ἐφανέρωσα τόν λογισμόν μου, ἀνίσως καί εἶναι θεάρεστον τέτοιον ἔργον νάν τό μεταχειρισθῶ, καί ὅλοι μέ ἐπαρακίνησαν νάν τό κάμω»³⁰⁹.

«Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, καί ἦτον δυνατόν νά ἀνεβῶ εἰς τόν οὐρανόν νά φωνάξω μίαν φωνήν μεγάλην, νά κηρύξω εἰς ὅλον τόν κόσμον πώς ὁ Χριστός μου εἶναι Υἱός καί Λόγος τοῦ Θε- οῦ καί Θεός ἀληθινός καί ζωή τῶν ἀπάντων, ἤθελα νά κάμω....

Πόθεν ἐπαρακινήθηκα, ἀδελφοί μου θέλω νά σᾶς φανερώσω τήν αἰτία... Διαβάζοντας τό ἄγι- ον καί ἱερόν Εὐαγγέλιον ἠῦρηκα μέσα πολλά καί διάφορα νοήματα, τά ὁποῖα εἶναι ὅλα μαργα- ριτάρια, διαμάντια, θησαυρός, πλοῦτος, χαρά, εὐφροσύνη, ζωή αἰώνιος³¹⁰.... Σιμά εἰς τά ἄλλα εὐ- ρηκα καί τοῦτον τόν λόγον ὁπού λέγει ὁ Χριστός μας πώς δέν πρέπει κανένας χριστιανός, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, νά φροντίζῃ διά τοῦ λόγου του μόνον πῶς νά σωθῆ, ἀλλά νά φροντίζῃ καί διά τούς ἀδελφούς του. Καί ὅποιος φροντίζει μόνον διά τοῦ λόγου του καί δέν φροντίζει καί διά τούς ἀδελφούς του ἐκεῖνος θά κολασθῆ. Ἀκούοντας καί ἐγώ, ἐγώ ἀδελφοί μου, ἐτοῦτον τόν γλυκύ- τατον λόγον ὁπού λέγει ὁ Χριστός μας, νά φροντίζωμεν καί διά τούς ἀδελφούς μας, μέ ἔτρωγε ἐκεῖνος ὁ λόγος μέσα εἰς τήν καρδίαν μου τόσους χρόνους ὡσάν τό σκουλήκι ὁπού τρώγει τό ζύ- λον»³¹¹.

«Μάλιστα παρακινούμενος περισσότερο ἀπό τόν παναγιώτατον κυρ – Σωφρόνιον πατριάρ- χην - νά ἔχωμεν τήν εὐχήν του – καί λαμβάνοντας τάς ἀγίας του εὐχάς ἄφησα τήν ἐδικήν μου προκοπήν, τό ἐδικόν μου καλόν καί ἐβγῆκα νά περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω ἀδελ- φούς μου, τό κατά δύναμιν, ὄχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ’ ὡς ἀδελφός διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι»³¹².

«Ὁ ἴδιος ἔχει τήν αἴσθησι ὅτι εἶναι ἕνας καλόγερος πού ὑποτάσσεται στήν ἐσωτερική θεία παρόρμιση, γι’ αὐτό καί ζητᾶ ταπεινά τήν ἐντολή τῆς Ἐκκλησίας γιά νά εὐαγγελίζεται τόν λό- γο τοῦ Θεοῦ. Ἔχει συναίσθησι τῆς πνευματικῆς του ἀνεπάρκειας³¹³, γι’ αὐτό καί καταφεύγει στούς πνευματικούς καί διοικητικά προϊστάμενους του πατέρα. Γνωρίζει πολύ καλά ὅτι οἱ ἐκ-

³⁰⁴ Ἐξοδ. Γ. 10

³⁰⁵ Κων. Μακρυκώστα, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὀρθρος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς λευτεριάς, Ἀθήναι 1979, ἐκδ.

«Τῆνος», σελ. 46-50

³⁰⁶ Σαυφείρου Χριστοδουλίδου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἐκδ. «ὁ Σταυρός» Λιτὴν

³⁰⁷ Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Ὑμ. τ. Μ. τ. Χ. Ἐκ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐκδ.

«Ἄσστηρ», Ἀθήναι 1971, δ’ ὡδή.

³⁰⁸ Στέλλα Βογιατζόγλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός Ὁ Ἅγιος τῶν Γραμμάτων καί τῆς Λευτεριάς, ἐκδ. «Μαῖστωρ». Ἀθή- να 2008, σελ. 45 κ. ἐξ...

³⁰⁹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Α1, 23

³¹⁰ «Ὅταν ἐκεῖνος πού ἐργάζεται στήν ἡσυχία το μελί τῶν ἀρτῶν, με τούς ἀσκητικούς ἀγῶνες, μέ τόν καθαρισμό τῆς καρδιάς του, καθῶς κάθεται στό ὑπερῶο τῆς ἡσυχίας, δέχεται σάν πύρινη γλῶσσα τόν Παράκλητο (Πράξ. 2, 3), τότε ὀφείλει καί αὐτός νά διηγῆται μέ παρρησία τά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καί σέ πολυπληθῆ σύναξι νά εὐαγγελίζεται τήν δικαιοσύνην Του» (Ψαλμ. 39,10). Ὅσιος Νικήτας ὁ Στηθατός, β’ ἑκατοντάδα Κεφαλαίων παρ. 66. Φιλοκαλία τ. δ’ σ. 98

³¹¹ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές καί βιογραφία»... Α1, 23

³¹² Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές καί βιογραφία» ἐκδ. Ἀκρίτας,.....» Α1, 24

³¹³ «Εἶμαι καί ἐγώ, ἀδελφοί μου, ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, χειρότος ἀπό ὅλον τόν κόσμον». Α2, 58

κλησιαστικοί ρόλοι ανατείνονται από την υπερκείμενη εκκλησιαστική εξουσία που άσκούν ο Πατριάρχης και οι κατά τόπους αρχιερείς και στην όποια πρέπει ο καθένας να υποτάσσεται. Μέ την υποταγή στους εκκλησιαστικούς άρχοντες δεν εξασφαλίζεται μόνο η εκκλησιαστική εϋταξία, αλλά η αυθεντικότητα και γνησιότητα αυτών που αναλαμβάνουν ρόλους, ιδιαίτερα αυτό του εκκλησιαστικού διδασκάλου και μάλιστα σε μία εποχή μεγάλης σύγχυσης και θρησκευτικού συγκριτισμού. Τέτοια ήταν η εποχή του άγιου Κοσμά, αφού γεννούσε ψευδοδιδασκάλους και ψευδοπροφήτες ή άμφισβητίες και συκοφαντίες των εκκλησιαστικών προσώπων. 'Εξάλλου κάθε πιστός έχει δικαίωμα να γνωρίζει, αν αυτός που τον διδάσκει είναι ποιμήν ή «λύκος» που επιβουλεύεται τό ποιμνιο»³¹⁴.
«Η δουλειά η έδική μου είναι και έδική σας, είναι της πίστεώς μας, του γένους μας. Τό λοιπόν σας έφανέρωσα την κρδίαν μου και δεν κάνει χρεία πλέον να έξετάζετε να μάθετε από άλλους ποιός είμαι»³¹⁵.

Ός Ίεραπόστολος

«Εγεώργησας άρότρω της χάριτος τοίς πρότερον εν άγνωσία Άγιοι και άπάτης προσκειμένοις»³¹⁶. «Εϋαγγελίω γάρ τον λόγον και τά αγαθά της βασιλείας των ουρανών»³¹⁷, σοφώς έκήρυξε. Και τάς καρδίας θείω φόβω έρρύθμισε»³¹⁸.

Ο άγιος Κοσμάς δεν ήταν διαφωτιστής, αλλά κυρίως και κατέ εξοχήν άγιορείτης. Άν διαβάσει κανείς προσεκτικά τά κείμενά του, τίς λέξεις που χρησιμοποιεί, τον τρόπο μέ τον όποιο εκφράζεται και τίς πράξεις που έκανε, θά δει ότι έκινείτο ως ένας Μοναχός του Άγιου Όρους, βάδισε στό μονοπάτι της Όρθοδόξου Παραδόσεως. Ήταν εκφραστής του όρθοδόξου φωτισμού και δίδασκε στον λαό για την κάθαρση, από τάπαθη, τον φωτισμό του νοϋ που είναι η νοερά προσευχή (ή προσευχή του Άγιου Πνεύματος μέσα στην καρδιά), και την θέωση. Είναι λανθασμένη η έκφραση ότι ο άγιος Κοσμάς ήταν ένας ιδεολόγος ήθικιστής ιεραπόστολος, όπως θέλουν να τον χαρακτηρίσουν μερικοί.

Ξεκίνησε την ιεραποστολή του μέσα από την ήσυχαστική παράδοση της Έκκλησίας και έλαβε την διαβεβαίωση από τους Γεροντάδες της Ίερας Μονής Φιλοθέου, τους Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, κατ' αρχάς τον Σεραφείμ Β' και έπειτα τον Σωφρόνιο. Είχε Έκκλησιαστική συνείδηση και η ύπακοή του ήταν Χριστομίμητη.

Πέρα από αυτό, ως ιεραπόστολος διέθετε μερικά άλλα σημαντικά στοιχεία. Ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ένας μεγάλος θεολόγος του 20ου αιώνας, σε ένα κείμενό του για την ιεραποστολή σημειώνει τρία ενδιαφέροντα στοιχεία του γνησίου ιεραποστόλου.

Πρώτον, ο θεολόγος ιεραπόστολος σέβεται την ιστορία. Δεν ώθειται στό παρελθόν, γι' αυτό άποφεύγει τον φονταμενταλισμό και ούτε οδηγείται άπλως πρός τό μέλλον μέ μία έσχατολογική ουτοπία. Ο Χριστός έννηθρώπησε και εισήλθε στην ιστορική πραγματικότητα για να την μεταμορφώσει. Όπως γράφει: «Η Έκκλησία αναγνωρίζει και διακηρύσσει την δογματική αλήθεια ως γεγονότα της ιστορίας». Ο Χριστός έπαθε, σταυρώθηκε και αναστήθηκε σε όρισμένο χώρο και χρόνο. Σημειώνει ο π. Γεώργιος: «ή άδιαφορία για την ιστορία οδηγεί πάντα σε μία αίρετική ξηρότητα σε μία δογματιστική διάθεση». Επίσης, «όποιοσδήποτε είναι ανάισθητος πρός την ιστορία, δύσκολα είναι καλός Χριστιανός». Ο άγιος Κοσμάς, έβλεπε αυτήν την ιστορική πραγματικότητα, τον στενοχωρούσε η κατάσταση των Ρωμηών και άγωνίστηκε για να την μεταμορφώσει.

Δεύτερον, κατά τον π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ ο ιεραπόστολος πρέπει να έχει την έμπνευση να εισδύει μέσα στην ψυχή του λαού και να την κατανοεί. Οί ιεραπόστολοι, πρέπει «να γνωρίζουν την γλώσσα του λαού, την ιστορία τους και τον τρόπο ζωής τους, γιατί όλα αυτά οδηγούν σε μία κατανόηση της ψυχής». Αυτό έκανε ο άγιος Κοσμάς. Γνώριζε πολύ καλά τον λαό και την γλώσσα του, συμμετείχε στον τρόπο ζωής του, συνέπασχε μαζί του, κατενόησε την ψυχή του και μέ τό προφητικό χάρισμα που είχε μιλούσε μέσα σε αυτήν, βαθειά στην ύπαρξή τους. Γι'

³¹⁴ Αποστ. Νικολαΐδη, Θεολογικές και θεσμικές προσεγγίσεις των Διδαχών Κοσμά του Αιτωλού. Έπιστημονική Έπετηρίς της Θεολογικής Σχολής, Παν/μίου Άθηνών, τόμ. Λγ', Άθήνα 1998, σελ.485

³¹⁵ Ιωάννης Β. Μενοϋνος «Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές και βιογραφία»,...Βι, 118

³¹⁶ Γερασίμου Μοναχού Μικραγιαννανίτου, Ύμ.τ.Μ.τ.Χ.Έκ. Άκολουθία του άγιου Κοσμά του Αιτωλού...ζ' ώδή

³¹⁷ Γερασίμου Μοναχού Μικραγιαννανίτου, Ύμ.τ.Μ.τ.Χ.Έκ. Άκολουθία του άγιου Κοσμά...Λιτήν, και Οίκος

³¹⁸ Γερασίμου Μοναχού Μικραγιαννανίτου, Ύμ.τ.Μ.τ.Χ.Έκ. Άκολουθία του άγιου Κοσμά του Αιτωλού...Λιτήν

αυτό μέχρι σήμερα ο λόγος του, ή κάθε κίνησή του βρίσκεται μέσα στην βαθειά μνήμη της Ρωμοσύνης.

Τρίτον, ο ιεραπόστολος, κατά τον π. Γεώργιο Φλωρόφσκυ, αναπόφευκτα έρχεται «πρόσωπο με πρόσωπο» με την πολιτεία-έξουσία και έχει τό δίλημμα «νά συνεργασθεῖ μαζί της ή τουλάχιστον νά εργασθεῖ παράλληλα με τούς έξαναγκαστικούς και οργανωτικούς θεσμούς της πολιτείας». Καί παρατηρεῖ: «Εἶναι δύσκολο νά πεις ποῖο εἶναι τό δυσκολώτερο, νά συνεργασθεῖ ή νά παλαίψει μαζί της». Ασφαλῶς χρειάζεται διάκριση. Ὁ ἅγιος Κοσμάς ἀντιμετώπισε τό ἴδιο πρόβλημα, ἀλλά τό ὑπερέβη, οὔτε συνεργάσθηκε, οὔτε συγκρούστηκε μαζί της. Ὅμως τήν ἀποδέχθηκε, τήν ὑπερέβη, χωρίς νά ταυτισθεῖ μαζί της καί δημιούργησε τίς προϋποθέσεις γιά νά τήν ἀποτινάξει. Μέ τόν λόγο του, τήν δράση του, τά θαύματά του, τίς προφητείες του, τό μαρτύριό του προκάλεσε τήν προσωπική ἐλευθερία καί δημιούργησε τίς προϋποθέσεις καί τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας»³¹⁹.

Ἡσυχία καί ἱεραποστολή³²⁰

«Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ τῆς ἱεραῆς ἡσυχίας καί τῆς ἱεραποστολῆς. Δέν μπορεῖ νά υπάρξει ἀληθινή ἱεραποστολή, ὅταν δέν ἐμπνέεται ἀπό τήν ἱερά ἡσυχία, μέ τήν ὀρθόδοξη σημασία τοῦ ὅρου καί, βέβαια, ή ἡσυχία ἐκβάλλεται κατά φυσικό τρόπο στό ρεῦμα τῆς ἱεραποστολῆς. Ὅταν ἀποδεσμευθῇ ή ἱεραποστολή ἀπό τήν ἱερά ἡσυχία, τότε δημιουργεῖται σοβαρό ἐκκλησιαστικό πρόβλημα. Ἡ ἱεραποστολή, ὅπως καί ή λέξη τό λέγει, εἶναι μία ἱερά ἀποστολή, ὅταν δηλαδή ὁ Θεός ἀποστέλλει μερικούς ἀνθρώπους γιά νά κηρύξουν τό εὐαγγέλιο τῆς Βασιλείας Του, τό εὐαγγέλιο τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἱεραπόστολος δέν κηρύσσει μόνον, δέν εἶναι, δηλαδή, ἓνας θεωρητικός διδάσκαλος, ἀλλά ὁ πατέρας πού μεταδίδει τήν γνώση τοῦ Θεοῦ, πού αὐτός ἀπέκτησε προηγουμένως, καί γεννᾷ πνευματικά παιδιά τοῦ Θεοῦ. Καί, βέβαια, γνωρίζουμε ἀπό τήν Ὄρθόδοξη Παράδοσή μας ὅτι ή γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι κυρίως καί πρό παντός ἐμπειρική - ὑπαρξιακή.

Ἡ μετάδοση δέ αὐτῆς τῆς γνώσεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀναγέννηση τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἡσυχία μέ τήν ὀρθόδοξη σημασία τοῦ ὅρου εἶναι ὁ τρόπος καί ή μέθοδος, τήν ὁποία παρέδωκε ὁ Χριστός στούς Ἀποστόλους καί ἐκεῖνοι στούς διαδόχους τους, διά ταῆς ὁποίας μεθόδου ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τήν ὑπαρξιακή γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἡ μέθοδος αὐτή συνδέεται μέ τήν βίωση τῶν μακαρισμῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἄν δοῦμε τήν σειρά πού ὁ Χριστός ἐκφώνησε τούς μακαρισμούς, θά διαπιστώσουμε πραγματικά τήν ὀρθόδοξη ἡσυχία, τήν μέθοδο τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου καί, βεβαίως, κατάληξη αὐτῆς τῆς μεθόδου, αὐτῆς τῆς ζωῆς εἶναι ή ἱεραποστολή καί τό μαρτύριο.

Προηγεῖται ή πίστη ἐξ ἀκοῆς, τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τόν Θεό, ή καλή προαίρεση σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, καί μέ τήν βοήθεια τῆς θείας Χάρης ἔρχεται ή αὐτογνωσία καί δι' αὐτῆς ὁ θεῖος φόβος, ή κατά Χριστόν ταπείνωση, καί ἀκολουθεῖ ή μετάνοια, ή πραότητα, ή πείνα καί ή δίψα γιά τήν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, γιά τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ή βίωση τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ή καθαρότητα τῆς καρδίας, διά τῆς ὁποίας γεύεται ὁ ἄνθρωπος τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, ή μετάδοση στούς ἄλλους τῆς εἰρήνης αὐτῆς πού γεύθηκε ὁ ἴδιος, ὁ διωγμός καί τό μαρτύριο γιά τήν δόξα τοῦ Θεοῦ, ή χαρά γιά τήν βίωση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ή ἀπόκτηση τοῦ χαρίσματος τῆς προφητείας³²¹.

Ἐνα σύγχρονο παράδειγμα εἶναι τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἀσκήθηκε πνευματικά στό Ἅγιον Ὄρος, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, γιά πολλά χρόνια, ἀκολουθώντας τήν ὅλη ἡσυχαστική μέθοδο καί στήν συνέχεια, ὅταν αἰσθάνθηκε μέσα του τήν πληροφορία ἀπό τόν Θεό νά κάνη τίς περιοδεῖες του στό ὑπόδουλο Γένος, ρώτησε τούς πνευματικούς του πατέρας, ἔλαβε τήν εὐλογία τοῦ Πατριάρχου, ἀλλά λάμβανε καί τήν εὐλογία τῶν κατά τόπους ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων. Καί ἐπειδή ἐκινεῖτο μέσα στά πλαίσια αὐτά, τό ἔργο του εἶχε πνευματικούς καρπούς καί ἐξασκεῖται καί διαχρονικά. Γιατί πρέπει νά ὑπογραμμισθεῖ ὅτι ή ἱεραποστολή δέν ἐξαντλεῖται μόνον στό κήρυγμα ή σέ κάποια ἄλλη ποιμαντική ἐργασία, ἀλλά εἶναι καί ή προσευχή, ή προσωπική ἐπικοινωνία μέ κάθε Χριστιανό, καί ή μόνη παρουσία ἑνός ἁγίου, ή ἀπόκτηση δογματικῆς συνείδησης, καθώς καί ή διατύπωση καί διαφύλαξη τῶν δογμάτων, καί τελικά ή

³¹⁹ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου, Ἐκκλησιαστική Παρέμβαση -Ἰούλιος 2007

³²⁰ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, Ἐκκλησιαστική Παρέμβαση, Αὐγούστος 2002

³²¹ Ματθ. ε', 3-12

ιεραποστολή πού γίνεται και μετά την ένδοξη κοίμηση του αγίου, με τα θαύματά του, τις πρεσβείες του, ακόμη και τον τάφο του. Η κατά Χάρη θέωση ενός ανθρώπου περνά αδιόρατα και μυστικά, μερικές δέ φορές και φανερά, μέσα στην ζωή και την λειτουργία του(;) -πλαίσια συνδέεται ορθόδοξα και εκκλησιαστικά ή ήσυχια με την ιεραποστολή.

Μιά ιεραποστολή πού δεν έχει μέσα της τό στοιχείο της ήσυχίας, και ή οποία ήσυχια εκφράζεται με όλα τά πνευματικά χαρίσματα, της ταπεινώσεως, της μετανοίας, της ειρήνης, του σεβασμού των κανονικών εκκλησιαστικών θεσμών, δεν είναι γνήσια».

Και γι' αυτόν τόν λόγο, λοιπόν, είναι ζηλευτός και αξιομίμητος ό άγιος Κοσμάς ό Αιτωλός, ό όποιος έγύρισε σχεδόν όλόκληρη την Ελλάδα. Επί είκοσι χρόνια έκανε ιεραποστολικό έργο! Ίσαπόστολος, άλλος Παύλος. Δεν υπάρχει άλλο παράδειγμα αγίου της Έκκλησίας μας, πού νά έκοπίασε τόσο πολύ ιεραποστολικά - μετά τόν απόστολο Παύλο - όσο έκοπίασε ό άγιος Κοσμάς!

«Και ποιά ήταν τό όπλοστάσιό του τό θεολογικό; αναφέρει σέ μία ανακοίνωση συνεδρίου για τόν άγιο Κοσμά, ό πρωτοπρεσβύτερος π. Θεόδωρος Ζήσης, καθηγητής Πανεπιστημίου. Ποιά ήταν θά λέγαμε τό «ρεπερτόριο» των όμιλών του, τί κουβαλούσε μαζί του; Βιβλιοθήκες, βιβλία, σοφίες, συγγράμματα σοφά; Όλο και όλο είχε ένα πρόγραμμα τριών όμιλών. Όλες και όλες οί όμιλίες, τίς όποιες με πολύ κόπο και με πολλή σοφία είχε συνθέσει, ήταν σκελετοί τριών μόνον όμιλών. Τρείς Διδαχές στίς όποιες προσέθεσε και άλλες δύο, τίς όποιες όμως χρησιμοποιούσε μόνο όταν παρίστατο λόγος. Τόν βασικό σκελετό των τριών όμιλών τόν έκανε σχεδόν σέ κάθε μέρος πού πήγαινε. Όστόσο, όμως, αναλόγως με τό άκροατήριο, τίς ειδικές συνθήκες, οί όποιες επικρατούσαν, προσέθεται ή αφαιρούσε όρισμένα πράγματα, και γι' αυτό υπάρχουν παραλλαγές των Διδαχών. Ψάχνουν οί κριτικοί νά βρούν. Έχουμε τόσα χειρόγραφα και κάθε χειρόγραφο παρουσιάζει μία διαφορετική μορφή της Διδαχής του αγίου Κοσμά. Τί συμβαίνει εδώ; Όρισμένοι μάλιστα είπαν ότι δεν είχε ό άγιος δομή, δεν είχε σχέδιο στίς όμιλίες του και ότι τά έλεγε όλα ανακατεμένα, όπως τύχαινε! Ασφαλώς και είχε σχέδιο ό άγιος και είχε δομή στίς όμιλίες του. Ποιά, λοιπόν, ήταν αυτή ή δομή των όμιλών του, ή γενική, ή βασική;

Ό άγιος Κοσμάς όδοιπορώντας έφθανε στον τόπο, όπου έπρόκειτο νά όμιλήσει, συνήθως απόγευμα, όποτε επέστρεφαν από τίς δουλειές τους τίς άγροτικές - οί χωρικοί κυρίως - κατάκοποι και κουρασμένοι. Συγκεντρωνόταν, λοιπόν, ό κόσμος, και ό άγιος, αφού έστηνε τό θρονί και τόν σταυρό - ή μέσα στον Ναό - έκανε την πρώτη του Διδαχή. Τί περιελάμβανε ή πρώτη Διδαχή; Αρχίζε από την Άγία Τριάδα «Πρώτα από τόν Θεό θά αρχίσουμε» έλεγε. Παρουσίαζε με απλά λόγια τό δόγμα της Άγίας Τριάδος. Παρουσίαζε την δημιουργία των Άγγέλων, την πτώση του Έωσφόρου, προχωρούσε στην δημιουργία του ανθρώπου, στην άμαρτία των πρωτοπλάστων και στην έξωση τους από τόν Παράδεισο. Και αφού τελείωνε εντάσσοντας μέσα στό πλαίσιο αυτό πολλά ήθικά θέματα, αφού τελείωνε έλεγε: «Τώρα είστε κουρασμένοι. Αν θέλετε, φεύγω αύριο τό πρωί, φθάνουν αυτά πού σ'ας είπα. Αν δεν θέλετε, θά μείνω και αύριο τό πρωί λέμε και τά υπόλοιπα». Παρέμενε, λοιπόν, και αφού γινόταν Θ. Λειτουργία ή ευχέλαιο ή κάτι άλλο αρχίζε την δεύτερη Διδαχή του, ή οποία περιελάμβανε πλέον την Καινή Διαθήκη. Ξεκινούσε από την γέννηση της Παναγίας μας, τό ζευγος Ίωακείμ και Άννης, τά Εισόδια της Θεοτόκου, τόν Ευαγγελισμό, την Γέννηση του Χριστού, όλα τά γεγονότα πού έχουν σχέση με τό έργο, την διδασκαλία και τά θαύματα του Κυρίου. Η δεύτερη αυτή όμιλία έφθανε μέχρι την Σταύρωση, μέχρι την Μ. Πέμπτη. Και εδώ βέβαια αναπτύσσοντας αυτά τά δόγματα, αυτήν την διδασκαλία - τό δόγμα και τό ήθος είναι τό ίδιο πράγμα. Δεν τά ξεχώριζε ποτέ ό άγιος Κοσμάς και όλοι οί Πατέρες της Έκκλησίας μας - έβρισκε την ευκαιρία νά αναπτύσσει στην κατάλληλη συνάφεια ήθικά θέματα.

Μετά από αυτήν την δεύτερη όμιλία έλεγε. «Τώρα θά μείνω και τό βράδυ νά σ'ας πω τά επίλοιπα». Τά επίλοιπα της τρίτης Διδαχής ήταν από την παράδοση του Μυστικού Δείπνου τό βράδυ της Μ. Πέμπτης μέχρι την Ανάσταση, την Ανάληψη, την αποστολή των δώδεκα αποστόλων και τέλος τά περί έσχάτων και της Δευτέρας Παρουσίας του Κυρίου. Φυσικά πάλι με ενδιαμέσες αναφορές βασικών ήθικών θεμάτων για νά «δέσουν» ήθος και δόγμα.

Όταν μερικές φορές συνέβαινε νά παρατείνει την παρουσία του σ' έναν τόπο περισσότερο από δύο μέρες, είχε και σχέδιο δύο άλλων Διδαχών. Την παρουσίαζε με ανάπτυξη πτωτοφανή και έμβάθυνση, αλλά και με απλότητα συγχρόνως πού χαρακτηρίζουν την ανάλυση του αγίου Κοσμά. Η βάση της Διδαχής ήταν ή παραβολή του Σπορέως, αλλά εμπλουτιζόταν με πολλές

διηγῆσαι ἀπὸ τούτων βίου τῶν ἁγίων, μέ παραδείγματα μετανοίας κ.λ.π. Τέλος ἡ πέμπτη Διδαχὴ ἀναφερόταν σέ πολλά καί ποικίλα θέματα. Στή δύναμη τοῦ Σταυροῦ, στό κομποσχοίνι, στό ρόλο τῶν αἰσθήσεων, τήν εὐχή «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με», κ. ἄ.

Μέ πέντε, λοιπόν, Διδαχές - μόνον τρεῖς βασικές- ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ἔκανε αὐτό πού ἔκαναν ὁ Χριστός καί οἱ Ἀπόστολοι. Ἄν πάρει κανεῖς ἀπό τά εὐαγγέλια τήν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου μας θά δεῖ ὅτι τόση περίπου εἶναι. «Ἔστι δέ καί ἄλλα πολλά ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐάν γράφηται καθ' ἕν...». Εἶπε πολλά ὁ Χριστός. Καί ὁ ἅγιος Κοσμάς θά μπορούσε νά πεί πολλά. Ἀλλά «θά σᾶς πῶ, λέγει, τά ἀναγκαιότερα». Καί σέ τρεῖς μόνον Διδαχές, μέ ἄλλες δύο συμπληρωματικές, μέ πέντε Διδαχές ἔκανε ὁ Ἅγιος Κοσμάς αὐτό τό θαῦμα τῶν Διδαχῶν, τό ὁποῖο θαυμάζουμε σήμερα...»³²².

«Στήν Κεφαλλονιά ἀκροατής τοῦ ἁγίου σημειώνει: «Ἡ διδασκαλία τοῦ προειρημένου κήρυκος εἶναι ἡ ἴδια ὅπου ἀναγινώσκουμεν εἰς τά Θεῖα Εὐαγγέλια καί κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ τούτων Ἀποστόλους εἰς τόν τετραμερῆν ἐκηρύχθη κόσμον³²³, ἐξηγήθη ἀπὸ τούτων Πατέρας τῆς Ὁρθόξου Ἐκκλησίας, ἐστερεώθη μέ τά θεσπίσματα τῶν Γενικῶν Συνόδων. Ἐκήρυττε τόν Θεόν ὑπέρ πᾶν ἄλλο, τί νά σεβώμεσθαι καί νά ἀγαπῶμεν. Ἔλεγε τό χρέος ὅπου ἔχουν οἱ χριστιανοί νά ἀγαπῶσι τόν πλησίον, νά μὴν μισοῦν τούς ἐχθρούς, νά τούς ἀγαθοποιῶν δυνάμενοι, νά βοηθοῦν τοῖς χρεωζομένοις, νά νηστεύουν, νά εἶναι ἐγκρατεῖς οἱ γονεῖς νά ἀναθρέφουν τά τένα τους μέ μίαν ἀγαθὴν καί χριστιανικὴν ἀνατροφὴν νά εἶναι ἀμοιβαία ἡ πίστις εἰς τούς ὑπανρεμμένους οἱ γυναῖκες νά εἶναι ὑποταγμέναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν³²⁴) οἱ υἱοὶ νά τιμοῦν τούς γονεῖς· νά πλησιάζουν συχνάκις εἰς τά θεῖα Μυστήρια³²⁵...οἱ λαοὶ νά σέβονται τούς ἐκκλησιατικούς ἄρχοντες, οἱ ὑπήκοοι νά ἔχουν τελειωτάτην ὑποταγὴν εἰς τόν ἐδικόν τούς αὐθέντην καί ἡγεμόνα³²⁶. Τούτη εἶναι ἡ σύλληψις³²⁷...καί τό μυελόν³²⁸...ὅλης τῆς διδασκαλίας τοῦ προειρημένου κήρυκος...»

Φρονῶ ἐγὼ ὅτι, ὅποιος κήρυκας κηρύττει με ἀπλότητα ὁμοῦ καί καθαρότητα τήν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, χρέος οἱ χριστιανοί ἔχουσιν ἀπαραίτητον νά τόν ἀκούουν, νά τόν σέβονται, νά τόν τιμοῦν· καί ὅσοι δέ τόν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀποστρεφόμενοι περιγεῶσι καί καταφρονοῦν τοιούτους θεοπνεύστως ρήτορας, τό ὄνομα εἶναι χριστιανοί, ὄχι τήν πρᾶξιν... Ἀγκαλά καί ὁ ρηθεὶς κήρυκας δέν ἐφανερῶθη τόσον ὑστερημένος ἀπὸ ἐπιστημονικὰς εἰδήσεις. Ἦκουσα μέ προσοχὴν, ὡς ἄνω εἶπα, τέσσαρας διδαχάς του. Βαρβαρισμὸν δέν ἐσημείωσα³²⁹, τὸν τρόπον τοῦ λέγειν καθαρῶς ἐπαίνεσα... Ὁ ἱεροκήρυκας Κοσμάς κατὰ τό προκείμενον³³⁰ ἐπαράστανε³³¹ τὴν γνῶμην τῶν ἁγίων Πατέρων, δέν ἐπρόφερε τά ὀνόματα ὅμως, κατὰ τήν κοινὴν καί ὑπερήφανον συνήθειαν³³²... Ἦκουσα ἐτέραν διδαχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμε ἐπίδειξιν πῶς δέν εἶναι ἄμοιρος τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης: ἀνέφερε τοῦ κόσμου τὴν κτίσιν κατ' ἐκείνην ὅπου περιγράφεται εἰς τὴν Γένεσιν, ἐφάνερωσε τά διάφορα συστήματα τῶν φιλοσόφων, ὡμίλησε ἐπάνω εἰς τὴν φύσιν τῶν συστατικῶν τῶν οὐρανῶν καί ἐπάνω εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πλανητῶν καί ἀπλανῶν ἀστέρων»³³³.

Ὁ τρόπος διδασκαλίας καί τό περιεχόμενον τῶν Διδαχῶν

Ὁ ἱστορικός Κων/νος Βακαλόπουλος σημειώνει σχετικά γιὰ τὸν τρόπον διδασκαλίας καί τό περιεχόμενον τῶν Διδαχῶν τοῦ ἁγίου: «..... Ὁ λόγος τοῦ Κοσμά ἔχει τὴ δική του ἀνεπίδευτη ὁμορφιά. Ὁ συγκρατημένος ποιητικὸς οἶστρος, τό πάθος, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ συγκίνηση καί προπαντός ὁ ἀβίαστος ἐσωτερικὸς ρυθμὸς κυριαρχοῦν σέ πολλές σελίδες τῶν Διδαχῶν του. Δέν

³²² Εἰσήγησις σέ εἰδικὸ συνέδριον γιὰ τὸν ἅγιον Κοσμά τὸν Αἰτωλόν, πού ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸν Σύλλογον «Τὰ Πάτρια» στό χωριὸν Ράχη τῆς Πιερίας.

³²³ Στά τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου, ἀνατολή, δύση, βορρὰ καί νότος.

³²⁴ Ἐφεσ. 5.22

³²⁵ νά κοινωνοῦν συχνά, νά μεταλαβαίνουν συχνά.

³²⁶ Νά πειθαρχοῦν ἀπόλυτα στήν πολιτικὴ ἐξουσία τῶν Τούρκων καί τῶν Βενετῶν.

³²⁷ Περίληψη, συγκεφαλαίωση, σύνοψη.

³²⁸ νοῦς, οὐσία, περιεχόμενον.

³²⁹ Εἶναι δύσκολο νά προσδιορίσει κανεῖς ποιὰς λέξεις ἐννοεῖ ὁ ἐπιστολογράφος.

³³⁰ Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός του.

³³¹ Περιγράφω, ἀναφέρω, λέω.

³³² ὅπως συνηθίζουν νά κάνουν οἱ ἱεροκήρυκες, μέ ὑπερηφάνεια γιὰ τὴν σοφίαν τους.

³³³ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλιξανδράτου: Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονιά καί τὴ Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἐνός ἀκροατῆ του.

είναι μόνο ή άπλή δημοτική γλώσσα αλλά και τό ύφος του πού κάνουν τόν λόγο του νά ρέει φυσικά και ύποβλητικά. Μέ λιτά έκφραστικά μέσα ό Κοσμάς κατόρθωσε νά άνανεώσει και νά πλουτίσει τήν παράδοση τοϋ λαϊκού ρητορισμοϋ. Ό καθηγητής Δημήτριος Μπαλάνος γράφει πώς ό Κοσμάς όμιλών μέ λόγια έμπνευσμένα ως γλώσσαν καθαράν δημοτικήν, κατώρθωνε νά μεταδίδη εις τούς άκροατάς του τά ίδια συναισθήματα. Άν άποδεχθώμεν τήν διάκρισιν τοϋ Σκούφου μεταξύ φυσικής και έντέχνου ρητορικής άναντιρρήτως ό Κοσμάς είναι άριστοτέχνης τής φυσικής ρητορικής.

Οί Διδαχές του ως περιεχόμενο δέν είναι παρά ένας συνέκδημος ήθικων και θρησκευτικων άξιων. Έγκόλπιο πνευματικής και ήθικης αυτοσυντήρησης. Ρητορικό λαϊκό δοκίμιο ήθικοπλαστικής άγωγής. Πρόγραμμα εκπαιδευτικό και μαζί κατήχηση λαϊκού φρονηματισμοϋ. Μήνυμα άδελφοσύνης και κοινωνικής άλληλεγγύης. Κήρυγμα άρετής και σωφροσύνης για τούς ραγιάδες. Διάγγελμα άγάπης και άλληλοβοήθειας στις δύσκολες στιγμές τής σκλαβιάς. Προσκλητήριο έμμονής στην όρθόδοξη πίστη και ψυχική παρόρμηση για τό καλό. Άγωνιστική υπέρσπιση και καλιέργεια τής έλληνικής γλώσσας. Καταδίκη τής τυραννίας κι άναθεματισμός των άρχόντων. Συνηγορία υπέρ των φτωχων και λαϊκό εϋαγγέλιο κοινωνικής δικαιοσύνης και συνάμα παθητικής έγκαρτέρησης. Πόνος και μοιρολόγι για τήν παιδεία τοϋ γένους. Άποτελούν άκόμη οί Διδαχές του κι έναν κώδικα κοινωνικής συνπεριφοράς. Μίαν άνθρωπιστική διακήρυξη για τήν σκλάβια γυναίκα. Έναν ήθικό καταστατικό χάρτη για τήν οικογένεια. Μιά άδιάκοπη παραίνηση στη μάννα και στον πατέρα, στην κόρη, στον γιό, στον παπά, στο δάσκαλο, σε όλη τήν κλειστή μικροκοινωνία τοϋ χωριοϋ τής τουρκοκρατίας. Είναι μέ ένα λόγο οί Διδαχές τοϋ Κοσμά μια λαϊκή κοσμοθεωρία τής εποχής. Ένας άγώνας ήμερωτικός κι έξανθρωπιστικός των ήθων. «Μας έδωκε τά χέρια ό Θεός άδελφοί μου, νά κάμνωμεν έργα καλά και όχι νά πιάνωμεν τό τουφέκι και νά σκοτώνωμεν τόν άδελφό μας, και νά κλέπτωμεν, και νά τόν κατατρέχωμεν, και νά τόν θανατώνωμεν, και νά τόν όνειδιζώμεν»³³⁴.

«Τό κήρυγμα τοϋ Κοσμά τοϋ Αιτωλοϋ συγκεντρώνει μερικά σημαντικά χαρακτηριστικά: α) είναι άγιογραφικό, πηγάζει και στηρίζεται στη Γραφή, τήν αναλύει, τήν έρμηνεύει, τήν κάνει γνωστή στους άγράμματους άκροατές, β) είναι Θεοκεντρικό και Χριστοκεντρικό. Κέντρο και άναφορά του είναι ό Χριστός, ή ζωή, ή διδασκαλία, τό έργο Του, γ) είναι Πατερικό. Οί Πατέρες και Διδάσκαλοι τής Έκκλησίας είναι οί όδηγοί του, έχει έντρυφήσει στά συγγράμματά τους, έχει βιώσει μαζί τους τή μυστική ζωή τοϋ άναγεννημένου άνθρώπου, δ) είναι Μυσταγωγικό, ό άγιος Κοσμάς, σωστός Άγιορείτης μοναχός, βίωνε τήν λατρευτική ζωή, συμμετείχε στά Μυστήρια, έπιθυμοϋσε τήν θέωση, ε) είναι Πρακτικό, εκθέτει ύψηλές άλήθειες μέ τρόπο άπλό και επαγωγικό, χωρίς μεγαλοστομίες, χρησιμοποιεί εϋληπτες εικόνες, σαφείς και σύντομες παραβολές, στ) είναι σαφές και συγκεκριμένο, παρά τό γεγονός ότι ήταν μεγάλο και εκτενές, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκων και τής πληθώρας των θεμάτων, ζ) είναι παρηγορητικό, ό λόγος του ήταν λόγος χαράς, άνάπαυσης, γαλήνης, λύτρωσης και σωτηρίας, «λόγος παρακλήσεως», η) είναι σύγχρονο και επίκαιρο, προσαρμοσμένο στις άπαιτήσεις τής εποχής και στην δεκτικότητα τοϋ άνθρώπου.

Ό άγιος Κοσμάς όνομάστηκε ό μεγαλύτερος Έλληνας και «πατέρας τοϋ Νεοελληνικοϋ Έθνους» μετά τήν άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως τοϋ 1453. Είναι άγιος - σύμβολο των πιστων τής όρθοδοξίας. Είναι ό πνευματικός στηλοβάτης τοϋ Γένους. Ίσως θά πρέπει νά προστεθει ότι υπήρξε πρότυπο νεοελληνικοϋ ήθους και άναστηλωτής τοϋ αυθεντικοϋ έλληνορθόδοξου ιδεώδους.

Ό άγιος Κοσμάς, έκφραστής τοϋ πολιτισμοϋ τής Ρωμοσύνης, είτε νά μάς βοηθάει νά παραμείνουμε στις ζωογόνες αυτές ρίζες. Αυτό είναι προσωπική άνάγκη και έθνική έπιταγή. Είναι θέμα ζωής και θανάτου για μάς προσωπικά και για τό Γένος μας»³³⁵.

«Ό άγιος Κοσμάς κατάφερε νά συνδέσει άρρηκτα στη ζωή και τή διδασκαλία του τό γνήσιο και άληθινό μέ τό άμεσον και πραγματικό, τό λόγο μέ τή θυσία, τήν ήσυχία τής σωτηρίας

³³⁴ Ιωάννης Β. Μενοϋνος «Κοσμά τοϋ Αιτωλοϋ Διδαχές και βιογραφία» Β2, 133. Κων/νου Βακαλοπούλου, Ιστορία τής Ήπειρου, έκδ. Ήρόδοτος», Θεσ/λονίκη, 2003, σελ. 126-127

³³⁵ Χαράλαμπος Γ. Στανίτσας Φιλόλογος: Βιβλιογραφία: Μητροπ. Ναυπάκτου κ. Έροθέου, όμιλία στό Θέρμο. Αρχιμ. Βασιλείου, Καθηγομένου Ι.Μ. Ίβήρων άγ. Όρους «Μία όρθόδοξη θεώρηση τοϋ άνθρώπου κατά τόν άγ. Κοσμά». Μ. Μαμασούλα, «Πατροκοσμάς, Έρουργός τοϋ λόγου και τής πράξης», Αγρίνιο 2001.

μέ την ἀνησυχία τῆς καθημερινότητας, τό Θεό μέ τήν κοινωνική πραγματικότητα. Εἶναι αὐτός πού διαπιστώνουμε μιά «συλλειτουργία», πίστης, ἡθους καί θεσμῶν»³³⁶.

Ἡσυχίας γέννημα

«Ἡ καλή ἡσυχία γεννᾷ καλὰ παιδιά, τήν ἐγκράτεια, τήν ἀγάπη, τήν καθαρή προσευχή»³³⁷.

Ἐγκράτεια:

«Ἐγκράτεια ἐννοῶ τήν ἀποχή ἀπό ὅλα τά πάθη»³³⁸.

«Ἡ τῶν βρωμάτων, τροφῶν, καί πομάτων, πιωτῶν, λέει ὁ ἅγιος Ἡσύχιος, ἐγκράτεια, εἶναι πρωταρχική ἀρετή. Ὁ ἄνθρωπος πού κυβερνάει τόν ἑαυτό του στό φαγητό εἶναι ἀκυβέρνητο καράβι, πού τό παρασύρουν τά κύματα καί τό διαλύουν, εἶναι ἡ ἀρχή τηρήσεως (φυλάξεως) τοῦ νοῦ καί ἄρνηση καί ἀποχή ἀπό κάθε λογισμό καί ἡσυχία τῆς καρδίας»³³⁹.

«Ὅχι νά πολυτρῶγωμεν καί νά πολυπίνωμεν»³⁴⁰.

«Ἐγώ μπορῶ νά ζήσω μέ ἕκατό δράμα ψωμί ἐκεῖνα εὐλογεῖ ὁ Θεός, διατί εἶναι ἀναγκαῖα»³⁴¹
«...νά νηστεύωμεν, νά νεκρώνωμεν τά πάθη, νά ταπεινώνωμεν τήν σάρκα, τό σῶμα, ὅπου εἶναι ἕνας λύκος...»³⁴² καί νά φεύγης τόν κόσμον, μά περισσότερο τήν γυναῖκα»³⁴³.

«Ἐμένα μοῦ φαίνεται πῶς ὅσον καί ἂν εἶναι κακός ἄνθρωπος καί ἄγριος, ἐγώ μέ τόν ἡμερον σάν τοῦ ὁμιλήσω ταπεινά καί γλυκά λόγια, ἐκεῖνος θά παρακινηθῇ νά μοῦ δώσῃ ὀπίσω τό πρᾶγμα μου ἢ καί νά μὴν μέ φονεύσῃ»³⁴⁴.

«Τόν παλαιόν καιρόν, ἀδελφοί μου, ὁ μισόκαλος Διάβολος ἔβγαλεν ὅλες του τές κακίες καί ἐπαρακινούσε τούς ἀνθρώπους νά ὑπερηφανεύονται, νά σκοτώνονται, νά πορνεύουν, νά μοιχεύουν, νά κάνουν ἀρσενικοιτίες, κτηνοβασίες καί ἄλλα αἰσχρά πράγματα, τά ὅποια δέν τά ἔκανε μήτε σκύλος μήτε γάϊδαρος...»³⁴⁵.

«Μοῦ ἔδωσε ὁ Θεός τά ὀμμάτια νά βλέπω τά ἄπειρά του ποιήματα καί νά τόν δοξάζω...μοῦ ἔδωσεν τά αὐτιά διὰ νά ἀκούω τό ἅγιον Εὐαγγέλιον καί τά ἱερά βιβλία...μοῦ ἔδωσε τό στόμα νά διαβάζω, νά προσεύχωμαι, νά κοινωνῶ τά Ἄχραντα Μυστήρια, νά ὁμολογῶ τās ἀμαρτίας μου καί νά κατηγορῶ πάντα τοῦ λόγου μου...Μοῦ ἔδωσε τά χέρια διὰ νά ἐργάζωμαι, νά τρέφωμε μέ τό ἔργον μου καί νά τρέφω τρούς ἄλλους καί νά κάνω καί ἄλλες ἐργασίες θεάρεστες, ...Μοῦ ἔδωσε τά ποδάρια νά περιπατῶ τόν καλόν καί χριστιανικόν δρόμον...»³⁴⁶. «Ἀδελφοί μου, ὅποιος ἔχει τόν νοῦν του εἰς τόν Θεόν πῶς ὁ Θεός τόν ἀξιώνει καί ἀπερνᾷ καί ἐδῶ καλὰ καί πηγαίνει εἰς τόν Παράδεισον νά χαίρεται πάντοτε μέ τόν Ἀβραάμ»³⁴⁷.

Ἀγάπη

Ὁ Πατροκοσμᾶς ἐβίωσε, ὅπως ὅλοι οἱ ἅγιοι, τήν προσωπική του Πεντηκοστή καί γι' αὐτό ἦταν ἄνθρωπος ἐνοποιημένος καί ὀλοκληρωμένος καί ἐπομένως σέ θέση νά διακονήσῃ καί νά θεραπεύσῃ τούς ἀνθρώπους καί νά τούς ὀδηγήσῃ στήν ἐνότητα. Στήν ἀληθινή «ἐνότητα τῆς πίστεως καί τήν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ὅταν ἔρχεται ἡ ἄκτιστη θεία Χάρη στήν καρδιά, ὁ ἄνθρωπος καίγεται ἀπό τήν ἀγάπη γιά τούς ἄλλους. Τόν τρώει τό σκουλήκι, τό σαράκι, ὅπως ἔτρωγε τόν ἱερομόναχο Κοσμᾶ. Ἔμαθε τήν μία καί μοναδική γλώσσα, αὐτήν τῆς ἀγάπης, καί ἤθελε νά τήν γνωρίσει καί στούς ἄλλους, γιά νά μποροῦν νά συνεννοοῦνται μεταξύ τους καί νά μὴν ἀλληλοσπαράσσονται καί νά σκοτώνει ὁ ἕνας τόν ἄλλο μέ τήν συκοφαντία, τήν ἀδικία καί τό ψέμα. Ἡ ἀληθινή ἀγάπη, ὡς καρπός θεοκοινωνίας, προσφέρει

³³⁶ Απόστολος Νικλαΐδης, Θεολογικές καί θεσμικές προσεγγίσεις τῶν Διδαχῶν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.,

Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τόμ.λγ', Αθήνα, σελ.483 κ.ἐξ...

³³⁷ Ὅσιος Θαλάσσιος ὁ Λίβυος, περί ἀγάπης καί ἐγκρατείας, Φίλοκ. τ. Β. Αθήνα 1985, σελ. 283 κεφ. 83.

³³⁸ Ὅσ. Θεόδωρος Ἐδέσσης, 100 ψυχωφελῆ κεφάλαια, Φίλοκ. τ. Β', «Περιβόλι τῆς Παναγίας», Αθήνα 1985, σ. 31

³³⁹ Αρχ. Αἰμιλιανοῦ, Λόγος περί νήψεως, ἑρμηνεία στόν ἅγιο Ἡσύχιο, Ἰνδικτος, Αθήνα 2007, σελ.524.

³⁴⁰ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Γ. 151

³⁴¹ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Γ. 147

³⁴² Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Γ.147

³⁴³ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Β1, 110

³⁴⁴ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία «Παραδείγματα» 217

³⁴⁵ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Ε. 184

³⁴⁶ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Α2, 70-71

³⁴⁷ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Ε. 200

στόν άνθρωπο έσωτερική πληρότητα και έτσι γίνεται πόλος έλξης και πηγή ενότητας. Αντίθετα τά πάθη, όπως ο φθόνος, η αλαζονεία κ.λ.π. δημιουργούν προβλήματα και όποιος διακατέχεται από αυτά γίνεται στόν χώρο του πηγή άνωμαλίας. Διαταράσσει την ενότητα, σχίζει τον άρραφο χιτώνα του Χριστού δημιουργώντας φατρίες και κλίμα πόλωσης. Όσες γλώσσες και να όμιλει κανείς, αν δεν γνωρίζει αυτήν της αγάπης, είναι, κατά τον Απόστολο Παύλο, «κύμβαλον αλαλάζον», δηλαδή ένας άδειος ντενεκές που άπλωσ δημιουργεί θόρυβο. Η φωτεινή και άγιασμένη μορφή του άγιου Κοσμᾶ του Αιτωλού σκορπούσε ειρήνη και δημιουργούσε κλίμα ενότητας»³⁴⁸.

«Ό πανάγαθος και πολυέλεος Θεός άδελφοί μου έχει πολλά και διάφορα όνόματα λέγεται και φῶς και ζωή και ανάστασις. Όμως τό κύριον όνομα του Θεού μας είναι και λέγεται *άγάπη*»³⁴⁹.

«Μά ο Θεός χρειάζεται στρώμα διά να καθίση. Ποιον είναι τό στρώμα όπου θέλει ο Θεός; Η *άγάπη*»³⁵⁰. «Φυσικόν μας είναι να αγαποῦμεν τούς άδελφούς μας, διατί εἴμαστε μιᾶς φύσεως, ἔχουμε ἕνα Βάπτισμα, μίαν πίστιν, τά Άχραντα Μυστήρια μεταλαμβάνομεν, ἕνα Παράδεισον ἐλπίζομεν να απολαύσωμεν»³⁵¹.

Τήν αγάπη την διδάσκει σε θεματικές ενότητες όπως την όρίζει η Όρθόδοξος Θεολογία: α) Αγάπη του Θεού στον άνθρωπο, α) αγάπη του ανθρώπου προς τον Θεό και τον πλησίον, γ) «Η έμπρακτη αγάπη και δ) η αγάπη προς τούς έχθρους.

Αλλά πώς εφθασε ο άγιος στην αγάπη;

Άς παρακολουθήσομε τά λόγια του: «*Εγώ με την χάριν του Θεού, μήτε σακκούλα ἔχω, μήτε κασέλα, μήτε σπίτι, μήτε άλλο ράσο από αυτό που φορώ*»³⁵².

«*Αμή ώσάν θέλης να φυλάξης παρθενίαν πρέπει πρώτον θεμέλιον να βάλης την άκτημοσύνη και να μὴν ἔχης σακκούλα, να μὴν ἔχεις κασέλα, - η πίστη και ο φόβος του Θεού προηγούνται - και να τηγανίζης τό σῶμα σου, καθώς τηγανίζης τό ψάρι, με νηστεῖες, προσευχές, άγρυπνίες, (σωματικές και πνευματικές (με προσοχή), με κακοπάθειες, διά να νεκρώνης, να ταπεινώνης την σάρκα όπου είναι ένας λύκος...και να φεύγης τόν κόσμον*»³⁵³... «Όποιος δεν εκτελεῖ την σωματική εργασία, δεν μπορεί ούτε την ψυχικά να κάμη, αφού αυτή γεννᾶται από εκείνην, όπως τό σταχυ από τόν άπλό κόκκο του σιταριού»³⁵⁴.

Ήταν τελείως άκτήμων και στά υλικά και στό φρόνημα. Έγνώριζε από την άσκησή του στό Άγιον Όρος ότι η άκτημοσύνης είναι μητέρα της άμεριμνίας, δηλαδή της ήσυχίας, έτσι συνάζεται ο νοῦς από τόν μετεωρισμό³⁵⁵. Από αυτήν προέρχεται η επιθυμία του Θεού και γεννᾶται η φυσική όργη για την κακία. Τότε όπως λέγει ο Άββᾶς Ησαΐας³⁵⁶ (ο τέλειος, ο άγνός) φόβος του Θεού βρίσκει κατοικία στόν άνθρωπο. Είναι η στροφή του ανθρώπου προς τον Θεό, διά της μετανοίας, της καθαρότητας και τελειότητας, διά τῶν όποίων επιτυγάνεται η αγαπητική ενότητα τῶν πάντων»³⁵⁷, η αίσθηση της μεγαλειότητας, της αγιότητας και επιπόθηση του Θεού, και διά μέσου του θείου φόβου φανερώνεται η αγάπη».

Η αγάπη του Θεού στον άνθρωπο

Ό Θεός που ελεύθερα και από αγάπη έπλασε τόν κόσμο δημιούργησε τόν άνθρωπο «κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν» του³⁵⁸. *Γι' αυτόν θυσιάσθηκε όταν χρειάσθηκε, γι' αυτόν έστειλε μετά*

³⁴⁸ Εκκλησιαστική Παρέμβαση Αύγουστος 1998

³⁴⁹ Ιωάννης Β. Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ο Αιτωλός» Α2,72, Α1,27

³⁵⁰ Ιωάννης Β. Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ο Αιτωλός» Α1,29

³⁵¹ Ιωάννης Β. Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ο Αιτωλός» Α1, 29-30

³⁵² Ιωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ο Αιτωλός» Α1,48

³⁵³ Ιωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ο Αιτωλός» Β1, 110

³⁵⁴ Άββᾶ Ίσαάκ. λόγος κγ, κεφ.1

³⁵⁵ Άββᾶ Ίσαάκ. λόγος κγ, κεφ.6

³⁵⁶ Αρχμ. Αιμιλιανού έρμηνεία στον Άββᾶ Ησαΐα, έκδ. Ίνδικτος, Αθήναι 2005, σελ. 504,505

³⁵⁷ Άββᾶ Ίσαάκ. Λόγος πα, κεφ.1

³⁵⁸ Γέν.1,26-27

τούς ἁγίους Αποτόλους³⁵⁹ καί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας³⁶⁰ γιά νά τόν διδάσκουν, νά ποιμαίνουν καί νά τόν ὀδηγοῦν πρὸς τὸν παράδεισον τῆς σωτηρίας»³⁶¹.

Τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ὁ ἅγιος Κοσμάς τὴν διδάσκει μέ τὸ δημιουργικὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Περιγράφει, ἀναλύει καί ζωγραφίζει παραστατικά μέ εἰκόνες, αὐτὴ τὴν ἀγάπη, μέσα ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς κτίσεως καί τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου³⁶².

«Μᾶς ἔκαμε ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀδελφοί μου, ἀνθρώπους καί δέν μᾶς ἔκαμε ζῶα, μᾶς ἔκαμε τιμιώτερους ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, μᾶς ἔδωκεν ὁ πανάγαθος Θεὸς τὰ μάτια μας ἀδελφοί μου, νά βλέπωμεν τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὸ φεγγάρι καί τὰ ἄστρα καί νά λέγωμεν ἀδελφοί μου: «Ὡ Θεέ μου, ἐάν ὁ ἥλιος ὀπού εἶναι πλάσμα σου, εἶναι τόσον λαμπρός, ἀμὴ τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, ὀπού εἶσαι ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, ποιητὴς καί πλάστης, πόσον εἶναι λαμπρότερον; Ὡ Θεέ μου, ἀξιώσον με νά σέ ἀπολαύσω. Μᾶς ἔδωκεν, ἀδελφοί μου, τὸν νοῦν μας εἰς τὴν κεφαλὴν μας καί εἶναι ὁ νοῦς μας ὡσάν μέσα εἰς ἓνα πιάτο, διὰ νά βάνωμεν τὰ νοήματα τοῦ Εὐαγγελίου μέσα, ὄχι νά βάνωμεν μύθους καί φλυαρίες τῆς τέχνης τοῦ Διαβόλου. Μᾶς ἔδωκε τὰ αὐτιά μας νά ἀκούωμεν τὴν ἁγίαν Λειτουργίαν, ὀπού ἱερουργᾷ ὁ ἱερεὺς μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία. Μᾶς ἔδωκε τὸ στόμα μας νά δοξάζωμεν τὸν Κύριον μας, διὰ τῆς Θεοτόκου καί πάντων Σου τῶν Ἁγίων ἐλέησον καί συγχώρησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καί ἀνάξιον δοῦλον σου καί νά ἐξομολογούμεσθαι με πίστιν καθαρὰ καί νά μεταλαμβάνωμεν τὰ Ἄχραντα Μυστήρια μέ φόβον καί τρόμον»³⁶³

Ὁ παιδαγωγικὸς στόχος τῶν παραπάνω λέξεων εἶναι νά δώσει στὸν ἀγράμματο ραγιά νά καταλάβει ὅτι εἶναι ἡ κορωνίδα τῆς δημιουργίας, τὸ τέλει δημιούργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δημιουργήθηκε ἀπὸ ἀγάπη. Τὸ μήνυμα πού θέλει νά περάσει ὁ μεγάλος αὐτὸς δάσκαλος στοὺς χριστιανούς, εἶναι ὅτι ὑπάρχει κάποιος παντοδύναμος Θεὸς πού τοὺς προστατεύει καί τοὺς ἀγαπᾷ. Τοὺς δίνει νά καταλάβουν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἀγαπημένος του; Πατέρας καί μποροῦν νά ἐλπίζουν καί νά καταφεύγουν σ' Αὐτόν, ὅπως τὰ παιδιά στὸν πατέρα τους. Στόχος του παραμένει πάντα νά τοὺς ἀναπτέρωσει τὸ φρόνημα, νά τοὺς ἐμψυχώσει καί νά τοὺς ἐνθαρρύνει, γιά νά μπορέσουν νά ἀνταποκριθοῦν στίς δύσκολες συνθήκες πού περνοῦν»³⁶⁴.

Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸ καί τὸν πλησίον

Ὁ ἅγιος Κοσμάς στὴ διδασκαλία του διακρίνει δύο ἀλληλένδετα εἶδη ἀγάπης. Τὴν ἀγάπη, πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μέ κατεύθυνση κατακόρυφη πρὸς τὸ Θεὸ καί ὀριζόντια πρὸς τὸν ἄνθρωπο, τὸν συνάνθρωπο, τὸν ἀδελφό³⁶⁵.

Ἀναφέρει γιά τὸν «πεφωτισμένον ἐκ πνεύματος ἁγίου» Μωϋσῆ, ὅτι «Ὁ Μωϋσῆς ἀδελφοί μου, ἀπὸ μικρὸν παιδίον ἔλαβε δύο πράγματα εἰς τὴν καρδίαν του, τὴν ἀγάπην εἰς τὸν Θεόν καί εἰς τοὺς ἀδελφούς του. Αὐτὲς τὲς δύο ἀγάπες νά ἔχετε, χαράν, δόξαν, ἀγαλλίασιν, πλοῦτον, θησαυρόν, νά χαίρεσθε μέ ταῦτες τὲς δύο ἀγάπες πάντοτε»³⁶⁶.

Καί συνεχίζει θεωρώντας ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιά τὴ σωτηρία, αὐτὰ τὰ δύο εἶδη ἀγάπης χωρὶς τὰ ὁποῖα δέν νοεῖται χριστιανός: «Φυσικόν μας εἶναι νά ἔχωμεν αὐτὲς τὲς δύο ἀγάπες, παρά φύσιν εἶναι νά μὴν τίς ἔχωμεν. Καθὼς ἓνα χελιδόνι χρειάζεται δύο πτέρυγες διὰ νά ἀπετᾷ εἰς τὸν ἀέρα, ἔτσι καί ἐμεῖς, ἀδελφοί μου, χρειαζόμασθε αὐτὲς τίς δύο ἀγάπες, διατί χωρὶς αὐτὲς τὲς δύο ἀγάπες εἶναι ἀδύνατον νά σωθοῦμεν»³⁶⁷.

Συνεχίζει ὁ ἅγιος θεωρώντας ὡς ἄρρωστο, ὡς ἐλάττωμα τὸν ἄνθρωπο, πού δέν ἔχει ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καί τὸν συνάνθρωπο. «Καί πάλιν ταλαίπωρος ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὀπού δέν ἔχει αὐτὲς τὲς ἀγάπες. Βέβαια αὐτὸς ἔχει τὸν Διάβολον καί ὁποῖος ἔχει τὸν Διάβολον αὐτὸς ἔχει ὅλα τὰ κακὰ καί πάντοτε ἁμαρτάνει»³⁶⁸.

³⁵⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Α1, 20

³⁶⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Β1,93

³⁶¹ Π.Β.Πάσχου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. Ἀκρίτας, ε' ἔκδοσις, σελ. 63

³⁶² Δημ. Θεολόγου, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ὡς παιδαγωγός, χ.χ. σελ. 49

³⁶³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Β, 131-132

³⁶⁴ Δημ. Θεολόγου, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ὡς παιδαγωγός, χ.χ. σελ. 50

³⁶⁵ Π.Β.Πάσχου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. Ἀκρίτας, ε' ἔκδοσις, σελ. 63

³⁶⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Β2, 121.

³⁶⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Α1,29.

³⁶⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» Α2,62. / Σκέψεις πάνω στὴ γνησιότητα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης κατὰ τὴν ἁγία Ρωσίδα Γερόντισσα Μαρία Σκόμπτσοβα: «Κανεὶς δέν μπορεῖ νά ἀγαπᾷ πραγματικά τὸν ἄνθρωπο χωρὶς νά ἀγαπᾷ τὸν Θεό. Στ' ἀλήθεια, τί μποροῦμε νά ἀγαπήσουμε στὸν ἄνθρωπο ἂν δέν διακρίνουμε

Μέ αναλυτική αφήγηση και ἐρωτήματα τονίζει τό χρέος πού ἔχουμε καί ὀφείλουμε νά ἀγαπάμε τόν Θεό: «Καί πρῶτον ἔχομεν χρέος νά ἀγαποῦμεν τόν Θεόν μας διατί μᾶς ἐχάρισε τόση γῆν μεγάλην, εὐρύχωρον ἐδῶ πρόσκαιρα νά κατοικοῦμεν, τόσες χιλιάδες μυριάδες χόρτα, φυτά, βρύσσει, ποταμούς, πηγάδια, θάλασσα, ψάρια, ἀέρα, ἡμέρα, νύκτα, φωτιά, οὐρανόν, ἄστρα, ἥλιον, φεγγάρι. Ὅλα αὐτά διά ποῖον τά ἔκαμε; διά τ' ἐμᾶς. Τί μᾶς ἐχρεωστοῦσε; τίποτε. Ὅλα χάρισμα. Μᾶς ἔκαμεν ἀνθρώπους καί δέν μᾶς ἔκαμε ζῶα, μᾶς ἔκαμεν εὐσεβεῖς ὀρθοδόξους χριστιανούς καί ὄχι ἀσεβεῖς καί αἰρετικούς. Καί μέ ὄλον ὁπού ἀμαρτάνομεν χιλιάδες φορές τήν ὥραν, μᾶς εὐσπλαχνίζεται ὡσάν πατέρας καί δέν μᾶς θανατώνει νά μᾶς βάλῃ, εἰς τήν Κόλασιν, ἀλλά ἀκαρτερεῖ τήν μετάνοιάν μας μέ τάς ἀγκάλας του ἀνοικτάς, πότε νά μετανοήσωμεν, νά παύσωμεν ἀπό τά κακά καί νά κάμωμεν τά καλά, νά ἐξομολογηθοῦμεν, νά διορθωθοῦμεν, νά μᾶς ἀγκαλιάσῃ, νά μᾶς φιλήσῃ, νά μᾶς βάλῃ εἰς τόν Παράδεισον νά χαιρώμεσθε πάντοτε»
«Τώρα τέτοιον γλυκύτατον Θεόν καί τέτοιον γλυκύτατον αὐθέντην καί δεσπότην δέν πρέπει καί ἐμεῖς νά τόν ἀγαποῦμε καί, ἂν τύχη ἀνάγκη, νά χύσωμεν καί τό αἷμα μας χιλιάδες φορές διά τήν ἀγάπην του»³⁶⁹

Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν Θεό συμπληρώνεται μέ τήν ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον. «Μέ λέγει ὁ Χριστός μου: νά ζητήσης τούς ἀδελφούς σου καί τές ἀδελφές σου νά δεθῆτε μέ τήν ἀγάπην, πού εἶναι τό τιμιώτερον ἀπό ὄλον τόν κόσμον, νά σᾶς βάλω εἰς τόν Παράδεισον νά χαιρέσθε πάντοτε καί νά μὴ σᾶς βάλω εἰς τήν Κόλασιν νά καίεσθε πάντοτε»³⁷⁰.

Ἡ ἔμπρακτη ἀγάπη

Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀληθινή ὅταν ἐκδηλώνεται πρὸς τόν πλησίον μας ἔμπρακτα, δηλαδή μέ ἔργα καί ὄχι μόνο μέ λόγια. Λέγει ὁ μέγας παιδαγωγός γιά τήν ἔμπρακτη ἀγάπη: «Ἡ τελεία ἀγάπη εἶναι νά πουλήσῃς ὅλα σου τά πράγματα νά τά δώσῃς ἐλεημοσύνην καί νά πηγαίνῃς καί ἐσύ νά εὐρῆς κανένα αὐθέντη νά πουληθῆς σκλάβος καί ὅσα πάρῃς νά τά δώσῃς ὅλα, νά μὴν κρατήσῃς ἓνα ἄσπρο... Εἰς τήν Ἀνατολήν ἦτον ἓνας δεσπότης. Τοῦ ἐπῆραν ἀπό τήν ἐπαρχίαν του ἑκατό ἀνθρώπους σκλάβους. Ἐπούλησε ὅλα του τά πράγματα καί τούς ἐξεσκλάβωσεν. Ἐνα παιδίον μιανῆς πτωχῆς χήρας ἀπόμεινε σκλαβωμένο. Δέν εἶχε πῶς νά τό ξεσκλαβώσῃ καί αὐτός τί κάμνει; Πηγαίνει καί ζουρίζεται καί βγάνει τά γένεια. Ἐπῆγε καί παρακάλεσε τόν αὐθέντη ὁπού εἶχε τό παιδίον νά τό ἐλευθερώσῃ καί νά κρατήσῃ ἐκεῖνον σκλάβον. Τό ἐλευθέρωσεν ἀπό τήν σκλαβιάν καί αὐτός ἐκάθισεν εἰς τόν αὐθέντη καί ἀπερνοῦσε μεγάλην σκληραγωγίαν, ἕως ὁπού διά τήν ὑπομονήν ὁπού ἔκανε τόν ἠξίωσε ὁ Θεός καί ἔκανε θαύματα. Ὑστερα τόν ἐλευθέρωσεν ὁ αὐθέντης του καί πάλιν ἔγινε Ἀρχιερεὺς καθὼς ἦτον πρωτότερα. Τήν αὐτὴν ἀγάπην θέλει ὁ Θεός νά ἔχωμεν καί ἡμεῖς»³⁷¹.

Αὐτός ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος πού μιμεῖται σέ ὅλα τόν Ἀρχιποίμενα καί εἶναι σέ ὅλα καί πάντα εἰς τύπον καί τόπον Χριστοῦ, μέ τήν ἀγάπη γιά κυριώτερο χαρακτηριστικό καί βαθύτερο γνώρισμα»³⁷².

Αὐτὴν τήν ἀληθινή καί ὀλοκληρωμένη ἀγάπη τήν εἶχε ἀποκτήσει σέ μεγάλο βαθμό ὁ ἅγιος Κοσμάς μέ τόν ἀγώνα του, καθαρίζοντας τήν καρδιά του. Γιά τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ καί τῶν ἀδελφῶν του, ὑποβλήθηκε σέ θυσίες, κόπους, ὄργωσε ὅλη σχεδόν τήν ὑπόδουλη Ἑλλάδα διδάσκοντας, μέ λόγο καί ἔργο, γιά νά ξεσκλαβωθοῦμε – καί μέ τίς δύο ἔννοιες τῆς σκλαβιάς τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς λόγω ἀμαρτιῶν - ἐμεῖς, νά βροῦμε τόν δρόμο τῆς σωτηρίας. Τέλος ὁ Χριστός τόν ἀξιώνει νά μαρτυρήσῃ γιά τό ὄνομά Του καί νά λάβῃ διπλό στεφάνι, τοῦ μαρτυρίου αἵματος καί τοῦ μαρτυρίου τῆς συνειδήσεως, τηρώντας ὅλες τίς ἐντολές τοῦ Εὐαγγελίου.

τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μέσα του; Χωρίς αὐτὴν τήν εἰκόνα πού βασιζέται αὐτή ἡ ἀγάπη; Γίνεται ἓνα εἶδος εἰδικοῦ, τερατώδους ἐγωῖσμοῦ στὸν ὁποῖο ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι γίνονται μιὰ πλευρά τοῦ δικοῦ μου ἑαυτοῦ. Ἀγαπῶ στοὺς ἄλλους αὐτό πού εἶναι συμβατό μέ ἐμένα, τό ὁποῖο μέ διευρύνει, τό ὁποῖο μέ ἐξηγεῖ καί, μερικές φορές, ἀπλά μέ διασκεδάζει καί μέ χαροποιεῖ. Ὁ καθένας μπορεῖ νά ἀγαπάει ἓνα φίλο, τήν οἰκογένεια, τά παιδιά, τήν ὑποτροφία, τήν τέχνη, τήν πατρίδα, τήν ἰδέα του, τόν ἑαυτό του, ἀκόμα καί τό Θεό – καί ἀπό τίς δύο αὐτές προοπτικές. «Κερκυραϊκὴ Ἀλήθεια»Ι. Μητροπόλεως Κερκύρας, σελ.6, Ἰούνιος 2010.

³⁶⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός»Α1,28

³⁷⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός»Α1, 25

³⁷¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός»Ε, 181

³⁷² Π.Β.Πάσχου Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἔκδ. Ἀκρίτας, ε' ἔκδοσις, σελ. 66

Στίς διδαχές του παρουσιάζει πολλά παραδείγματα τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης πού τήν ξεχωρίζεις ἀπό τήν ψεύτικη. Ὅταν μοιράζεσαι τό φαγητό, τά ἐνδύματα, μέ τήν παρηγοριά σέ θάνατο ἢ ἀρρώστεια κ.ἄ.³⁷³.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθρούς

«Ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν³⁷⁴», εἶναι ἀποκλειστικότητα τοῦ χριστιανισμοῦ καί χαρακτηρίζει τοὺς ἀληθινούς μαθητές τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἅγιος θεωρεῖ «τὴν λίγη ἔχθρα ὀπού ἔχομεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας ὡς φαρμάκι τοῦ Διαβόλου³⁷⁵» καί «ὁ Θεὸς δὲν μᾶς συγχωρᾷ, καὶ οὔτε ὅλα τά καλά μᾶς ὠφελοῦν ἐπειδὴ ἡ ἔχθρα εἶναι κατηραμένη. Καθὼς εἰς ἓνα σκαφίδι ἀλεύρι ὀλίγον προζύμι βάνομεν καὶ ἔχει τόσην δύναμιν, ὀπού ὅλον τό ζυμάρι τό ζυνίζει, ἔτσι καὶ ἡ ἔχθρα ὅλα τά χαλνᾷ καὶ τά ἀφανίζει καὶ τά κάνει οὐδέν»³⁷⁶.

Ὁ ἅγιος παρουσιάζει ὡς πρότυπο τὸν Χριστό πού ἐπλυνε τά πόδια καὶ ἐκοινώνησε τὸν Ἰούδα τὸν ἐχθρό καὶ προδότη μαζί μέ τοὺς ἄλλους μαθητές³⁷⁷. Γι' αὐτό καὶ προτρέπει ὄχι μόνο νά συγχωροῦμε τὸν ἐχθρό μας ἀλλὰ καὶ νά δείχνουμε ἐνεργά τήν ἀγάπη μας πρὸς αὐτόν. «Νά τὸν θρέφωμεν, νά τὸν ποτίζωμεν, νά λέγωμεν καλά διὰ λόγου του, νά παρακαλῶμεν καὶ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐχθροῦ μας»³⁷⁸.

Ἐπίσης ἀναφέρει τὴν περίπτωση τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, ὡς παράδειγμα συγχωρήσεως, καὶ ἔχθρας.....καὶ νά ἰδῆτε πῶς τοὺς ἐδιώρθωσα, καλά ἢ κακά.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς μᾶς ἀναφέρει μία δική του προσωπική ἐμπειρία, γιὰ δύο ἀνθρώπους πού ἐξομολογήθηκαν κοντά του.

Ὁ ἓνας τοῦ εἶπε: «Ἐγὼ πνευματικέ, ἀπὸ τὸν καιρό πού ἐγεννήθηκα ἕως τώρα, ἐνήστευα, προσευχόμενον πάντοτε, ἔκαμα τόσες ἐλεημοσύνες εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἔφτιασα μοναστήρια, ἐκκλησίες καὶ ἄλλα πολλὰ καλά ἔκαμα. Τὸν γείτονά μου τὸν ἐχθρεύομαι, καὶ δὲν τὸν συγχωρῶ».

Ἐγὼ τότε (συνεχίζει ὁ ἅγιος Κοσμᾶς) τὸν ἀποφάσισα γιὰ τὴν κόλαση. Καὶ ἂν τύχει νά πεθάνει, νά μὴν τὸν θάψουν, ἀλλὰ νά τὸν ρίζουν στή στράτα νά τὸν φάγουν οἱ σκύλοι.

Ἔρχεται μετὰ ὁ ἄλλος καὶ μοῦ λέει: «Ἐγὼ ἀπὸ τὸν καιρό πού ἐγεννήθηκα, δὲν ἔκαμα ποτέ κανένα καλό. Ἀλλὰ μάλιστα ἔχω καμωμένα τόσα φονικά. Ἐπόρνευσα μέ τόσες γυναῖκες. Ἐκλεψα τόσα πράγματα τοῦ κόσμου. Ἐκαψα ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια. Ὅλα τά κακά τά ἔχω κάνει. Μά τὸν ἐχθρό μου τὸν συγχωρῶ».

Νά ἰδῆτε (λέγει ὁ ἅγιος Κοσμᾶς), τί ἔκαμα εἰς αὐτόν. Εὐθύς τὸν ἀγκάλιασα καὶ τὸν ἐφίλησα. Τοῦ ἔδωκα καὶ ἄδεια σέ τρεῖς ἡμέρες νά μεταλάβει»³⁷⁹.

Ἐπίσης τό παράδειγμα τοῦ ἀγίου Νικηφόρου καὶ Σαπρικού. «Εἰ δὲ καὶ δὲν συγχωρήσωμεν τοὺς ἐχθρούς μας, καὶ τὸ αἷμά μας νά χύσωμεν διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν κόλασιν πηγαίνομεν»³⁸⁰.

Στόχος του ἦταν νά ἐνώσει τίς Κοινότητες τῶν Ἑλλήνων, νά ἐξαλείψει τίς διχόνιες καὶ τὸν ἀνταγωνισμό, καθὼς καὶ τίς διενέξεις μεταξύ τῶν χριστιανῶν πού εἶχαν πάρει μεγάλες διαστάσεις καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς κατέφευγαν στὰ τούρκικα δικαστήρια³⁸¹.

Ἀλλὰ καὶ μεταξύ τῶν Ἑβραίων, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Φράγκων (Βενετῶν).

Πῶς μπορῶ ν' ἀγαπήσω, ἐκεῖνον πού μέ μισεῖ καὶ μέ ἀποστρέφεται;

Ὁ ἅγιος Μάξιμος, στὸν ἀσκητικό του λόγο³⁸² δίδει διὰ μέσου γέροντος τὴν ἐξῆς ἀπάντηση: «Στὴν περίπτωση τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν θηρίων, πού ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὴ φύση, πράγματι εἶναι ἀδύνατο νά μὴ πολεμεῖ ὀπωσδήποτε ὅσο μπορεῖ ἐκεῖνο πού τὸν καταπονεῖ, στὴν περίπτωση ὅμως ἐκεῖνων πού πλάσθηκαν σύμφωνα μέ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πού κατευθύνονται ἀπὸ τὸν λόγο, πού καταξιώθηκαν νά λάβουν γνώση ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δέχθηκαν νόμο ἀπ' αὐτόν, εἶ-

³⁷³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Α1, 31-32

³⁷⁴ Ματθ. 5,44

³⁷⁵ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Α1,30

³⁷⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Α2,63

³⁷⁷ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Β1, 114

³⁷⁸ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Γ,139

³⁷⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς.....» Α2, 61

³⁸⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς»Γ, 137-138

³⁸¹ Δημ. Θεολόγου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ὡς παιδαγωγός, χ.χ. σελ. 57

³⁸² Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Ε.Π.Ε τ. 14^ο, 1985, σελ.367

ναι δυνατό νά μή ἀποστρέφονται ἐκείνους πού τούς λυποῦν καί ν' ἀγαποῦν ἐκείνους πού τούς μισοῦν. Γι' αὐτό καί ὁ Κύριος λέγοντας «ν' ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας καί νά εὐεργετεῖτε ἐκείνους πού σᾶς μισοῦν»³⁸³, καί τά στή συνέχεια, τά παραγγέλει ὄχι σάν ἀδύνατα, ἀλλά φανερό εἶναι ὅτι τά λέγει σάν δυνατά· διότι δέν θά τιμωροῦσε τόν παραβάτη αὐτῶν. Τό φανερόν ἐστι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δείχνοντάς μας αὐτό μέ τά ἴδια τά ἔργα του, καί ὅλοι οἱ μαθητές αὐτοῦ πού ἀγωνίσθησαν μέχρι θανάτου γιά τήν ἀγάπη πρὸς τόν συνάνθρωπό τους καί προσευχήθηκαν θερμά γιά ἐκείνους πού τούς θανάτωσαν. Ἀλλ' ἐπειδή ἐμεῖς εἴμαστε φιλόυλοι καί φιλήδονοι καί προτιμοῦμε αὐτά περισσότερο ἀπό τήν ἐντολή, γι' αὐτό δέν μποροῦμε ν' ἀγαπήσουμε ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν, ἀλλά καί ἐκείνους πού μᾶς ἀγαποῦν πολλές φορές ἐξ' αἰτίας αὐτῶν τούς ἀποστρεφόμαστε, δείχνοντας συμπεριφορά χειρότερη καί ἀπό τά θηρία καί τά ἔρπετά... Εἶναι δυνατόν ἕαν μπορέσει ἀληθινά νά γνωρίσει τόν σκοπό τοῦ Κυρίου· ἕαν μπορέσει νά γνωρίσει ὅτι ὁ Κύριος ἀγάπησε αὐτόν κατά χάρη καί σπεύδει νά περιπατεῖ σύμφωνα μέ τις ἐντολές αὐτοῦ, μπορεῖ ν' ἀγαπήσει μέ τήν καρδιά του ἐκείνον πού τόν μισεῖ καί τόν θίβει, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἀπόστολοι ἀγαποῦσαν ἐκείνους πού τούς ἔθλιβαν... Σκοπός τοῦ Κυρίου ἦταν νά ὑπακούσει πρὸς χάρη μας σάν ἄνθρωπος μέχρι θανάτου, φυλάσσοντας τήν ἐντολή τῆς ἀγάπης, ἐνῶ τόν διάβολο νά πολεμήσει μέ τά παθήματα πού δέχθηκε ἀπ' αὐτόν, ὑπομένοντας αὐτά ἀπό τούς Γραμματεῖς καί Φαρισαίους, πού δέχονταν τήν ἐπενέργεια αὐτοῦ, καί ἔτσι, μέ τό νά νικηθεῖ μέ τή θέλησή του, νίκησε ἐκείνον πού ἔλπιε νά τόν νικήσει, καί λύτρωσε τόν κόσμο ἀπό τήν ἐξουσία αὐτοῦ.»

Καθαρή προσευχή

«Ὅταν συνάγει ὅλες τίς κινήσεις τοῦ νοῦ, ὁ ἄνθρωπος, καί διαλέγεται μόνο μέ τόν Θεό, τότε ἡ καρδιά γεμίζει κι αὐτή ἀπό Θεό καί, ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητες καί τήν κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, ἀρχίζει νά καταλαβαίνει τά ἀκατάληπτα»³⁸⁴. « Ἡ προσευχή αὐτή ἀποκαλεῖται καθαρά καί καρδιακή»³⁸⁵.

«Ὅταν ἕνας λόγος σοῦ προκαλεῖ κατάνυξη, λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, μένε σ' αὐτόν. Ἐπειδή κάθε σωματική ἐνέργεια, νηστεία, καί ἀγρυπνία, ψαλμωδία καί ἀνάγνωσις, ἡσυχία καί τά λοιπά, γίνονται γιά νά καθαρίζεται ὁ νοῦς. Ὁ νοῦς ὅμως χωρίς πένθος δέν μπορεῖ νά καθαρισθεῖ, γιά νά ἐνώνεται μέ τόν Θεό μέσω τῆς καθαρῆς προσευχῆς, πού τόν ἀρπάζει ἀπ' ὅλα τά νοήματα καί τόν κάνει ἄμορφο καί ἀσχημάτιστο. Γιατί ἔτσι γίνονται καλά ὅσα ἀναφέραμε, πού βέβαια εἶναι καλά· ὅπως καί ἀνίθετα. Κάθε πρᾶγμα ἔχει ἀνάγκη ἀπό διάκριση γιά νά γίνη ὀρθά»³⁸⁶.

Καθαρή προσευχή δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει κανεῖς ἂν δέν ἐπιμένει καρτερικά κοντά στό Θεό μέ εὐλικρινή καί ἄκακη καρδιά. Γιατί Αὐτός εἶναι πού δίνει τήν προσευχή στόν προσευχόμενο³⁸⁷, καί διδάσκει τόν ἄνθρωπο τήν γνώση τοῦ Θεοῦ³⁸⁸.

«Ὅποιος ἔχει τόν Χριστό εἰς τήν καρδιά του ἔχει ὅλα τά καλά καί ἁμαρτίαν δέν ἔμπορεῖ ποτέ του νά κάμῃ»³⁸⁹.

«Ἐμεῖς ἐλπίζομεν νά σωθῶμεν εἰς τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μας»³⁹⁰ Μέ τήν ἐπίκληση δηλαδή με πίστη τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐλπίζομε μέ βεβαιότητα νά μλάβομε ἔλεος καί τήν ἀληθινή ζωή πού εἶναι κρυμμένη μέσα στόν Χριστό³⁹¹, γιατί αὐτά ἀφήνει νά ἀναβλύζουν σάν μία θεία πηγὴ τό ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πού τό ἐπικαλοῦμαστε μέ καθαρότητα μέσα στην καρδιά»³⁹².

«Ἡ εὐγενεῖα σας πάντοτε τήν ἐλπίδα εἰς τόν Θεόν νά τήν ἔχετε... ψυχή καί Χριστός σᾶς χρειάζεται... νά μή σᾶς λείπη ποτέ ἐτούτη ἡ προσευχή: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ καί Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ

³⁸³ Ματθ.5,44

³⁸⁴ Ἀββᾶ Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, λόγος ΛΒ, σ. 139

³⁸⁵ Γ. Χλωρός Νοῦς καί καρδιά κατά τόν Ἰσαάκ τόν Σῦρο, μεταπτυχιακή ἐργασία, Θεολογικό Τμῆμα Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 87

³⁸⁶ Ἁγίου Πέτρου Δαμασκηνοῦ Βιβλίον πρῶτο, Φιλοκαλία τ. Γ', "Περιβόλι τῆς Παναγίας", Ἀθήνα 1986, σελ.107

³⁸⁷ Α' Βασ. 2,9

³⁸⁸ Ψαλμ. 93,10. Ὁσῖος Θεόδωρος Ἐδέσσης, 100 ψυχοφελῆ κεφάλ., Φιλοκ. τ. Β', «Περιβόλι τῆς Παναγίας», Ἀθήνα 1985, σ. 8

³⁸⁹ «Παραδείγματα». 211

³⁹⁰ Ἰωάννης Β. Μενοῦνος «Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς καί βιογραφία» Β1,98

³⁹¹ Κολ. 3,3

³⁹² Ἁγιοὶ Κάλιστος καί Ἰγνάτιος Ξανθόπουλοι, Φιλοκ. τό Ε, σ. 26

ζῶντος, διά τῆς Θεοτόκου καί πάντων σου τῶν ἁγίων ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν καί ἀνάξιον δοῦλον σου. Αὐτό, ἀδελφοί μου, πάντοτε νά τό λέγεται, καί μέ τό στόμα καί μέ τόν νοῦν σας καί ἡμέραν καί νύκτα ὅπου καί ἄν εἴστε....»³⁹³.

«Σταυρόν σύμβολον τῆς θείας ἀγαθότητος, πηγνύεις Ἅγιε, ἀνακηρύττων σοφῶς τά θεῖα διδάγματα»³⁹⁴.

«Ὁ κάθε μοναχός, γράφει ὁ π. Αἰμιλιανός ὁ Σιμωνοπετρίτης³⁹⁵, εἶναι περικυκλωμένος ὑπό χιλιάδων σταυρῶν (μοναχικό σχῆμα, Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, εἰκόνες, τό τριακοσάρι του κομποσχοίνι, πού ἔχει 2700 σταυρούς). Βίωμά του ὁ σταυρός, χαρά του κλῆρος του, πλοῦτος του ὁ σταυρός καί ἡ ζωή του εἶναι ἕνας σταυρός. Ὅπως λέγει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ σταυρός εἶναι ἡ δόξα καί ἡ τιμή τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδή μύρια ἀγαθά διά τοῦ σταυροῦ ἐγένετο· ὁ θάνατος κατεπατήθη, ἡ κατάρα ἐξωστρακίσθη, ὁ ἄδης ἐσκυλεύθη, ἡ ἁμαρτία ἠφανίσθη, ἡ ἀνάστασις ἔγινε δικαίωμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἐπανέκτησαν τήν ἐλευθερίαν ἀπό τήν δουλείαν τῶν παθῶν, ἡ σωτηρία ἐφυτεύθη, ἡ ἀληθινή ζωή ἐξεπήγαγεν ἀπό τόν σταυρόν»³⁹⁶. Ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ διά τοῦ βαπτίσματος δικαίωμα εἰς τήν ζωήν τοῦ Χριστοῦ, συμμετέχει εἰς τόν σταυρόν, τόν θάνατον καί τήν ἀνάστασίν του³⁹⁷. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἔπαθεν «ὑπέρ ἡμῶν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν»³⁹⁸, διά νά ἀκολουθῶμεν τά ἴχνη του δηλαδή νά συμμετέχωμεν εἰς τόν θάνατον αὐτοῦ. Ἔτσι ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου ἔγινε τό μέσον καί ὁ τρόπος μιμήσεως αὐτοῦ, ὁ δρόμος ὁ μοναδικός διά νά φθάσωμεν εἰς τήν δόξαν καί κατάπαυσιν. «Ἡ ὁδός τοῦ Θεοῦ σταυρός καθημερινός ἐστίν»³⁹⁹. Τήν ὁδόν τοῦ σταυροῦ ἐβάδισαν ὅλοι οἱ ἅγιοι καί δι' αὐτῆς ἠγιάσθησαν. Εἶναι βίωμα ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐπλήρωσαν τόν παράδεισον καί οἱ ὅποιοι, καθ' ἡμέραν βιοῦντες μυστικῶς μεθ' ἡμῶν, μᾶς μεταδίδουν τήν ἀγάπην καί τήν βιωματικήν σχέσιν τῶν μέ τόν σταυρόν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος πάσχη δι' αὐτόν τοῦτον τόν Θεόν, τότε ἀντιλαμβάνεσθε πόσον περισσότερον αὐτός ὁ πόνος εἶναι μία μαρτυρία τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί ἕνα μαρτύριον τῆς ἀγαπήσεως τοῦ Θεοῦ ὑπό τοῦ ἀνθρώπου⁴⁰⁰. Ὅλοι οἱ ἅγιοι «ἐνηγκαλίσθησαν τά ἐκούσια κατορθώματα νηστεία, ἀγρυπνία, κακοπάθειες, ὀνειδισμούς, διώξεις, θλίψεις διά νά εὐαρεστήσουν τόν Θεόν». Καί ὁ ἅγιος Κοσμάς μέ τήν σταυρική ζωή του ἐβίωνε τόν σταυρόν γι' αὐτό καί στίς Διδαχές του ἀναφερόταν συχνά σ' αὐτόν.

Μέ τήν τήρησι τῶν θείων ἐντολῶν, τήν μεταμόρφωσι τῶν παθῶν, τίς κακοπάθειες, τίς διώξεις, πού εἶναι τό μαρτύριο τῆς συνειδήσεως, γιά τήν δόξα τοῦ Χριστοῦ. «Μέ τόν ἀγῶνα του κατά τῆς ἁμαρτίας. Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ ἀνώμαλη, παρά φύσιν, κίνησι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων (λογιστικό, θυμικό καί ἐπιθυμητικό). Ἄντί ὁ ἄνθρωπος νά κινεῖται πρὸς τόν Θεόν ἀδιάλειπτα, πού εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καί τῆς θεώσεως, κινεῖται πρὸς τά αἰσθητά. Ἄλλα σκέπτεται ὁ νοῦς, ἄλλα ἐπιθυμεῖ ἡ καρδιά καί ἄλλα πράττει ἡ βούλησι τοῦ ἀνθρώπου. Ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας: «Ἦπλωσας τάς παλάμας καί ἤνωσας τά τό πρὶν διεστῶτα...». Ὁ σταυρός ἔγινε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος καί τῆς ἀφθαρσίας. Ὁ ἄνθρωπος ἐνώνεται ἐσωτερικά, ἐνώνονται οἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, (ὁ ἄνθρωπος ἐνώνεται μέ τόν Θεόν, μέ τήν φύσιν μέ τόν συνάνθρωπό του). Ὁ νοῦς σκέπτεται ὅ, τι θέλει ὁ Θεός, ἡ ἐπιθυμία, ἐπιθυμεῖ ὅ, τι θέλει ὁ Θεός καί ἡ θέλησι τηρεῖ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διά σταυροῦ κατατροποῦται κάθε διασπαστικό στοιχεῖο, πού δημιουργεῖ ἡ ἁμαρτία»⁴⁰¹.

«Ποία γλῶσσα διηγῆσεται τούς ἀγῶνας καί ἰδρῶτας καί κόπους καί δρόμους»⁴⁰².

«Ἐκεῖνος ὁ ἀποστολικός ἱερομόναχος ὀνομασμένος Κοσμάς, ἀφοῦ τόν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐκήρυξε εἰς τά μέρη πολλήν ψυχικήν ὠφέλειαν τῶν ἐκεῖ κατοικούντων... ἀκαταπαύστως ἐκήρυξε καί πλουσιώτατον ἐσύλληξεν καρπὸν ἀπό τούς πνευματικούς του κόπους...».

«...Θαυμασμοῦ ἄξιον ἦτον ἀκόμα τό ἀκοπίαστον τοῦ ρηθέντος ἱερομονάχου, ὁ ὅποιος εἰς τό βραχὺ διάστημα εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν δύο ἔκανε διδασκᾶς εἰς κάθε τόπον, μεταταῦτα, χωρίς

³⁹³ Ἰωάννης Β. Μενούνης «Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές καί βιογραφία» Ε, 189 - Γ, 154 - Α2, 83

³⁹⁴ Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Ὑμ. τ. Μ. τ. Χ. Ἐκ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ...ζ' ὠδή

³⁹⁵ Ὁ σταυρός καί τό βίωμά του ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τ. 2⁹⁵. Ἰ. Ἡσ. Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ὁρμύλια Χαλκιδικῆς, σελ. 2 κ. ἐξ. ...

³⁹⁶ Μ. Ἀθανάσιος, Ρήσεις καί ἐρμηνεῖαι παραβολῶν (περὶ τοῦ ἀγ. Βαπτίσματος) 125, ΒΕΠΕΣ τ. 35, σ. 73 στίχ. 28-33)

³⁹⁷ Ρωμ. 6, 36

³⁹⁸ Α' Πέτρ. 2, 21

³⁹⁹ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος, λόγος 4, 6

⁴⁰⁰ Παροιμ. 3, 11-12 - Ρωμ. 8, 35-39

⁴⁰¹ Μητροπ. Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου, Ὅσοι πιστοί, Ἰ. Μ. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Πελαγίας, 1996, σ. 244κ. ἐξ. ...

⁴⁰² Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Ὑμ. τ. Μ. τ. Χ. Ἐκ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κοσμά... Λιτὴν

νά αναβάλλη καιρόν, εἰς ἄλλον ἐμετάβαινε τόπον κατὰ τήν μεσημβρινήν διακεκαυμένην ὥραν. Ἀπορῶ καί θαυμάζω πῶς αὐτός μέ τόσης ἀνδρείας⁴⁰³ ὁμοῦ καί ὑπομονήν (ἐσυμπόνεσεν) εἰς τήν ἐνοχλητικήν θλίβιν ὁπού τοῦ ἔκανε ὁ λαός, ὁ ὁποῖος εὐλαβεία φερόμενος ἔτρεχε διά νά τοῦ ἀσπαστῆ τάς χειρας τήν ὥραν τοῦ μισευμοῦ του. Ὅλα ταῦτα «ὀφθαλμός μου τά ἐθεώρησε καί ὁ νοῦς μου ἐπί τό πολύ τά ἐθαύμασε.....»⁴⁰⁴.

Ἐξετάζοντας «τήν καθαρότητα τῆς διδασκαλίας του καί τήν ἀγιότητα τῶν πράξεών του τοῦ θεωρήτορος καί τούς καρπούς ὁπού ἐπροξένησε εἰς ταύτην τήν νῆσον, τοιοῦτοι εἶναι οἱ τρεῖς χαρακτήρες ὁπού συσταίνουσιν ἕναν ἀληθινόν τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολον. Τούτου εἶναι οἱ τρεῖς χαρακτήρες, ἄν δέν σφάλλω, ὁπού συσταίνουσιν ἕναν ἀληθινόν τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολον...»⁴⁰⁵

Ὁ αὐτήκοος μάρτυρας ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης γράφει σχετικά: «καί ὅπου κι' ἄν ἐπήγαιεν ὁ τρισμακάριστος, ἐγένετο μεγάλη σύναξις τῶν χριστιανῶν, ἤκουον μετά κατανούξεως καί εὐλαβείας τήν χάριν καί γλυκύτητα τῶν λόγων του. Ἡ διδαχὴ ἦτο ἀπλουστάτη, ὡσάν ἐκεῖνη τῶν ἀλιέων ἦτο γαλήνιος καί ἡσύχιος, ὁπού ἐφαίνετο καθολικά, νά εἶναι γεμάτη, ἀπό τήν χαράν τοῦ ἰλαροῦ καί ἡσύχου Ἁγίου Πνεύματος»⁴⁰⁶.

Περιοδεῖες τοῦ ἁγίου

Τό ἱεραποστολικό ἔργο του τό πραγματοποιοῖσε σέ τέσσερις περιοδεῖες: 1759-1762 ἡ πρώτη, 1763-1773 ἡ δευτέρα, 1775-1777 ἡ τρίτη καί 1777-1779 ἡ τέταρτη⁴⁰⁷.

Ὁ ἅγιος Κοσμάς καί ἡ ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων (Ὁρλωφικά)

Τῶ δέ ἔτει 1770 μετά τήν καταστολήν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐγκαταλειφθείσης ὑπό τοῦ Ὁρλώφ, ὁ Σουλτάνος Μουσταφᾶς ὁ Γ'⁴⁰⁸ διενόηθη ὁ παμπόνηρος τήν σκληράν ιδέαν νά μετοικήσῃ τό Ἑλληνικόν Ἔθνος ὀλόκληρον εἰς τήν Μεσοποταμίαν καί εἰς τήν ἑλληνικήν χερσόνησον νά μετοικήσῃ Ἀβασγούς, Κυρκασίους καί Οὐρδους, τοῦτο μαθόντες οἱ πρέσβεις τῶν Χριστιανικῶν δυνάμεων, ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος ὁ Β' καί οἱ Συνοδικοί ἐταράχθησαν οὐκ ὀλίγον καί ἐπισκεφθέντες τόν μέγαν Βεζύρην Ἰμβραήμ Πασσᾶν Ἑλληνα ἐξ Ἀκαρνανίας κατάγωμενον ἐπρότεινον αὐτῶ τήν ἐγγύησίν των πρὸς καθησύχασιν τῶν Ἑλλήνων ἄν ἐπιτρέπετο διά φερμανίου νά σταλῆ ὁ ἅγιος Κοσμάς, ἱεροκῆρυξ μέ Ἀρχιερατικὴν διαταγὴν ἀνά πᾶσαν τήν Ἑλληνικήν χερσόνησον ὅπως ἐξημερώσῃ τούς ἐξαγριωθέντας ἐπαναστάτας διά τῆς συστάσεως σχολείων καί τῆς ἀνιδρύσεως τῶν πυρπολυθέντων ναῶν. Αὐτῶν ἐκδοθέντων δέ τοῦ τοιοῦτου εἴδους φερμανίου πρὸς σατράπας τῆς Ρούμελης ἤρχισεν αὐθις ὁ ἅγιος Κοσμάς ἐν ἔτει 1770 ἀπό Κωνσταντινουπόλεως φθάσας μέχρι Κυθήρων κακεῖθεν τό 1775 ἐπέστρεψεν εἰς τόν Ἄθωνα ἔνθα περιηγούμενος τάς μονάς καί διδάσκων τούς ἀπλούστερους τῶν σεβασμίων ἐκείνων Πατέρων καί στηρίζων αὐτούς εἰς τόν ἱερόν ἀγῶνα ὄν θείω ζήλω προείλοντο, καί κηρύξας ἐξήλθεν καί περιελθὼν εἰς Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, τάς νήσους τοῦ Αἰγαίου καί τήν Ἑπτανησον, Ἡπειρον...ἔχον τήν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, διδάσκοντα διά πυρετώδους εὐγλωττίας, τήν πρὸς Θεόν ἀγάπην, τήν ἀδελφότητα καί τόν πρὸς γράμματα ζήλον, ἐμπνέοντα καί φιλοτιμῶντα τούς ἀκροατάς ἵνα ἐγκαίρως ἰδρῦσῶσι σχολεῖα καί εὐτρεπίσωσι τάς Ἐκκλησίας»⁴⁰⁹.

Τό προφητικό χάρισμα

Ὁ ἅγιος Κοσμάς ἀκολουθώντας τήν ἡσυχαστικὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας ὁ Θεός τόν ἀξίωσε καί τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ἀναφέρει τά στάδια τά ὁποῖα ἐβάδισε ὁ ἅγιος καί ἐξιώθηκε τοῦ μεγάλου αὐτοῦ χαρίσματος. «Ἡ ὑπομονὴ σέ κάθε ἔργο γεννᾷ τήν ἀνδρεία, ἡ ἀνδρεία τήν προθυμία, ἡ προθυμία τήν καρτερία, ἡ καρτερία τήν ἐπίταση, ἡ ἐπίταση τοῦ ἔργου, δηλ. ἡ ἐπαύξηση αὐτοῦ, κατευνάζει τήν ἀκράτεια τοῦ σώματος καί ἡμερεῦει τήν ἡδυπάθεια τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ἐπιθυμία κινεῖ τόν πόθο, ὁ πόθος τήν ἀγάπην, ἡ ἀγάπη

⁴⁰³ ἀντοχή

⁴⁰⁴ πάρα πολύ

⁴⁰⁵ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Αλισανδράτου: Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονία καί τή Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἐνός ἀκροατή του.

⁴⁰⁶ Μητροπολ. Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου Βλάχου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἐφημερίδα, «Παρέμβαση» Σεπτέμβριος 1997.

⁴⁰⁷ Αναστασίου Δαρβέρη, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ἐκδ. «Στερέωμα», Θεσσαλονίκη, 1998, σελ. 13

⁴⁰⁸ Ὁ Μητροπολίτης Αὐγουστίνος Καντιώτης στό ἔργο του, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός», ἀναφέρει ὅτι εἶναι ὁ Δ'. σ.33

⁴⁰⁹ Νικολάου Μυστακίδη, «Ὁ ἅγιος Κοσμάς», ἐφημερίδα, «Κόνιτσα» 20 Αὐγούστου 1915

τόν ζῆλο, ὁ ζῆλος τῆ θέρμη, ἡ θέρμη τῆ διεγερση, ἡ διεγερση τῆ σπουδή, ἡ σπουδή τὴν προσευχή, ἡ προσευχή τὴν ἡσυχία, ἡ ἡσυχία γεννᾷ τὴν θεωρία, ἡ θεωρία τῆ γνώση, ἡ γνώση τὴν κατανόηση τῶν μυστηρίων. Τέλος τῶν μυστηρίων εἶναι ἡ θεολογία, καρπὸς τῆς θεολογίας ἡ τέλεια ἀγάπη, τῆς ἀγάπης ἡ ταπεινώση, τῆς ταπεινώσεως ἡ ἀπάθεια, τῆς ἀπαθείας ἡ προόραση, ἡ προφητεία καὶ ἡ πρόγνωση...»⁴¹⁰.

«Οἱ ἀποκαλύψεις εἶναι θεωρίες τῆς καθαρότητας καὶ φωτισμένης ψυχῆς ποὺ γίνονται ἔξω ἀπὸ κάθε αἴσθησι...Εἶναι χάρισμα τῶν τελείων, οἱ ὅποιοι δέχονται τὴν ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος καὶ εἶναι ἐνωμένοι μετὰ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ψυχὴν ποὺ θεολογεῖ»⁴¹¹.

«Διότι μόνο μετὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα διδάσκονται κάθε γνώση καὶ ἐπίγνωσι, κάθε λόγο σοφίας καὶ μυστικώτερης γνώσεως καὶ μαζί με αὐτὰ τὴν ἐνέργεια τῶν θαυμάτων, τὴν χάρι τῆς προφητείας...»⁴¹².

Στὴν Χαλκιδικὴ ὅπου ἐδίδασκε Ἁγίος Κοσμᾶς, σύμφωνα μετὰ τὴ μαρτυρία γεροντοτέρων ποὺ μετέδωκε σὲ μᾶς ὁ καπετάνιος κ. Παρασκευᾶς Κοκώνας, ὅταν ρωτήθηκε γιὰ τὸ πότε θὰ ἔρθουν τὰ χρόνια τῶν γεγονότων τῆς Πόλης, ἔδωσε καὶ τὰ ἐξῆς δύο σημεῖα ποὺ θὰ προηγηθοῦν: 1ον : ὅτι «Θὰ ἐνωθοῦν τὰ χωριά» καὶ 2ον : ὅτι «Ὁ Κραβασαράς στὸν Ἅθωνα θὰ ἀνθήσει» δηλ ἡ περιοχή τοῦ Ἁγίου Ὀρους ποὺ εἶναι σὰν μικρὸ ἀκρωτήριο ἀνάμεσα στὴν Δάφνη καὶ τὴ Μονὴ τῆς Σίμωνος Πέτρας. (Τώρα τὰ χωριά ἐνώθηκαν ὄχι ἀπὸ πυκνὴ κατοίκηση, ἀλλὰ διοικητικὰ μετὰ τὸ σχέδιο «Καποδίστριας καὶ Καλλικράτης». Καὶ ἡ ἄγνοια μέχρι τώρα θέσι τοῦ Κραβασαρά, γέμισε ὄχι ἀπὸ φυτοκαλλιέργειες, ἀλλὰ ἀπὸ κελλιά Ρώσων Μοναχῶν! Ὁ ἴδιος μάλιστα ὁ πρόεδρος Πούτιν τῆς Ρωσίας ἐξεδήλωσε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ αὐτούς, ὅταν ἐπισκέφθηκε μέσα στὸ 2005 τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ τὰ δύο σημεῖα λοιπὸν πραγματοποιήθηκαν. - ΛΜΔ)⁴¹³.

Ἀποτελέσματα τῆς ἱεραποστολῆς

«Σοφία τῶν λόγων σου, καὶ τῶν θαυμάτων φωτί, πολλοὺς κατεφώτισας, τοὺς ἐν νυκτί τῶν παθῶν καὶ πλάνης ὑπάρχοντας...» καὶ πλείστοις ἐν θαύμασι, τούτων τὸν νοῦν ἐδραιώσας τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως»⁴¹⁴.

«Εκεῖνος ὁ ἀπόστολος ἄνθρωπος, περὶ τοῦ ὁποῦ ὁ λόγος ἐν παρρησία ἐξεφώνησε ὅτι ἐδικὸς του σκοπὸς εἶναι νὰ ὠφελέσῃ τοὺς ἀμαθεῖς, ἐπειδὴ καὶ οἱ πεφωτισμένοι χριστιανοὶ γνωρίζουσι ὅσα ἀπὸ αὐτοῦ ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἡ ὁμιλία του εἶναι εὐκόλος καὶ δὲν εἶναι τεχνικὴ, εὐκόλως ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς ἀνθρώπους καταλαμβάνεται⁴¹⁵ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ὅπου ἐπιστημονικὰς ἔχουν εἰδήσεις.

Θεωρῶ δὲ ὅτι ὁ πάνσοφος ἐνσαρκωμένος Θεὸς Λόγος ἐμεταχειρίσθη κηρύγματα εὐκόλα καὶ ἀνάλογα εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ἀμαθῶν ἀνθρώπων, ὅταν, λέγω, ἐκήρυττε πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ λέγειν ἐμεταχειρίσθησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ ἁγίου Παύλου, εἰς ἐκεῖνας τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Πέτρου, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες εἰς τὰ συγγράμματά τους δὲν ἔχουν τρόπον τοῦ λέγειν πολλὰ δεινούς καὶ κομπῶδεις, μὰ εὐκόλον καὶ ὁμαλόν.

Τὸ ἱερατεῖον τῆς Ζακύνθου ἠξέυρομεν ὅτι βυθισμένον εὐρίσκεται εἰς μίαν τελειωτάτην ἀμάθειαν. Ἀναντίρρητος εἶναι ἡ ἀλήθεια ὅτι ὀλίγοι εἶναι ἱερεῖς ὅπου δύναται νὰ ἐξηγήσουν τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ γράμμα⁴¹⁶ ἕνας ἱερέας ὅπου τέτοιαν κατέχει ἀρετὴν ξεζωρίζεται ὡς σοφὸς ἄνθρωπος.....»⁴¹⁷.

⁴¹⁰ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, κεφάλ., Γιὰ τὴν καλὴ ἀλλοίωση, Ε.Π.Ε. τόμ. 20^{ος}, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 459

⁴¹¹ Ὅσιος Νικήτας ὁ Στιθάτος, β'. ἑκατοντάδα Κεφαλαίων, παρ. 62. Φιλοκαλία τ. δ'. σελ. 96-97

⁴¹² Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος, Θεολογικὸς πρῶτος, παρ. 90 Ε.Π.Ε. τόμ.19Β, σελ.39

⁴¹³ Τὸ κείμενο καὶ οἱ διευκρινίσεις, εἶναι τοῦ βιβλίου τοῦ μητροπ. Αὐγουστίνου Καντιώτη, «Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός». Οἱ διευκρινίσεις τοῦ γράφοντος, συνοδεύονται ἀπὸ τὰ ἀρχικά: ΛΜΔ (Λεόντιος Μοναχὸς Διο- νυσιάτης).

⁴¹⁴ Γερασίου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου, Ὑμ.τ.Μ.τ.Χ.Ἐκ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ..Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου

⁴¹⁵ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλυσανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στὴν Κεφαλλονία καὶ τὴ Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ ἐνός ἀκροατῆ του. Καταλαμβάνεται, γίνεται ἀντιληπτὴ, τὴν καταλαβαίνουν.

⁴¹⁶ ἔξωτερικὰ, χωρὶς βαθύτερη διεῖσδυσι.

⁴¹⁷ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Ἀλυσανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στὴν Κεφαλλονία... ὁ.π.

Ἡθέλησεν εἰς μίαν του διδαχὴν ὁ ρηθεὶς ἱερομόναχος νά νουθετήσῃ τοὺς ἱερεῖς καὶ νά τοὺς διδάξῃ τὸν τρόπον πῶς γίνεται τὸ ἔργον τῆς συντριβῆς πρό τῆς Λειτουργίας: «Ἀδελφέ ἱερεῦ, ὅταν θελήσῃς νά λειτουργήσῃς θεώρησε⁴¹⁸ τὸ μέγα μυστήριον καὶ τὴν φοβερὰν θυσίαν στοχάσου πῶς εἶναι παροῦσα ἡ θεότης, τὴν ὁποίαν χρέος ἔχομεν ἐπ’ ἄπειρον νά τὴν ἀγαπῶμεν, νά τὴν ὑπακούωμεν, νά τὴν σεβώμεσθαι φανέρωσε ὅτι εἶσαι ἁμαρτωλός, ταπεινώσον τὸν ἑαυτὸν σου καὶ κλαῦσε τὰς ἁμαρτίας σου μὲ δάκρυα ἀληθινὰ μετανοίας». Συντριβὴν πλέον καθαρὰν ὅσον καὶ βραχυτέραν δὲν ἡμπορεῖ τινὰς νά ἀκούσῃ οὔτε νά μελετήσῃ⁴¹⁹ Ἄλλος κήρυκας, ὁποῦ τὸν νεωτερισμὸν ἐπιθυμεῖ, ἤθελε πρῶτον ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν τῆς συντριβῆς, αὐτὴν μετέπειτα ἤθελε ἐκθέσει καὶ ἐπὶ τὸ πολὺ ἤθελε ἀπλώσει. Ὁ παπὰς ὁ ὁποῖος ἀμαθὴς εἶναι καὶ ἀγράμματος ἡμποροῦσε τάχα νά καταλάβῃ ἢ εἰς τὴν ἐνθύμησιν νά κρατήσῃ μίαν τόσῃν σειρὰν ἰδεῶν; Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἡ συντριβὴ, καθὼς ἐφανερῶθη ἀπὸ τὸν ἱερόν Κοσμᾶν, ἄνευ κόπου εἰς τὴν μνήμην ἀντίκειται⁴²⁰ εἶναι βραχεῖα, καθαρὰ καὶ εὐκόλως καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς. Ἐνθυμοῦμαι ἀληθινὰ, ὅταν ἐπρόφερε τοῦτον τὸν τρόπον τῆς συντριβῆς, οἱ ἱερεῖς ἀκροαταὶ ἔκλειον. Εἶχε ἀκόμη εἰς τὰς διδαχὰς του βραχύτητα, δύναμιν καὶ καθαρότητα».

Ἄς ἐξετάσωμεν τοὺς καρπούς ὁποῦ ἐπροξένησε εἰς τὴν νῆσον τῆς Κεφαλληνίας. Εἰς τὴν Ἐρῖσσον, Πύλαρον καὶ τὰ ἐξῆς ἦτον τοῦτοι κλέπται, λησταί, βλάσφημοι, ἄσπλαγχοι, ἐπεριπατοῦσαν πάντοτε ὀπλισμένοι καὶ ὡς ἀνήμερα θηρία ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἑτέρου ἐφέρετο ἤδη καιρὸν πολὺν ἤθελε παρατήσουν (εἶχαν παρατήσει) τὸν χριστιανικὸν τοὺς χρέος καὶ τὴν πρέπουσαν ὑποταγὴν. Ὡ ποία ἡ μεταλλαγὴ, ποία ἡ ἀλλοίωσις, ποία ἡ ἐπιστροφή (ἐννοεῖ τὴν μετάνοια). Θεωρῶ ὅλους ἔπειτα ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦτου τοῦ ἱερομονάχου, ὁποῦ ἀφήνοντας τὰ ἄρματα, ὁποῦ εἰρηνεύουν τὰ πάθη τους, ὁποῦ συμπαθοῦν τοὺς ἐχθρούς τους. Θεωρῶ μὲ πολὺν μου θαυμασμὸν νά τρέχῃ ὁ φονεὺς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ φονευμένου καὶ νά συντροφεύεται (συμφιλιώνεται) μὲ τοὺς ἐδικούς μὲ μίαν ἀγιωτάτην εἰρήνην. Ἄλλοι ἐπιστρέφουν τὸ ἀδίκως ἀφηρημένον, σχεδὸν ὅλοι τρέχουν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς πνευματικούς πατέρας, πάμπολλοι ἀγιάζονται μὲ τὴν ἀγιωτάτην μετάληψιν, εἰς καιρὸν ὁποῦ πρότερον, μάλιστα εἰς τὰ χωρία, μόλις ἕνας τὴν Ἁγίαν Ἑβδομάδα ἐφαίνετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νά δεχθῇ τὸν Θεάνθρωπον Χριστόν. Τοῦτοι εἰς τὰς ἐορτὰς ἄσκησιν σωματικὴν (ἐννοεῖ τὴν νηστεία) καμμίαν λογῆς κάμνουσιν· ἔπειτα ἀπὸ τὰς διδαχὰς τοῦ ρηθέντος ἐορτάζουν τὰς ἐορτὰς μὲ τὴν ὀφειλομένην εὐλάβειαν (δηλ. μὲ νηστεία). Εἶναι ταῦτα παραδείγματα φανερά καὶ φωτεινὰ μιᾶς ἐπαινετῆς μετανοίας καὶ ἀληθινῆς ἐπιστροφῆς.....Δὲν εὐρέθη ποτέ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον σοφίαν τρόπος, ὁ ὁποῖος νά βαστᾷ ὅσον καιρὸν βαστᾷ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Τοιαύτη εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις: ἁμαρτάνει, μετάνοια, πάλιν ἐκ δευτέρου παραβαίνει τὸν νόμον, καὶ ὁ φιλάγαθος Θεός, κάμνοντας συμπάθειαν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς σαρκός, ἐδιόρισε τὸ σωτηριῶδες μυστήριον τῆς μετανοίας»⁴²¹.

«Περιοδεύοντας στά ὄρεινά καὶ δύσβατα χωρία τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας, (Βορείου Ἡπείρου), - γράφει ὁ μαθητὴς του Χριστοδουλίδης - «τοὺς ἀγρίους ἡμέρωνε, τοὺς ληστὰς κατεπράυνε, τοὺς ἀνελεήμονας ἔδειχνε ἐλεήμονας, τοὺς ἀνευλαβεῖς ἔκαμε εὐλαβεῖς, τοὺς ἀμαθεῖς ἀγροίκους ἐμαθήτευε». Μὲ τὴν ὀλόθερμη γλώσσα του καὶ τὸ λαϊκὸ συναισθηματικὸ δυνάμωνε τὴν ἠθικὴ ἀντοχὴ τῶν πληθυσμῶν κι ἀναχαίτιζε ἀπὸ τὴν ἐξωμοσία ὅσους εἶχαν χάσει τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἐλπίδα μέσα στὴ λαίλαπα τῶν καιρῶν. Τὰ λόγια του δείχνουν ἕναν ἄνθρωπο μὲ πλοῦσια ἐσωτερικὴ φλόγα, (τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης), καὶ μ’ ἕναν ἰδιαίτερο Χριστοκεντρικὸ πόθο νά διδάξῃ «κατὰ δύναμιν» τοὺς ἀδελφούς του ὁμοθρήσκους: *«Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, ἦτο δυνατόν νά ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, νά φωνάξω μίαν φωνὴν μεγάλην, νά κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον, πῶς μόνος ὁ Χριστὸς μας εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἤθελα τὸ κάμω. Μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νά πράξω ἐκεῖνο τὸ μέγα, κάμνω τοῦτο*

⁴¹⁸ σκέφτομαι, συλλογίζομαι.

⁴¹⁹ Στὸ «Μέγα Εὐχολόγιον» ἀναφέρεται: «Μέλλων ὁ ἱερεὺς τὴν θεῖαν ἐπιτελεῖν Μυσταγωγίαν, ὀφείλει προηγουμένως μὲν κατηλλαγμένος εἶναι μετὰ πάντων καὶ μὴ ἔχειν τι κατὰ τινος, καὶ τὴν καρδίαν δέ, ὅση δύναμις, ἀπὸ πονηρῶν τηρῆσαι λογισμῶν· ἐγκρατεῦσθαι τε μικρὸν ἀφ’ ἐσπέρας καὶ ἐγρηγορηκῶς μέχρι τοῦ τῆς Ἱεουργίας καιροῦ.» Ἐνθυμοῦμαι τῶ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουθενώσῃ» (Ψαλ. 50, 19)

⁴²⁰ ἐντυπώνεται

⁴²¹ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Αλισανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς στὴν Κεφαλλονία καὶ τὴ Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ ἐνός ἀκροατῆ του.

τό μικρό καί περιπατῶ ἀπό τόπον εἰς τόπον καί διδάσκω τούς ἀδελφούς μου κατά δύναμιν, ὅχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς ἀδελφός· διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστός μας εἶναι...»⁴²².

«Οἱ λόγοι του τόσο ἐπειθαν τόν λαό, ὥστε αἱ οἰκογένειαι ἐχθρευόμεναι συνδιηλλάγησαν, ἐγκληματῆαι καί βδελυροί ἐκλαυσαν ἀμαρτίας ὑπό τούς πόδας του ἐξομολογούμενοι καί ζητοῦντες συγχώρησιν. Ἀνδρόγυνα χωρισμένα συνηνώθησαν πάλιν. Πόρνοι ἐπαράτησαν τήν ἄσημον πολιτείαν καί ἔζησαν ἐν ἐγκρατεία. Πλούσιαι γυναῖκες καί φιλόκοσμοι ἐξεδύθησαν τά πολύτιμα καί τά ἀφιέρωσαν εἰς τούς ναούς καί ἐπώλουν ἐπί φιλοπτωχεία. Ἐμποροὶ καί βιομήχανοι παρήτησαν τά ἐγκόσμια»⁴²³.

«Ὁ ἅγιος Κοσμάς κατάφερε νά συνδέσει ἄρρηκτα στή ζωή καί τή διδασκαλία του τό γνήσο καί ἀληθινό μέ τό ἄμεσο καί πραγματικό, τό λόγο μέ τή θυσία, τήν ἡσυχία τῆς σωτηρίας μέ τήν ἀνησυχία τῆς καθημερινότητος, τό Θεό μέ τήν κοινωνική πραγματικότητα. Εἶναι αὐτός ὅπου διαπιστώνουμε μια «συλλειτουργία» πίστεως, ἡθους καί θεσμῶν...»⁴²⁴.

Μέ τό κήρυγμά του «ἀπέβλεπε στήν ἀναζωπύρρηση τοῦ πατερικοῦ φρονήματος, γιά τήν ἐπαεὺρηση τῶν ὑπαρκτικῶν θεμελιῶν τοῦ γένους»⁴²⁵.

Ἡ κοινωνιολογία τοῦ ἁγίου Κοσμά⁴²⁶

Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ὅτι ὁ ἅγιος Κοσμάς στήν διδασκαλία του περί τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τήν ἐξαρτᾶ ἀπό τήν σχέση μέ τήν Ἐκκλησιαστική καί μυστηριακή ζωή. Στήν Ἐκκλησία⁴²⁷ ὄλοι εἴμαστε ἀδέλφια, ἀποτελοῦμε μία ἐνότητα, μία κοινωνία. «Μητέρα εἶναι ἡ Ἐκκλησία...»⁴²⁸.

«Ἄλλωστε αὐτή εἶναι ἡ πραγματική κοινωνία. Ἡ ἀληθινή κοινωνικότητα εἶναι καρπός τοῦ ἡσυχασμοῦ. «Εἴμαστε μᾶς φύσεως, ...»⁴²⁹. «Καί ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, ὄλος ὁ κόσμος ἀπό ἓνα πατέρα καί ἀπό μίαν μητέρα εἶναι καί κατά τοῦτο εἴμεσθεν ὄλοι ἀδελφοί...»⁴³⁰.

Δέν παρέλειπε ὅμως νά συμπληρώνει: «Ὅλοι εἴμεθα ἀδελφοί, ἔχομε ἓνα Βάπτισμα, μίαν πίστιν, τά Ἄχραντα Μυστήρια μεταλαμβάνομε»⁴³¹, δείχνοντας τήν πατερική καί ἐδῶ θεμελιώσή του. «Ἡ ὑπερφυλετική παναδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων ἀπέρρεε ἀπό τήν ρωμαίικη οἰκουμενικότητα τοῦ φρονήματός του, πού θεμελιωνόταν ὄχι στό ὄμαιμο, ἀλλά στό ὁμόπιστο, στό ὁμόδοξο»⁴³².

Ὁ ἡσυχασμός δέν εἶναι μία ἀτομική σωτηρία δέν εἶναι μιά ἀπλή θρησκευτική ἐκδήλωση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι ἀποξενωμένη ἀπό τήν ὑπόλοιπη κοινωνική ζωή, ἀλλά ἀληθινή ὑπόσταση τῆς κοινωνίας.

⁴²² Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,21,22,

Μάρκου Γκόλια, Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός καί ἡ ἐποχή του, ἐκδ. «Τυμφορηστός», Ἀθήναι 1972, σελ. 115

⁴²³ Παναγ. Χιώτη, Ἱστορικά ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου, ΣΤ', Ζάκυνθος 1888, σελ. 150

⁴²⁴ Ἀποστ. Νικολαΐδη, Θεολογικές καί θεσμικές προσεγγίσεις τῶν Διδαχῶν Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, Παν/μίου Ἀθηνῶν, τόμ. Λγ', Ἀθήνα 1998, σελ.484

⁴²⁵ Περιοδικόν, « Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός» τεῦχος 2. www.patroskosmas.gr

⁴²⁶ Ἀρχ. Ἱεροθέου Βλάχου, Ἡ κοινωνική διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶς, Περιοδικό «Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ἰανουάριος – Φεβρουάριος 1992, σελ. 443 κ. ἔξ.

⁴²⁷ Χαρακτηριστικό εἶνε ὅτι ὁ φωτισμένος διδάχος συνάπτει τήν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶνε ὁ λαός τοῦ Θεοῦ, ὄλοι οἱ πιστοί, κληρικοί καί λαϊκοί, ζωντανοί καί κεκοιμημένοι, μέ τήν ἔννοια τοῦ ναοῦ, πού εἶνε ὁ τόπος ὅπου συναντᾶται μυστηριακά ὄλο τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας εἴτε στή γῆ βρίσκονται τά μέλη του εἴτε στόν οὐρανόν, ἐκεῖ αὐτό τό σῶμα ἐνώνεται ἐν Πνεύματι μέ τήν κεφαλή, μέ τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό. Τοῦτο ἦταν ἰδιαίτερα βοηθητικό καί ἀναγκαῖο γιά τούς ραγιαδες τότε. Μέσα στό σκοτάδι τῆς ἀπαιδευσιᾶς, πού δέν ἄφηνε νά διακρίνη κανεῖς λεπτές θεολογικές ἀλήθειες, καί μέσα στήν κοσμοχαλασιά τῆς σκλαβιάς, πού κατέλυε κάθε θεσμό ἰκανό νά κρατήσῃ ἐνωμένους τούς πιστούς, ὁ ναός, ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως, ὑψωνόταν σάν φωτεινό σύμβολο καί σάν ἀκλόνητος βράχος. Καθώς οἱ χριστιανοί μαζεῦνονταν μέ πίστι ἐκεῖ μέσα, γύρω ἀπό τόν ἱερέα, καί μεταλάβαιναν ὄλο ἀπό τό ἴδιο Ποτήρι, καταλάβαιναν μέ τήν ἐμπειρία τους τί σημαίνει ἓνα σῶμα, τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖ ἔβρισκαν παρηγοριά κάτω ἀπό τούς θόλους τῆς, ἀνάμεσα στίς μορφές τῶν ἁγίων καί τῶν ἀγγέλων, γνῶριζαν μέ τό βίωμά τους ὅτι μόνον ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νά τους σώσῃ ἀπό τά κακά τῆς δουλείας, νά τους κρατήσῃ ὡς ἔθνος, νά τους φυλάξῃ ὡς ἄτομα (πρόσωπα), νά τους φροντίσῃ ὡς ψυχές. Στεργίου Σάκκου, Ὁ Ἀπόστολος τοῦ σκλαβωμένου γένους, ἐκδ. Ο.Χ.Α. Ἀπολύτρωσις Θεσσαλονίκη 1996, σ. 152-153

⁴²⁸ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές...» Β1,103

⁴²⁹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α1, 30

⁴³⁰ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,46

⁴³¹ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμάς ὁ Αἰτωλός ...» Α1, 30

⁴³² π. Γεωργίου Μεταλληνού, Ἐγκυκλοπαιδεία «Μπριτάνικα» Πάπυρος

Ἡ ἀπώλεια τῆς σχέσεώς μας μέ τόν Θεόν εἶχε τρομερές συνέπειες καί στίς διαπροσωπικές μας σχέσεις. Ὄταν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπομακρυνθῆ ἀπό τόν Θεόν, τότε ἀποθηριούται καί ἀναφύονται τά κοινωνικά προβλήματα. Ἡ διάχυση τοῦ νοῦ διά τῶν αἰσθήσεων στό περιβάλλον ὑποδουλώνει τό παθητικό, (θυμικό καί ἐπιθυμητικό), μέρος τῆς ψυχῆς στά κτίσματα μέ ἀποτέλεσμα νά ἀναπτύσσονται τά πάθη τῆς ἀτιμίας. Ἐτσι ἡ κοινωνιολογία συνδέεται στενά μέ τήν παθολογία καί τόν ἠσυχασμό.

Ἡ ἀνασφάλεια, ὁ φόβος, τό ἄγχος γιά τό μέλλον, ἡ αἴσθησις θνητότητας, οἱ ἀσθένειες, ὁ θάνατος ἀποτελοῦν τά μεγάλα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου πού καλεῖται νά ἀντιμετωπίσῃ. Γι' αὐτό καί ὁ ἅγιος εὐχόταν «...νά φυτεύσῃ καί νά ριζώσῃ εἰς τήν καρδίαν σας τήν εἰρήνην τήν ἀγάπην...τήν θερμὴν πίστιν»⁴³³. «Ὅποιος ἔχει πίστιν εἰς τόν Χριστόν μας καί εἶναι καθαρός, κάμοντας τόν σταυρόν του δέν φοβᾶται νά πάθῃ τίποτε, κανένα κακόν...»⁴³⁴. «...φόβο ὅποιος ἔχει τόν Χριστό εἰς τήν καρδιά του δέν φοβᾶται ὄλον τόν κόσμον»⁴³⁵.

Ἡ ὑπέρβαση τοῦ θανάτου γίνεται διά τοῦ ἠσυχασμοῦ πού χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος καί προσφέρει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ὄταν ὁ ἄνθρωπος θεραπευθῆ ὁδηγεῖται στήν ἀγάπη πού εἶναι θεολογική καί κοινωνική ἀρετή. Αὐτό λέγεται ἀπό τήν ἄποψη ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι στήν πραγματικότητα ἔκφρασις τῆς κοινωνίας καί ἐνότητας τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, πρᾶγμα τό ὅποιο ἔχει σάν συνέπεια τήν ἀποκατάστασις τῶν σχέσεών του μέ τοὺς συναθρώπους του. Σέ ὅλες του τίς διδασχάς συναντοῦμε πολλά χωρία γιά τήν ἀγάπη ὅπως: «Να ἔχωμεν ἀγάπην πρός τόν Θεόν καί πρός τοὺς ἀδελφούς μας... Ἐχετε ἀγάπην ἀνάμεσόν σας; Ἄνισως καί θέλετε νά σωθῆτε, κανένα ἄλλο πρᾶγμα νά μὴν ζητήσετε ἐδῶ εἰς τόν κόσμον παρά τήν ἀγάπην... Ἐγὼ ἔχω ἕνα ψωμί νά φάω, ἐσὺ δέν ἔχεις. Ἄνισως καί σοῦ δώσω κομμάτι καί ἐσένα ὅπου δέν ἔχεις, ἐτότε φανερώνω πῶς σέ ἀγαπῶ... Ἀμὴ ἐγὼ νά ἔχω τά φορέματα μέσα εἰς τό σεντούκι φυλαγμένα νάν τά τρώγῃ τό σκουλήκι καί ἐσὺ νά περιπατῆς γυμνός, εἶναι κάλπικη ἀγάπη. Ἐσὺ εἶσαι λυπημένος, ἀπέθανεν ἡ μητέρα σου, ὁ πατέρα σου ἢ τό παιδί σου ἢ ἄρρωστος εἶσαι. Ἄνισως καί ἔλθω νά σέ παρηγορήσω, τότε εἶναι ἀληθινή ἡ ἀγάπη... Τώρα ὡσάν θέλῃς, παιδί μου, νά κάμῃς τήν ἀγάπην μάλαμα, πάρε ντύσε κάμποσα πτωχὰ παιδιὰ καί τότε νά βάλω νά σέ συγχωρέσουνε... νά εἴμεσθεν εὐσπλαγχοι, νά κάμωμεν τοὺς ἀδελφούς μας νά χαίρωνται καί νά εὐφραίνωνται καί τότε νά λέγωμεν τόν Θεόν πατέρα»⁴³⁶. «Ἡ ἀγάπη δέν μέ ἀφήνῃ νά σοῦ κάμω κανένα κακόν...»⁴³⁷

Ὅπου ὑπάρχει μίσος καί ἔχθρα εἶναι ἐνδειξὴ ἀπουσίας ἀγάπης. «...δέν μᾶς συγχωρᾷ ὁ Θεός καί ὅλα ἐκεῖνα τά καλά μᾶς ὠφελοῦν, ἐπειδὴ ἡ ἔχθρα ὅλα τά χαλνᾷ καί τά ἀφανίζει»⁴³⁸ «Εἰδέ καί δέν κάμωμεν καλά καί δέν ἔχωμεν τήν ἀγάπην ἀνάμεσόν μας, ἀλλὰ ἔχωμεν μίσος καί ἔχθραν, τότε ἔρχεται ὁ πονηρός Διάβολος καί μᾶς φαρμακεύει τήν καρδίαν καί ἀπερνοῦμεν καί ἐδῶ κακά καί πηγαίνομεν εἰς τήν Κόλασιν νά καιώμεσθεν πάντοτε»⁴³⁹.

Μέ τήν ἀγάπη συνδέεται ἡ ἐλεημοσύνη. Ἡ ἐλεημοσύνη μέ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ καί τήν συμπάθειαν πρός τόν συνάνθρωπό μας, πού εἶναι ἀδελφός μας.

Ἡ ἐλεημοσύνη γίνεται μέ πολλοὺς τρόπους, μέ τόν θαυματοποιό λόγο, μπορεῖ νά τό κάνῃ παρηγορητικό, μετάδοσις τῶν ἀναγκαίων καί μέ τή χρηστή συμπεριφορά πρός τόν ἀδελφό του. Ὄποτε ἡ ἐλεημοσύνη ἢ εἶναι ἔκφρασις τῆς ἐνώσεως μέ τόν Θεόν ἢ εἶναι δρόμος γιά νά φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος στή σωτηρία. Ὄποτε ἐλευθερώνεται ἀπό τά κτιστά καί τά φθαρτά καί ἐπιθυμεῖ τά οὐράνια. Λέγει ὁ ἅγιος γιά τήν ἐλεημοσύνη: «...νά κάμωμεν ἐλεημοσύνες νά εἴμεσθεν εὐσπλαγχοι καί φιλόανθρωποι καί νά χαροποιοῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας τοὺς χριστιανούς. Ὅποιος ἔχει τήν εὐλογημένη ἀγάπη αὐτός ἀζιώνεται καί δέχεται τήν παναγίαν Τριάδα μέσα εἰς τήντὴν καρδίαν του...»⁴⁴⁰ «...νά κάνετε ἐλεημοσύνη ὅσο σᾶς δίνει χέρι... ὅταν τοὺς βλέπετε στενοχωρημένους καί πικραμένους νά τοὺς βοηθᾶτε καί νά τοὺς παρηγορᾶτε καί λόγῳ καί ἔργῳ καί πάντα νά ἐβγαίνῃ ἀπό τό στόμα σας λόγος γλυκός, μέλι καί ζάχαρι καί ὄχι φαρμάκι»⁴⁴¹.

⁴³³ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α1,21

⁴³⁴ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Ε, 194

⁴³⁵ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Δ, 173

⁴³⁶ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1,30-33

⁴³⁷ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Ε, 183

⁴³⁸ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α2,63

⁴³⁹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Ε, 183

⁴⁴⁰ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α2,63

⁴⁴¹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α2, 89

«Τό σύστημα τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ ἐκτεινόταν καί σ' ἄλλα σημεῖα κι' ἰδίως στήν περίθαλψη τῶν φτωχῶν κι' ὄρφανῶν παιδιῶν. Ὅσες φορές μιλάει γιά τά παιδιά ἡ γλῶσσα του παίρνει τή συμπαθητικώτερη καί συγκαταβατικώτερη ἔκφραση. Κάθε ἄνθρωπος, κάθε οἰκογένεια ἔχει καθήκον νά φροντίζει γιά τά φτωχά παιδιά κι ἐνδιαφέρεται γιά τή ζωή καί τό μέλλον τους. Πρέπει νά ἀγαπᾶμε τά φτωχά παιδιά σάν τά δικά σας παιδιά: «Νά ἀγαπᾶς τά φτωχά παιδιά καλλίτερα ἀπό τά ἐδικά σου εἰδέ νά ζητᾶς πῶς νά δίνης τοῦ παιδιοῦ σου νά τρώη καί νά πίνη καλά, νά ἔχη εὐμορφα φορέματα καί δι' ἐκεῖνο τό φτωχό τό ξυπόλυτο, τό γυμνό, τό κατάφρονεμένο νά μή σέ μέλλη αὔριο βλέπης τό παιδί σου ἀποθαμμένο καί καίγεται ἡ καρδιά σου»⁴⁴². «Ἐπαρε ἕνα φτωχό παιδί καί κάμε το πνευματικόν σου παιδί νά χაίρεσαι καί νά εὐφραίνεσαι καί ἐσύ καί ἐκεῖνο. Δι' ἐκεῖνο τό παιδί ὁπού σου γεννᾷ ἡ γυναῖκα σου, δέν σου χρεωστεῖ ὁ Θεός χάριν μά δι' ἐκεῖνο τό φτωχό παιδί ἔχεις χίλιαις φοραῖς μισθόν εἰς τήν ψυχήν σου, διότι τό κάμνεις μέ τό θέλημά σου πνευματικόν παιδί»⁴⁴³.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς κάνει μία κοινωνιολογία ὄχι διά τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλά διά τῆς ἀναστάσεως μέ σκοπό νά θεραπεύση τούς ἀνθρώπους. Δίνει μεγάλη σημασία στήν ἀδικία, στήν ἀνισότητα καί τήν καταπίεση τῶν φτωχῶν ἀπό τούς πλουσίους. «Καί δέν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός τόν πλοῦτον διά νά πολυτρώγωμεν καί νά κάνωμεν πολῦτιμα φορέματα καί παλάτια ὑψηλά, νά χορεύουν τά ποντίκια αὔριο καί οἱ πτωχοί νά ἀποθαίνουν ἀπό τήν πείναν»⁴⁴⁴.

«Ὅλοι μέ τόν κόπον σας ζητε ἤ καί με ἀδικίες; Ἄν εἴστανε χριστιανοί, μέ τόν κόπον σας νά ζητε, ἐκεῖνο τό εὐλογεῖ ὁ Θεός, τό ἄδικο τό καταρᾶται»⁴⁴⁵. «...μή πάρης τό ψωμί τοῦ ἀδελφοῦ σου, μή πάρης τό ἐξωφόρι του, μή τόν κατατρέχης, μήν τόν τρώς μέ τήν γλῶσσαν σου...εὐρηκες τόν ἀδελφόν σου μέσα εἰς τήν λάσπην καί δέν θέλεις νά τόν ἐβγάλης. Καλά, δέν θέλεις νά τοῦ κάμνης καλό, μή τοῦ κάμνης κακόν, ἄφησέ τονε»⁴⁴⁶. Προτείνει νά ἀποφεύγουν τά γλέντια (κούρμπανο Διαβολικό) «νά τρώγετε, νά πίνετε, νά μεθᾶτε, νά ξερνᾶτε ὡσάν τούς σκύλους»⁴⁴⁷. «Νά ἐνδυνώμεθα ταπεινά τά ρουχαλάκια μας καί νά τρώμε τό ἄρκετόν μας καί νά μήν ἀργολογοῦμεν, ἀλλά νά φροντίζωμεν πῶς νά στολίσωμεν τήν ψυχήν μας μέ ὀμιλίες καλές, μέ ἦθη χρηστά καί ὄχι νά ξεφραντώνωμεν...»⁴⁴⁸ «...νά φιλεύωμεν τούς φτωχοῦς, τούς κουτσούς καί τούς τυφλοῦς ἀδελφοί μου»⁴⁴⁹ «νά ἀγαπᾶμεν τόν ἐχθρόν μας, νά τόν συγχωρῶμεν, νά τόν θρέψωμεν, νά τόν ποτιζῶμεν, νά λέγωμεν καλό διάλόγου του, νά παρακαλοῦμεν καί τόν Θεόν διά τήν ψυχήν του...»⁴⁵⁰

Ὁ ἅγιος δίνει μεγάλη σημασία στήν ἀγαπητική σχέση τῶν γονέων, λέγει σέ μία Διδαχή του: «Οἱ ἄνδρες ὅσον ἠμπορεῖτε νά ἔχετε τήν ἀγάπην μέ τέσ γυναῖκες σας. Δέν βλέπετε πόσους πειρασμούς ἔχουν οἱ εὐλογημένες μέ τά παιδιά τους μέ τό σπίτι, μέ τό ἕνα μέ τό ἄλλο;»⁴⁵¹

«Καί νά εἶναι ὁ ἄνδρας ὡσάν βασιλεύς καί ἡ γυναῖκα ὡσάν βεζίρης, ἦτοι ὁ ἄνδρας ὡσάν κεφαλή καί ἡ γυναῖκα ὡσάν σῶμα. Τότε εὐλογεῖ ὁ Θεός τόν ἄνδρα καί τήν γυναῖκα καί τά παιδιά σας καί δέν σᾶς κολλά κανένα πράγμα»⁴⁵².

«Ὁ ἅγιος μέ τό ἐν λόγῳ παράδειγμα ἀναδεικνύει τήν ἰδεατή σχέση μεταξύ τῶν γονέων. Στήν ἰδεατή αὐτή σχέση ἀναπτύσσονται, μακράν μάλιστα κάθε ἰσοπεδωτικῆς ἀντίληψης: οἱ διακριτοί ρόλοι τοῦ ἄνδρα καί τῆς γυναῖκας, μέσα στήν οἰκογένεια ἡ ἰσοτιμία καί ἡ δημιουργική ἀλληλεξάρτηση μεταξύ τους (ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμός καί βεβαίως κατά συνέπεια, οἱ διπροσωπικές σχέσεις, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν ἕνα ἀπό τά πιο βασικά στοιχεῖα στήν ἀγωγή τοῦ προσώπου). Ἡ θέση αὐτή συναντᾶται καί στήν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεθε ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλή τῆς γυναικός, ὡς καί ὁ Χριστός κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας...Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καί ὁ Χριστός ἠγάπησε τήν Ἐκκλησίαν»⁴⁵³. Ὅταν τά παιδιά βλέπουν τούς γονεῖς νά

⁴⁴² Φάνης Μιχαλόπουλος, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθήναι 1940, σελ.45

⁴⁴³ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β1,95

⁴⁴⁴ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β1,100

⁴⁴⁵ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Α1, 45

⁴⁴⁶ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Ε, 182

⁴⁴⁷ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β1,98

⁴⁴⁸ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Α2, 68

⁴⁴⁹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β2,126

⁴⁵⁰ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Γ. 139

⁴⁵¹ Η.Μ.Ρεράκη, Σύγχρονη διδακτική τῶν θρησκευτικῶν, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 206.

⁴⁵² Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές Β1, 108

⁴⁵³ Ἐφεσ. ε,22-26

διάγουν τή ζωή τους μέ αγάπη, σεβασμό καί σύνεση μεταξύ τους, τότε αὐτά τά τυπώνουν στήν ψυχήν τους»⁴⁵⁴.

Ἐνα ἄλλο κοινωνικό θέμα εἶναι τῆς ἐργασίας, νά εἶναι τίμια καί μέ μέτρο γιατί βλέπεται ὁ νοῦς καί τό σῶμα. Νά μήν ἐμποδίζεται ἡ προσευχή καί ὁ ἐκκλησιασμός. Ἡ Κυριακή εἶναι ἀφιερωμένη στόν Θεό....Γιά τόν ἅγιο «δέν ὑπάρχει παρά ἕνας τρόπος ζωῆς, ἡ ἐργασία, πού μᾶς ἐξασφαλίζει ὄχι τήν πολυτέλεια καί τήν χλιδή, μά τήν καθημερινή ἄνεση τοῦ βίου, πού μᾶς γεμίζει ἀπό χαρά. Χτυπάει τόν πλοῦτο καί πρό πάντων τήν τοκογλυφία ἀπό τήν ὁποία ζοῦσαν πολλοί τότε χωρίς νά δουλεύουν καί κοπιάζουν. «Διά τοῦτο, ἀδελφοί μου, νά χαίρεσθε καί νά εὐφραίνεσθε χιλιάδες φορές ὅσοι ζῆτε καί βγάνετε τό ψωμί σας μέ τόν κόπο σας, μέ τόν ἰδρώτα σας, διατί ἐκεῖνο τό ψωμί εἶναι εὐλογημένον, καί, ἂν θέλης, δῶσε κομμάτι ἀπό ἐκεῖνο τό ψωμί τοῦ πτωχοῦ, μέ ἐκεῖνο ἀγοράζεις τόν Παράδεισον»⁴⁵⁵. «Τήν Κυριακήν καί τές ἑορτές ὄλες⁴⁵⁶ νά σχολάζωμεν, νά πηγαίνωμεν εἰς τήν ἐκκλησίαν καί νά στοχαζώμεσθιν τές ἀμαρτίες μας, τόν θάνατον, τήν Κόλασιν, τόν Παράδεισον, τήν ψυχήν μας ὅπου εἶναι τιμωτέρα ἀπό ὄλον τόν κόσμον...οὔτε νά ἐργαζώμεσθιν καί νά πραγματευώμεσθιν καί νά κάνωμεν λισιβερίσια τήν Κυριακήν. Ἐκεῖνο τό κέρδος εἶναι ἀφωρισμένον καί κατηραμένον...»⁴⁵⁷. «...νά ἐμβαίνετε, ἀδελφοί μου μεσα εἰς τήν ἐκκλησίαν μέ φόβον καί τρόμον καί νά μην κάνετε κουβέντες ...νά κάνετε τόν σταυρόν σας μέ φόβον καί τρόμον, νά ἀκούετε τήν θείαν Λειτουργίαν, νά φωτίζεσθε καί νά καθαρίζεσθε ἀπό τές ἀμαρτίες σας»⁴⁵⁸ «...νά στεκόμασθιν μέ εὐλάβεια, μέ φόβον καί τρόμον εἰς τήν ἐκκλησίαν..»⁴⁵⁹.

Ἐνα ἄλλο κοινωνικό φαινόμενο εἶναι τό θέμα τῆς ἐξουσίας καί τῶν ἀρχόντων. Οἱ ἄρχοντες νά συμπεριφέρονται καλά νά ἐξυπηρετοῦν τούς πολίτες καί ὄχι νά τούς ὑποδουλώνουν. Αὐτό ἀνάγκασε τόν ἅγιο νά συγκρουσθεῖ «μέ τούς μεγαλοκαρχαρίες δυτικούς καί μέ τούς εὐέλκτους Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι ρουφοῦσαν ἀχόρταγα μέ το ἐμπόριο καί τό δουλεμπόριο κάθε οικονομική καί βιολογική δύναμη τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τούς κτύπησε τά αἰσχροκέρδα συμφέροντα»⁴⁶⁰.

«Ἄν τύχη καί οἱ προεστοί σας καί οἱ ἄρχοντές σας καί οἱ μεγάλοι σας γίνουν ἄδικοι καί σκληροί, ἂν τύχη καί τούς κυριεύσει ἡ ἐγωπάθεια καί ἡ αἰσχροκέρδεια καί κατά βάθος δέν θέλουν νά ἀνοίξετε τά μάτια σας καί νά μάθετε γράμματα διά νά ἡμποροῦν νά ἐκμεταλλεύονται ἄνομα τήν τιμίαν ἐργασίαν σας καί τόν ἰδρώτα σας, τότε, ὅποιοι καί ἂν εἶναι αὐτοί, ἀδελφοί μου, τούς ἀναθεματίζω καί τούς μαστιγώνω. Εἶναι κολασμένοι καί τέκνα τοῦ διαβόλου καί ἀξίζουσιν τήν ὀργήν σας.....»⁴⁶¹.

Ζητοῦσε «νά μήν κατηγορεῖτε τούς παπάδες σας, νά μή τούς ὑβρίζετε καί νά μήν τούς παραμελήτε, διατί βάνετε φωτιά καί καίεστε, διατί οἱ παπάδες εἶναι ἀνώτεροι καί ἀπό τούς βασιλεῖς, ἀνώτεροι καί ἀπό τούς ἀγγέλους»⁴⁶². «...νά τούς τιμᾶτε καί νά εὐλαβῆστε τούς παπάδες σας...»⁴⁶³. «Κήρυξ πιστός, λέει ὁ Τσιτσέλης, πού γνώρισε τή δράση του στήν Κεφαλλονία, τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καί τῆς αγάπης, φίλος τοῦ νόμου καί τοῦ δικαίου, φιλόπτωχος καί φιλόανθρωπος ὦ, ἐκεραυνοβόλει τάς καταχρήσεις τῶν ἀρχῶν, τήν ἰδιοτέλειαν καί τάς δεσποτικές ιδέας τῶν ἀρχόντων...ἐθεωρήθη ὡς εἰκός, ἀνὴρ ἀσυμφόρων τοῖς τε ἐν τοῖς πράγμασι καί τοῖς ἀριστοκράταις ἀρχῶν, ἐπομένως ἀνατρεπτικός τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ἐφ' οἷς πολλοί ἐν Κεφαλληνία ἀπήτησαν τήν ἐκδίωξιν αὐτοῦ...»⁴⁶⁴.

«Στήν Ἄρτα τόν Φεβρουάριο τοῦ 1777, οἱ κοτζαμπάσηδες δέν τόν ἄφησαν νά κηρύξει καί τόν ἐδιώξαν, συνεννοημένοι μέ τούς Ἑβραίους, πού τά συμφέροντα ἄρχισε νά χτυπάει...»⁴⁶⁵.

⁴⁵⁴ Αλεξίου Παυλίνας, Ὁ ρόλος τῆς οικογενειακῆς ἀγωγῆς κατά τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό, Περιοδικό: «Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τευχ. 825, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2008, σελ.832 κ.ἐξ..

⁴⁵⁵ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Α1, 45

⁴⁵⁶ Ἰωάννης Μενοῦνος, «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ...» Α2, 89

⁴⁵⁷ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Γ, 151

⁴⁵⁸ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β2, 128

⁴⁵⁹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β1, 102

⁴⁶⁰ Λαζάρου Τσακιδίδη, Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀνάμεσα στον Τοῦρκο καί στό Φράγκο, ἐκδ. «Τέρτιος», Κατερῖνη,σελ. 65

⁴⁶¹ Κώστας Σαρδελῆς, Τό συναξάρι τοῦ Γένους, Ἑλληνικό Βιβλίον, σελ.151

⁴⁶² Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Β2, 128

⁴⁶³ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχές.....» Ε. 196

⁴⁶⁴ Τσιτσέλλη, Κεφαλληνιακά Σύμμικτα ἐν Αθήναις 1904, σελ. 271, 272

⁴⁶⁵ Φάνης Μιχαλόπουλος, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Αθήναι 1940, σελ. 86

«Ὁ λαός νά τούς σέβεται, τούς ἄρχοντας, καί νά τούς ὑπακούουν. Οἱ προεστοί νά ἀγαπᾶτε τούς χριστιανούς καθώς ἀγαπᾶτε καί τά παιδιά σας καί νά τούς ρίχνετε καί τά χρέγια κατά τήν δύναμιν τοῦ κάθε ενός καί νά μὴν κάμνετε φιλοπροσωπεῖς... Ὁμοίως οἱ κατώτεροι νά ἀγαπᾶτε καί νά τιμᾶτε τούς προεστούς σας καί νά παρακαλῆτε τόν Θεόν διά τήν ψυχήν τους καί διά τήν ζωήν τους»⁴⁶⁶.

«Ἰδιαίτερα εντυπωσιάζει το γεγονός ὅτι ὁ Πατροκοσμᾶς ἔδειχνε σημαντικό ἐνδιαφέρον γιά τή συλλογική - κοινωνική συμπεριφορά καί ὀργάνωση, γιά κοινή - κοινοτική ὕπαρξη καί σύμ-πραξη. Τό ὁποῖο ἀρχή ἔχει «τήν ζωή τῆς Ἑνορίας ἀναπτύσσεται ὡς ἐν Χριστῷ κοινωνία, ὅπως αὐτή ἐκφράζεται ἀκριβῶς στίς γνωστές περικοπές⁴⁶⁷. Εἷς Κύριος, μία πίστις, μία ζωή, μία κοινωνία. Ὁ Χριστός μας δέν σώζει ἀτομικά καί αὐτόνομα τόν καθένα, ἀλλά κοινωνικά - ὁμαδικά, ὡς μέλος ἐνός σώματος, μιᾶς κοινωνίας, τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος Του. Χωρίς πλήρη καί ὀργανική ἔνταξη στό σῶμα δέν ὑπάρχει θέωση - σωτηρία... Ἡ ἔνταξη στήν πνευματική ζωή (ἡ πορεία: κάθαρση - φωτισμός - θέωση) εἶναι βασική καί ἀμετακίνητη προϋπόθεση γιά τήν ὀρθή ἐνσωμάτωση στή ζωή τῆς ἐκκλησίας - ἐνορίας. Διότι ἡ πνευματική ζωή, μέ τήν παραπάνω κυριολεκτική σημασία, εἶναι προϋπόθεση καί τῆς ὀρθῆς κοινωνικότητας. Οἱ κοινωνικές ἀρετές δέν μποροῦν ποτέ νά εἶναι ἀτομικά ἐπιτεύγματα τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά «καρποί» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁶⁸... Στήν δουλεία ἡ Ἑνορία ἔκλεινε μέσα της ὅλη τή ζωή τῆς Κοινότητας. Καί οἱ συντεχνίες, μέ τούς Ἁγίους - Προστάτες τους, τόν Ναό εἶχαν ὡς κέντρο καί ἀφετηρία τῆς δραστηριότητάς τους. Ἡ Ἑνορία διακρατοῦσε τήν πνευματική ζωή, κατεύθυνε τόν πνευματικό ἀγῶνα, ὀδηγοῦσε στήν μετάνοια καί στήν συναδέλφωση, ἰδιαίτερα κατά τήν Μ. Τεσσαρακοστή καί τό Πάσχα, μέ τήν ἀλληλοσυγχώρηση. Ὅλα τά κοινωνικά γεγονότα εἶχαν ὡς κέντρο καί ἀφετηρία τήν Θεία Εὐχαριστία καί τόν Ναό. Δραστηριότητες τῆς ἀγροτικής ζωῆς (σπορά, ὄργωμα, θέρισμα, συγκομιδή καρπῶν), ἡ «ξέλαση» (συμπαράσταση στίς γεωργικές δουλειές ἐκείνων πού εἶχαν κάποια ἀνάγκη), ἡ παιδεία, μέ δάσκαλο κατά κανόνα τόν Παπᾶ - ἐφημέριο, τά ἀτομικά γεγονότα, πού γίνονται καί κοινωνικά (γέννηση, βάπτισμα, γάμος, κηδεία), τά πανηγύρια στή μνήμη τῶν Ἁγίων, σέ συνδυασμό μέ ἐμποροπανηγύρεις κ.τ.ό. Καί πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ καλύτερα μέσα σέ ὅλα, ὁ Παπᾶς, Πνευματικός Πατέρας - Φίλος - Ἀδελφός - Σύμβουλος - Συμπαραστάτης... Κατά τόν καλό γνώστη τῆς ἱστορίας μας ἀείμνηστο βρετανό ἱστορικό Στήβεν Ράνσιμαν ἦταν εὐτυχῆ τά χωριά, πού εἶχαν τήν τύχη νά ἔχουν κοντά τους Μοναστήρι, γιατί αὐτό διακρατοῦσε τήν ταυτότητα τῶν Ρωμηῶν καί λειτουργοῦσε ὡς χῶρος πνευματικοῦ καί ἐθνικοῦ ἀναβαπτισμοῦ τους»⁴⁶⁹.

«...Κεντρικό στοιχεῖο τῶν οἰκοδομῶν ἐνός Κοινοβίου, μετά το Καθολικό, εἶναι ἡ Τράπεζα. Ὁ χῶρος, δηλαδή, ὅπου τρώγουν καθημερινά οἱ μοναχοί τό κοινό τους γεῦμα. Αὐτές εἶναι οἱ «ἀγάπες» τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἐφερναν ὅτι εἶχαν, ἄλλος πλούσια καί ἄλλος φτωχικά, τά μοιράζονταν μεταξύ τους καί κάθονταν μέ ἀγάπη ὅλοι μαζί καί ἔτρωγαν. Τό κοινό φαγητό ἔχει τή δύναμη νά ἐνώνει τούς ἀνθρώπους. Τό κατ' ἐξοχήν κοινό φαγητό πού ἐνώνει εἶναι ἡ Θεία Εὐχαριστία. Τό ἀπλό φαγητό δέν ἔχει ἀνάλογη σημασία, φυσικά, ἀλλά ὁμως ἐμπεριέχει κι αὐτό πολλή ἱερότητα ὅταν γίνεται ἐν Χριστῷ. Γι' αὐτό, στήν ἀρχή, ἡ Θεία Εὐχαριστία καί τό κοινό φαγητό συνδέονταν στίς ἀγάπες.

Οἱ ἀγάπες πρέπει νά ξαναζήσουν στίς ἐνορίες μας σήμερα, ἄν θέλουμε νά ξαναβροῦμε τόν ἐν Χριστῷ ἑαυτό μας. Ἐστω κι ἓνας κοινός καφές μετά τή λειτουργία εἶναι ἀσύγκριτος δεσμός ἀγάπης. Τά πρακτικά προβλήματα πού συνδέονται μέ κάτι τέτοιο μποροῦν νά λυθοῦν, ἄν ὑπάρχει καλή διάθεση....

Οἱ Τράπεζες τῶν μοναστηριῶν δέν εἶναι μόνον γιά ὑλική τροφή. Γίνεται καί ἀνάγνωση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἐτσι καί στήν ἐνορία, ἡ σύναξη τῆς ἀγάπης μπορεῖ νά λειτουργήσῃ γιά διδασχία, γιά ἐκκλησιαστική ἐνημέρωση, γιά συζήτηση.

Ἐτσι ὀλοκληρώνεται καί πνευματικά καί ὑλικά ὁ δεσμός τῆς ἐνορίας. Ἀπό κεῖ καί πέρα οἱ σχέσεις διαμορφώνονται ἐλεύθερα, ἀρκεῖ νά μὴ δημιουργοῦνται φατρίες. Κάτι τέτοιο θά ἦταν καταστροφή γιά τήν ἐνορία. Τά ὑπόλοιπα ἀφήνονται στή Χάρη τοῦ Θεοῦ»⁴⁷⁰.

⁴⁶⁶ Ἰωάννη Μενούνης, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Ε, 198-9

⁴⁶⁷ Πράξ. 2, 42-47 καί 4, 32-37

⁴⁶⁸ βλ. Γαλ. 5, 22

⁴⁶⁹ Ἑνορία καί Ἐκκλησία Πρωτοπρεσβ. Γεωργίου Μεταλληνῶ Ὀμοτίμου Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

⁴⁷⁰ Περιοδικό Επίγνωσις, τεύχος 68 (1998-9)

«*Αμή τί είναι ἡ πλερωμή μου; Νά καθίσετε ἀπό πέντε - δέκα νά συνομιλήσετε αὐτά τά θεῖα νοήματα, νά τά βάλετε μέσα εἰς τήν καρδίαν σας, διά νά σᾶς προξενήσουν τήν ζωὴν τήν αἰώνιον....χάρισμα νά δουλεύωμεν καί τούς ἀδελφούς μας....ἡ δουλειά ἡ ἰδική μου εἶναι καί ἐδική σας, εἶναι τῆς πίστεώς μας, τοῦ γένους μας»⁴⁷¹. Σέ κάθε τόπο, πού ἐπισκεπτόταν, συνιστοῦσε στή συσσωμάτωση σέ ἀδελφότητα, γιά τή συλλογική δραστηριοποίηση τῆς κοινωνικῆς ομάδας, στά ὄρια ὅμως μιᾶς κοινῆς καί ἐθνωφελοῦς στοχοθεσίας. Ὅριζε ἐκλογή τῶν ὑπευθύνων μέ βάση δημοκρατική (μέ τή γνώμη ὅλων τῶν χριστιανῶν). Σύμφωνα μέ μαρτυρία τοῦ προβλεπτή τῆς Λευκάδας, πού εἶχε πάρει ἀπό τόν κατάσκοπο τοῦ ἁγίου, ἄρχοντα Μαμωνᾶ, ὁ Πατρο-Κοσμᾶς ἀπέτρεπε τούς κατοίκους τῆς Πρέβεζας νά ἐκκλησιάζονται στίς ἐνορίες ἐκεῖνες πού δέν εἶχαν συσσωματωθεῖ σέ ἀδελφότητα. Εἶναι φανερό ὅτι τό κοινοβιακό πρότυπο τοῦ Ἁγιορείτη μοναχοῦ Πατροκοσμᾶ μεταφυτευόταν στίς κοσμικές ἐνορίες καί κοινότητες»⁴⁷².*

«Σφοδρός ἐπικριτής τῆς πολυτελείας καί τοῦ πλούτου ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός κατέστη κήρυξ κοινοβιακῆς τινός ἐξισορροπήσεως τῶν ἀγαθῶν, τοποθετηθεῖς ἐπί τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ζωὴ συνιστᾷ ἔκφρασιν χρέους καί μηδέποτε δικαιώματος. Ἡ πολιτεία, κατά τόν Ἅγιον, δέν κατάξι-οῦται, ἐάν ἐπέκεινα τῆς ἀσκητικότητος τά ἐπίλοιπα δέν «τά ἐξοδεύει τις διά τούς πτωχοὺς». Ἡ Ἑσυχαστική καί Πατερική ἀντίληψις περί τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἀδυσώπητος κοιλᾶς κλαυθμῶ-νος ἔρχεται διά τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ εἰς μίαν δημιουργικὴν ἀναστροφήν μέ τήν πραγματικό-τητα τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πλουσίου ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἀντιτίθεται μέ τό καθεστῶς (τόσον τῆς Κατοχῆς βαθύτερον ὅσον τῶν ἡγετικῶν κοινωνικῶν σχηματισμῶν μας οἵτινες ἐπρόδωσαν τήν κοινοβιακὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐνταχθέντες εἰς τήν ὑπηρεσίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος).

Αὐτός ἀκριβῶς ὁ ρεαλισμός τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ, τό γεγονός δηλαδή ὅτι ἀσκεῖ ἀληθῆ κρι-τικὴν ἐπί τῶν κοινωνικῶν σχηματισμῶν τῆς ἐποχῆς του τόν ὀδηγεῖ τελικῶς εἰς τόν θάνατον. Ἡ καθεστηκυῖα τάξις ἔχει διαφορισμένα συμφέροντα διά τοῦτο καί ἀντιμάχεται σφοδρῶς τό ἀτα-ξικόν ἰδανικόν τοῦ Ἁγίου. Μία ὀρθόδοξος νεοελληνικὴ Κοινωνιολογία δύναται ἐξόχως ἐπί τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ νά στηριχθῆ. Διότι ἡ Ὁρθοδοξία δέν εἶναι ὑπολογιστικὴ ταυτότης πρὸς τόν Οἰκονομικόν Φιλελευθερισμόν ἀλλ' οὔτε καί ἐπίκαιρος καί «παράλληλος» προσχώρησις εἰς τήν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν. Ὁρθοδοξία κοινωνιολογικῶς σημαίνει προεχόντος ἐπίγειον ἀ τ α ξ ι κ ῆ ν ἀ δ ε λ φ ο π ο ι ῖ α ν πρὸς μεταφυσικὴν δικαίωσιν, ἄπαυστος δέ προσέτι κριτικὴ τῆς ἀτομοκρατικῆς ἰδεοτελείας. Μία κοινωνία ἀρετῶν μεταφυσικῶς δυναμικῆς εὐρίσκεται εἰς ἀδιάκοπον ἀνάτασιν ἔξω ἀπὸ τά ὄρια τοῦ δυνατοῦ διότι αἰτεῖται τήν ὁμοίωσίν της πρὸς τήν ἀπολυτότητα τοῦ Πατρὸς πού σημαίνει δικαιοσύνη. Ἐάν ἡ κοινωνία τῶν Ἀγγέλων ἢ τῶν Μο-ναχῶν ὡς ἐν Κοινοβίῳ πληροῦται (αὐτός εἶναι ὁ ἰδανικός τύπος τῆς Ὁρθοδοξίας) τότε πῶς εἶναι λογικῶς δυνατόν νά δέχεται ὁ λεγόμενος «σύγχρονος» ὀρθόδοξος στοχασμός ὡς ὀρθὴν τήν ἰσχύουσαν ἀτομοκρατίαν; Ἡ ἀτομοκρατία εἶναι γόνος τοῦ φιλελευθέρου Καλβινισμοῦ τῆς Δύσεως καί οὐχί τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπὸ τά σκοτεινὰ ἀραβουργήματα τῆς ὁποίας ἰσοπεδώνεται διανεμητικῶς ἢ ἐν Χριστῷ δικαιοσύνη. Τό σεισμικόν τοῦτο Μήνυμα τῆς οἰονεῖ σοσιαλιστικῆς ἐν τῇ κοινωνία μεταποίησης τῆς Ἀσκητείας οὐδεὶς, ἐκ τῶν νεωτέρων στοχαστῶν τῆς λεγομέ-νης «θεολογικῆς ἐπιστήμης» συνέλβεν ἔστω στοιχειωδῶς. Διότι Ἀσκητεία εἶναι στέρησις ἐκ μεταφυσικοῦ καί προσευχητικοῦ αὐταπεριορισμοῦ, ἡ κοινωνία τῶν Ἀγγέλων. Ὅθεν ἐάν τό π ρ α γ μ α τ ι κ ὸ ν πρέπει νά τείνη εἰς τό ἰ δ ε α τ ὸ ν, τότε πῶς πρέπει νά ἐξηγηθῆ ἡ ἱστορικο - ὑλιστικὴ προσχώρησις τῆς ὀρθοδόξου νεοελληνικῆς θεολογίας εἰς τήν ἀτομοκρατίαν;

Ἡ ἐπιστροφή εἰς τό Πνεῦμα τοῦ Κοσμᾶ Αἰτωλοῦ καί τοῦ Μοναχικοῦ Στοχασμοῦ τοῦ Βυ-ζαντίου δέν δύναται πλέον νά προέλθῃ ἀπὸ κοινωνικούς σχηματισμούς ταξικῶς συνδεδεθέντας πρὸς τήν καθεστηκυῖαν τάξιν (εἴτε πρὸς τήν μίαν εἴτε πρὸς τήν ἄλλην κατεύθυνσιν) ἀλλὰ μό-νον ἀπὸ τήν φωνὴν τῆς ἐρήμου (Ἅγιον Ὅρος ἢ Μοναχισμός) ὡς καί τούς ἔχοντας ἀληθῶς ἀτα-ξικὴν συνείδησιν ἱερομονάχους.

Τοῦτο τό ἐπαναστατικόν μῆνυμα ἐάν δέν πραγματωθῆ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς φιλελευθέρας κοινωνίας ὑπάρχει φόβος νά διεστραβλωθῆ ὑλιστικῶς (ὡς συμφέρον μιᾶς νέας κοινωνικῆς κά-στας, ἢν αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι ἐνδέχεται νά διαμορφώσουν) εἰς τό μέλλον. Εἰς μίαν τοιαύ-την περίπτωσιν τό μέλλον τῆς Ὁρθοδοξίας θά εἶναι σκοτεινόν»⁴⁷³.

⁴⁷¹ Ἰωάννη Μενοῦνος, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς.....» Α1,49,24, 47

⁴⁷² π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, Ἐγκυκλοπαιδεία «Μπριτάνικα» Πάπυρος

⁴⁷³ τοῦ Δρος Δημ. Γρ. Τσάκωνα, Ἑπειρωτικὴ Ἑστία Ἰανουάριος 1959, σελ. 561-562 κ. ἐξ. ὁ ὁποῖος σέ συνέχειες σχετικῆς μέ τήν κοινωνιολογία τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καταλήγει:

Τό μαρτυρικό τέλος του

«Τί σέ προσκαλέσωμεν τρισμάκαρ; Μάρτυρα ὅτι ὑπέρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τό σόν αἷμα ἐξέχεας Κήρυκα ὅτι τόν τόνον τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξας· Απόστολον, ὅτι τόν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ἀποστολικῶς τοῖς πιστοῖς διετράνωσας Μοναστήν τε, ὅτι τόν σόν βίον ὡσπερ κάτοπτρον καθάρων τῆς ἀσκήσεως ἐγκατέλειπες Ἱερέα, ὅτι ἱερουργῶν, σεαυτὸν ὡσπερ θυσίαν καθάρων προσήγαγες τῷ Κυρίῳ σου»⁴⁷⁴.

«Τό ἀποκορύφωμα τοῦ σταυροῦ εἶναι «τό ὄνειδίσωσι ἡμᾶς καί διώξωσι ἕνεκεν ἐμοῦ»⁴⁷⁵. Στήν πορεία του ὁ χριστιανός θά συνατήσῃ πολλά σταυρικά γεγονότα καί αὐτό εἶναι προϋπόθεση τῆς χριστιανικῆς μας ζωῆς, ἐμεῖς εἴμαστε συνεχῶς σταυρωμένοι. Μέ τό Βάπτισμά μας μπῆκε μέσα μας τό σταυρικό γεγονός. Μετέχουμε σέ ὅλα τά μέτρα τῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, μετέχουμε στόν σταυρό Του, στήν ἀνάστασή Του, στήν Ἀνάληψή Του. Μετέχουμε στό Σῶμα Του. Τόν σταυρόν τόν σηκώνουμε ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ καί μόνον, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός Του, «ὅ, τι γίνεται, νά γίνεται ἕνεκεν ἐμοῦ» λέγει ὁ Χριστός. Ὑπέρ αὐτοῦ ὁ διωγμός καί τό μαρτύριο. Τόν πόνο μας, τήν δυσκολία μας θά τήν ἀναγάγωμε καί θά τήν ἀναφέρωμε στόν Χριστό. Ὁ ἅγιος Φιλόθεος Κόκκινος στήν ὄγδοη ὁμιλία του γιά τούς μακαρισμούς γράφει: «Καί τόν ὑπέρ αὐτοῦ διωγμόν καί τό μαρτύριον ἄνωθεν αὐτοῖς ἤδη προλέγων, καί προπαρασκευάζων καί προκαταρτίζων πρός τούς μέλλοντας κινδύνους καί τάς σφαγᾶς...»⁴⁷⁶.

«...ὁπόυ ἀπέρασεν διά τόν ἐπαινετόν σκοπόν ὄχι μόνον δέν ἐδέχθη⁴⁷⁷ ἀπέρασε μά ἐκαταφρονέθη, ὄνειδίσθη, ὑβρίσθη καί ἐδιώχθη ὡς ἀμαθῆς καί πλάνος φορτώνοντας εἰς τόν αὐτόν καιρόν ὀλίγους Κεφαλληνίους, οἱ ὁποῖοι εὐλαβεία φερόμενοι τόν ἠκολούθησαν, ἀπό ἐμπαιγμούς καί ὑβρισμούς, καί κατακρίνοντας αὐτούς ὡς ἀμαθεῖς καί ἀγνώστους⁴⁷⁸. Τοῦτο ἐξύπνησεν εἰς τάς ψυχᾶς ἀγαθῶν χριστιανῶν καί τιμίων ἀνδρῶν σκάνδαλον μέγα καί πολύ»⁴⁷⁹.

«...13 Ἰουλίου 1777 στήν Κέρκυρα ἡ ἀντίδραση μεγάλη. Οἱ εὐγενεῖς ἔφεραν τούς ἀνθρώπους τους, καί οἱ Ἑβραῖοι μοίρασαν πολλά χρήματα σέ μπράβους, γιά νά τόν κακοποιήσουν. Ὁ λαός ὅμως τόν προστάτεψε, καί ὕστερα ἀπό ἄγρια συμπλοκή ἡ ἀλήθεια νίκησε. Τότε ἦταν πού τό πουκάμισο τοῦ Ἁγίου σκίστηκε καί τά κομμάτια του τά πῆραν οἱ χωριάτες, καί τά φύλαξαν σέ χρυσή θήκη, γιατί ἦταν θαυματουργικά»⁴⁸⁰.

«Οἱ θεολογοῦντες Ζακύνθιοι – γράφει ὁ Χιώτης - ὑπό διάφορα προσχήματα, παρέστησαν αὐτόν ὡς αἰρετικόν»⁴⁸¹.

Κατηγορεῖται ἀπό τόν Βενετόν Γενικόν Προβλεπτήν Ζακύνθου ὡς «ἀνατροπεύς τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος»⁴⁸².

Ὁ ἔκτακτος προνοητής τῆς Λευκάδας θεωροῦσε τήν παρουσία τοῦ Κοσμᾶ σάν τό «μεγαλύτερο κακό» πού θά μπορούσε νά συμβεῖ στήν περιφέρειά του⁴⁸³.

«...οἱ γαιοκτήμονες καί οἱ Ἑβραῖοι μίσθωσαν μπράβους καί καιροφυλακτοῦσαν νά χτυπήσουν τόν Κοσμᾶ καί τούς χωρικούς πού ἔρχονταν ἀπό τήν ὑπαιθρον στήν Κέρκυρα. Τόσος ἦταν ὁ τρόμος τους, ὥστε «οἱ τῆς πόλεως προεστεύοντες τόν φθόνον φοβούμενοι, παρεκάλεσαν αὐτόν νά ἀναχωρήσῃ τό ταχύτερον». Ὁ Κοσμᾶς δέν πτοήθηκε κι ἐξακολούθησε νά παραμένει στό νησί. Τήν ἐπόμενη ἡμέρα, ἕνα ἀπόγευμα τοῦ Ἰουλίου στά 1777, ὅταν μιλοῦσε μπροστά στά πλήθη, χτυπώντας τήν τοκογλυφία καί τή διαφθορά τῶν ἀρχόντων, στρατιῶτες καί ἄλλα πληρωμένα στοιχεῖα ὄρμησαν καί κακοποίησαν ὄχι μόνον τόν ἴδιο ἀλλά καί τούς ἀκροατές του»

⁴⁷⁴ Σαπφείρου Χριστοδουλίδου, Ἐπισκ. Αὐγουστίνου Καντιώτου Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός ἐκδ. «ὁ Σταυρός», Λιτὴν

⁴⁷⁵ Ματ.ε,12

⁴⁷⁶ Β. Ψευτογκᾶ, Φιλοθέου Κοκκίνου ὁμιλίαι, Θεσσαλονίκη 1981, τόμ.2, (Λόγος 8, 8-9 σελ. 190)

⁴⁷⁷ δέν ἔγινε δεκτός

⁴⁷⁸ χωρίς γνώση, ἀνίδεος, ἀμαθῆς, ἀνόητος.

⁴⁷⁹ Κεφαλληνιακά Χρονικά τόμ. 4^{ος}, 1980-1982. Γ. Αλισανδράτου: Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός στήν Κεφαλλονία καί τή Ζάκυνθο, 1777, σ. 1-88, ἀνέκδοτη ἐπιστολή ἐνός ἀκροατή του.

⁴⁸⁰ Κων. Μακρυκόστα, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὄρθρος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς λευτεριάς, Αθῆναι 1979, ἐκδ. «Τῆνος». 64-65.

⁴⁸¹ Παναγ. Χιώτη, Ἱστορικά ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου, ΣΤ', Ζάκυνθος 1888, σελ. 171-172

⁴⁸² Νέα Ἑστία τόμος 25^{ος} Ἰανουάριος -Ἰούνιος 1979,σελ. 728- 748 Ν. Τζουγανάτου Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (ἀνακοίνωση μιᾶς ἀδημοσίευτης διδαχῆς του στήν Κεφαλλονία)

⁴⁸³ Μάρκου Γκόλια, Ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καί ἡ ἐποχή του, ἐκδ. «Τυμφορηστός», Αθῆναι 1972, σελ. 218

Μεγάλες διαβολές και συκοφαντίες, ματαιώση συγκεντρώσεων και συνωμοσίες αντιμετώπισε από τους Έβραίους και σε άλλες περιοχές και τέλος έλαβε μαρτυρικό θάνατο.⁴⁸⁴

«Τρία πράγματα κάνει ο Χριστός, γράφει ο άγιος Φιλόθεος. Προλέγει, προπαρασκευάζει και προκαταρτίζει. Κάνει μία προετοιμασία επάνω μας. Είναι η πνευματική προετοιμασία. Τι είναι αυτή η προπαρασκευή και ο προκαταρτισμός; Τόν οποιοδήποτε πόνο να τον άντεχεις, χωρίς να γκρινιάζεις και να απογοητεύεσαι, τον δέχεσαι δέν ψάχνεις για υπεύθυνους γι' αυτό που έγινε. Τά δέχεσαι σαν μεγάλες ευλογίες από την αγάπη του Χριστού, όπως οι άγιοι. Αυτές θα σε οδηγήσουν σε μεγαλύτερες δωρεές και στο μαρτύριο ακόμη»⁴⁸⁵.

«Ο Θεός άκουσε την προσευχήν του και τον αξίωσε να μαρτυρήση εκτός από το μαρτύριο της συνειδήσεως, με την τήρηση των θείων εντολών, τις κακοπάθειες, αλλά και με το μαρτύριο αίματος «διά την αγάπην του, καθώς τό έχυσε και εκείνος διά την αγάπην μου»⁴⁸⁶, όπως έλεγε ο άγιος.

«Ο θάνατος τον βρήκε στις 24 Αυγούστου 1779. Φαίνεται πάντως ότι οι Έβραιοι⁴⁸⁷, ζημιωμένοι σοβαρά από την μεταφορά του παζαριού από την Κυριακή, πού γινόταν μέχρι τότε, στο Σάββατο, μεταφορά πού είχε προκαλέσει ο Κοσμᾶς με τό κήρυγμά του, δωροδόκησαν τον Κούρτ πασᾶ του Μπερατιού και ο τελευταῖος διέταξε τή θανάτωσή του.

Ο ἴδιος ο Κοσμᾶς είχε πει: «Νά παρακαλέσετε (τόν Χριστό) να μέ φυλάγη από τές παγίδες του Διαβόλου και μάλιστα των Έβραίων, όπου έξοδιάζουν χιλιάδες πουγγιά διά να μέ θανατώσουν». Τόν κρέμασαν σ' ένα δέντρο έξω απ' τό χωριό Κολικόντασι, κοντά στο Μπεράτι (ή Βεράτιον), δίπλα στον ποταμό Άψο»⁴⁸⁸.

«Τό σῶμα του τό γύμνωσαν και δεμένο σε μία μεγάλη πέτρα μεταφέρθηκε και ρίχτηκε στο ποτάμι.

Όσοτό και τό σῶμα δέν εξαφανίστηκε. Τό σχοινί πού τον ἔδενε με την πέτρα ἔσπασε και τό ποτάμι τό ανασήκωσε ευλαβικά ως την επιφάνειά του. Ο παπᾶ - Μᾶρκος, ο εφημέριος του Κολικόντασι είδε ξαφνικά τό σῶμα του. Ἔσκυψε, τ' ἄρπαξε, τ' ἀγκάλιασε. Σάν να είχε εκεί μπροστά του ζωντανό τον ἀδελφό του πούλειπε χρόνια στην ξενητεία.

Ἐπειτα τύλιξε στο ράσο του τό σῶμα, βγήκε και πορεύτηκε για τό χωριό. Στην κηδεία ἤταν ο δεσπότης κι ένα πλήθος λαού ἔκλαγε ἀδιάκοπα. Ἦταν κλάμα αγάπης, λύπης για τον ἀποχωρισμό, ὑπόσχεσης του καθενός κι ὄλων μαζί στον άγιο για μία καλύτερη ζωή»⁴⁸⁹.

⁴⁸⁴ Μάρκου Γκόλια, Ο Κοσμᾶς ο Αἰτωλός και ἡ ἐποχή του, ἐκδ. «Τυμφρηστός», Ἀθήνα 1972, σελ. 216, 239-244

⁴⁸⁵ Αποσπάσματα από ὁμιλία του π. Κων/νου Στρατηγοπούλου, στον τελευταῖο μακαρισμό.

⁴⁸⁶ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδαχές και βιογραφία»Α1, 22

⁴⁸⁷ **Ο άγιος Κοσμᾶς και οι Έβραιοι.** «Στίς διδαχές του δέ ὑπάρχει ἀντισημιτισμός και ἔθνοφυλετισμός, ὅπως ἀναφέρει στην ἐργασία του ο π. Βασ. Καλλιακμάνης. Ἡ ἀρνητική του θέση ἀπέναντι των Έβραίων αιτιολογεῖται από τά λόγια του: «ὅτι ὑβρίζουν και ἐσταύρωσαν τόν Χριστόν, ὑβρίζουν τήν Παναγία, θανάτωσαν τούς προφήτας και διδασκάλους... ὄχι διά να φονεύετε τούς Έβραίους και να τούς κατατρέχετε, αλλά να τούς κλαίετε, πώς ἄφησαν τόν Θεόν και ἐπήγαν με τόν Διάβολον. Σᾶς τά εἶπα να μετανοήσωμεν.....». Ἰωάννης Β. Μενούνος Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδαχές και βιογραφία» Γ.158. Με τά λόγια αυτά ἐκφράζεται ἡ βαθιά του ὀδύνη για τήν σωτηρία του «σύμπαντος κόσμου», ὄλων των λαών. Διδάσκει τήν αγάπη και ὄχι τήν μισαλλοδοξία. Ἡ χριστιανική του συνείδηση δέν του ἐπιτρέπει, παρότι καταφέρεται ἐναντίον των Έβραίων, να δικαιολογήσει τήν ἀδικία σε κανέναν. Για τόν λόγο αυτό καλεῖ τούς ἀκροατές του να συγχωροῦν τούς ἐχθρούς των... «ὄσοι ἀδικήσατε ἤ χριστιανούς ἤ Τούρκους ἤ Έβραίους ἤ Φράγκους να δώσετε τό ἄδικον ὀπίσω, διατί εἶναι κατηραμένο και δέν βλέπετε καμμίαν προκοπήν». Ἰωάννης Β. Μενούνος Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδαχές και βιογραφία» Γ. 140. Και καταλήγει ο συγγραφέας στα ἐξῆς συμπεράσματα: Δέν καλοῦσε τόν λαό να κηρύξει διωγμό ἤ να ἀσκήσει βία ἐναντίον των Έβραίων, ὅπως γινόταν σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές χῶρες. Ἀντίθετα ἐξέφραζε τήν βαθιά του ὀδύνη, για τήν ἀπόρριψη του Χριστού ἐκ μέρους των Έβραίων, καλώντας τό λαό σε μετάνοια. Ἀγωνιζόταν για τήν ὁμαλή κοινωνική συμβίωση και ἀνοχή μεταξύ ὄλων των ἀνθρώπων, τόνιζε ότι ἡ χριστιανική πίστη δέν μπορεῖ να αιτιολογήσει τό μίσος και τήν ἀδικία σε κανέναν. Δίδασκε και ἔθετε τήν αγάπη προς τούς ἐχθρούς πάνω από ὄλες τις χριστιανικές ἀρετές, αλλά και τό μαρτύριο. Και ἔλεγε χαρακτηριστικά: «Διά τοῦτο και ἡμεῖς εὐσεβεῖς χριστιανοί πρέπει να ἀγαπῶμεν τούς ἐχθρούς μας και να τούς συγχωρῶμεν: να τούς τρέφωμεν, να τούς ποτίζωμεν, να παρακαλοῦμεν τόν Θεόν διά τήν ψυχῆν των, και τότε να λέγωμεν εἰς τόν Θεόν: Θεέ μου, σε παρακαλῶ να με συγχωρήσης καθώς και ἐγὼ συγχωρῶ τούς ἐχθρούς μου. Εἰ δέ και δέν συγχωρήσωμεν τούς ἐχθρούς μας, και τό αἷμά μας να χύσωμεν διά τήν αγάπην του Χριστοῦ, εἰς τήν κόλασιν πηγαίνομεν». Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδαχές και βιογραφία» Γ, 137-138. πρωτ. Βασ. Καλλιακμάνης, Κατηχητική Διακονία, Τιμητικός τόμος για τόν Καθηγητή Κων/νο Φράγκο, ἐκδ. «Κυριακίδη», σελ.91-101

⁴⁸⁸ Ἰωάννης Β. Μενούνος «Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ Διδαχές και βιογραφία» , σελ. Α1, 22,242, σημ. 59,243.

⁴⁸⁹ Ἰωάννης Μενούνος, Ἁγίου Κοσμᾶ του Αἰτωλοῦ «Διδαχές και βιογραφία».....Ἐκδόσεις «Γήνος»,σελ. 47,48

Ὁ Μητροπολίτης Βελεγράδων ὡς ἐξῆς περιγράφει τό ἱεραποστολικό ἔργο του, τόν μαρτυρικό του θάνατο καί τό μοναστήρι του:

«...Τῷ 1777 ἀποθάνοντα ἐν Αὐλῶνι τόν Τζαφέρ Πασᾶν διαδεχθῆ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Μαχμούτ Βῆς.

Ἐν τούτῳ τῷ ἔτει ὁ Ἱερομάρτυς καί Ἰσαπόστολος Κοσμᾶς, ὁ ἐκ τῆς Αἰτωλίας, καταγόμενος, φιλανθρωπία βαθυτάτη κινούμενος καί Εὐαγγελικῆς χάριτος πεπληρωμένος, ἤρατο τόν Σταυρόν καί περιήρχετο διδάσκων καί ὑποστηρίζων τοὺς χριστιανούς ἐν τῇ πατρίᾳ θρησκείᾳ καί εὐσεβείᾳ διὰ ζήλου ἀπαραμίλλου, ἀτήτων καμάτων καί ἀδιαλείπτων κινδύνων.

Αναντίρρητον ὑπάρχει ὅτι αἱ διδασκαί καί ἀρεταί τοῦ θεσπεσίου ἐκείνου ἀνδρός ὑπέστηριξαν καί συνετήρησαν κατά πολὺ τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἥπειρον ἐν γένει καί Ἀλβανίᾳ, ἔνθα καί ἐμαρτύρησεν ὁ Ἰσαπόστολος οὗτος ἐπὶ Ἡγεμονίας εἰσέτι τοῦ Ἀχμέτ Κούρτ Πασᾶ ἐν τῷ χωρίῳ Μουγιαλιῆ τῆς Μουζακιᾶς, ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κεχαγιᾶ αὐτοῦ Μουλᾶ. Τό δέ ἱερόν λείψανον αὐτοῦ ῥιφθέν ἐν τῷ αὐτόθι διερχομένῳ Ἄσῳ, εἴτε Βερατινῷ ποταμῷ, ἀνευρεθῆ μετὰ τρεῖς ἡμέρας καί ἐτάφη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου Κολικόνδασι, ἔνθα πλησίον αὐτῆς μετὰ εἰκοσιπέντε περίπου ἔτη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τούτου, ἐν ᾧ τεθησαύριστα καί τὰ Ἱερά λείψανα αὐτοῦ, εὕρισκόμενα ἀνηγέρθη Μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τούτου, τεθησαύριστα καί τὰ Ἱερά λείψανα αὐτοῦ, εὕρισκόμενα ἕως τῆς σήμερον καί παρέχοντα τὴν ἴασιν ψυχῆς καί σώματος τοῖς μετ' εὐλαβείας προσερχομένοις...».

«Τό Ἱερόν Μοναστήριον τό τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἱερομάρτυρος καί Ἰσαποστόλου Κοσμᾶ τοῦ νέου καί τῶν Ἁγίων Πάντων, κείμενον ἐν τῷ χωρίῳ Κολικόνδασι τοῦ θέματος τῆς μικρᾶς Μουζακιᾶς, παρά τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν δέκα λεπτῶν διερχομένου Ἄσῳ, εἴτε Βερατινοῦ ποταμοῦ.

Ὁ Ἱερομάρτυς Κοσμᾶς καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου «Μεγάλου Δένδρου» τῆς Αἰτωλίας, μεταβάς εἰς Ἅγιον Ὄρος καί σπουδάσας τὴν θύραθεν σοφίαν παρά τοῖς τότε διαδοχικῶς ἐκεῖσε Σχολαρχήσασι Παναγιώτῃ Παλαμᾶ καί Νικολάῳ Τζαρτζούλῃ τῷ ἐκ Μετζόβου τῆς Ἥπειρου, εἶτα εἰσελθὼν εἰς τόν κληρον καί ἀπὸ Κωνσταντίνου Κοσμᾶς μετανομασθείας ἐπαξίως καί φερνύμῳ τῆς ἐναρέτου κοσμιότητος καί τῆς Εὐαγγελικῆς Σοφίας καί Χάριτος τῶν ἡθῶν, ὑφ' ὧν κοσμίως ἐκοσμεῖτο, ἀδεία τῶν συνασκουμένων αὐτῷ Πατέρων τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Φιλοθέου, ἤρατο τόν Σταυρόν τοῦ Κυρίου, ἀναλαβὼν τόν ἀποστολικόν ἀγῶνα τοῦ πολλαπλασιάσαι τό ἱερόν τάλαντον τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὸ θείου ζήλου ἐμπνεόμενος. Καί δὴ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἱερῶν Μοναστηρίων καί τῶν Σκητῶν τοῦ ἀγιωνύμου ὄρους διδάσκων τοὺς ἀπλουστέρους τῶν σεβασμίων ἐκείνων Πατέρων καί στηρίζων αὐτούς εἰς τόν ἱερόν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως, ὃν θεῖω ζήλῳ προεἶλοντο, ἐξῆλθεν περιελθὼν ἀνά πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καί τὰς Ἰονίους νήσους ἔνθεν μετέβη καί εἰς τὴν Ἥπειρον, κηρύττων τόν θεῖον λόγον καί στηρίζων τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς εἰς τὰ πατρῷα τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως δόγματα.

Φθάσας δέ ὁ μακάριος οὗτος φιλόσοφος καί φιλόχριστος Κοσμᾶς καί εἰς τὴν Ἐπαρχίαν ταύτην Βελεγράδων, καί τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀμπεχόμενος, ἔδωκε πέρας τοῦ βίου ὁ Ἰσαπόστολος, ὑποστάς τόν δι' ἀγχόνης μαρτυρικόν θάνατον ἐν τῷ χωρίῳ Μουγιαλιῆ κειμένῳ πλησίον τοῦ Κολικόνδασι, τὴν 24 Αὐγούστου 1779 τῷ 65 ἔτει τῆς ἡλικίας του, τοπαρχοῦντος ἐν Βερατίῳ τοῦ ἐκ χωρίου Λιούσνιας τῆς μεγάλης Μουζακιᾶς Ἀχμέτ Πασᾶ Κούρτη (Λύκου) ἐπιλεγομένου. Καί ταῦτα μὲν περί τοῦ Ἁγίου τούτου»⁴⁹⁰.

Ὁ μακαριστός Γέροντας π. Εὐσέβιος Βίττης σημειώνει χαρακτηριστικά γιὰ τὰ τελευταῖα λόγια του τόν μαρτυρικό του θάνατο: «Ἦμος εὐχαριστήριος καί δοξολογικός σ' αὐτὴν τὴν πορεία ὅσων τὴν ἐπιχειροῦν εἶναι τό ψαλμικό: «**Διήλθομεν διὰ** πυρός (ἡδονῆς ἢ ὅποια μοιραῖα ὀδηγεῖ στὴ φθορά καί στό θάνατο, καί τῶν πειρασμῶν) **καί ὕδατος** (δακρύων πόνου καί μόχθου) **καί ἐξήγαγες ἡμᾶς** (Κύριε) εἰς ἀναψυχὴν» καί στό εὐλογημένο παρόν βιωνόμενη καί ἐν ἐλπίδι ἀμενόμενη στήν μακάρια αἰωνιότητα! (Ψαλμ. 65,12)»⁴⁹¹.

⁴⁹⁰ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ Ἀνθίμου Ἀλεξούδη Μητροπολίτου Βελεγράδων Ἐν Κερκύρα 1868, σελ. 21, 80-81

⁴⁹¹ Ἱερομονάχου Εὐσεβίου, δύο δρόμοι πρὸς τὴν ἀληθινὴν θεολογία, ἐκδ. «Ὀρθόδοξος Κυψέλη» Θεσσαλονίκη, σελ. 71

Ἐπίλογος

Ὡς ἐπίλογο παρουσιάζουμε ἀποσπάσματα ἀπό τήν ἀπομαγνητοφωνημένη ὁμιλία: «Ἡ ἀγάπη καί ὁ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός», τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς ἱερᾶς Μονῆς Φιλοθέου Ἁγίου Ὁρους, π. Ἐφραίμ, πού πραγματοποιήθηκε στήν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ.

«...Βάσει τοῦ ἱστορικοῦ του, ἐκοινοβίασε στό μοναστήρι μας δεκαεπτὰ χρόνια. Ἐπίσης καί σάν ἱερεὺς ἐφημέρευσε ἀρκετά χρόνια σ' αὐτό ἐδῶ τό εὐλογημένο μοναστήρι μας. Ἔκαμε ὄλους τούς κόπους τούς ἀσκητικούς, τούς μοναστικούς καί τούς μοναστηριακούς καί οἱ κόποι του συνεργούσης τῆς θείας Χάριτος τόν ἀξίωσαν τῆς ἀγιότητος ἀλλά καί τῆς δυνατότητος μέτᾳ ἀπό φώτισι Θεοῦ νά ἐξέλθῃ τοῦ μοναστηριοῦ μας καί νά γίνῃ ὁ μέγας φωστήρ τοῦ Γένους μας καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἑλλάδα μας ἐκινδύνευε νά ἐξισλαμισθῇ. Ἐφλέγετο ἀπό ἀγάπη πρὸς τούς Ὀρθοδόξους χριστιανούς. Κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια, πολλούς κόπους καί πέρασε κινδύνους γιά νά σώσῃ ψυχές. Τό ἔκαμε γιατί εἶχε ὅλην τήν χάριν τοῦ Θεοῦ μαζί του.

Σᾶς ἐξομολογοῦμαι ὅτι στήν γιορτῆ του φέτος ταπεινά, αἰσθανόμενα τόν ἅγιο μαζί μας. Στήν θεία Λειτουργία ἔνοιωθα τήν ψυχὴ μου νά τόν ἀγκαλιάζῃ μέ πολλή ἀγάπη καί στοργή «...» Ἐμεῖς πρῶτα ἐσωτερικά νά ἀλλαξοῦμε, νά ἀλλοιωθοῦμε, νά πλησιάσουμε περισσότερο τήν χάριν τοῦ Θεοῦ. Νά ἀξιοθοῦμε τό λεπτό αἰσθητήριο τῆς ψυχῆς μας νά καθαρισθῇ. Πρέπει νά ψηλαφήσῃ τόν Θεό, νά τόν αἰσθάνεται, καί ὅταν ἐμεῖς μέσα μας ἀλλάξομε, τότε θά μπορέσουμε νά βοηθήσουμε καί πρῶτος ἐγώ ὁ ὑπεύθυνος καί ὑπόλογος ἐνώπιον τοῦ Τρισαγίου Θεοῦ «.....»

Τίποτε δέν οἰκοδομεῖ τούς ἀνθρώπους ὅσο ἡ ἀγάπη ἢ εἰλικρινὴς τήν ὁποία δημιουργεῖ καί χαρίζει ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη καί το συνάχι, λέγει μία παροιμία δέν κρύβονται. Ἡ ἀγάπη φαίνεται ἀπὸ ὅτι λέγομε καί πράττωμε. Ἔχεις ἀγάπη; Ἔχεις Θεό, ἢ ἔχεις Ἅγιο Πνεῦμα ἢ δέν ἔχεις. Ἡ ἔχεις τὰ χαρακτηριστικά τοῦ Χριστοῦ ἢ δέν τὰ ἔχεις.

Ὁ ἱεραπόστολος καί ἱερομάρτυς Κοσμάς το ἔδειξε στήν πρᾶξι καί ἐμεῖς νά τῆ δεῖξομε, πρῶτα στοὺς ἀδελφούς πού συζοῦμε καί συνμονάζομε, ὅταν ἀνεχώμεθα ἀλλήλοις, ὅταν τόν βοηθοῦμε, ὅταν τό στόμα μας δέν κατακρίνει, δέν κατηγορεῖ καί ἔχει τήν ἀνάγκη νά προσεύχεται γιά τούς ἀδελφούς αὐτός ἔχει ἀγάπη.

Ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ σου ἢ σωτηρία, τί νοιώθεις γιά τόν ἀδελφό σου; Ἀπὸ ὅτι νοιώθεις θά καταλάβῃς ἂν εἶσαι τοῦ Χριστοῦ.

Μέ τόν νοῦ καί τήν καρδιά νά φωνάζομε νύχτα μέρα τό Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με αὐτήν τήν εὐχὴν νά μὴν τήν ἀφήσουμε μήτε λεπτό, μήτε ἀναπνοή. Νά ἀναπνέομε καί νά ἐκπνέομε συνεχῶς τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐάν ὁ Χριστός εἶναι ἔτσι καλοβαλμένος μέσα μας δέν εἶναι δυνατόν νά μὴν ἀποκτήσωμε χάριτι Χριστοῦ τήν ἀγάπη. Αὐτὴ γίνεται πλέον ὁ σωστός ὁδηγός, ἡ πυξίδα πού θά μᾶς δείχνῃ συνέχεια πῶς πρέπει νά ὀδηγήσωμε τό караβάκι μας στήν κατεύθυνσι τοῦ λιμανιοῦ ἀσφαλῶς, τῆς οὐράνιας ἐμπειρίας.

Στό διακόνημά μας, ἐπειδὴ φεύγει ὁ νοῦς νά λέμε προφορικά τήν εὐχούλα. Πρῶτον ἢ ὠφέλεια θά εἶναι προσωπική, ἀλλά καί θά γίνῃ καί ἀδελφική. Ὁ μισθός πού θά προκύπτει στήν ψυχὴ μας ἀπὸ τό ὅτι θά προκαλοῦμε μέ τήν εὐχὴ καί στοὺς ἀδελφούς μας θά εἶναι μέγας. Τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μόνον θά μᾶς σώσῃ. Ἀγιάζεται ὄχι μόνον τό ἐργόχειρο, τό διακόνημα, ἀλλά καί ὁ τόπος.

Πρῶτα ὁ διάβολος συλλῆ τήν εὐχὴ ἀπὸ τόν μοναχό καί τόν χριστιανό καί μετὰ αἰχμαλωτίζει τόν νοῦ, τόν παίρνει ἐδῶ καί ἐκεῖ τόν γεμίζει φαντασίες καί ἀμαρτωλότητες. Ἡ προσευχὴ εἶναι ὄπλο καί ὅταν βάλῃ ὁ ἐχθρὸς δέν πλησιάζῃ. Μόνον ἐάν ἀργῇ ἢ κλαπῇ τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι σέ ἄμεσο κίνδυνο συλλήψεως καί τῆς ἀλυσοδέσεως «.....»

Παιδιά μου προσέξατε τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ αὐτό θά διώξῃ τήν ἀργολογία πού φέρνει ὅλα τὰ κακά.

Ὁ καλύτερος χρόνος τοῦ μοναχοῦ εἶναι ὁ χρόνος πού εἶναι ὑποτακτικός, ἂν ξέρῃ νά τόν ἐκτιμήσῃ, εἶναι ὁ πλέον ἥσυχος ἄνθρωπος. Διότι ἡ μέριμνα εἶναι αὐτὴ πού κάνει τόν ἄνθρωπο νά φεύγῃ ἀπὸ τόν Θεό «...»

Ἄς βιαστοῦμε γιατί δέν ξέρωμε τήν ὥρα τοῦ θανάτου μας. Νά εἴμεθα τακτοποιημένοι ψυχικά. Πάντα νά νοιώθουμε ὅτι φεύγομε γιά νά μὴν χάσωμε τόν ἑαυτόν μας. Δέν θά ἔχωμε καμμία δικαιολογία.

Ἄς εὐχηθοῦμε νά μᾶς σκεπάσῃ ὁ Θεός, μέ τίς πρεσβεῖες τοῦ ἁγίου, ἀπό κάθε κακό καί κίνδυνο πού ὑπάρχει στόν κόσμο». Ἀμήν.

Ἐπιστολές γιά τόν ἅγιο ἀπό τά ἀρχεῖα τῆς Βενετίας

Ἐπιστολές⁴⁹² ἀπό τίς ὁποῖες μπορεῖ κανεῖς νά ἀποκομίσει πολύτιμες πληροφορίες σχετικές μέ τήν ἐπίδραση τοῦ ἁγίου στους ἀκροατές του, γιά τήν προσωπικότητα τοῦ ἁγίου, τίς δυσκολίες πού ἀντιμετώπιζε, τό πλῆθος τῶν ἀκολουθούντων καί τοῦ ἀκροατηρίου.

1. Ἀρχεῖο τοῦ Γενικοῦ κατά θάλασσαν Προβλεπτοῦ τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Κερκύρα, χαρτοφύλαξ 128/1031

Ὁ ἔκτακτος Προβλεπτής Ἀγ. Μαύρας (Λευκάδος), 2 Μαΐου 1779 πρὸς τόν Γενικόν ἐν Κερκύρα Προβλεπτήν: «...ἐπληροφορήθη ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης τήν ἐπάνοδον τοῦ γνωστοῦ Καλόγηρου Κοσμᾶ εἰς τήν περιφέρειαν τοῦ Λούρου, πλησίον τῆς πόλεως Πρεβέζης, ὡς καί τά περί τῆς προστασίας, τήν ὁποῖαν ἐπεδαψίλευσεν εἰς τόν ἴδιον ὁ Κεχαγιᾶς Ὁσμάν Ἀγᾶς ὅπως περᾶση ἐντός τῶν συνόρων μας, ὡς καί περί τῶν μέτρων, τέλος, τά ὁποῖα ἔλαβον ἐσπευσμένως ἵνα ἀποσοβῆσω μεγαλύτερον κακόν. Πρὸς τόν σκοπόν τοῦτον εἶχον ἀποστείλῃ ἐκεῖ τόν ἐν Πρεβέζῃ Προβλεπτήν καί οὕτω κατόρθωσα ὥστε νά ἀπαγορευθῇ εἰς τόν καλόγηρον μεγαλύτερα προσέγγισις πρὸς τό ἔδαφός μας καί ἐπέτυχον ἐπίσης ὥστε νά ἀπομακρυνθῇ ἀπ' ἐκεῖ καί νά μεταβῇ ἀλλαχοῦ μαζί μέ τήν πολυάριθμον ἀκολουθίαν του. Εἶναι ἀληθῶς ἄξιον πολλῆς προσοχῆς ὅτι οἱ βαθμοφόροι Τοῦρκοι τοῦ παρέχουν τώρα τήν προστασίαν των. Ὁ καθείς ἀπό αὐτούς ἐπιζητεῖ τήν παρουσίαν τοῦ ἱερωμένου εἰς τά χωρία ὅπου ἔχουν τά φεουδά των, διότι οὗτος παρακινεῖ τούς Ἑλληνας νά φέρωνται νομοταγῶς καί νά πληρώνουν τά δικαιώματα εἰς τούς φεουδάρχας των...»

2. Αντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Λευκάδι Προβλεπτοῦ Ἐνετίας πρὸς τόν ἐν Κερκύρα Προβλεπτήν: Ἁγία Μαῦρα 7 Μαΐου 1779.

Ἀναφέρει τήν συνάντησι τοῦ Κόμη Δ. Μαμωνᾶ μετά τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, μέ «τόν ὁποῖο συνομίλησε ἐπὶ πολλὰς ὥρας»

«...Ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἀπεκόμισεν ὁ Μαμωνᾶς διά τόν Καλόγηρον εἶναι οὗτος ὀξυνούστατος, ἐμπλεως μεγάλων ἰδεῶν καί ἔχει ἀξιοθαύμαστον τρόπον ὅπως εἰσδύη εἰς τήν ψυχὴν οἰουνδήδηποτε καί εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε δέν ὑπάρχει τι τό ὁποῖον νά ἐκφράσῃ ἢ νά προτείνῃ ὁ ἴδιος καί τό ὁποῖον νά μή γίνῃ ἀμέσως ἀποδεκτόν καί μετά τοῦ ἐπιβαλλομένου σεβασμοῦ παρά τῆς ὀλότητος, ἣτις καί τό ἐκτελεῖ μέ τήν πλέον ἐφικτὴν ἀκρίβειαν, ὅτι δέ ἐπὶ πλέον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων, τά ὁποῖα πανταχόθεν συρρέουν, ἵνα τόν ἴδουν εἶναι καταπληκτικός, ὡς ἐπίσης καί ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκολουθούντων αὐτόν εἰς τήν περιοδείαν ἀνά τὰς διαφόρους κοινότητος.

«Τελευταίως ὁ καλόγηρος οὗτος ὑπέβαλεν εἰς τούς πολυαριθμούς ἀκροατάς του - ἐν ᾧ εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις Φλάμπουρα καί Μαυρομανδύλι, ἀπεχούσας δίωρον ἀπὸ τῆς Πρεβέζης σύνορά μας - τήν πρότασιν περί τῆς ἰδρύσεως μιᾶς Σχολῆς ὅπου νά διδάσκωνται τά γράμματα εἰς τά παιδιά τῶν πτωχῶν οικογενειῶν εἰς τοσοῦτον ἐνεθουσίασε μέ τήν εὐγλωττίαν του τό ἀκρωτήριον ὥστε ἐντός βραχυτάτου διαστήματος κατώρθωσε νά συλλέξῃ περί τὰς δεκα χιλιάδας γροσίων εἰς μετρητά, εἰς πράγματα καί ἀσημικά, τά ὁποῖα ἔφερον μαζί των οἱ ἀκροαταὶ του, ἀμφοτέρων τῶν φίλων. Τοῦτ' αὐτό ἔπραξεν ὡς πληροφοροῦμαι, καί εἰς ἄλλα μέρη διά τόν αὐτόν φιλανθρωπικόν σκοπόν...»

Πληροφοροῦμαι ἐπίσης ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς ὅτι ὁ αὐτός ἱερωμένος εἰδοποίησε καί τούς κατοίκους τοῦ διαμερίσματος τῆς Πρεβέζης νά μή πηγαίνῃ νά παρακολουθῇ τήν λειτουργίαν καί τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς τελετάς εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐνορίας, αἱ ὁποῖαι δέν συνεσωματώθησαν εἰς Ἀδελφότητα, ἐνῶ ἐκεῖ εὐρίσκονται οἱ περισσότεροι ἐφημέριοι ἀνήκοντες εἰς διάφορον τυπικόν (;) (Rubrica).....».

3. Αντίγραφον ἐκθέσεως τοῦ Δ.Μαμωνᾶ πρὸς τόν ἔκτακτον Προβλεπτήν τῆς Λευκάδος τῆ 26^η Ἀπριλίου 1779.

«Μέ ἐδέχθη μέ περισσὴν εὐμένειαν ἐντός τῆς καλύβης ὅπου διέμεινε καί μέ μετεχειρίσθη εὐγενέστατα...»

⁴⁹² Κ. Μέρτζιος: Τό ἐν Βενετία Κρατικόν Ἀρχεῖον, Ἡπειρωτικά Χρονικά 1940, σελ. 2 κ. ἐξ.

Τά κηρύγματα του δέν ἔχουν ἄλλο θέμα εἰ μή νά προτρέπουν τόν λαόν εἰς τό νά εὐεργετῇ τās Ἐκκλησίας καί νά ἰδρῦη εἰς ὅλα τά χωρία σχολεῖα διά τά παιδιά, ὅπως ἔγινε μέ τήν Πρέβεξαν, διά τήν Σχολήν τῆς ὁποίας συνέλεξε εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν περί τās 10 χιλ. γρόσια. Ἐπί πλέον δέ τοῦ ποσοῦ τούτου ἐσυναξε καί ἄλλα δι' ἄλλα Σχολεῖα.

«...τόν συνοδεύουν καί πέντε ἔμποροι ξένοι, οἱ ὁποῖοι πωλοῦν κηρί, καλύμματα μάλλινα κεφαλῆς λευκά, ἐκκλησιαστικά βιβλία καί κομβολόγια καί γίνεται μεγάλη κατανάλωσις τουτων μεταξύ τοῦ λαοῦ, διότι ἔτσι διατάσσει καί εὐλογεῖ ὁ Κοσμάς, Ἐκ τοῦ κέρδου τό 1/3 τό παίρνουν οἱ ἔμποροι,... Οἱ λόγοι του εἶναι ἐκτάκτως πολιτικοί καί μιᾶς ἐξαιρετικῆς τέχνης. Τά κηρύγματα εἶναι πολύ διαφορετικά ἀπό τά τῶν παρελθόντων ἐτῶν, διότι ἐγώ τόν ἤκουσα ἐπί τρεῖς φορές εἰς τά Γιάννινα, τό πρῶτον ἔτος τῆς ἀφίξεώς του ἐκεῖ. Τώρα εἰς τά κηρύγματα του ἀναφέρει μόνον κανέν χωρίον τοῦ Εὐαγγελίου καί εἶτα πραγματεύεται περιστασιακά διάφορα καί παροιμίας, ἐνδιατρίβων εἰδικῶς ἐπί τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Σχολῶν καί τῶν κερδῶν τῶν ἐμπόρων.

Ἔχει ἀναμφιβόλως μέγα τάλαντον καί μεγίστην παιδείαν καί ζῆ μέ μεγάλας στερήσεις....»

4. Ὁ Διοικητής τῆς Πάργας πρὸς τόν Γεν. Προβλεπτήν γράφει ὑπό χρονολογίαν 30 Ἀπριλίου 1779.

«...ὁ Καλόγηρος ἐστάθμευσεν ἐκεῖθεν τοῦ προαστείου ὑπό τούς πυκνοὺς ἐλαιῶνας, καθόσον τοῦ εἶχα διαμηνύσει ὅτι δέν ἐπεθύμουν νά ἔλθῃ ἐντός τῆς πολίχνης... ἔχει μαζί του ἕξ Καλόγηρους... Ἀφοῦ ἀνεπαύθη εἰς ἐκεῖνο τό μέρος ἐντός μικρᾶς καλύβης χωρούσης μόλις καί μετά βίας αὐτόν, ἤρχισε τήν 20^{ην} ὥραν νά κάμῃ δημοσία λόγους καί εἶτα μακρότατα κηρύγματα ἐπί φορητοῦ ἄμβωνος, ἔχων ἐνώπιόν του πολυπληθές ἀκροατήριον... Εἰς τούς λόγους τουτους συνέστησε τήν ἀφοσίωσιν πρὸς τόν Πρίγκηπα, τήν τακτικὴν πληρωμὴν τῶν νενομισμένων φόρων, ἐδήλωσεν ὅτι οἱ κάτοικοι... νά ἐκμάθουν τά ἑλληνικά γράμματα, νά μὴν θάπτουν τούς νεκροὺς πρὸ τῆς παρελεύσεως 24 ὥρῶν, νά ἐλεοῦν τούς πτωχοὺς, νά ἀφήσουν τās μεταξύ των ἐχθρότητας, τās ἐνέδρας καί τās κλοπὰς καί τέλος προέτεινε τήν ἴδρυσιν Σχολῆς Ἑλληνικῶν Γραμμάτων... Εἰς τούς ὁπαδοὺς του ἐδόθη ἐλαχίστη τροφή συναχθεῖσα ἀπὸ ἐλεημοσύνην....»

Φόβος τοῦ Θεοῦ τί σημαίνει; Σταματῶ τό κάθε τι καί κοιτάζω τόν Θεό μέ τέτοιο δέος, ὥστε δέν τολμῶ νά κουνηθῶ. Εἶναι ἡ διάθεσις τῆς κοινωνίας μέ τόν Θεό. Εἶναι ἡ κεφαλὴ ὄλων τῶν ἀρετῶν⁴⁹³.

⁴⁹³ Ἀρχιμ. Αἰμίλιανου Σιμωνοπετρίτου, «Λόγοι ἀσκητικοί, ἐρμηνεῖα στὸν ἀββᾶ Ἡσαΐα», Ἰνδικτος 2005, σελ. 465, 6